

„Напомня класически трилър – героят е обикновен човек, сам, изложен на опасност в чужд, враждебен град... но всичко е истина.“

– ЛИЙ ЧАЙЛД

БИЛ БРАУДЪР

ЗАПОВЕД ЗА АРЕСТ

КАК СТАНАХ ВРАГ
НОМЕР ЕДНО НА ПУТИН

БЕСТСЕЛЪР
1 НА
НЮ ЙОРК ТАЙМС

БИЛ БРАУДЪР
ЗАПОВЕД ЗА АРЕСТ
КАК СТАНАХ ВРАГ НОМЕР
ЕДНО НА ПУТИН

Превод: Павел Талев

chitanka.info

Документалният трилър „Заповед за арест: Как станах враг номер едно на Путин“ проследява изключителната история на американския бизнесмен Бил Браудър. След дълги години на успешен бизнес в Русия един ден всичко се обръща наопаки. Браудър и неговият адвокат Сергей Магнитски разкриват изумителна финансова измама, в която са замесени висши правителствени служители. Оттам нататък започва кошмарът. Държавната машина се стоварва върху тях с цялата си мощ. В изкупителна жертва се превръща Магнитски, който не се пречупва под натиска на властите да натопи Браудър за огромния скандал. След скалъпено обвинение той е арестуван и подложен на изтезания, довели в крайна сметка до смъртта му. Търсейки справедливост, Браудър и неговият екип започват битката на живота си, за да може виновните да получат възмездие.

Месеци наред книгата е бестселър номер едно в класацията на „Ню Йорк Таймс“. Смъртта на Магнитски намира широк отзвук по света, като в отговор на това престъпление, Сенатът на САЩ приема т.нар. „Закон Магнитски“, който налага визови и финансови санкции срещу лицата, свързани с ареста, мъченията и смъртта на адвоката.

„Напомня класически трилър — героят е обикновен човек, сам, изложен на опасност в чужд, враждебен град... но всичко е истина.“

Лий Чайлд

Бил Браудър управлява хеджфонда „Хермитидж Кепитъл“. Дълги години е сред най-големите инвеститори в Русия. Преди това е заемал ръководна позиция в инвестиционната банка „Соломон брадърс“. Притежава магистърска степен по бизнес администрация от Станфордския университет.

На Сергей Магнитски, най-смелия човек, когото познавам.

Въпреки че разказаното в тази книга е вярно, то със сигурност ще обиди някои много могъщи и опасни хора. За да защитя невинните, някои имена и наименования на места са променени.

* * *

Red Notice — Червена бюлетина — уведомление, издадено от Интерпол, с настояване за арестуване на търсени лица с цел екстрадиране. Червената бюлетина е най-близкото до международна заповед за арест средство, използвано днес.

1

ПЕРСОН НОН ГРАТА

13 ноември 2005

Аз съм човек, който борави с цифри, затова ще започна с някои важни за мен: 260, 1 и 4 500 000 000.

Ето какво означават те: Всеки уикенд пътувах от Москва, града, в който живеех, до Лондон, града, който наричам мой дом. През последните десет години направих това пътуване 260 пъти. Причина №1 за него беше да посетя сина си Дейвид, който тогава беше на осем години и живееше с бившата ми съпруга в Хампстед. Когато се разведохме, обещах да го посещавам всеки уикенд, независимо от обстоятелствата. Никога не наруших обещанието си.

Имаше 4 500 000 000 причини да се връщам толкова редовно в Москва. Това беше общата стойност в долари на активите, управлявани от моята фирма „Хермитидж Кепитъл“. Аз бях неин основател и изпълнителен директор и през предишното десетилетие спечелих много пари на много хора. През 2000 година фондът „Хермитидж“ се считаеше за най-добре справящия се на новите пазари в света. Постигахме печалби от 1500 процента за инвеститорите, които бяха с нас от създаването ни през 1996 година. Успехът на бизнеса далеч надхвърляше и най-оптимистичните ми очаквания. Постсъветска Русия предлагаше някои от най-внушителните възможности за инвестиции в историята на финансовите пазари и да се работи там, беше също толкова вълнуващо, понякога и опасно, колкото и доходно. Никога не беше скучно.

Бях пътувал от Лондон до Москва толкова много пъти, че познавах пътя най-подробно и в двете посоки: колко време щеше да ми отнеме да мина през мерките за сигурност на летище Хийтроу, колко, за да се кача на самолета на „Аерофлот“, колко, докато излети и полети на изток в потъващата в мрак страна, която в средата на ноември бързо навлизаше в още една студена зима. Продължителността на полета беше 270 минути. Време, достатъчно да прегледам „Файненшъл

Таймс“, „Сънди Телеграф“, „Форбс“ и „Уолстрийт Джърнъл“ плюс всякакви важни имейли и документи.

Докато самолетът се издигаше, отворих дипломатическото си куфарче, за да извадя четивата за деня. До папките, вестниците и лъскавите списания се намираше и една малка кожена папка. В нея имаше 7500 долара в банкноти по 100. С тях щях да имам по-добра възможност да се кача на прословутия последен полет от Москва — като хората, които бяха успели да се измъкнат в последния момент от Пном Пен или Сайгон, преди техните страни да потънат в хаос и разруха.

Но аз не бях от Москва, а се връщах в нея. Връщах се на работа и затова исках да се запозная с новините от уикенда.

Една статия в списание „Форбс“, която зачетех към края на полета, привлече вниманието ми. Беше за американец от китайски произход Джуде Шао, който като мен имаше магистърска степен по бизнес администрация от Станфорд. Беше учил няколко години след мен в този университет. Не го познавах, но и той беше преуспяващ бизнесмен на чужда земя. В неговия случай — в Китай.

След като влязъл в конфликт с корумпирани китайски чиновници, през април 1998 година Шао бил арестуван, тъй като отказал да плати 60 000 долара подкуп на един данъчен инспектор в Шанхай. Впоследствие бил съден по фалшиви обвинения и получил шестнадесет години затвор. Негови колеги от Станфорд организирали кампания в негова защита, за да го измъкнат оттам, но не успели. Докато четях, Шао гниеше в някакъв отворителен китайски затвор.

От статията ме побиха тръпки. Когато става въпрос за бизнес, в Китай беше десет пъти по-безопасно, отколкото в Русия. В продължение на няколко секунди, докато самолетът се спускаше от 8000 метра над московското летище Шереметиево, се запитах дали не постъпвам глупаво. От години главният ми подход в инвестирането беше активността на акционера. В Русия това означаваше да се опълчваш срещу корупцията на олигарсите — двайсетина мъже, за които се твърди, че след падането на комунизма са откраднали 39 процента от страната и почти за едно денонощие бяха станали милиардери. Олигарсите притежават повечето от фирмите, търгуващи на руската фондова борса, и често ограбват тези компании, без те да се усетят. В повечето случаи се справях успешно в битките с тях и макар

тази стратегия да носеше успех на фонда, тя ми спечели и много врагове.

Когато свърших статията за Шао, си помислих: Може би ще трябва да го давам по-кратко. Имам много неща, за които да живея. Освен Дейвид в Лондон имах и нова съпруга. Елена беше рускиня, красива, невероятно умна и в напреднала бременност с първото ни дете. Може би ще трябва да успокоя топката.

В този момент колелата докоснаха пистата, аз прибрах списанията, включих моя „Блекбъри“ и затворих куфарчето. Започнах да преглеждам имейлите си. Вниманието ми се пренасочи от Джуде Шао и олигарсите върху това, което бях пропуснал, докато бях във въздуха. Трябваше да мина през митницата, да се кача в колата и да се върна отново в апартамента си.

Летище Шереметиево е странно място. Терминалът, който познавах най-добре, Шереметиево-2, е бил построен за Летните олимпийски игри през 1980 година. При откриването трябва да е изглеждал внушително, но през 2005-а имаше доста по-занемарен и неугледен вид. Миришеше на пот и евтин тютюн. Таванът беше украсен с редици от метални цилиндри, които приличаха на ръждясали консервни кутии. При паспортния контрол нямаше официално гише и се налагаше човек да заеме мястото си сред тълпата и да стои нащрек, за да не го пререди някой. И Господ да ви е на помощ, ако имате някакъв багаж. Дори след като паспортът ви бъде подпечатан, трябва да чакате още един час, за да си го получите. След повече от четири часа полет да влезете в Русия, не е шега работа, особено ако пътувате всяка седмица като мен.

Пътувах по този начин от 1996 г., но около 2000-ата един мой приятел ми каза за така наречената VIP услуга. Срещу малка такса тя ви спестява един, а понякога дори два часа. В никакъв случай не ставаше въпрос за особен лукс, но си заслужаваше напълно парите.

От самолета се отправих директно към VIP салона. Стените и таванът бяха боядисани в зелено, напомнящо грахова супа. Подът беше покрит с жълто-кафяв линолеум. Креслата, тапицирани с червено-кафява кожа, бяха достатъчно удобни. Докато чакате, ви предлагат слабо кафе или чай. Предпочетох чай с резенче лимон и дадох паспорта си на служителя от имиграционната служба. След секунди вниманието ми беше погълнато от електронната поща в смартфона.

Почти не обърнах внимание, когато шофьорът ми Алексей, който имаше право да влиза в салона, влезе и започна да разговаря със служителя от имиграционната служба. Алексей беше на четиридесет и една години, като мен, но за разлика от мен беше висок близо метър и деветдесет, тежеше 108 килограма, беше рус и със сурови черти. Беше бивш полковник от московската транспортна милиция и не знаеше и дума английски. Пристигаше винаги навреме и винаги успяваше да се разбере с транспортните ченгета, за да се измъкне от някое задръстване.

Не обърнах внимание на разговора им, отговорих на имейлите и изпих изстиналия си чай. След известно време по озвучителната уредба съобщиха, че можем да си вземем багажите от полета.

Точно тогава вдигнах глава и си казах: От един час ли съм тук? Погледнах часовника си. Наистина бях тук от един час. Самолетът ми кацна около 19:30 вечерта, а сега беше 20:32. Другите двама пътници от моя полет във ВИП салона отдавна си бяха отишли. Бързо погледнах към Алексей. Той ми отвърна с поглед, който означаваше: Нека да проверя.

Докато разговаряше със служителя, се обадох на Елена. В Лондон беше само 17:32 следобед и знаех, че ще си е вкъщи. Докато говорехме, продължавах да наблюдавам Алексей и служителя. Разговорът им бързо премина в разпавия. Алексей тропаше по бюрото, а онзи му хвърляше гневни погледи. „Нещо не е наред“ — казах на Елена. Станах и се отправих към бюрото, повече ядосан, отколкото обезпокоен, и попитах какво става.

Когато приближих, разбрах, че нещо наистина не е никак наред. Прехвърлих Елена на говорителя, за да ми превежда. Никак не ме бива с езиците — и след десет години говорех само най-елементарен руски.

Разговорът се проточи. Гледах като наблюдател на тенис мач, като въртях глава ту в едната, ту в другата посока. По едно време Елена каза: „Мисля, че има проблем с визата, но служителят не го казва“. Точно тогава в салона влязоха двама униформени граничари. Единият посочи към телефона ми, а другият към багажа.

Казах на Елена: „Тук двама служители ми нареждат да затварям и да ги последвам. Ще ти се обадя отново веднага щом мога“.

Затворих.

Единият служител взе саковете ми. Другият прибра имиграционните ми документи. Преди да тръгна с тях, погледнах Алексей. Беше свел очи и рамене, а устата му беше леко отворена. Не знаеше какво да прави. Беше наясно, че когато в Русия нещата тръгнат на зло, те обикновено стават много по-зле.

Последвах служителите и ние се запромъквахме през задните коридори на Шереметиево-2 към по-големия салон на имиграционната служба. Задах им въпроси на лошия си руски, но те не ми отговориха нищо, докато ме съпровождаха до едно помещение за общ арест. Вътре светлината беше ослепителна. Завинтените за пода прашни пластмасови столове бяха наредени в редици. На места бежовата боя на стените се лющеше. Вътре се мотаеха още няколко други явно ядосани задържани. Никой не говореше. Всички пушеха.

Служителите си тръгнаха. Зад изолирано със стъклена преграда гише в далечния край на помещението имаше група униформени граничари. Избрах място близо до тях и се опитах да проумея какво се случва.

По някаква причина ми беше разрешено да задържа всичките си вещи, включително мобилния телефон, който още можеше да се използва. Приех това като добър знак. Опитах се да се успокоя, но историята на Джуде Шао отново нахлу в главата ми.

Погледнах часовника си: 20:45 часът.

Пак се обадох на Елена. Не беше разтревожена. Каза ми, че подготвя кратък факс за служителите в английското посолство в Москва и ще го изпрати веднага щом като е готов.

Обадох се на Ариел, бивш израелски агент на Мосад, който работеше в Москва за фирмата ми като съветник по сигурността. Беше известен като един от най-добрите съветници по въпросите на сигурността и бях уверен, че ще разреши проблема.

Ариел се изненада, когато чу за случващото се. Каза, че ще се обади тук-там и отново ще се свърже с мен.

Около 22:30 часа се обадох в английското посолство и разговарях с Крис Бауърс от консулския отдел. Беше получил факса от Елена, вече беше запознат с положението и знаеше толкова, колкото и аз. Провери отново всичката информация за мен — дата на раждане, номер на паспорта, дата на издаване на визата, всичко. Каза, че тъй

като е неделя вечер, вероятно няма да може да направи много, но ще се опита.

Преди да затвори, попита:

— Господин Браудър, дадоха ли ви нещо за ядене или за пиене?

— Не — отговорих.

Той пусна едно „хъм“ под носа си, а аз му благодарих и се сбогувахме.

Опитах се да се настаня удобно на пластмасовия стол, но не можах. Времето продължаваше бавно да напредва. Станах. Започнах да се разхождам напред-назад през завесата от цигарен дим. Стараех се да не се вглеждам в празните погледи на другите мъже, които също бяха задържани. Проверих имейлите си. Обадих се на Ариел, но той не отговори. Отидох до стъклената преграда и започнах да говоря на служителите на безобразния си руски. Не ми обърнаха внимание. За тях бях никой. Нещо повече, вече бях затворник.

Трябва да се отбележи, че в Русия не уважават отделната личност и неговите или нейните права. Хората могат да бъдат пожертвани за нуждите на държавата, да бъдат използвани като щитове, като разменна монета и дори просто като пушечно месо. Ако е необходимо, могат да се отърват от всеки. Прочутата фраза на Сталин е съвсем точна: „Няма човек, няма проблем“.

Точно тогава мисълта за Джуде Шао от статията във „Форбс“ отново се върна в съзнанието ми. Трябваше ли да бъда по-предпазлив в миналото? Бях толкова свикнал с борбата срещу олигарсите и корумпираните руски чиновници, че не приемах сериозно възможността да изчезна, ако на някой много му се прииска.

Тръснах глава, за да прогоня мисълта за Шао.

Отново отидох до служителите, за да се опитам да измъкна от тях нещо, каквото и да е, но беше безполезно. Върнах се на мястото си. Пак се обадих на Ариел. Този път отговори.

— Какво става, Ариел?

— Разговарях с няколко души, но никой не пожела да говори.

— Какво искаш да кажеш с това „никой не иска да говори“?

— Точно това — че никой не пожела да говори. Съжалявам, Бил, но ми е нужно повече време. Неделя вечер е. Няма никой, към когото да се обърна.

— Добре. Обади ми се, когато научиш нещо.

— Непременно.

Затворихме. Отново се обадох в посолството. Те също не бяха постигнали никакъв напредък. Започвах да протакат или пък още не приемаха случая ми за достатъчно сериозен, а може би и двете. Преди да затвори, съветникът отново попита:

— Дадоха ли ви нещо за ядене или за пиене?

— Не — повторих. Въпросът ми се струваше напълно безсмислен, но Крис Бауърс очевидно беше на друго мнение. Сигурно се беше сблъсквал и преди с подобни ситуации, а на мен ми дойде наум, че да ти отказват храна и вода, е напълно руска тактика.

Когато часовникът удари полунощ, помещението се изпълни с още задържани. Всички бяха мъже, всички имаха вид на хора от бившите съветски републики. Грузинци, азербайджанци, казаци, арменци. Багажът им, ако изобщо имаха такъв, бяха прости сакове или странни, големи найлонови пазарски торби, запечатани с тиксо. Всички пушеха непрекъснато. Някои разговаряха шепнешком. Никой не издаваше никакви емоции или безпокойство. Проявявах към мен същото безразличие като граничарите, въпреки че беше съвсем очевидно, че съм напълно различен: нервен, син блейзър, смартфон „Блекбъри“ и черен куфар на колелца.

Пак се обадох на Елена.

— Нещо ново при теб?

Тя въздъхна.

— Не, а при теб?

— Нищо. — Сигурно беше доловила безпокойството в гласа ми.

— Всичко ще се оправи, Бил. Ако проблемът наистина е само с визата, ще се върнеш утре тук, за да оправиш всичко. Сигурна съм.

Спокойствието ѝ ми помогна.

— Знам. — Погледнах часовника си. В Англия беше 22:30 часът.
— Лягай си, скъпа. С бебето имате нужда от почивка.

— Добре. Ще ти се обадя веднага, ако получа някаква информация.

— Аз също.

— Лека нощ.

— Лека нощ. Обичам те — добавих аз, но тя вече беше затворила.

В главата ми се мярна съмнение. Ами ако не беше просто проблем с визата? Щях ли да видя Елена отново? Щях ли да видя още нероденото ни дете? Щях ли да видя някога сина си Дейвид?

Докато се борех с тези ужасяващи мисли, се опитах да се излегна върху твърдите столове, като използвах сакото си за възглавница, но те бяха направени така, че да не може да се спи на тях. Да не говорим, че бях заобиколен от шайка заплашително изглеждащи хора. Как бих могъл да се унеса в сън сред тези типове?

Не можах.

Седнах и започнах да тракам по моя „Блекбъри“. Започнах да правя списъци на хора, с които се бях запознал през годините в Русия, Англия и Америка, и биха могли да ми помогнат: политици, бизнесмени, репортери.

Крис Бауърс се обади още веднъж, преди да изтече дежурството му в посолството. Увери ме, че човекът, който ще го смени, ще бъде напълно запознат с проблема. Пак поиска да узнае дали ми бяха предложили храна и вода. Не бяха. Извини се, въпреки че не можеше да направи нищо. Очевидно събираше данни за лошо отношение, в случай че се появеше нужда за повдигане на такъв въпрос.

Мамка му! — казах си наум, след като приключихме разговора.

Междувременно беше станало към два или три часът сутринта. Изключих мобилния си телефон, за да пестя батерията, и отново се опитах да поспя. Извадих една риза от сака и я сложих върху очите си. Глътнах на сухо два нурофена заради главоболието, което беше започнало да ме мъчи. Опитах се да забравя всичко. Помъчих се да се убедя, че утре ще мога да си тръгна. Сигурно беше само проблем с визата. При всички случаи щях да напусна Русия.

След малко се унесох в сън.

Събудих се около 6:30 сутринта, когато влязоха нови задържани. Пак от същите. Нямаше нито един като мен. Още цигари, още шушукане. Миризмата на пот се усили с няколко степени. Чувствах отвратителен вкус в устата си и за пръв път си дадох сметка колко съм жаден. Крис Бауърс беше прав да пита дали са ми предложили нещо за ядене и пиене. Имахме достъп до воняща тоалетна, но тези копелета би трябвало да ни дадат храна и вода.

Както и да е, събудих се напълно сигурен, че това е само някакво бюрократично недоразумение. Обадих се на Ариел. Още не беше

успял да разбере какво става, но ми каза, че следващият полет за Лондон е в 11:15 сутринта. Имаше само две възможности. Или да бъда арестуван, или депортиран, затова се помъчих да се убедя, че ще хвана този полет. Постарах се, доколкото мога, да си запълня времето. Отговорих на няколко имейла, като в нормален работен ден. Обадих се в посолството. Новият дежурен съветник ме увери, че веднага щом започне работният ден, ще се погрижат за мен. Събрах си нещата и отново се опитах да говоря с граничарите. Попитах ги за паспорта, но те отново не ми обърнаха внимание. Като че ли това беше единствената им работа: да стоят зад стъклената преграда и да не обръщат внимание на никого.

Стана 9:00, после 9:15, 9:24, 9:37. Ставах все по-нервен. Исках да се обадя на Елена, но в Лондон беше още твърде рано. Позвъних на Ариел, обаче той все още нямаше нищо за мен. Престанах да се обаждам на когото и да било.

В 10:30 потропах по стъклото, но служителите изключително професионално продължаваха да не ми обръщат внимание.

Обади се Елена. Този път не можа да ме успокои. Обеща да обсъдим заедно положението ми, но бях започнал да си мисля, че от това няма да има полза. Сега мисълта за Джуде Шао почти не ми излизаше от главата.

10:45. Започнах наистина да се паникьосвам.

10:51. Как можах да съм толкова глупав? Защо обикновен човек от чикагския квартал Саут Сайд си мислеше, че може да се справи с руските олигарси?

10:58. Глупак, глупак, глупак! АРОГАНТЕН И ГЛУПАВ БИЛ! АРОГАНТЕН И АБСОЛЮТЕН ГЛУПАК!

11:02. Отивам в руски затвор. Отивам в руски затвор. Отивам в руски затвор.

11:05. В помещението влязоха двама грубовати полицаи, които изобщо не се церемониха с мен. Сграбчиха ме под мишниците, взеха багажа ми и ме изведоха от ареста. Преведоха ме през разни коридори и едно стълбище. Започна се. Ще ме хвърлят в някоя полицейска кола и ще ме отведат някъде.

Но в този момент те блъснаха с ритник една врата и се озовахме в терминала за заминаване, където продължихме да вървим много бързо. Докато минавахме покрай входовете, водещи към самолетите, и

край опулените пътници, се почувствах малко обнадежден. Стигнахме до входа за полета до Лондон в 11:15. Преведоха ме през прохода, вкараха ме в самолета, минахме през бизнес класата и ме стовариха на една средна седалка в икономическата. Не казаха дума. Сложиха сака ми в шкафчето над мен. Не ми дадоха паспорта. Тръгнаха си.

Хората в самолета полагаха големи усилия да не ме зяпат, но как биха могли? Не им обърнах внимание. Нямах да отида в руски затвор.

Изпратих съобщение на Елена, че се връщам у дома и скоро ще я видя. Написах ѝ, че я обичам.

Излетяхме. Когато колесниците думнаха по фюзелажа, изпитах най-голямото облекчение в живота си. Изобщо не можеше да се сравни с правенето и загубата на стотици милиони долари.

Стигнахме нужната височина за полета и започнаха да разнасят храна. Не бях ял нищо от двадесет и четири часа. Обядът в този ден беше някакъв ужасен Бьоф Строганов, но за мен беше най-хубавото нещо, което бях ял някога. Изядох три допълнителни рула. Изпих четири бутилки вода. После заспах.

Събудих се едва когато самолетът докосна пистата в Англия. Докато рулираше, направих мислено списък на нещата, през които трябва да премина. Първото и най-неотложното беше да премина през английската митница без паспорт, но това беше сравнително лесно. Англия беше моят дом и откакто бях получил английско гражданство в края на 90-те години — моя втора родина. По-големият проблем беше свързан с Русия. Как щях да се измъкна от тази каша? Кой беше отговорен за нея? На кого бих могъл да се обадя в Русия? На кого на Запад?

Самолетът спря. Вътрешната озвучителна уредба изпука и откопчахме коланите. Когато дойде моят ред, се отправих между редовете към изхода. Бях напълно вгълбен в себе си. Наближих изхода, но не забелязах, че пред мен пилотът наблюдава слизащите пътници. Когато стигнах до него, той прекъсна мислите ми, протягайки ръка. Погледнах я. В нея беше английският ми паспорт. Взех го, без да кажа дума.

Преминаването през митницата ми отне пет минути. Взех такси и се отправих към апартамента ми в Лондон. Когато стигнах там,

притиснах Елена дълго в прегръдките си. Никога не съм се чувствал толкова благодарен, че прегръщам някого.

Казах ѝ колко много я обичам. Тя ме дари с широка усмивка на кошута. Разговаряхме за премеждието, докато вървахме ръка за ръка към домашния ни кабинет. Седнахме при бюрата. Включихме компютрите, вдигнахме телефоните и се заловихме за работа. Трябваше да измисля как да се върна в Русия.

2

КАК СЕ БУНТУВАШ СРЕЩУ СЕМЕЙСТВО КОМУНИСТИ?

Ако в момента ви разказвам всичко това, вероятно ще попитате: „Как един човек с американски акцент и английски паспорт е станал най-големият инвеститор в Русия, а след това е бил изгонен?“

Това е дълга история и тя наистина започва в Америка, в едно необикновено американско семейство. Моят дядо, Ърл Браудър, бил профсъюзен деец от Уичита, Канзас. Толкова бил добър в работата си, че през 1926 година комунистите го забелязали и получили покана да отиде в Съветския съюз. Скоро след като пристигнал там, направил това, което правят в Москва повечето американци с буйна кръв — запознал се с едно хубаво руско момиче. Казвала се Раиса Беркман и била една от първите адвокатки в Русия. Влюбили се и се оженили. Имали три момчета, първото от които е баща ми Феликс, който е роден в руската столица през юли 1927 година.

През 1932 година Ърл се върнал в Съединените щати и се преместил със семейството си в Йонкърс, щата Ню Йорк, за да оглави Американската комунистическа партия. Кандидатирал се на два пъти за президент от страна на комунистите — през 1936 и през 1940 година. Въпреки че във всяка надпревара събирал едва 80 хиляди гласа, кандидатурата на Ърл насочва вниманието в Америка по време на депресията към недостатъците на капитализма и принуждава всички политически играчи да коригират политиката си на ляво. Толкова бил убедителен, че през 1938 година портретът му се появил дори на корицата на списание „Таим“ с надпис „Другарят Ърл Браудър“.

Неговата активност му спечелила и гнева на президента Рузвелт. През 1941 година, след като дядо ми бил арестуван и осъден за „паспортни нарушения“, трябвало да излежи четиригодишна присъда

във Федералния затвор в Атланта, Джорджия. За щастие, благодарение на Втората световна война, една година по-късно бил помилван.

След като войната свършила, прекарал следващите няколко години в политическо забвение, докато сенатор Джоузеф Маккарти започва своя позорен лов на вещици, за да отърве страната и от последния комунист. В Америка 50-те години са параноично време. Няма значение дали си добър, или лош комунист. Ърл бил викан и разпитван месеци наред от Комисията за разследване на антиамериканска дейност при Камарата на представителите.

Политическото преследване и убежденията на дядо ми се отразили зле на останалите от семейството. Баба ми, която е руска еврейка и интелектуалка, не желала никой от синовете ѝ да се занимава с такава мръсна работа като политиката. За нея най-авторитетната професия била науката, особено математиката. Баща ми Феликс не само оправдал, но и надхвърлил очакванията ѝ, като постъпил на шестнадесет години в Масачузетския технологичен институт. Само за две години станал бакалавър и бил приет да учи аспирантура в Принстънския университет, а на двадесет станал доктор на математическите науки.

Въпреки че баща ми бил един от най-блестящите млади математици, той все пак е син на Ърл Браудър. Когато след Втората световна война президентът Труман въвежда задължителната военна служба, Феликс помолил за отсрочка, но работодателят му, Институтът за перспективни изследвания към Принстънския университет, отказал да му даде такова писмо. Никой от началниците му не искал да бъде заподозрян, че защитава сина на известен комунист. След като не получил отсрочка, Феликс бързо бил призован и през 1953 година започнал да служи в армията.

След първоначалното обучение баща ми бил изпратен в разузнавателно поделение във Форт Монмът, Ню Джърси, където работил няколко седмици, преди командирът му да забележи фамилията му. Тогава нещата се развили с голяма бързина. Късно една нощ Феликс бил вдигнат от леглото, качен на военен камион и откаран във Форт Браг, Северна Каролина, където през следващите две години имал за задача да налива бензин в една бензиностанция на базата.

Когато през 1955 година бил уволнен, кандидатствал за първата възможност да се занимава с научна работа — доцент в университета „Брандейс“. В „Брандейс“ не можели да повярват на късмета си да имат на разположение за поста такъв блестящ принстънски възпитаник. Но когато представил препоръката си, от съвета на попечителите се стреснали от идеята да дадат одобрение за сина на бивш ръководител на Американската комунистическа партия.

По това време председател на съвета била Елинор Рузвелт и макар съпругът ѝ да бил отговорен за изпращането на дядо ми в затвора, тя казала, че би било „крайно не по американски да откажем работа на един голям учен заради това, който е бил баща му“. В крайна сметка Феликс получил работата, което довежда до постове в Йейл, Принстън и Чикагския университет, където след време оглавява математическия факултет. Той има дълга и успешна кариера, а през 1999-а президентът Клинтън го награди с Националния медал за наука — най-голямото признание в страната за постижения в математиката.

Историята на майка ми е не по-малко забележителна. Ева е родена от самотна майка еврейка във Виена през 1929 година. През 1938 година става все по-ясно какви са намеренията на нацистите за евреите и всеки еврейин, който имал възможност, се стараел да бяга колкото може по-далеч от Европа. Тъй като много хора искали да избягат, получаването на виза за САЩ било почти невъзможно. Затова баба ми взела изключително тежкото за нея решение да даде майка ми за осиновяване, за да има възможност за по-добър живот в Америка.

Семейство Епълбаум, едно много мило еврейско семейство от Белмонт, Масачузетс, се съгласили да вземат Ева. На девет години тя пропътувала сама с влак през Европа, качила се на парахода и пътувала за Америка, за да се срещне с новото си семейство. Когато пристигнала там, била изумена от убежището, в което попаднала. През следващите няколко години майка ми живеела в удобна къща, със собствена стая, кокер шпаньол, редовно окосена трева отпред и нито следа от война и геноцид.

Докато Ева свиквала с новия си живот, баба ми Ерна успяла да избяга от Австрия и стигнала до Англия.

Раздялата с дъщеря ѝ била непоносима и тя прекарвала всеки ден в опити да получи американска виза, за да се събере отново с Ева. След три години най-после получила визата. Пътувала от Англия до Бостън

и се появила на прага на семейство Епълбаум в Белмонт, очаквайки радостно събиране с дъщеря си. Ала баба ми била посрещната от дете, което почти не я познало, едно американско момиче, което толкова свикнало със семейство Епълбаум, че не искало да ги напусне. След мъчителна борба баба ми се наложила и двете се преместили в едностайно жилище в Бруклайн, Масачузетс. Баба ми работела по осемдесет часа на седмица като шивачка, за да ги издържа, но били толкова бедни, че единственият им лукс бил веднъж в седмицата да си разделят порция ростбиф с картофено пюре в местната закувалня. Преминаването от бедност към удобства, а после обратно към бедност било толкова травматизиращо, че до ден днешен майка ми събира пакетчета захар и в ресторанта скришом пъха хлебчета от кошниците в чантата си. Въпреки мизерния живот, на младини майка ми се справила великолепно с учението и получила пълна стипендия за Масачузетския технологичен институт. Там срещнала Феликс през 1948 година и след няколко месеца се оженили.

Роден съм през 1964 година в това странно, академично семейство с леви убеждения. Главните теми за разговор на масата бяха свързани с математически теории и с това как светът отива по дяволите заради ненаситните бизнесмени. По-големият ми брат, Томас, тръгна по стъпките на баща ни и постъпи в Чикагския университет — на петнадесет години. Завърши го (с отличие, разбира се) със специалност физика. На деветнадесет години беше приет да учи аспирантура и сега е един от водещите физици в света в изучаването на елементарните частици.

Аз пък, обратно, живеех в противоположния край на академичния спектър. Науката не ме интересуваше, а ме привличаха ските. Търсех училища близо до скикурорти и намерих едно малко училище, което се наричаше „Уайтмен“ и се намираше в Стиймбоут Спрингс, щата Колорадо.

Родителите ми бяха толкова вгълбени в своя академичен свят, че не си помръднаха пръста и не направиха нищо, за да проучат това училище. Ако го бяха сторили, щяха да открият, че по онова време „Уайтмен“ съвсем не беше престижно училище и беше привлякло някои проблемни ученици: деца, които са били изхвърлени от училище или пък са имали проблеми със закона.

За да бъде приет в този пансион, трябваше да съм преминал осми клас, така че пристигнах в „Уайтмен“ като малко тринадесетгодишно момче — най-малкият и най-дребният ученик там. Когато другите момчета видяха това слабоватото момче, облечено със син блейзър, веднага съзряха в него жертва. В първата нощ група ученици влязоха в стаята ми и започнаха да ровят из чекмеджетата, като си вземаха каквото си харесат. Когато протестирах, те ми се нахвърлиха, притиснаха ме на земята и започнаха да припяват: „Време е да си поиграем с цицките ти, Били Браудър! Време е да си поиграем с тях!“

През първите няколко седмици тази сцена се повтаряше нощ след нощ. Бях удрян и унижаван и всяка нощ, когато лампите угасваха, се питах изтръпнал какви ужасии са приготвили тези деца за мен.

Майка ми пристигна на посещение в началото на октомври. От гордост не ѝ казах нищо за това, което ставаше. Мразех училището от дъното на душата си, но си казвах, че ще издържа.

Ала щом влязох в колата, за да отидем да вечеряме, не издържах.

Разтревожена, тя ме попита какво става.

— Мразя това училище — извиках през сълзи. — Ужасно е!

Не ѝ казах за побоя всяка нощ и за униженията и не разбрах дали тя заподозря нещо, но рече:

— Били, ако не искаш да останеш тук, само кажи. Ще те взема с мен в Европа.

Замислих се за предложението, но не ѝ отговорих веднага. Когато наближихме ресторанта, реших, че макар перспективата да се върна при майчините грижи в този момент да ми се струваше най-желаното нещо на света, не исках да напусна „Уайтмен“ като победен.

Избрахме маса и си поръчахме. Докато ядях, се поуспокоих, а по средата на яденето я погледнах и казах:

— Виж какво, ще остана. Ще се справя.

Прекарахме уикенда заедно извън училището, а в неделя вечерта тя ме остави пред него. Сбогувахме се и аз се отправих обратно към стаята си. Докато минавах покрай спалните помещения на по-големите, чух две момчета да просъскват: „Време е за ЦЦ, ББ. Време е за ЦЦ, ББ.“

Ускорих крачка, но те ме последваха. Чувствах се толкова ядосан и унижен, че малко преди да завия зад ъгъла към стаята, рязко се извърнах и се хвърлих към по-малкото момче. Ударих го право в носа.

То падна, а аз го възседнах и продължих да го налагам. Лицето му се зацапа с кръв, но аз продължих да го удрям, докато приятелят му ме сграбчи за раменете и ме дръпна настрана. После двамата здравата ме напердашиха, преди да се появи директорът и да прекрати боя.

От този момент нататък никой в „Уайтмен“ не ме докосна.

Изкарах там цялата година и се научих на най-различни неща, за които не знаех нищо. Започнах да пуша цигари, да се измъквам навън нощем и да внасям твърд алкохол в спалното помещение. Направих толкова много бели, че в края на годината ме изключиха. Върнах се в семейството ми в Чикаго, но вече не бях същият Били Браудър.

В моето семейство, ако не си някакво чудо, нямаш място на тази земя. Така му бях отпуснал края, че родителите ми не знаеха какво да правят с мен. Водиха ме при редица психиатри, психоаналитици и доктори, за да решат как мога да се „оправя“. Колкото повече продължаваше това, толкова по-силно се бунтувах. Изхвърлянето ми от училище беше добро начало, но ако наистина исках да разочаровам родителите си, трябваше да измисля нещо друго.

Тогава, към края на учението в гимназията, ми просветна. Ще облека костюм, ще си сложа вратовръзка и ще стана капиталист. Нищо не би могло да ядоса повече семейството ми.

3

ЧИП И УИНТРОП

Единственият проблем беше, че след като бях такъв слаб ученик, всеки университет, за който кандидатствах, ме отхвърляше. Само след намесата на моя училищен наставник ме приеха в колеж на Колорадския университет в Боулдър. Макар да ми беше унизително, че дори в Боулдър влязох толкова трудно, бързо ми мина, след като разбрах, че колежът е на първо място в класацията на списание „Плейбой“ по броя на организирани там партита.

Бях гледал безброй пъти филма „Зверилникът“ и реших, че след като щях да постъпвам в колеж, в който си падат по партитата, нищо не ми пречи да го направя както трябва и да вляза в някое братство. Записах се в братството „Делта Епсилон“ и след задължителния ритуал по посвещаването ме приеха за член. Всички имаха прякори — Сваляча, Пурата, Клина, Хитреца, а заради черната къдрава коса моят беше Рошльото.

Беше ми забавно да се подвизавам като Рошльото, но след няколко месеца прекалено много пиене на бира, тичане подир момичета, смешни лудории и безброй часове гледане на спорт по телевизията започнах да се замислям, че ако продължавам така, единственият капиталист, който бих могъл да стана, е от онези, които получават дребни бакшиши, за да паркират колите в паркингите. Всичко си дойде на място, когато едно от момчетата в братството, което аз боготворях, беше заловено в опит да ограби банка в Боулдър, за да задоволява пристрастието си към кокаина. След като го осъдиха на дълги години престой във федерален затвор, аз се стреснах. Дадох си сметка, че ако продължавам така, единственият, който ще пострада от тази особена форма на бунтарство, ще бъда самият аз.

От този момент нататък престанах да ходя по партита, прекарвах всяка вечер в библиотеката и започнах да получавам отлични бележки. В края на втората година кандидатствах в най-престижните университети в страната и бях приет в Чикагския университет.

В Чикаго работих още по-упорито и амбицията ми нарасна. Но с приближаването на дипломирането почувствах належаща нужда да си представя какво щях да направя с живота си. Как щях да стана капиталист? Докато премислях всичко това, попаднах на една обява за лекция от декана на Бизнес школата за дипломанти. Тъй като възнамерявах да вляза под някаква форма в света на бизнеса, реших да я посетя. Речта му беше посветена на перспективите за кариера на завършилите школата за бизнес на Чикагския университет. Изглеждаше, че всички щяха да вършат важни неща и да бъдат добре платени. Явно постъпването в Бизнес школата трябваше да бъде следващата ми стъпка.

Според декана най-добрият начин да бъда приет в една от най-престижните бизнес школи, беше да прекарам две години преди това в компании като „Маккинзи“ или „Голдман Сакс“, или в някоя от двадесет и петте други фирми с подобен профил. Бомбардирах всичките с писма и телефонни обаждания в търсене на работа. Естествено, не беше толкова лесно, защото всички други студенти с подобни амбиции правеха абсолютно същото. Накрая получих двадесет и четири отрицателни отговора и едно-единствено предложение от „Бейн енд Къмпани“ в Бостън, една от най-авторитетните консултантски фирми в страната. Не беше ясно как бях успял да се промъкна през филтъра им, но беше станало някак и аз с радост приех предложението им.

„Бейн“ подбираха дипломанти от престижни университети, готови да работят по шестнадесет часа на ден, седем дни в седмицата в продължение на две години. В замяна обещавах да бъдеш приет в една от най-добрите бизнес школи. Тази година обаче имаше и едно затруднение. Бизнесът на „Бейн“ се разрастваше с такава бързина, че те имаха нужда да наемат 120 умни „чираци роби“ вместо само двадесет като всички други фирми с двегодишни подготвителни програми. За съжаление това нарушаваше изричната уговорка на „Бейн“ с бизнес школите. Те наистина нямаха нищо против да приемат консултанти от „Бейн“, но харесваха също и фирми като „Маккинзи“, „Бостън Консултинг Груп“, „Морган Стенли“, „Голдман Сакс“ и десетки други „потилни“ за амбициозни млади капиталисти. Така че в най-добрия случай тези школи можеха да приемат само двацет души от „Бейн“, а не всичките 120. По същество „Бейн“ предлагаша

възможността да се претрепем от работа за 28 000 долара годишно срещу, в най-добрия случай, 16 процента шанс да ни приемат в Харвард или Станфорд.

В резултат надпреварата за достъп в някоя бизнес школа изнерви всички ни. В продължение на седмици се гледахме с подозрение, като се опитвахме да си представим как щяхме да се различаваме едни от други. Със сигурност не бях по-добър от колегите ми. Мнозина бяха учили в колежи в Харбард, Принстън и Йейл и имаха по-добри характеристики от моите в „Бейн“.

Но после ми просветна. Колегите ми може и да имаха по-добри характеристики от моите, но кой друг беше внук на ръководител на Комунистическата партия в Съединените щати? Никой, разбира се.

Кандидатствах за две школи, на Харвард и Станфорд, и им разказах историята на моя дядо. От Харвард бързо ме отхвърлиха, но от Станфорд изненадващо казаха „да“. Бях един от тримата приети в Станфорд за онази година.

В края на август 1987-а натоварих багажа си на моята тойота и я подкарах през страната към Калифорния. Когато пристигнах в Пало Алто, завих надясно от Ел Камино Реал към Палм Драйв, която водеше до главното студентско градче на Станфорд. По пътя се низеха еднакви палми, които завършваха при сгради в испански стил с теракотени покриви. Слънцето беше ярко, а небето синьо. Това беше Калифорния и се почувствах на седмото небе.

Скоро научих, че там наистина е седмото небе. Въздухът беше чист, небето все така синьо и всеки ден имах чувството, че наистина се намирам в рая. Всички в Станфорд се бяха претрепали от работа, за да дойдат тук. Бяха изкарвали по осемдесет часа седмично в „потилни“ като „Бейн“, наведени над таблици и разчети, заспиващи върху бюрата си, лишавайки се от всякакви забавления пред олтара на успеха. Всички бяхме изпълнени с амбиция и се съревновавахме помежду си за правото да сме там, но след като ни приеха, цялата парадигма се промени. В Станфорд не е позволено да показваш оценките си на потенциалните работодатели. Всички решения за наемане на работа се основаваха на интервюта и придобит опит. Резултатът от това беше, че нормалното академично съревнование беше заменено с нещо, което никой от нас не очакваше — атмосфера на сътрудничество, другарство и приятелство. Бързо разбрах, че успехът в Станфорд не се състои в

това да се справяш добре, а просто да си там. Всичко останало е лесно. За мен, а и за колегите ми това бяха двете най-хубави години в живота ни.

Освен удоволствие от преживяването другата цел на Станфорд беше да ти даде представа какво да правиш след завършването на бизнес школата. От момента на пристигането ни там аз и моите колеги прекарвахме почти всеки ден в слушане на лекции по бизнес, разговори по време на обяд, вечерни приеми, официални вечери и интервюта, като се опитвахме да решим коя работа измежду хилядите на разположение щеше да бъде най-подходящата.

Бях на среща, при препълнена зала, с представители на „Проктър енд Гембъл“ и наблюдавах как три млади сътруднички от службата по маркетинг, облечени в сини плисирани поли, бели ризи и широки вратовръзки, обясняват развълнувано на бизнес жаргон колко фантастични начини има за продажбата на сапун.

Бях на коктейл, даван от „Трамъл Кроу“. Почувствах се толкова не на място, че се измъкнах при първата възможност, докато някакви тексаски красавци се потупваха по гърбовете и разговаряха за бейзбол, големи пари и пазара на недвижими имоти (основния бизнес на „Трамъл Кроу“).

След това дойде приемът, даван от „Дрексел Бърнам Ламбърт“, където положих големи усилия да остана буден, докато екип от оплешивяващи борсови агенти в модни костюми ни запознаваха монотонно колко вълнуващо е да се продават високодоходни акции в техния офис в Бевърли Хилс.

Казах си: *Не, не и не, благодаря.*

Колкото повече ходех на тези прояви, толкова повече се чувствах не на място. Едно интервю напълно ме убеди в това. Беше за работа през лятото при „Джей Пи Морган“. Нямах особено желание да работя там, но как бих могъл да не се явя на интервю за работа в една от най-авторитетните фирми на Уолстрийт?

Влязох в малка стая в центъра за професионални консултации и бях посрещнат от двама високи, широкоплещести, малко над трийсетгодишни мъже. Единият беше рус, а другият с кестенява коса. И двамата носеха закопчани догоре ризи с монограми, тъмни костюми на „Брук Брадърс“ и червени тиранти. Когато русият ми подаде ръка, забелязах скъп на вид „Ролекс“. И двамата ми дадоха визитните си

картички от една малка купчинка на бюрото. Имената им бяха нещо подобно на Джейк Чип Брант III и Уинтроп Хигинс IV.

Интервюто започна с най-стандартния въпрос: „Защо искате да работите в «Джей Пи Морган»? Помислих да отговоря: „Защото вие ме поканихте и имам нужда от работа през лятото“, но знаех, че не трябва да отговоря по този начин. Затова казах: „Защото «Джей Пи Морган» има преимуществото да е инвестиционна и търговска банка и според мен, тази комбинация е най-удачната формула за успех на Уолстрийт“.

Чип и Уинтроп не харесаха и този отговор. Продължиха с още стандартни въпроси, а аз им отвърщах с още подобни глупави отговори. Уинтроп завърши с един безобиден въпрос, предлагайки ми по този начин да стъпя на по-здрава почва.

— Бил, можеш ли да ми кажеш с какви спортове си се занимавал в колежа?

Въпросът беше лесен — в колежа не се бях занимавал с никакъв спорт. Бях такъв зубрач, че нямах време да се нахраня и да отида до тоалетната, камо ли да се занимавам с някакъв спорт. Направо изтърсих:

— Ами, всъщност, с никакъв... но обичам да карам ски, както и туризма в планината. — Надявах се двата спорта да са достатъчно приемливи за тези двамата.

Не бяха. Чип и Уинтроп не казаха дума повече и дори не си направиха труда да вдигнат глави от купчинката резюмета. Интервюто свърши. На излизане от сградата си дадох сметка, че тези хора не се интересуваха от това, което бях казал. Единственото нещо, което трябваше да решат, беше дали „ставам“ за „Джей Пи Морган“. Очевидно не ставах.

Отправих се към кафенето. Чувствах се непохватен и обезсърчен. Наредих се на опашката, взех си яденето, замъкнах се до една маса и започнах да ям разсеяно. Когато изядох сандвича си, влезе най-добрият ми приятел, Кен Хърш, облечен в костюм, което беше признак, че той също току-що е бил на интервю за работа.

— Здравей, Кен. Къде си бил? — попитах аз.

Той придърпа един стол.

— Току-що излизам от интервю при „Джей Пи Морган“.

— Така ли? Запозна ли се с Чип и Уинтроп? Как мина?

Кен се засмя на прякорите, с които ги бях кръстил, и сви рамене.

— Не съм сигурен. Не вървеше много добре, докато не казах на Чип, че би могъл да използва понитата ми за поло в клуба в Хемптънс това лято. От този момент нещата се развиха много добре. — Кен се усмихна.

Беше ниско еврейче от средната класа в Далас, Тексас. Беше виждал понита за поло единствено върху логото на Ралф Лорън в мола „Галерия“ в Далас.

— А ти?

— Тогава двамата ще работим заедно! Знам, че ще получа работата, защото казах на Уинтроп, че ще го разходя с яхтата си, която държа в яхтклуба в Кенебънкпорт.

След експеримента с „Дж. П. Морган“ не можех да престана да се питам защо направих така, че да бъда отхвърлен от такива като Чип и Уинтроп. Не бях като тях и не исках да работя за тях. Бях тръгнал по този път в живота напук на родителите и възпитанието ми, но не можех да избегна факта, че продължавах да съм един Браудър.

След това започнах да търся работа с известни лични предпочитания. Отидох на лекция на председателя на Профсъюза на работниците от стоманодобивната промишленост и много ми хареса. Докато го слушах да говори, чух гласа на дядо ми — мъж с бяла коса и мустаци, за когото с умиление си спомнях как седи в кабинета си, заобиколен от книги, и сладникавия аромат на тютюна за лулата му, който се усещаше навсякъде. Бях така въодушевен, че след лекцията се приближих до човека и го попитах дали би ме наел да помагам на профсъюза да преговарям с техните експлоатиращи ги работодатели. Той благодари за проявения интерес, но каза, че в централата на профсъюза наемат само работници от стоманодобивната промишленост.

Не се отчаях. Вгледах се в други моменти от живота на дядо ми, на които бих могъл да подражавам, и тогава ми дойде идеята за Източна Европа. Той беше прекарал важна част от живота си в Съветския блок и опитът му там го беше извел до световна известност. Щом като дядо ми беше издълбал там своята ниша, тогава може би и аз бих могъл да го направя.

По средата на тези опити да намеря себе си започнах да се вглеждам и в други реални предложения за работа, в случай че

търсенето на една утопия не даде плодове. Едно от тях беше да работя за „Бостън Консултинг Груп“ (ВСС) в тяхната централа за Средния Запад в Чикаго. Самият аз бях от Чикаго и бях работил като консултант в „Бейн“, което означаваше, че отговарям напълно на всичките им изисквания за нови служители.

Само че не исках да се връщам в Чикаго, исках да изляза навън и да видя света. Нещо повече, исках да работя в този свят (това, което наистина исках, беше да съм като Мел Гибсън във филма „Годината на опасния живот“, любимия ми филм). За да ме накарат да приема предложението им, от Би Си Джи (BCG) ми осигуриха превоз със самолет до Чикаго за решителния ден, където се срещнах с другите кандидати. Ходихме от среща на среща с консултанти, работили по една или две години, които ни омайваха с разкази колко вълнуващо е да се работи за BCG. Беше хубаво, но аз не се поддадох.

Последната ми среща беше с шефа на офиса Карл Стърн. Това трябваше да бъде краят на цялата процедура, където да стисна ръката на важния човек, да го засипя с благодарности и да кажа „да“.

Когато влязох в кабинета му, той ме посрещна сърдечно и каза:

— И така, Бил, какво мислиш? Ще постъпиш ли при нас? Всички тук наистина много те харесаха.

Бях поласкан, но нямаше начин да приема.

— Наистина съжалявам. Хората ви ме накараха да се почувствам съвсем добре дошъл, но не се виждам да живея и работя в Чикаго.

Той беше малко озадачен, защото в интервютата не бях споменавал за никакви възражения срещу Чикаго.

— В такъв случай причината не е Би Си Джи, така ли?

— Не, не точно.

Той се наведе напред.

— Тогава, моля те, кажи ми къде би искал да работиш?

Това беше. Щом като бих могъл да отида навсякъде, защо да не му кажа.

— В Източна Европа.

— О! — рече той. Явно не очакваше такъв отговор. Досега никой не му беше казвал подобно нещо. Облегна се в стола и погледна тавана. — Нека да помисля... Да... Както предполагам, че знаеш, ние нямаме офиси в Източна Европа, но един човек в нашия клон в Лондон се е специализирал в тази област, казва се Джон Линдкуист. Можем да

уредим да се срещнеш с него, ако това би могло да промени решението ти.

— Става.

— Чудесно. Ще разбере кога ще може да е на разположение и ще го уредим.

Две седмици по-късно пътувах за Лондон.

4

„МОЖЕМ ДА ТИ НАМЕРИМ ЖЕНА ДА ТЕ ТОПЛИ НОЩЕМ“

Лондонският клон на *BCG* се намиреше точно над станция „Грийн Парк“ на метрото по Пикадили, в сърцето на тузарския квартал Мейфеър. Представих се на рецепцията и ме отведоха в кабинета на Джон Линдкуист, който приличаше на разсеян професор с купища книги и вестници, заемащи всяко свободно пространство.

Когато го видях, веднага разбрах, че Джон е нещо необикновено. Американец, който беше по-изтънчена версия на Чип и Уинтроп, с костюм от „Севил Роу“, вратовръзка на *Hermes* и очила с рогови рамки. Същевременно в него имаше нещо от непохватността на човек, който прекарва дълго време сред книгите. За разлика от нафуканите млади мъже от „Джей Пи Морган“ Джон говореше тихо, почти шепнешком, и никога не поглеждаше събеседника си право в очите.

След като намерих къде да седна в кабинета му, той рече:

— Колегите в Чикаго ми казаха, че искате да работите в Източна Европа, нали така? Вие сте първият човек, когото познавам в Би Си Джи, който иска да работи там.

— Да, ако щете, вярвайте, но точно това искам.

— Защо?

Разказах му историята на дядо ми, който беше живял в Москва, беше се върнал в Съединените щати, беше кандидатствал за президент и се беше превърнал в лице на американския комунизъм.

— Искам да направя нещо интересно, като него. Нещо, което да има за мен смисъл и да съответства на характера ми.

— В Би Си Джи никога досега не сме имали на работа комунист — подхвърли той, намигвайки. После стана сериозен и каза: — В момента нямаме нищо в Източна Европа, но ще ви кажа едно. Ако дойдете да работите тук, ви обещавам, че първата възможност за бизнес в Източна Европа ще бъде за вас, става ли?

Бързо разбрах, че той завършва почти всяко изречение с този въпрос, беше като някакъв негов тик.

Не можех да кажа точно защо, но харесах Джон. Веднага приех предложението му и станах първият сътрудник на Би Си Джи в екипа им за Източна Европа.

Преместих се в Лондон през август 1989 година. Наехме малка къща в лондонския квартал Челси заедно с двама колеги от Станфорд, които също бяха започнали работа в Лондон. В първия понеделник на септември скочих развълнуван в метрото за Пикадили, готов да завладея Източна Европа за Би Си Джи.

Само дето в Източна Европа за мен нямаше никаква работа, поне не още.

Но после, на 10 ноември същата година, както си седях в малката ни гостна и гледах телевизия с приятелите ми от Станфорд, светът се разтърси под краката ми. Берлинската стена току-що беше паднала. Появиха се източни и западни германци с ковашки чукове и длета и започнаха да я събарят парче по парче. Наблюдавахме как историята се развива пред очите ни. След седмици стана кадифената революция в Чехословакия и там комунистическото правителство също падна.

Получи се ефектът на доминото; скоро цялата Източна Европа щеше да бъде свободна. Дядо ми е бил най-големият комунист в Америка и докато наблюдавах развоя на тези събития, реших, че искам да стана най-големият капиталист в Източна Европа.

Първият ми пробив стана през юни 1990 година, когато Джон надникна в кабинета ми и каза:

— Здравей, Бил, искаше да отидеш в Източна Европа, нали?

Кимнах.

— Чудесно. Световната банка търси да наеме съветници за Полша. Искам да приготвиш предложение за оздравяване на западаща полска автобусна фирма, става ли?

— Добре, ама аз никога досега не съм вършил такова нещо. Какво трябва да направя?

— Иди при Волфганг. Той ще ти каже.

Волфганг. Волфганг Шмидт. Само от произнасянето на името му ме побиха тръпки.

Волфганг беше мениджър на Би Си Джи, който ръководеше пряко няколко звена. Единодушно беше считан за един от най-

трудните началници, с които се работи в лондонския клон. Австриец, на тридесет и няколко години, той обичаше да крещи, вадеше душите на младите консултанти и ги караше да работят по цели нощи. Никой не искаше да работи с него.

Обаче ако наистина исках да отида в Полша, трябваше да работя с Волфганг. Никога не бях влизал в кабинета му, но знаех къде е. Всички знаеха, ако не за друго, то за да го избягват.

Отидох там и заварих пълна бъркотия — стаята му беше осеяна с празни кутии от пица, смачкани на топка хартии и купища отчети. Волфганг беше наведен над обемиста папка с халки и прелистваше страниците. Потната му вежда проблясваше на флуоресцентната светлина, а несресаната коса стърчеше на всички страни. Скъпата риза по поръчка беше извадена отвън и от едната страна надничаше закръгленият му гол корем.

Леко се прокашлях.

Той извърна глава към мен.

— Ти кой си?

— Бил Браудър.

— Какво искаш? Не виждаш ли, че съм зает?

Помислих си, че би трябвало да се заеме с разчистване на кочината, която минаваше за негов кабинет, но не го казах.

— Трябва да подготвя предложение за реструктуриране на една полска автобусна фирма. Джон Линдкуист ми каза да говоря с вас.

— Господи! — изсумтя той. — Виж какво, Браудър, започни да търсиш резюмета от консултанти на Би Си Джи, които са имали опит с камиони, автобуси, коли и с каквото и да е, което според теб би могло да има връзка. Събери колкото може повече.

— Добре, да ви ги донеса ли...?

— Действай!

Отново се наведе над папката и продължи да чете.

Напуснах кабинета му и отидох в библиотеката. Докато прелиствах книгата с резюметата, разбрах защо Би Си Джи има такава изумителна международна репутация. Имаше хора с опит във всяка област и във всяко кътче на земното кълбо. Един екип консултанти в офиса в Кливланд бяха експерти в производството на автомобили, група от Токио беше работила върху навременно използване на нововъведение за японските фирми, производителки на коли, а

консултанти в Лос Анджелис бяха специалисти по производствените операции. Направих фотокопия на всичките и бързо се върнах в кабинета на Волфганг.

— Толкова скоро, Брауър?

— Всъщност, името ми е Браудър...

— Добре де, добре. Слушай, има още две други полски поръчки. Момчетата, които правят предложенията, ще ти кажат какво да правиш оттук нататък. Нямам време за това. Сега, ако обичаш...

Волфганг посочи вратата, давайки ми да разбера, че трябва да си вървя.

Намерих другите консултанти, а те, за щастие, веднага изразиха готовност да ми помогнат. През следващите няколко седмици изготвихме разписания и работни планове, както и купища информация за това каква страхотна фирма е Би Си Джи. Когато свършихме, презентациите бяха толкова гладки и убедителни, че не виждах как бихме могли да загубим. Предадохме ги на Джон Линдкуист, който ги представи на Световната банка, и всички зачакахме.

Два месеца по-късно Волфганг влезе в кабинета ми необичайно приветлив и делови.

— Бил, пригответи си багажа. Заминаваш за Полша.

— Спечелихме ли?

— Ами, да. Сега започва истинската работа.

Бях въодушевен.

— Да започна ли да се обаждам на експертите, които посочихме в предложението, за да могат и те да дойдат в Полша?

Волфганг свъси вежди.

— Какви ги говориш? Разбира се, че не. Ти си единственият, който ще работи по този случай.

Плесна с длан по касата на вратата, връцна се и отпраши.

Не можех да повярвам. Бях включил толкова внушителни хора в предложението, а поляците щяха да получат само мен? Служител още в първата си година, който не знаеше абсолютно нищо за автобуси или за бизнеса с тях? Бях ужасен, но запазих съмненията за себе си. Това беше моето мечтано назначение. Трябваше само да си затварям устата и да го направя успешно.

В края на октомври 1990 година, близо година след падането на Берлинската стена, Волфганг, двама други сътрудници само с едногодишен стаж и аз се качихме на самолет на полската авиокомпания ЛОТ на път за Варшава. Там бяхме посрещнати от четирима мъже от Световната банка и двама служители на „Аутосан“, закъсалата автобусна фирма, на която трябваше да помогнем да се спаси от банкрут. Взехме си багажа, качихме се на един от автобусите на „Аутосан“ и се отправихме към централата им в Санок.

Беше дълго пътуване. Варшава бързо отстъпи място на полската провинция, която беше в средата на есента. Беше живописно, но и малко потискащо. Полският комунистически режим се беше сгромолясал неотдавна и условията там бяха по-сурови, отколкото очаквах. Сякаш бях влязъл в машина на времето и се бях озовал в 1958 година. Колите бяха стари. По пътя се виждаха каруци, теглени от коне. Стопанствата бяха разсипани, а жилищата в градовете — вездесъщите бетонни блокове в съветски стил — се рушаха. Поляците страдаха от недостиг на храни, от хиперинфлация, от спиране на тока и от всякакви други неуредици.

И въпреки това, докато седях в раздрънкания автобус с чело, опряно в стъклото, си помислих: Точно тук искам да бъда. Пътят пред мен беше открит и пълен с възможности.

Шест часа по-късно пристигнахме в Санок, град с по-малко от петдесет хиляди жители в гористия, хълмист югоизточен ъгъл на Полша, на петнайсетина километра от границата с Украйна. Отидохме в ресторант на фирмата „Аутосан“ и влязохме направо на банкет с ръководството на фирмата и представителите на Световната банка. Никой от гостите не искаше да се докосне до яденето — мазни свински котлети, преварени картофи и някакво солено желе с късчета свинско. В допълнение към неапетитната храна във въздуха се усещаше силно мирисът на химикали, идващ откъм намиращия се наблизо завод. Имах чувството, че всички, които не бяха от Санок, искаха да се махнат оттук колкото може по-бързо. Обаче ръководството на автобусната фирма нямаше намерение да ни пусне толкова бързо и продължи да вдига тостове до късно вечерта. Най-сетне в 23:15, когато пристигна кафето, от Световната банка сковано се надигнаха, извиниха се, качиха се в автобуса и се отправиха към Жешов, най-близкия град с приличен хотел.

Колегите ми от Би Си Джи изчакаха, докато хората от Световната банка си заминат, след което също се надигнаха и поднесоха извиненията си. Излязоха навън и Волфганг започна да преговаря с двама шофьори на таксита да ги откарат след цели шест часа обратно във Варшава същата нощ.

Аз бях единственият, който остана — двадесет и шест годишен бакалавър с една година опит като консултант — да спасявам фирмата от провал.

След кафето се сбогувах с ръководството, които изглежда не разбраха, че аз съм никой в сравнение с всички, които току-що си бяха тръгнали. После ме съпроводиха до хотел „Турист“, който щеше да бъде мой дом за следващите няколко месеца.

Хотелът беше стара четириетажна сграда на две пресечки от река Сан. Нямаше асансьор, затова трябваше да използвам стълбите. Коридорът беше тесен и слабо осветен, а стаята ми мъничка. По-скоро антре, отколкото стая, с две еднакви легла, опрени в срещуположните стени. Единственото пространство от пода беше това между тях. На стената над едното имаше закрепен тринадесетинчов черно-бял телевизор. Между леглата беше мушната проста, издраскана масичка, а върху нея една нощна лампа. Над лампата имаше малко прозорче, което гледаше към някакво празно пространство.

Не беше „Фор Сийзънс“, но бях много развълнуван, че съм в Полша, и не обърнах внимание.

Вдигнах пластмасовия телефон с шайба, за да проверя дали работи, но имаше връзка само с една лелка на рецепцията, която не знаеше дума английски. Разопаковах си багажа и натъпках дрехите си в гардероба. В стаята беше студено, а радиаторът не работеше, затова си сложих грейката, която бях взел за предстоящата зима. Пуснах телевизора — имаше само три програми, всичките на полски. На единия канал даваха новини, на другия футболен мач, а на третия вървеше някакво предаване за овце.

Изключих телевизора. Поиграх си напразно с диска на едно радио на къси вълни, което бях донесъл, не намерих нищо и се отказах.

Легнах в леглото и се опитах да заспя, но беше много студено. Почуках радиатора и завъртях докрай вентила, но не дойде никаква топлина. При нормални обстоятелства щях да се обадя на рецепцията, но заради езиковата бариера това нямаше да помогне. Извадих още

някакви дрехи от гардероба, придърпах одеялата от другото легло и се мушнах под всичките. Въпреки че бях с грейката, и това не помогна. Въртях се насам-натам през цялата нощ и спах зле. Когато слънцето започна да се показва, пузнах душа с надеждата да се стопля. Закаках да потече топла вода, но тя стана само хладка.

Заряха душа, облякох се и слязох в малкия ресторант на хотела, за да се срещна за пръв път с моя преводач. Щом влязох, един спретнат мъж в полиестерен костюм, който не му беше по мярка, рязко се изправи. Мушна под мишница навит на руло вестник и ми подаде ръка.

— Господин Уилям?

Поех ръката му.

— Да. Това съм аз.

— Здравейте. Казвам се Лешек Сикорски! — рече ентузиазирано той.

Лешек беше няколко години по-стар и малко по-висок от мен. Имаше светлокестенява коса, живи зелени очи и акуратно подрязана брада. При други обстоятелства би могъл да мине за хубав, но лошият костюм и кривите зъби зачеркваха тази възможност.

— Моля, седнете. — Лешек посочи един стол. — Как спяхте? — попита той, почти крещейки в края на изречението.

— Всъщност беше студено. В стаята няма отопление.

— Да. Не го пускат, докато зимата не започне официално! — отново изкрещя последната дума. Говореше английски толкова неестествено, че бях сигурен, че го е научил от комплект касети на Берлиц.

Появи се сервитьорката и ми наля чай, а Лешек ѝ каза нещо на полски. Когато тя изчезна, го попитах:

— Какво ѝ казахте?

— Да ви донесе закуската.

— Има ли меню?

— Не, не. Само една закуска!

Няколко минути по-късно закуската пристигна: по-препечени наденички и някакво странно полско топено сирене. Бях толкова гладен, че изгълтах всичко.

Лешек изяде спокойно яденето си. Не беше нито отвратен, нито въодушевен. По средата на закуската ме попита с пълна уста:

— Вие сте от Лондон, нали?

— Да, така е.

Той широко се усмихна.

— В такъв случай ще ви помоля за една услуга. — Сними глас и прошепна: — Можете ли да ме запознаете със Саманта Фокс? — Саманта Фокс беше едрогърда английска поппевица, започнала като модел и снимана гола до кръста на трета страница на „Сън“.

Погледнах с недоумение Лешек.

— Страхувам се, че няма да мога. Не я познавам.

Той се облегна назад в стола си, изгледа ме с подозрение и настоя:

— Ама трябва да я познавате. Нали сте от Лондон.

— Лешек, иска ми се да мога да помогна, но в Лондон има седем милиона души. — Не исках да бъда груб, но това беше смешно. Как щях да преобразя една устремила се към фалит автобусна фирма, ако главната ми връзка с външния свят беше чудак, вманиачен по снимаща се гола до кръста певица от Англия?

След закуската двамата с Лешек излязохме от хотела и се набутахме в малкото червено полско фиатче, което автобусната фирма ми беше предоставила да ползвам за престоя. След няколко опита успях да запаля двигателя. Лешек се усмихна под мустак и ме насочи към централата на „Аутосан“, седеметажна бетонна сграда близо до реката. Паркирахме, а когато влязохме във фоайето, усетих същата неприятна миризма от предишната нощ на индустриални химикали във въздуха. Качихме се с асансьора до последния етаж и се отправихме към кабинета на генералния директор. Беше застанал на входа като барикада — широките му рамене запълваха почти цялото пространство, а гъстите мустаци стърчаха над широката му усмивка. Оказа се, че е два пъти по-възрастен от мен и беше работил в „Аутосан“ през цялата си кариера. Когато се приближих, той протегна ръка с дебели пръсти и ме стисна толкова силно, че почувствах малката си ръка в неговата като в менгеме.

Введе ни в кабинета си и започна бързо да говори на полски.

— Добре дошли в Санок — преведе Лешек, без да го изчака да свърши. — Иска да знае дали ще желаете да пийнете по едно бренди по случай пристигането.

— Не, благодаря — казах смутено, като се запитах дали не правя някакъв гаф, отказвайки предложението за твърд алкохол в 10 часа сутринта.

След това генералният директор се впусна в реч, в която изрази вълнението си от пристигането ми. Обясни, че „Аутосан“ е главният работодател в Санок. Ако фирмата фалира, градът щял също да фалира. Той и всички останали в „Аутосан“ вярвали, че Би Си Джи и по-конкретно аз ще ги спасим от крах. Постарах се да изглеждам сериозен и постоянно кимах на всичко казано, като се опитвах да си придам някакво подобие на самоувереност, но вътрешно бях напълно сломен от размера на отговорността ми.

Когато завърши малката си реч, той каза:

— Господин Браудър, преди да започнете работа, трябва да ви попитам: можем ли да направим нещо, за да стане престоят ви в Санок по-приятен?

Още в момента, в който влязох в кабинета му, ми направи впечатление колко топло беше вътре, особено след прекараната мъчителна нощ в студената стая. Забелязах тихо бръмчащата електрическа печка в ъгъла, която излъчваше оранжево сияние. Погледнах я и малко нервно попитах:

— Може ли да имам такава печка в стаята си, господине?

Когато Лешек преведе, настъпи кратко мълчание. После лицето на генералния директор се озари в усмивка. Той намигна над розовите си бузи и рече:

— Ама, господин Браудър, можем да направим нещо много по-добро за вас. Можем да ви намерим жена да ви топли нощем!

Вгледах се тъпо в обувките си и със заекване отвърнах:

— Н-н-не, благодаря. Печката ще ми е достатъчна.

Бързо се залових за работа, а първата седмица в Полша беше за мен най-големият културен шок, който бях изпитвал през живота си. Всичко в Санок — миризмите, езикът, обичаите — беше различно. Но особено трудно ми беше с храната. Единственото месо, което се предлагаше, беше неизменното свинско. Наденичка за закуска, сандвичи с шунка за обяд, свински котлети за вечеря — и това всеки божи ден. Нямаше нито плодове, нито зеленчуци. Пилешкото беше деликатес. Най-лошото беше, че всяко ядене плуваше в обилна

мазнина, сякаш това беше някаква магическа подправка, правеща ястието по-лесно за преглъщане, което изобщо не беше така.

На петия ден вече умирах от глад. Трябваше да направя нещо и реших да отида до Варшава и да наема стая в хотел „Мариот“, за да хапна свята храна. Веднага щом си оставих сака в стаята, се отправих към ресторанта. Никога в живота си не съм се чувствал така щастлив от хотелски ресторант. Напълних чинии със салати, печено пиле, печено говеждо, сирене и френски хлебчета и ядох като побъркан. Върнах се за още, а после потретих. Когато бях готов за десерта, стомахът ми закъркори и разбрах, че ако не изтичам бързо до тоалетната, ще изпадна в беда.

Отправих се към мъжката тоалетна с най-голяма бързина, но тъкмо прекосявах фойето, когато видях насреща ми Волфганг Шмидт.

— Браудър? Какво, по дяволите, правиш във Варшава? — попита властно той.

Бях толкова изненадан да го видя, че не знаех какво да кажа.

— Аз... Просто си помислих, че след като е петък вечер...

— Петък вечер? — кресна той. — Майтапиш ли се? — Трябва да си замъкнеш задника обратно в Санук...

— Санок — поправих го аз и запристъпвах неспокойно от крак на крак.

— Майната му на името. Трябва да се върнеш там, за да се сближиш с клиента си през уикенда. Така се прави този бизнес.

Газовете в стомаха така ме напъваха, че почти не го чувах.

— О'кей. Ще се върна. Съжалявам, наистина. — Тоалетната беше точно там и нямаше време за губене.

— Добре, Браудър. — Когато той най-накрая се отмести, аз се втурнах бързо вътре.

След като налетях на Волфганг, бях толкова напласен, че не посмях да стъпя отново във Варшава. Вместо това през уикендите обикалях с полското си фиатче из провинцията на лов за храна. Отбивах се в малки ресторанчета и тъй като не знаех и дума полски, посочвах с пръст три-четири неща от менюто с надеждата някое от тях да става за ядене. Молах се да е пиле и понякога улучвах. Можех да си позволя да го правя, защото полската злата беше толкова обезценена, че всяко ястие струваше колкото четиридесет и пет американски цента. Беше ми приятно да се махна от Санок, но колкото и далеч да отивах, в

повечето случаи храната пак беше ужасна. За осем месеца от престоя ми отслабнах с повече от шест килограма.

Положението с храната беше един от многото признаци колко зле беше всичко в Полша. В „Аутосан“ цареше пълна бъркотия и го заплашваше скорошен фалит. След икономическата „шокова терапия“, приложена след падането на комунизма, полската държава беше отменила всичките си поръчки за автобуси на „Аутосан“. В резултат фирмата беше загубила 90 процента от продажбите си и трябваше или да намери съвършено нов основен клиент, или драстично да съкрати разходите.

Да се намерят нови клиенти, щеше да е почти невъзможно, тъй като по онова време „Аутосан“ правеха най-лошите автобуси в света. Единственият по-реалистичен избор да избегнат банкрута, беше да уволнят голям брой хора. Тъй като целият град зависеше за прехраната си от това предприятие, това беше последното нещо, от което се нуждаеха, и последното, което исках да им кажа. Цялата работа ме караше да се чувствам зле и романтичните ми представи за бизнес в Източна Европа започнаха бързо да изчезват. Не исках да нараня тези хора.

Три седмици преди коледните празници, когато опасенията ми непрекъснато нарастваха, се срещнах с Лешек за редовната ни закуска. Бях се научил да не бъда въвличан в смешни разговори от типа за Саманта Фокс и просто си мълчах, което той уважаваше. Въпреки неловкото ни начало бях разбрал, че Лешек е естествен и винаги готов да помогне. След като в продължение на два месеца бяхме всеки ден заедно, започнах да го чувствам близък. Съжалявах, че точно той трябваше да преведе ужасните ми препоръки на ръководството на „Аутосан“. Нещо повече, давах си сметка, че като напусна най-сетне Санок, Лешек ще ми липсва.

Онази сутрин, докато побутвах с вилицата си парчетата свинска наденица, погледнах към вестника му на масата. Стори ми се, че той преглежда личните обяви, но се вгледах по-внимателно. Забелязах, че гледа поредици от числа, някакви финансови показатели, оградени с непознати за мен думи.

Наведох се напред и попитах:

— Лешек, какво е това?

— Това са първите полски приватизации! — обяви гордо той.

Бях чул, че Полша приватизира бившите си държавни предприятия, но вниманието ми беше така ангажирано с проблемите на „Аутосан“, че изобщо не следях това.

— Интересно... Какво е това число? — Посочих една цифра най-отгоре на страницата.

— Това е курсът на акциите.

— А тази?

— Печалбата за миналата година.

— Какво означава тази тук?

— Броят на предлаганите акции.

Бързо направих някои сметки. Стойността на фирмата в акции беше 80 милиона долара, а печалбата ѝ за предишната година беше 160 милиона долара, което означаваше, че полската държава продава тази фирма за половината от печалбите за предишната година! Бях изумен. Накратко казано, това означаваше, че ако инвестирате в тази фирма и тя се задържи в бизнеса в продължение на шест месеца, бързо ще си върнете парите.

Зададох отново въпросите си просто да съм сигурен, че не пропускам нещо. Нямах грешка. Това беше изключително интересно. Направихме същото упражнение с някои други фирми, посочени във вестника, и резултатите бяха, общо взето, същите.

Никога в живота си не бях купувал акция, но докато лежах в леглото онази нощ, не можех да престана да мисля за полските приватизации. Казах си: Трябва да го направя. Нали точно затова бях в бизнес школа?

По онова време личните ми средства възлизаха общо на 2000 долара. След като получих потвърждение от Джон Линдкуист, че правилата не ми забраняват да купувам акции, реших да инвестирам всичките си пари в тези приватизации и помолих Лешек да ми помогне. През обедната почивка отидохме в местна спестовна банка и се наредихме на опашка, за да обменим парите ми в полски злоти. После отидохме в пощата да попълним формулярите за участие в приватизацията. Процедурата беше сложна и се наложи Лешек четири пъти да ходи до гишето на касиера, за да го пита как да попълни подробните формуляри. Накрая успешно се записах за участие в най-първите приватизации в Източна Европа.

В средата на декември се върнах в Лондон, за да подготвя окончателната презентация на Би Си Джи за „Аутосан“ и Световната банка, която щяхме да направим след празниците. Измъчваха ме противоречиви чувства. Анализите ми показваха, че фирмата трябва да уволни значителна част от работниците, ако иска да продължи да съществува. Но след като бях прекарал толкова много време с тези хора, бях наясно, че масовите уволнения ще ги смажат. Нямах представа как ще оцелеят някои от тях. Помислих си за Лешек и многобройното му семейство и си представих трудностите, които те и без това вече изпитват. Трябваше да препоръчам уволнения, но исках някак да смекча удара. Реших да представя в доклада си цялата идея за уволненията като една от възможните „стратегически опции“ с надеждата държавата в крайна сметка да обсъди другата възможност: да продължи да субсидира „Аутосан“.

Ала когато показах в Лондон тази „смекчена“ презентация на Волфганг, той побесня.

— Какви са тези тъпотии?

— Това са опциите им.

— Ама ти глупак ли си? Те нямат никакви шибани опции. Трябва да уволнят всички, Браудър. — Беше изключително гадно копеле, но поне този път каза правилно името ми.

Волфганг ме накара да зачеркна всички други стратегически варианти, а после ми нареди да предам презентацията на друг консултант, за да преправи анализа. Окончателната препоръка на Би Си Джи беше „Аутосан“ да уволни по-голямата част от персонала.

Върнахме се в Санок и Волфганг настоя аз да съм водещият в представянето на заключенията. Представителите на Би Си Джи, Световната банка и цялото ръководство на „Аутосан“ се събраха в най-голямата конферентна зала на фирмата. Светлините угаснаха и аз включих прожекционния апарат, готов с диапозитивите за презентацията. Първо показах този с общия брой на нужните уволнения. В салона ясно се чу спонтанно ахкане. После посочих препоръките за уволнения отдел по отдел. Лешек нервно превеждаше всичко. С всеки следващ диапозитив шокът от показаното се заменяше със засилващ се гняв и хората започнаха да ме апострофират на всяка дума. Представителите на Световната банка погледнаха към Джон и Волфганг с надеждата да се намесят, но двамата избягваха погледите

на клиентите ни и не казаха нито дума. Генералният директор изразително мълчеше и ме гледаше напълно разочарован.

Аз трябваше да бъда рицарят спасител на „Аутосан“, а се бях оказал предател. Чувствах се гневен, изпълнен със съмнения и унижен. Може би в края на краищата Източна Европа не беше място за мен.

Напуснах Полша сигурен в едно нещо: мразех консултантството.

През следващите месеци мислех много за „Аутосан“ и се питах какво беше станало, като че ли бих могъл да направя нещо друго. Комуникацията с тях беше почти невъзможна, но научих, че полското правителство напълно пренебрегнало препоръките на Би Си Джи и продължило да субсидира „Аутосан“. Обикновено консултантите се надяват техните съвети да бъдат изпълнени, но в този случай се зарадвах, че не беше станало така.

Единственото, което наистина исках, беше да стана инвеститор в приватизациите в Източна Европа.

Оказа се, че съм бил абсолютно прав. През следващата година инвестициите ми се удвоиха, а после се удвоиха още веднъж. Общо взето, се увеличиха десетократно. За тези, на които чувството, че са увеличили десетократно инвестицията си, е непознато, усещането е, като да изпуснат цигара с кокаин. След като си го направил веднъж, искаш да повториш отново и отново колкото пъти можеш.

5

ЧЕХЪТ БЕЗ ПОКРИТИЕ

Вече знаех точно какво искам да направя с живота си — само дето беше в област, която почти не съществуваше. Въпреки че Желязната завеса беше вдигната, никой не инвестираше пари в Източна Европа. Знаех, че след време това ще се промени, но междуременно за мен най-добрият избор беше просто да остана в Би Си Джи, ако ми позволят. След като се завърнах от фиаското в Санок, напълно се сниших и се молах Волфганг да не е препоръчал да ме уволнят. За голямо мое облекчение той или беше прекалено зает, или беше забравил, тъй като никой не влезе в офиса ми с подобно съобщение. Окончателно разбрах, че съм в безопасност, в края на януари 1991 година, когато Джон Линдкуист предложи двамата да напишем заедно една статия. Ако имаха намерение да се отърват от мен, защо един от главните партньори във фирмата ще иска да пише статия с мен?

Материалът, който той имаше предвид, беше за инвестирането в Източна Европа и щяхме да го дадем на търговското списание *Mergers & Acquisitions Europe (M & A)* (Сливания и поглъщания в Европа). Поинтересувах се какво представлява и се оказа, че то няма почти никакъв тираж, но за мен това нямаше значение. Бях готов да използвам всяка възможност, която може да ми помогне да се наложа като експерт по инвестициите в региона.

За да напиша статията, проучих всичко, до което можах да се добера. Прочетох повече от двеста вестникарски информации и бързо установих, че през предишното десетилетие в бившия Съветски блок са били сключени не повече от двайсет сделки. Най-активният инвеститор беше Робърт Максуел, безцеремонният, тежащ 160 килограма английски милиардер от чешки произход, който беше сключил три от сделките.

Помислих си, че ще мога да впечатля Джон, ако разговарям с някой от компанията на Максуел, затова се обадох в пресслужбата му и

споменах за статията. Те изглежда изобщо не бяха правили проучване на *M & A Europe* и за моя изненада ми предложиха да се срещна със заместник-председателя на *Maxwell Communications Corporation* (МСС) Жан-Пиер Анселмини.

Следващата седмица влязох в Максвел Хаус, модерна сграда на Ню Фетър Лейн, между Флийт стрийт и площад Холборн. Запознах се с Анселмини, приветлив, говорещ английски французин към шейсетте, който ме въведе в луксозния си кабинет.

Докато водехме неангажиращ разговор, аз подредих помежду ни документацията, която носех със себе си. Тъкмо се канех да задам първия въпрос, когато Анселмини посочи един лист и попита:

— Какво е това?

— Списък на сделките ми в Източна Европа — отговорих, доволен, че бях дошъл така добре подготвен.

— Може ли да го погледна?

— Разбира се. — Побутнах листа през масата.

Той го прегледа и стана напрегнат.

— Господин Браудър, какъв е този журналист, който прави за *M & A* подобен списък със сделки?

И през ум не ми беше минавало, че може би бях прекалил с подготовката за срещата.

— Бихте ли ми разказали малко повече за списанието, за което работите?

— Ами... аз... всъщност не работя за списанието, а за Бостън Консултинг Груп (Би Си Джи). Подготвям тази статия поради интереса ми към инвестирането в Източна Европа.

Той се облегна в стола и ме изгледа, свъсил вежди.

— И защо се интересувате толкова много от Източна Европа?

Тогава му разказах колко вълнуващо беше за мен да инвестирам в първоначалните приватизации в Полша, за работата ми за „Аутосан“ и за амбицията ми да инвестирам в Източния блок.

Когато му стана ясно, че не бях дошъл да шпионирам Максвел или фирмата му, той започна да се успокоява.

— Всъщност може би идването ви днес тук може да се окаже много щастливо съвпадение. Ние сме в процес на създаване на инвестиционен фонд, който се нарича „Максуел — централно и източноевропейско сдружение“ (*Maxwell Central and East European*

Partnership). Правите ми впечатление на човек, напълно подходящ да работи при нас. Проявявате ли интерес?

Разбира се, че проявявах. Опитах се да скрия нетърпението си, но не можах и когато стана време да си тръгна, в календара си имах насрочено интервю за постъпване на работа.

За да се подготвя за него, прекарах следващите две седмици в издирване на всеки, който имаше някаква представа какво е да работиш за Робърт Максвел. Той беше собственик на „Дейли Мирър“ и на него се гледаше не само като на ексцентрик, но и на много властен и сприхав човек, с когото е невъзможно да се работи, така че имах известни резерви.

Открих бившата консултантка на Би Си Джи Силвия Грийн, която беше работила за него. Обадих ѝ се по телефона и я помолих за съвет.

След дълго мълчание тя каза:

— Виж какво, Бил, прощавай, ако съм груба, но според мен трябва напълно да си се побъркаш, за да отидеш да работиш за Максвел.

— Защо?

— Той е чудовище. Непрекъснато уволнява хората си.

Каза го с чувство, което ме накара да се запитам дали и тя не е била сред уволнените.

— Не ми звучи много успокоително.

Тя отново замълча за малко.

— Не, не е. Има много истории, които бих могла да ти разправя, но напоследък една се разказва най-често. Преди около шест месеца Максвел бил в частния си самолет на летището в Тампа, Флорида. Докато самолетът се отправял към пистата за излитане, той помолил секретарката си за писалка, за да подпише някакви документи. Когато тя му подала една химикалка, вместо обичайния му „Монблан“, побеснял. Попитал как е могла да бъде толкова глупава и да няма на разположение нужната писалка. Тя не успяла да му даде задоволителен отговор и той още на мига я уволнил. Буквално я свалил право върху пистата. Бедната двадесет и шест годишна секретарка от Есекс трябвало да се върне в Лондон на свои разноски.

Открих още трима бивши служители на Максвел и научих три еднакво възмутителни и фрапиращи случая с едно общо в тях — и

тримата служители бяха завършили с уволнение. Един банкер, приятел от „Голдман Сакс“, ми каза:

— Бил, вероятността да се задържиш там една година, е равна на нула.

Анализирах внимателно тези истории с приближаването на деня за интервюто, но те не можах да ме разубедят. И какво, ако ме уволнят? В досието си имах диплома от Станфорд и бях работил за Би Си Джи. Със сигурност щях да си намеря друга работа, ако се наложеше.

Отидох на интервюто, а после на още две. Няколко дни след последното ми беше направено предложение за работа.

Напук на всички предупреждения аз го приех.

Започнах новата работа през март 1991 година. С по-високата си заплата се преместих в собствено жилище — хубава малка къща в Хампстед. Оттам минавах пеш по тесен път и вземах северната линия на метрото до Чансъри Лейн, откъдето се отправях към Максвел Хаус. Робърт Максвел беше купил тази сграда отчасти затова че беше едната от двете в цял Лондон, на чиито покриви можеха да кацат хеликоптери. Това му позволяваше да пътува от дома си на Хедингтън Хол в Оксфорд до офиса си с хеликоптер и да избягва уличното движение.

Идеята босът да пристига по този начин ми звучеше твърде внушително, докато не станах за пръв път свидетел на събитието. Беше топъл пролетен ден и прозорците бяха отворени, когато чух отчетливото боботене на приближаващ хеликоптер. Когато се доближи, звукът стана още по-силен. В момента, в който увисна точно над сградата, книгата в офиса се разлетяха на всички страни. Поради шума всички телефонни разговори трябваше да бъдат прекъснати. Нещата се нормализираха едва когато хеликоптерът кацна и витлото престана да се върти. Цялата дандания продължи четири минути.

В първия работен ден ми беше казано, че мога да получа копие от трудовия си договор от секретарката на Максвел. Отправих се към десетия етаж и зачаках секретарката му да намери време да се занимае с мен. Докато прелиствах един годишен отчет, от кабинета изскочи самият Максвел. Лицето му беше зачервено, а под мишниците на ризата му се виждаха два тъмни кръга от пот.

— Защо още не си ме свързала със сър Джон Морган по телефона? — изкрещя той на секретарката си, невъзмутима руса жена

в тъмна пола, която не беше нито изненадана, нито обидена от избухването му.

— Не сте ми казали, че искате да говорите с него, сър — рече спокойно тя, поглеждайки го над очилата.

Максуел изрева:

— Виж какво, момиче, нямам време да ти казвам всичко. Ако не се научиш да поемаш инициативата, с теб няма да се разберем.

Свих се в стола и се опитах да остана незабелязан, а Максвел се прибра в кабинета си също така бързо, както се беше появил. Секретарката привърши това, което правеше, и с многозначителен поглед ми подаде един плик. Взех го и се върнах на осмия етаж.

По-късно през деня споменах за случката на една от секретарките близо до кабинета ми.

— Това е нищо — рече тя. — Преди няколко седмици крещя толкова силно на един от унгарския му вестник, че бедният човечец получи инфаркт.

Върнах се при бюрото и усетих как трудовият договор внезапно натеза в ръцете ми.

Същата вечер, като потвърждение, че едва ли не всички мислят за Максвел, веднага след като се чу боботенето на хеликоптера, на етажа се чуха радостни възклицания. Не можах да не се запитам: „Не направих ли груба грешка с идването си тук?“

На втората седмица влязох в кабинета си и заварих ново попълнение — русокос англичанин, няколко години по-възрастен от мен, седнал зад свободното бюро. Той стана и ми подаде ръка.

— Здравейте, аз съм Джордж. Джордж Айърленд. Ще делея този кабинет с вас. — Говореше толкова отчетливо изразен аристократичен английски, че отначало си помислих, че нарочно се преструва. Беше облечен в тъмен костюм с жилетка, а на бюрото му лежеше един брой на „Дейли Телеграф“. На етажерката му беше опрян акуратно събран чадър. Приличаше ми на карикатура на идеалния английски джентълмен.

По-късно разбрах, че преди това Джордж беше работил като личен секретар на Максвел, но за разлика от други на този пост, напуснал, преди да го уволнят. Тъй като бил близък приятел от детинство и състудент в Оксфорд на сина на Максвел, Кевин, на Джордж му намерили друго място.

Независимо от униженията, на които Максвел подлагаше персонала си, той имаше странно и добре развито чувство за семейна лоялност, която се простираше и върху Джордж.

Обаче веднага щом се запознах с него, станах подозрителен. Дали щеше да докладва на боса всичко, което кажех?

Представихме се един на друг и седнахме зад бюрата, а след няколко минути Джордж попита:

— Бил, да си виждал някъде Юджийн? — Юджийн Кац беше един от финансовите помощници на Максвел, чийто кабинет беше наблизо.

— Не. Чух, че босът го изпратил да направи предварително проучване на една компания в Съединените щати.

Джордж недоверчиво се подсмихна.

— Предварително проучване на компания! Това е най-смешното нещо, което съм чувал. Юджийн не разбира нищо от компании. Със същия успех можеш да изпратиш съдържателя на кварталната кръчма да извърши това предварително проучване — каза той, като наблегна на последните две думи за по-голям ефект.

През първия ни работен ден заедно Джордж продължи да разколебава желанието ми да се отнасям с уважение към когото и да било във фирмата. Беше тънък познавач на абсурдите и лицемерието и беше толкова остроумен, че ми беше трудно да не се засмея всеки път, когато споменаваше в разговора някой от първите помощници на Максвел.

Така разбрах, че Джордж не е изпратен да ме шпионира.

От коментарите му стана очевидно, че Максвел ръководеше компанията си повече като някоя бакалница на ъгъла, отколкото като голяма мултинационална корпорация. Всичко вонеше на шуробаджанащина, безпорядък и погрешен подход при вземането на решения. Въпреки това продължавах да чувствам, че съм попаднал на най-добрата работа в света. Максвел беше единственият човек, който инвестираше в региона, и ако някой в Източна Европа имаше нужда от капитал, трябваше да дойде при нас. Тъй като аз проучвах всички сделки, на практика през мен минаваха всички финансови трансакции в тази част на света — при това на крехката ми за такава работа възраст от двадесет и седем години.

До есента на 1991 година бях проучил повече от триста сделки, бях пътувал до почти всяка страна в бившия Съветски блок и бях отговорен за три големи инвестиции на нашия фонд. Бях точно там, където исках да бъда.

Но после, на 5 ноември, след като се бях върнал от обяд, включих компютъра си и бях посрещнат от извънредно съобщение на агенция Ройтерс: „Максуел изчезнал в морето“. Засмях се и се завъртях в стола.

— Ей, Джордж, как го направи?

Джордж непрекъснато правеше разни лудории и предположих, че това е една от тях.

Без да вдигне глава от работата си, той каза:

— За бога, за какво говориш, Бил?

— Ами за това съобщение на Ройтерс на екрана. Наистина е доста убедително.

— Какво има от Ройтерс?

Той завъртя стола си към бюрото ми и двамата се вторачихме заедно в монитора.

— Аз... — рече бавно той.

Тогава разбрах, че това изобщо не е негова шега.

Всички малки кабинети бяха със стъклени стени и видях как Юджийн тича към асансьорите, пребледнял като мъртвец. После покрай нас профучаха още няколко от големите началства със същите паникьосани лица. Робърт Максуел наистина беше изчезнал в морето. Това беше ужасна новина. Той може и да беше гадно копеле, но беше и безспорен патриарх на организацията, а сега, за добро или лошо, него го нямаше.

Никой в учреждението не знаеше нищо за станалото, затова с Джордж стояхме като залепени за емисията на Ройтерс (беше преди интернет и Ройтерс беше единственият източник на пресни новини, с който разполагахме). Шест часа след появата на първото съобщение научихме, че огромното тяло на Максуел е било извадено от Атлантическия океан недалеч от Канарските острови от испански хеликоптер, участващ в издирването. Беше на шестдесет и осем години. До ден днешен никой не знае дали това е било инцидент, самоубийство или убийство.

В деня след смъртта на Максвел курсът на акциите на Ем Си Си (МСС) полетя стремително надолу. Това можеше да се очаква, но стана по-лошо, защото Максвел беше използвал акции на фирмите си като допълнителни гаранции, за да взема назаем пари, с които да поддържа курса на акциите на Ем Си Си. Сега тези заеми трябваше да бъдат върнати на банките и никой не знаеше какво можеше да бъде върнато и какво не. Най-видимата последица от тази несигурност беше една безкрайна върволица от добре облечени, изнервени банкери, наредили се на опашка, за да се срещнат с Юджийн и отчаяно да настояват дадените заеми да бъдат върнати.

Макар всички да бяхме шокирани от смъртта на Максвел, не можехме да не се тревожим за собственото си бъдеще. Щяхме ли да запазим работата си?

Щяхме ли да получим бонусите си за края на годината? Дали компанията изобщо щеше да оцелее?

Малко повече от седмица след смъртта на Максвел шефът ме извика в кабинета си и каза:

— Бил, ще платим бонусите малко по-рано тази година. Ти свърши добра работа и ще ти дадем петдесет хиляди лири.

Бях изумен. Това бяха повече пари, отколкото бях виждал през целия си живот, и два пъти повече, отколкото бях очаквал.

— О! Благодаря.

После ми подаде чек — не беше написан на машина и издаден от счетоводството, както се правеше обикновено, а на ръка.

— Много важно е да отидеш в банката и да поискаш експресно да прехвърлят тази сума в банковата ти сметка. Веднага щом го направиш, искам да дойдеш обратно тук и да ми кажеш как е минало.

Излязох от офиса, отидох бързо в клона на Барклис Банк на „Хай Холборн“ и нервно представих чека на касиера с молба веднага да бъде изплатен в сметката ми.

— Моля, седнете, сър — каза касиерът, преди да изчезне.

Обърнах се и седнах на едно старо кафяво канапе. Зачетох се в една брошура, като нервно потропвах с крак. Минаха пет минути. Взех друга, но не можах да се съсредоточа. Започнах да мисля за пътуването до Тайланд, което се канех да направя по коледните празници, когато всичко това приключи. Минаха тридесет минути. Нещо не беше наред.

Защо се бавеха толкова? Най-после, след един час, касиерът се върна заедно с един плешив мъж на средна възраст, облечен в кафяв костюм.

— Господин Браудър, аз съм директорът. — Запристъпва от крак на крак и се вгледа в краката си, а след това ме погледна с тревога. — Съжалявам, но в сметката няма достатъчно пари, за да изплатим този чек.

Не можех да повярвам. Как? Ем Си Си — корпорация с многомилиардни активи — да няма пари да изплати чек от 50 000 лири?

Грабнах неизплатения чек и бързо се отправих към офиса, за да съобщя новината на боса. Неговият бонус трябваше да бъде много по-голям от моя и меко казано, е бил твърде разочарован.

Онази вечер си тръгнах за дома напълно сломен. Въпреки драматичния развой на събитията тази седмица беше мой ред да бъда домакин на партия покер. Нервите ми бяха така опънати, че лесно бих могъл да мина и без нея, но след шест вечерта приятелите ми вероятно вече бяха на път за дома ми. В ерата преди мобилните телефони беше невъзможно да открия всичките и да отменя събирането.

Прибрах се и един по един те дойдоха — повечето банкери и консултанти, плюс един нов човек, репортер от „Уолстрийт Джърнъл“. Когато всички се събраха, отворихме бири и започнахме играта. След няколко раздавания приятелят ми Дан, австралиеца от „Мерил Линч“, вече беше загубил 500 лири стерлинги, което беше значителна сума за нашата игра. Някои от нас си помислиха, че ще се откаже и ще си тръгне, но той се показва куражлия.

— Не се тревожете, приятели — рече наперено Дан. — Ще си ги върна. Освен това идва време за бонусите, така че голяма работа, че съм загубил някакви си петстотин лири.

След комбинацията от няколко бири, хвалбите и очакванията на Дан за предстоящия бонус, повече не можех да си държа устата затворена. Огледах се и казах:

— Момчета, няма да повярвате какво ми се случи днес. — Започнах да им разказвам историята, но преди да продължа, рекох: — Трябва да ми обещаете да запазите това само за себе си. — Всички около масата закимаха в знак на съгласие и аз продължих да разprávям за днешната драма. Приятелите ми банкери бяха потресени. Бонусите бяха единственото нещо, което интересува банкерите в инвеститорския

бизнес. За един служител в инвестиционна банка възможността да получиш чек и да не можеш да го осребриш, е най-лошият кошмар.

Играта свърши малко след полунощ. Дан така и не успя да си върне парите и всички си тръгнаха. Въпреки че бях вътре с 250 лири, се чувствах доволен, защото бях разказал най-добрата история тази нощ.

На следващия ден отидох на работа с вид, сякаш всичко беше наред, но когато влязох в сградата, около приемната се беше събрала странна група хора. Присъствието им беше толкова необичайно, че ги посочих на Джордж. Той приближи стола си до бюрото ми и започнахме да ги наблюдаваме заедно.

За разлика от върволицата банкери в тъмни костюми по-рано, тези хора бяха с блейзъри, които явно не им бяха по мярка, и с шлифери. От пръв поглед се виждаше, че се чувстват не на място. Скупчиха се за кратко, след което се пръснаха из офисите ни. Един младеж на не повече от двайсет и пет години влезе в стаичката ни.

— Добрутро, господа — рече той на кокни, акцента на лондонското простолудие. — Вероятно не знаете защо сме тук. Аз съм полицай Джоунс, а това тук — той направи величествен жест с ръка — е място на престъпление.

Полицай Джоунс ни взе имената и докато двамата с Джордж наблюдавахме, започна да поставя полицейска лента върху бюрата, компютърните екрани и дипломатическите ни куфарчета. После ни помоли да излезем.

— Кога ще можем да се върнем? — попитах нервно.

— Опасявам се, че не знам, сър. Знам само, че трябва да си вървите. Веднага.

— Мога ли да си взема куфарчето?

— Не. То е част от разследването.

С Джордж се спогледахме, взехме си палтата и бързо напуснахме сградата. Когато излязохме навън, на входа бяхме посрещнати от тълпа репортери.

— Участвали ли сте в измамата? — провикна се един и постави рязко микрофона пред лицето ми.

— Къде са парите на пенсионерите? — настоя да узнае друг с включена камера през рамо.

— Какво правихте за Максвел? — изкрещя трети.

Почти не можех да мисля, докато се отскубнем от репортерите. Няколко от тях ни следваха в разстояние на половин пресечка, преди да се откажат. Не знаехме какво да правим, затова бързо се отправихме към Линкълнс Ин Фийлдс и се мушнахме в музея на сър Джон Соун. Веднага щом се почувствахме в безопасност, Джордж прихна да се смее. Мислеше, че цялата работа е някаква голяма шега. Аз, от моя страна, бях в шок. Как съм могъл да бъда толкова глупав и да не се вслушам в съветите на всички за Максвел?

Когато се прибрах у дома същия следобед, включих новините по телевизията и на всеки канал говореха за липса на 460 милиона лири стерлинги от пенсионния фонд на Ем Си Си. Максвел беше ограбил фонда, опитвайки се да стабилизира падащия курс на акциите на своята компания, и сега 32 000 пенсионери бяха загубили спестяванията си. По Би Би Си видях мелето на входа на сградата ни и дори за миг се зърнах как си пробивам път през тълпата. По-късно тази нощ Би Би Си казаха, че Максвел е извършил най-голямата корпоративна измама в английската история.

Докато се опитвах да се успокоя, телефонът иззвъня. Беше журналистът от „Уолстрийт Джърнъл“, който беше участвал в играта на покер у дома. Работеше върху материал за измамата на Максвел и искаше да включи случката, която бях разказал предишната нощ, за неизплатения чек. Бях много уплашен. Колегите ми щяха да побеснеят, ако узнаеха, че плямпам пред репортери, но той настояваше и ме увери, че няма да споменава името ми в тази история. С неохота се съгласих, но веднага щом затворих, отново се уплаших и се укорих за мекушавостта си.

В понеделник сутринта напуснах спокойното си жилище и се отправих към спирката на метрото в Хампстед. Купих един брой на „Уолстрийт Джърнъл“ и видях материала. Към края, след като беше нарекъл Максвел „Чехът без покритие“, журналистът беше написал: „висш служител на Максвел твърди, че чекът му нямал покритие, когато се опитал да го осребри тази седмица. После, след като пристигнал в петък в кабинета си, заварил разследващи от службата за борба с измамите да извършват там обиск“.

Качих се на метрото и отново прочетох материала. Не беше споменал името ми, но бях сигурен, че всички, с които работех, щяха

да се сетят, че съм бил аз. Почувствах, че съм направил монументален гаф. Защо просто не си бях държал устата затворена?

Когато пристигнах в работата, с мъка си пробих път през тълпата от репортери и се качих на осмия етаж. Докато прекосяха офиса, гледах право пред себе си, избягвах погледите на колегите си и отидох право при бюрото си. Джордж пристигна пет минути по-късно, напълно неосведомен за предателството ми. Тъкмо се канех да му призная глупостта си, когато във фоайето се появи нова група разследващи. Този път бяха изпълнители по банкрута. Един дойде до стаята ни, надникна вътре и каза:

— Вървете в конферентната зала. Ще има важно съобщение.

С Джордж изпълнихме нареждането и намерих вътре две свободни места. Половин час по-късно се появи мъж на средна възраст с голям бележник в ръка. Ръкавите му бяха запретнати, беше без вратовръзка и косата му беше разбъркана, като че ли беше прекарвал нервно пръсти през нея. Качи се на подиума и започна да чете предварително подготвен текст.

— Добро утро на всички. Аз съм Дейвид Солънт от „Артър Андерсън“. Снощи „Максуел Комюникейшънс Корпорейшън“ и всички нейни клонове бяха поставени под надзор. Съдът назначи „Артър Андерсън“ за временен управляващ ликвидацията на компанията. След стандартните процедури първото ни действие е да обявим съкращенията. — След това започна да чете по азбучен ред имената на всички уволнени. Тук-там някоя секретарка проплака. Един мъж се изправи и започна да сипе ругатни. Опитва се да се приближи до сцената, но беше спрял от двама души от охраната и изведен навън. След това прочетоха и името на Джордж заедно с това на сина на Робърт Максуел, Кевин, както и имената на почти всички хора в компанията, които познавах.

За моя изненада моето име не беше прочетено. Едно от нещата, за които бях предупреден, преди да постъпя там на работа — че ще ме уволнят — не се сбъдна. Скоро научих, че изпълнителите са ме задържали, защото не са имали никаква представа какво да правят с инвестициите в Източна Европа. Беше им нужен някой, който да им помогне да се ориентират.

Вкопчих се в тази малка победа с мисълта, че когато всичко приключи, така ще бъде по-лесно да си намеря работа. За съжаление

нямах представа колко грешах. Вече не бях златното момче. Това, че в досието ми пишеше, че съм работил за Максвел, беше по-вредно, отколкото бих могъл да си представя. Скоро разбрах, че никой в Лондон не искаше да има вземане-даване с мен.

6

МУРМАНСКИЯТ ТРАУЛЕРЕН ФЛОТ

Никой, освен една фирма: „Соломон Брадърс“. През 1991 година, точно когато компанията на Максвел предизвика огромен скандал в Англия, „Соломон Брадърс“ направиха същото в Съединените щати. Предишната есен Комисията по ценните книжа и борсите в Съединените щати (SEC) залови някои основни борсови посредници на „Соломон Брадърс“, които се бяха опитвали да манипулират американския пазар на ценни книжа. Не беше ясно колко сериозно щяха да се заемат от комисията със случая и дори дали изобщо компанията щеше да оцелее. Преди година подобно нещо се беше случило с друга фирма, „Дрексел Бърнам Ламбърт“, и тя беше фалирала, като беше оставила много хора без работа. Уплашени от такава съдба и в „Соломон Брадърс“, много от добрите ѝ борсови агенти я напуснаха и си намериха нова работа другаде.

Това остави зейнали празнини в компанията, които трябваше да бъдат запълнени, а аз отчаяно се нуждаех от работа. В по-добри времена от „Соломон“ щяха да ме отхвърлят, но и те бяха отчаяни като мен и след поредица от напрегнати интервюта ми предложиха да стана щатен сътрудник в екипа им в Лондон за банково инвестиране в Източна Европа. Не беше точно каквото исках. Мечтата ми беше да съм инвеститор — човекът, който решава какви акции да купи, а не инвестиционен банкер, т.е., който организира продажбата на акции. Освен това длъжността не звучеше така авторитетно като тази, която имах в „Максуел“, а и заплатата ми беше значително по-малка. Но просяците не могат да избират, така че приех предложението с благодарност. Бях решен да не надигам много-много глава и да направя всичко необходимо, така че кариерата ми отново да стане успешна.

За съжаление „Соломон Брадърс“ бяха най-неподходящото място за това. Ако сте чели „Покерът на лъжците“ на Майкъл Луис, тогава ще знаете, че „Соломон Брадърс“ беше една от фирмите с най-вълчите

нрави на Уолстрийт. Да призная, че съм бил изнервен в първия работен ден, щеше да е доста деликатно казано.

Пристигнах в кантората на фирмата над гара Виктория на Бъкингам Палас Роуд през юни 1992 година. Беше необикновено топъл, слънчев ден. Минах през голямата врата от ковано желязо и се качих с дългия ескалатор три етажа по-нагоре до главната приемна. Бях посрещнат от добре облечен вицепрезидент, няколко години по-възрастен от мен. Беше рязък и нетърпелив и изглежда, беше ядосан, че е натоварен със задачата да ме посрещне. Минахме през преддверието и през някакви стъклени врати до инвестиционната банка. Той ми показва моето бюро и ми посочи кутия със служебни визитни картички.

— Виж какво, нещата тук са много прости. Ако през следващите дванадесет месеца изкараш на фирмата печалба, пет пъти по-голяма от заплатата ти, ще бъде добре за теб. В противен случай ще бъдеш уволнен. Ясен ли съм?

Аз кимнах и той си отиде. Това беше. Никаква програма за обучение, никакви наставници, никакви ориентирани. Или се справяш, или си уволнен.

Опитах се да се настаня по-удобно в стола си в „кошарата“ — откритото пространство, където седяха всички младши сътрудници — без да знам какво да правя по-нататък. Докато прелиствах правилника за вътрешния ред в „Соломон Брадърс“, забелязах една секретарка, която седеше наблизо, да говори за полети до Унгария. Когато остави слушалката, аз се приближих.

— Съжалявам, че ви подслушах, но аз съм нов сътрудник и нямаше как да не чуя, че говорите за Унгария. Знаете ли какво прави фирмата там?

— О, няма нищо — рече насърчително тя. — Непрекъснато слушаме разговорите си. Правех резервации за приватизационния екип за авиокомпанията „Малев“, които ще пътуват следващата седмица за Будапеща.

— Кой работи по този въпрос?

— Сам можете да видите това.

Тя посочи група мъже, които седяха в една от оградените със стъклени стени конферентни зали встрани от „кошарата“. Въпреки че бях там само от няколко часа, бях наясно, че ако искам да успея, трябва

да подема някаква инициатива. Благодарих на секретарката и се отправих натам. Когато отворих вратата, шестимата от екипа за „Малев“ млъкнаха, обърнаха се към мен и ме зяпнаха.

— Здравейте, казвам се Бил Браудър — представих се, като се опитвах да прикрия смущението си. — Аз съм нов сътрудник в екипа за Източна Европа. Надявах се, че може да имате нужда от малко помощ за сделката ви.

Неловкото мълчание беше нарушено от двама по-млади, които тихо се изкискаха. След това ръководителят на екипа любезно каза:

— Благодаря, че се отби, Бил, но се опасявам, че екипът е попълнен.

Това беше малко обезкуражително, но не позволих да ми повлияе. Продължих да се ослушвам и да разпитвам и няколко дни покъсно намерих друга възможност. Приватизационен екип за полската телекомуникационна компания имаше съвещание за обсъждане на следващата фаза на проекта им. Знаех, че получават много по-голяма комисиона от екипа за „Малев“, затова предположих, че може би няма да бъдат толкова против да включат още един човек.

Когато влязох на съвещанието, отговорникът им съвсем не беше любезен като ръководителя на екипа за „Малев“.

— Кой ти каза да дойдеш тук? — попита рязко той. — Нямаме нужда от теб нито за тази, нито за която и да било друга сделка в Полша!

Никой не искаше да дели печалбата си с друг, защото всички се бореха за същите „пет пъти“ като мен. Всеки защитаваше със зъби и нокти територията си на действие в Източна Европа. В продължение на няколко седмици си блъсках главата, като се опитвах да измисля как да оцелея в „Соломон Брадърс“. После забелязах нещо интересно. Никой не правеше каквото и да било в Русия, което означаваше, че никой нямаше да се бори с мен за тази ниша. Реших да опитам. Обявих се за инвестиционния banker, отговарящ за Русия, а после затаих дъх и зачаках да видя дали някой ще възрази. Никой не го стори.

От този момент нататък Русия беше моя територия.

Но имаше напълно основателна причина никой да не се интересува от нея. Там нямаше никаква платена работа за банково инвестиране. Въпреки че Русия беше свободна от политическа гледна точка, във всяко друго отношение тя все още си беше Съветски съюз,

включително и в използването на банково инвестиране. Упорито пренебрегнах този факт и се заех да намеря някакъв бизнес там. Неуморно ходех по конференции, срещи, обеда и медийни прояви из Лондон с надеждата да попадна на нещо.

След три месеца не бях спечелил и едно пени за „Соломон Брадърс“ и перспективите ми не изглеждаха добри. Но после един адвокат, с когото се запознах на подобно събитие, ми спомена за възможността за работа като консултант на Мурманския траулерен флот, който извършваше риболовна дейност в тристакилометровата зона северно от Арктическият кръг, флотът търсеше консултант по приватизацията. Не знаех нищо за риболова, но в Би Си Джи се бях научил как се прави отлично предложение и се залових за работа.

Прерових базата данни на „Соломон Брадърс“ в търсене на нещо, свързано с траулери и риболов. Оказа се, че преди петнадесет години офисът в Токио беше участвал в няколко трансакции с японски риболовни компании. Петнадесет години бяха много време, а и трансакциите бяха свързани с дълг, а не с приватизации, но какво от това? Използвах всички японски опит в предложението, приведох го в приличен вид и го изпратих в Мурманск.

Няколко седмици по-късно телефонът иззвъня. Една жена на име Ирина се обаждаше от името на президента на Мурманския траулерен флот.

— Господин Браудър — рече тя със силен руски акцент, — бихме искали да ви уведомим, че приехме предложението ви. — За миг си помислих дали изобщо бяха получили други. — Кога можете да дойдете в Мурманск, за да започнете работа? — попита сковано тя. Стори ми се, че това е първият път, в който ѝ се беше наложило да разговаря със западен инвестиционен банков експерт.

Бях въодушевен, че се бях добрал до първото предложение за бизнес, но в офертата не се споменаваха какво щяха да платят. Тъй като не бях постигнал никакъв напредък към целта да осигуря петкратно по-голяма печалба от заплатата ми, се надявах на нещо значително. С преднамерено официален тон, който трябваше да създаде впечатлението, че съм по-възрастен и по-надежден, казах:

— За мен е голяма чест да бъда избран от вашата фирма. Бихте ли ми казали колко възнамерявате да платите за тази задача?

Ирина поговори на руски с някого наблизко и после каза:

— Господин Браудър, бюджетът ни за двата месеца работа по тази поръчка е 50 000 долара. Това приемливо ли е за вас?

Сърцето ми се сви. Трудно е да опиша колко малко са 50 000 долара за един инвестиционен банкер. Супермоделът от 80-те и 90-те години Линда Еванджелиста беше казала веднъж, че не става от леглото за по-малко от 10 000 долара на ден. За един инвестиционен банкер цифрата е по-скоро един милион. Обаче тук не бях спечелил нищо за „Соломон Брадърс“, а 50 хиляди долара все пак бяха повече от нула, така че се съгласих.

Седмица по-късно пътувах за Мурманск. Първият етап беше полет с британските авиолинии в 9:15 сутринта до Санкт Петербург. Продължи четири часа и половина и с тричасовата разлика пристигнах на летище „Пулково“ в късния следобед. Гледах през прозореца, докато самолетът рулираше към аерогарата, и с изумление видях изгорелите останки на един пътнически самолет на „Аерофлот“, които лежаха встрани от пистата. Нямах представа как се бяха озовали там. Очевидно летищните власти не си бяха направили труда да ги преместят.

Добре дошли в Русия!

Тъй като в разписанието на „Аерофлот“ много от полетите по вътрешните линии бяха насрочени за през нощта, трябваше да остана на летището още десет часа, до 3:30 сутринта, за връзката с Мурманск. Да се чака толкова дълго, би било мъчително във всяко летище, но в „Пулково“ това беше особено неприятно. Нямах климатична инсталация и макар да беше далеч на север, беше топло и задушно. Всички пушеха и се потяха. Опитах се да стоя по-далеч от потните тела и цигарите, но след като намерих един ред празни седалки, дойде един огромен мъж и се настани до мен. Не каза нито дума, но избутира ръката ми от облегалката между седалките и запали бързо цигара, като се стараеше димът да идва право към мен.

Станах и се преместих.

Най-сетне малко преди 3:30 сутринта се качих на един стар „Ту-134“ на „Аерофлот“. В салона лъхаше на цигари и на вехто. Седнах до прозореца, но облегалката не беше закрепена здраво и при всеки опит да се облегна назад падаше в скута на човека зад мен, така че внимавах да не се облягам.

Вратата на салона се затвори и ние се насочихме към пистата за излитане без дори и намек за демонстриране на някакви предпазни мерки. Излетяхме. Пътуването ни беше кратко, но изключително много друсаше. Когато самолетът наближи Мурманск, пилотът съобщи нещо на руски. Друг пасажер, който говореше английски, обясни, че поради проблем на гражданското летище са ни отклонили към едно военно летище, което е на час и половина път с кола от Мурманск.

Когато самолетът най-последно докосна пистата, въздъхнах с облекчение, но беше за кратко. По нея имаше толкова много дупки и неравности, а приземяването беше така разтърсващо, че си помислих, че колелата ще се откъснат от самолета.

Най-сетне, в 5:30 часа сутринта, слязох. Бях напълно изтощен. Тъй като се намирах толкова далеч на север, оскъдното лятно слънце висеше ниско над хоризонта. На военното летище имаше само една малка сграда, подобна на склад, и паркинг. За мое щастие там ме чакаше президентът на Траулерния флот Юрий Прутков, който беше дошъл да ме посрещне. Там беше и Ирина — сериозна, дългокрака блондинка с прекалено много грим на лицето. Прутков беше почти копие на генералния директор на „Аутосан“ — приближаваше шейсетте, огромен и с безпощадно ръкостискане. С него седнахме отзад в служебната кола, а Ирина седна до шофьора. Непрекъснато се извиваше назад, за да превежда. Шофьорът подкара колата сред пустеещата тундра — пейзажът беше почти лунен. След деветдесет минути пристигнахме в Мурманск.

Оставиха ме в най-добрия хотел на града, „Арктика“. Регистрирах се и отидох в стаята си. В банята миришеше на урина, нямаше тоалетна чиния, а от мивката липсваха големи парчета порцелан. Первазът на прозореца беше разбит и през него свободно влизаха и излизаха комари, големи колкото топки за голф. Нямаше завеси, за да закриват почти незалязващото слънце, а дюшекът беше на бабуни и хлътнал по средата. Изглежда, не беше сменян през последните двама и пет години. Единствената ми мисъл беше: *Кога ли най-рано ще мога да се махна оттук?*

Няколко часа по-късно Прутков се върна и ме откара до пристанището, за да ми покаже флота. Изкачихме се по ръждясалия трап на един от траулерите. Беше огромна осмоъгълна фабрика, дълга повече от сто метра, с над сто човека екипаж и можеше да побира

хиляди тонове риба и лед. Когато слязохме на една от долните палуби, в носа ме удари отвратителната миризма на гранясала, развалена риба. Повръщаше ми се през цялото време, докато Прутков говореше. Той като че ли изобщо не усещаше миризмата. Съжалих бедните хорица, които работеха без смяна в продължение на шест месеца на тези кораби.

Обиколихме кораба за двайсетина минути, а после се отправихме към канцелариите на флота на улица „Траловая“ 12. Бяха също така грохнали и запуснати като корабите, но поне не миришеше. Осветлението в коридора беше слабо, а стените в приемната като че ли не бяха боядисвани от десетилетия. Не можеше да не си помисля, че всичко в тази операция беше обίδα за сетивата, но после, след като седнахме на по чаша изстинал чай и започнахме да обсъждаме финансовото положение на компанията, възприятията ми започнаха да се възвръщат.

— Кажете ми, господин Прутков, колко струва един от тези кораби? — накарах Ирина да започне да превежда.

— Купихме ги нови от корабостроителница в Източна Германия по двадесет милиона долара — отвърна той.

— Колко на брой имате?

— Около сто.

— А на каква възраст са?

— Средно на седем години.

Бързо направих някои сметки. Сто траулера по 20 милиона долара всеки означаваше, че те имат кораби за 2 милиарда долара. Пресметнах, че ако възрастта на флота е седем години, обезценяването ще е приблизително наполовина, което означаваше, че те имат кораби за 1 милиард долара при сегашната пазарна цена.

Бях изумен. Тези хора ме бяха наели да ги съветвам дали да упражнят правото си, съгласно руската приватизационна програма, да купят 51 процента от флот за 2,5 милиона долара. Два и половина милиона долара! За половината от пакета акции за кораби на стойност над един милиард долара! Разбира се, че трябваше да го направят! Какво имаше за мислене? Не можех да разбера защо им трябваше някой, който да им го каже. Повече от всичко исках да участвам заедно с тях в покупката на тези 51 процента.

Докато обсъждах всичко това с Прутков, почувствах в стомаха си вълнението, което бях усетил, след като бях видял десетократното увеличаване на инвестицията ми в Полша. Запитах се: *Тази сделка само за Мурманския траулерен флот ли се отнася, или същото става из цяла Русия?*

На следващия ден трябваше да се върна в Лондон, но бях толкова развълнуван и въодушевен, че вместо това си взех едностранен билет за Москва. Трябваше да разбере дали акциите за всички други руски предприятия са също толкова евтини. В Лондон нямаше да липсвам на никого — почти не забелязваха, че съществувам.

След като пристигнах в Москва и си взех багажа, отидох до една будка на летището и купих малък бизнес справочник на английски език. Никога не бях идвал в Москва, не знаех нито дума руски и не познавах никого. Взех такси на летището и казах на шофьора, че искам да отида в хотел „Метропол“ на Червения площад. (Изглежда, че ме е преценил за лесна плячка, защото по-късно разбрах, че ми е взел четири пъти повече от нормалното.) Включихме се в безпардонния трафик на Ленинградски проспект — булевард, по-широк от футболно игрище, и започнахме да се влачим бавно покрай стотици еднакви жилищни блокове от съветската ера и билбордове, рекламиращи странно звучащи компании.

Два часа по-късно таксито спря пред „Метропол“, който беше точно срещу Большой театър. Когато се качих в стаята, се обадох на приятел в Лондон, който беше работил в Москва, и той ми даде телефонните номера на шофьор и преводач, които вземаха по 50 долара на ден. На следващата сутрин се залових със справочника и започнах да се обаждам на всеки, от когото евентуално бих могъл да разбере дали би се съгласил да обсъжда руската приватизационна програма с мен. В резултат се срещнах със служители на американското посолство, с някои хора от „Ърнст енд Янг“, с младши служител в руското Министерство на приватизацията и с мой колега от Станфорд, който работеше за „Америкън Експрес“, както и с някои други. За четири дни успях да си уредя тридесет срещи и от тях да добия реална представа какво става с руските приватизации.

Установих, че за да премине от комунизъм към капитализъм, руската държава беше решила да отстъпи повечето от собствеността си на хората. Правителството правеше това по редица начини, но най-

интересният беше нещо, което наричаха приватизационен бон. В тази част от програмата правителството даде по един приватизационен бон на всеки руски гражданин — приблизително на около 150 милиона души. Взети заедно, тези бонове можеха да бъдат разменени срещу акции за близо 30 процента от всички руски предприятия.

Сто и петдесет милиона бона, умножени по 20 долара — пазарната им цена — се равняваше на 3 милиарда долара. Тъй като боновете можеха да бъдат разменени за приблизително 30 процента от акциите на всички руски предприятия, това означаваше, че стойността на цялата руска икономика беше само 10 милиарда долара! Това беше една шеста от стойността на „Уол-Март“!

Погледнато най-общо, Русия притежаваше 24 процента от световния природен газ, 9 процента от световния петрол и произвеждаше 6,6 процента от стоманата, както и много други неща. И това невероятно богатство от ресурси се търгуваше за някакви си 10 милиарда долара!

Още по-изумителното беше, че нямаше ограничения кой може да купи тези бонове. Можех да ги купя аз, можеше да ги купи „Соломон Брадърс“, всеки можеше да ги купи. Ако случилото се в Полша беше доходно, това тук надминаваше всичко останало.

Върнах се в Лондон, обсебен само от една мисъл. Исках да разкажа на всички в „Соломон Брадърс“, че в Русия раздават пари просто ей така. Започнах, като отидох с откритието си при един от хората, който отговаряше за инвестициите в Източна Европа. Но вместо да ме поздрави, той се намръщи и попита:

— Къде са консултантските комисиони за това?

Как не можеше да разбере, че печалбата можеше лесно да стане стократно по-голяма? Консултантските комисиони? Сериозно ли говореше? На кого му пука за тях?

После отидох при един в инвеститорския отдел, като очаквах да ме прегърне, тъй като споделях с него най-изумителната инвестиционна възможност, която е виждал в живота си. Вместо това той ме погледна така, сякаш му предлагаш фирмата да инвестира на Марс.

След това отидох при един от брокерите в отдела за новопоявяващи се пазари, но той ме погледна изпитателно и попита:

— А какви са обемите на продажбите на тези бонове и каква е разликата между покупната и продажната цена? — Какво? Кой го е грижа дали тя е един или десет процента? Аз говоря за печалба от десет хиляди процента!

Никой в „Соломон Брадърс“ не искаше да се раздели със стереотипите. Може би, ако бях по-търпелив и по-находчив, щях да пробия тяхното късогледство, но не бях. Нямах политически умения и в продължение на седмици продължавах да представям идеята си с надеждата, че като повтарям нещата отново и отново, най-после някой ще се заинтересува.

Вместо това напълно съсипах репутацията си в „Соломон Брадърс“. Никой не искаше да си има работа с мен, защото бях „побъркан досадник, който не спира да говори за Русия“. Някои сътрудници, с които общувах, престанаха да ме канят на обяд и да пийнем нещо след работа.

Беше октомври 1993 година и бях в „Соломон Брадърс“ повече от година. Бях обект на подигравки навсякъде във фирмата, но положото беше, че бях успял да й докарам само 50 000 долара, което означаваше, че със сигурност всеки момент щяха да ме изхвърлят. Докато отчаяно мислех за предстоящото уволнение, телефонът иззвъня. Номерът 2723 в Ню Йорк ми беше непознат. Отговорих. Мъжът в другия край на линията имаше плътен глас и говореше провлачено, като пазител на закона от Джорджия.

— Ало бе, Бил Браудър ли е?

— Да. Кой се обажда.

— Казвам се Боби Людуик. Чух, че знаеш нещо за това какво става в Русия.

Никога не бях чувал за този човек и се запитах кой ли ще е.

— Ами да, така е. За фирмата ли работите?

— Да, бе. В Ню Йорк. Питам се дали би могъл да ми направиш една услуга и да дойдеш тук, за да ми разкажеш какво знаеш?

— Ама разбира се. Мога ли да погледна програмата си и да ви се обадя?

— Става.

Затворихме. Веднага се обадох на един познат в отдела за новопоявяващи се пазари, който беше работил в Ню Йорк, и го попитах що за човек е Людуик.

— Боби Людуик ли? — попита ме той, учуден как мога да не знам кой е той. — Боби е един от главните продуценти на фирмата. Макар че е странен тип. Някои го мислят за побъркан. Обаче година след година печели големи пари и затова прави каквото си поиска. Защо искаш да знаеш?

— Няма значение. Благодаря.

Боби беше точно човекът, от когото се нуждаех, за да ме извади от задънената улица, в която се намирах. Веднага му се обадох.

— Здравейте, отново е Бил. С удоволствие бих дошъл в Ню Йорк, за да ви разкажа за Русия.

— Петък устройва ли те?

— Разбира се. Ще бъда там. Доскоро.

Две нощи подред не мигнах, за да приготвя презентацията за руските ценни книжа. В четвъртък в 18 часа се качих на самолета на „Бритиш Еървейс“ за Ню Йорк. Пренебрегнах филмите и продължих отново и отново да преглеждам презентацията си. Не можех да си позволя да пропиляя тази възможност.

Пристигнах в централата на „Соломон Брадърс“ в Световния търговски център в петък сутринта. Кулите близнаци блестяха на яркото утринно слънце.

Изпратиха ме на тридесет и шестия етаж и аз се представих на секретарката на Боби. Тя ме поздрави с „Добре дошъл“ и ме преведе през вратата в оперативната зала на етажа. Беше огромна — вътре имаше наредени бюра докъдето погледът стига и напрегнатата обстановка беше направо осезаема. Това беше неприкрит, суров, агресивен капитализъм.

Минахме покрай десетки бюра, а после през къс коридор, който водеше към кабинета на Боби. Секретарката съобщи за мен и излезе. Боби седеше зад бюрото си и гледаше през прозореца към пристанището на Ню Йорк. Беше около петдесетгодишен, но изглеждаше много по-стар с разпиляната си червеникава коса и гъсти мустаци, които висяха върху ъгълчетата на устата. С изключение на купчината обемисти отчети подредбата в кабинета му беше твърде спартанска. Освен бюрото и въртящият се стол единствените мебели бяха малка кръгла масичка и още два стола. Когато Боби ме покани да седна, забелязах, че беше обут в износени кожени чехли, а червената му вратовръзка беше зацапана. По-късно научих, че това била

щастливата му вратовръзка, която носел почти всеки ден, откакто спечелил 50 милиона долара само от една сделка. Боби се настани удобно в стола, а аз извадих презентацията, оставих пред него едно копие и започнах да говоря.

Обикновено, когато някой прави презентация, слушателите показват дали са заинтригувани, отегчени или любопитни, но Боби не направи нито едно от тези неща. Гледаше разсеяно как сменях таблиците и графиките. Нямахме никакви „ах“ и „ох“, никакви кимания или нещо друго, което да ми подсказва, че се справям добре. Погледът му не изразяваше нищо. След това, когато бях прехвърлил около половината диaposитиви, Боби рязко се изправи и без да каже дума, излезе от кабинета.

Не знаех какво да мисля. Това беше последната ми възможност да спася кариерата си в „Соломон Брадърс“ а аз се издънвах. Какво погрешно бях направил? Как да оцелея в тази среща? Дали да бъда пократък, или по-подробен? Какво, по дяволите, трябва да направя?

Близо четиридесет минути стоях, обзет от паника и съмнения, но после видях Боби да се връща. Спря се да каже нещо на секретарката си, а после бавно влезе вътре. Изправих се, готов да го ударя на молба, ако това щеше да помогне.

Но преди да успея да кажа дума, Боби рече:

— Браудър, това е най-изумителната история, която съм чувал някога. Направо слязох долу в Комисията по рисковите инвестиции и ги убедих да ни отпуснат двадесет и пет милиона за инвестиране в Русия. Не си пилей времето за нищо друго. Върни се в Москва и нека да вложим тези пари в работа, преди да сме изпуснали възможността, чу ли ме?

Да. Бях го чул съвсем ясно.

ВИЛА „ЛЕОПОЛДА“

Тези думи промениха за мен всичко. Направих както ми беше казано. Върнах се в Лондон и веднага се залових за работа по инвестирането на 25-те милиона долара на „Соломон Брадърс“. За съжаление, тъй като ставаше въпрос за Русия, не можех просто да се обадя на борсовия си посредник. Там дори още нямаше фондова борса. Ако исках да инвестирам, трябваше да измисля нещо в движение.

В понеделник след завръщането от Ню Йорк седнах зад бюрото си в „кошарата“ и започнах да звъня на всичките си познати, за да се опитам да реша как да процедирам по-нататък. На петото обаждане забелязах един мъж на средна възраст да се приближава бързо към мен със сериозно изражение на лицето, придружен от двама въоръжени охранители. Когато наближи, направо изрева:

— Господин Браудър, аз отговарям за спазването на вътрешния ред. Може ли да ми кажете какво правите?

— Моля? Нещо нередно ли съм сторил?

Той кимна.

— Чухме, че се занимавате с търговия с ценни книжа, намирайки се в инвестиционна банка. Предполагам, че сте наясно, че това е нарушение на правилника за вътрешния ред.

За онези, които може да не са запознати, инвестиционните банки са разделени на две половини: на отдел за продажби и търговия, който купува и продава акции, и отдел за банково инвестиране, който съветва фирмите по такива неща като сливания и нови проблеми, свързани с ценните книжа. Тези половини са разделени от така наречената „китайска стена“, за да не могат брокерите на акции да използват поверителна информация, която инвестиционните банкери са придобили от своите клиенти. Аз работех в инвестиционната банка и затова не ми беше позволено да търгувам с акции. На практика това означаваше, че когато най-накрая реша как да купя руски акции, ще

трябва да се преместя в търговския отдел, но до този момент беше още много далече.

— Не купувам никакви ценни книжа — обясних плахо. — Само се опитвам да реша как да го направя.

— Не ме интересува как го наричате, господин Браудър. Веднага трябва да престанете — изкомандва шефът на службата по вътрешния ред.

— Ама аз не инвестирам, а подготвям план за инвестиране. Всичко е съгласувано с висшето ръководство в Ню Йорк. Не върша нищо нередно — настоях.

След скандала с ценните книжа, който за малко да унищожи бизнеса им, в „Соломон Брадърс“ не поемаха никакви рискове.

— Съжалявам, освободете бюрото — рече той сърдито и кимна на охранителите. — Не можете да останете повече в инвестиционната банка.

Докато си събирах нещата, охранителите пристъпиха напред със скръстени на гърдите ръце, радвайки се на рядката възможност да проявят строгост. След това ме съпроводиха до вратата, която разделяше инвестиционната банка от търговския отдел. По пътя минахме покрай един млад мъж от унгарския екип. Той ми намигна, преди да каже с устни: Да ти го начукам. Веднага стана ясно кой ме беше натопил.

Щом влязохме в залата на търговския отдел, охранителите поискаха да им предам пропуска си за влизане в инвестиционната банка и ме оставиха с кутиите ми направо на пода. Покрай мен минаваха колеги и ме зяпаха. Бях напълно унижен и се почувствах така, както някога в първия ден в пансиона. Нямах представа какво да правя, затова натиках кутиите под едно бюро наблизко, намерих телефон и се обадох на Боби.

— Боби — рекох почти шепнешком, — от службата за вътрешния ред ме изхвърлиха от инвестиционната банка. Намирам се в търговския отдел и няма къде да седна. Какво да направя?

Той изглежда изобщо не се трогна от дилемата ми и демонстрира същата пълна липса на съпричастност, която беше проявил, когато преди седмица му представях идеята си за Русия.

— Не знам. Предполагам, че трябва да си намериш друго място, където да седнеш. Търсят ме по другия телефон — отразя ме Боби и

прекъсна.

Огледах салона на търговския отдел. Беше голям като футболно игрище. Стотици хора седяха на наредените в редици бюра, крещяха в телефоните, ръкомахаха и сочеха в компютърни екрани. Всички се опитваха да открият и най-малкото несъответствие в цените на всички възможни видове финансови инструменти. Сред този жужащ от активност кошер тук-там имаше и празни бюра, обаче не можеш просто да избереш едно и да седнеш. Трябва да получиш разрешение от някого.

Опитах се да скрия неудобството си и отидох при бюрото на ръководителя на звеното за новопоявили се фондови борси, тъй като го познавах. Описах му проблема и той ми изрази съчувствие, но при него нямаше никакви свободни места, затова ме препрати към звеното за инвестиции в европейски акции. Същата история.

Тогава опитах в бюрото за деривативни ценни книжа, тъй като те имаха няколко празни бюра. Отидох до ръководителя на екипа и с максимално поверителен тон му се представих, като не пропуснах да спомена името на Боби Людуик. Онзи дори не се обърна, докато говорех. Трябваше да се обърна към тила на плешивата му глава.

Когато свърших, се завъртя в стола и се облегна назад.

— Дявол да го вземе — изруга той, — не можеш просто така да идваш тук и да ме молиш за бюро. Това е просто смешно. Ако се нуждаеш от място къде да седнеш, иди в ръководството и измислете нещо. — Изсумтя, обърна се отново към мониторите и грабна слушалката на мигация телефон.

Отдалечих се зашеметен. Брокерите не се славеха с добри маниери, но все пак... Пак се обадох на Боби.

— Боби, опитах. Никой не иска да ми даде бюро. Можеш ли да направиш нещо?

Този път Боби се ядоса.

— Бил, защо ме безпокоиш с това? Ако не ти дават бюро, просто работи от къщи. Не ме интересува къде работиш. Става дума за инвестиране в Русия, не за бюра.

— Добре де, добре — рекох примирително, защото не исках да развалям отношенията си с Боби. — Ама как ще получа разрешение за пътуването, кой ще ми възстанови разноските и разни други такива неща?

— Ще оправя работата — рече сърдито той и затвори.

На следващия ден вкъщи пристигна експресна пратка с двадесет предварително подписани формуляра на разрешителни за пътуване. Попълних подробностите в един от тях, изпратих го по факса на отдела за пътуванията на „Соломон Брадърс“ и получих самолетен билет за Москва за два дни по-късно.

След като пристигнах в Москва, си обзаведох импровизиран офис в една стая на хотел „Балчуг Кемпински“, на южния бряг на Москва река, срещу катедралата „Василий Блажени“. Първата стъпка беше да получа парите за Русия, което означаваше, че имаме нужда от някой, който би могъл да ги получи и да ни помогне да купим боновете. За щастие намерихме една руска банка, собственост на роднина на служител в „Соломон Брадърс“. Боби реши, че така е по-добре, вместо да изпратим парите си на непозната руска банка, затова накара някой в централата в Ню Йорк да организира цялата писарска работа около това и даде разрешение за прехвърляне на 1 милион долара за пробния опит.

Десет дни по-късно започнахме да купуваме бонове. Първата стъпка беше да приберем парите от банката. Наблюдавах как служителите извадиха парите от трезора в нови банкноти от по 100 долара и ги сложиха в брезентова торба колкото сак за фитнес. За пръв път виждах 1 милион долара в брой, но колкото и да е странно, не се впечатлих. Оттам екип охранители ги отнесоха в брониран автомобил до борсата за обмен на бонове.

Московската борса за търговия с бонове беше в невзрачна, прашна конферентна зала в стара сграда срещу неколкостаяния универсален магазин ГУМ, на няколко пресечки от Червения площад. Състоеше се от поредица концентрични кръгове от масички за пикник, над които от тавана висеше електронно табло с данни за търговете. Всички трансакции се извършваха с пари в брой и тъй като достъпът беше напълно свободен, всеки можеше да влезе с бонове или пари в брой и да прави бизнес. Нямаше специална охрана, затова банката държеше охранителите си там през цялото време.

Начинът, по който тези бонове намираха пътя си до Москва, сам по себе си е любопитна история. Руснаците нямаха представа какво да правят с боновете, когато ги получиха безплатно от държавата, и в повечето случаи бяха доволни да ги разменят за бутилка водка,

струваща 7 долара, или за няколко свински пържоли. Някои по-предприемчиви хора купуваха цели пачки бонове из селата и по-малките градчета и ги продаваха по 12 долара на посредник в по-големите градове. След това той пък пътуваше до Москва, за да продаде пачки от хиляда или две хиляди бона на някоя от масичките в периферията на борсата по 18 долара. Накрая някой още по-едър прекупвач ги събираше във вързопи по двадесет и пет хиляди или повече и ги продаваше по 20 долара на масите в центъра. Понякога отделни хора подминаваха целия този процес и из уличките около борсата се опитваха да намерят по-добра цена на малки количества. Сред това изобилие от пари в брой и хартия имаше проститутки, бизнесмени, банкери, мошеници, въоръжени охранители, брокери, московчани, купувачи и продавачи от провинцията — бяха като каубоите, тръгнали да усвояват непознати територии.

Нашата първа оферта беше за купуване на десет хиляди бона по 19,85 долара за бон. След като я обявихме, настана суматоха и един мъж вдигна картичка с отпечатан на нея номер 12. Последвах служителите на банката и охранителите до една масичка с посочения номер, където хората ни предадоха парите, а тези край масичката — боновете. Продавачите взеха пачките ни с банкноти от по сто долара и ги сложиха една по една в брояча за долари. Машината забръмча и след малко спря на 198 500 долара. През това време двама от нашите провериха боновете за фалшификати. След трийсетина минути сделката приключи. Ние отнесохме боновете в бронирания автомобил, а посредникът от номер 12 — парите в своя.

Това упражнение беше повтаряно отново и отново в продължение на седмици, докато „Соломон Брадърс“ изкупи бонове за 25 милиона долара, но това беше само половината от битката. След това трябваше да инвестираме боновете в акции на руски компании, което беше направено на така наречените разпродажби. Тези разпродажби не приличаха на някои други, защото купувачите не знаеха цената, която плащат, докато разпродажбата не приключи. Ако се явеше само един-единствен човек с един бон, тогава целият пакет акции, предлагани на разпродажбата, щяха да бъдат разменени за този бон. От друга страна, ако цялото население на Москва се явеше с всичките си бонове, тогава пакетът акции щеше да бъде разпределен по равно между всички бонове, представени на разпродажбата.

Този сценарий плачеше за нарушения и много компании, чиито акции се продаваха, правеха разни неща, за да попречат на хората да участват в боновите разпродажби, за да могат тези отвътре да купуват евтино акциите. Говореше се, че голямата сибирска петролна компания „Сургутнефтегаз“ стои зад затварянето на летището в нощта преди тяхната разпродажба. Друга петролна компания пък беше поставила преграда от горящи автомобилни гуми в деня на тяхната разпродажба, за да попречи на хората да участват.

Тъй като тези разпродажби бяха толкова странни и трудни за разбиране, в тях участваха малко хора, особено пък западници. В резултат имаше голяма липса на търсене, а това означаваше, че цените бяха изключително ниски дори за руските стандарти. Въпреки че „Соломон Брадърс“ участваше практически слепешката във всяка разпродажба, аз внимателно бях анализирал всички големи предишни разпродажби и във всички пазарната цена на акциите значително надвишаваше цената, платена на самата разпродажба, понякога два или три пъти. Ако нещо занапред не се променеше, фирмата със сигурност щеше да бъде на значителна печалба дори само заради участието си в разпродажбите.

Веднага щом започнахме да трупаме бонове, следях като ястреб правителствените обявления за разпродажби. Накрая препоръчах на Боби да участваме в половин дузина такива, включително в разпродажбите на акции на руската петролна компания „Лукойл“, на Единната енергийна система на Русия (ЕЕС) и на националната телефонна компания „Ростелеком“.

Когато приключихме, „Соломон Брадърс“ се бяха възползвали от тези разпродажби, за да станат собственик на акции на стойност 25 милиона долара — най-подценяваните акции, предлагани в историята. С Боби бяхме убедени, че „Соломон Брадърс“ ще направят цяло състояние. Просто трябваше да почакаме.

Не чакахме дълго. През май 1994 година списание „Икономист“ публикува статия, озаглавена „Не е ли време за залагане в Русия?“ Това, най-просто казано, доведе до правене на същите сметки при оценката на руските компании, каквито бях направил при първото ми пътуване до Москва. През следващите дни милиардери, мениджъри на хедж фондове и други спекуланти започнаха да се обаждат на брокерите си и да ги карат да насочат вниманието си към руските

акции. Това накара развиващият се руски пазар да се раздвижи, и то драматично.

За кратко време нашите 25 милиона долара станаха 125 милиона. Бяхме спечелили 100 милиона долара!

С този успех станах местният герой в лондонския клон на „Соломон Брадърс“ и там най-сетне ми намериха бюро. Същите „приятели“, които бяха престанали да ме канят за обяд и на бира, всяка сутрин се нареждаха на опашка при бюрото ми още преди да пристигна, с надеждата да им подхвърля някой кокал, като им помогна да спечелят на руската фондова борса пет пъти повече от заплатите им.

През следващите седмици започнаха да идват и най-изявените борсови посредници на „Соломон Брадърс“, за да ме молят да се срещна с най-важните им клиенти. „Бил, ще ми направиш голяма услуга, ако дойдеш и поговориш с Джордж Сорос“. „Бил, Джулиън Робъртсън много би се радвал да му разкажеш за Русия“. „Бил, можеш ли да отделиш малко време за сър Джон Темпълтън?“

Разбира се, че можех! Беше смешно — ето ме, един двадесет и девет годишен вицепрезидент (ако ви звучи твърде впечатляващо, в „Соломон Брадърс“ вицепрезидентите са повече от секретарките), от когото най-големите инвеститори в света искат да чуят какво ще каже. Летях в първа класа из целия свят за сметка на „Соломон Брадърс“. Бях в Сан Франциско, Париж, Лос Анджелис, Женева, Торонто, Ню Йорк, на Бахамските острови, в Цюрих, Бостън. Почти след всяка среща ме питаха: „Бил, ще можеш ли да инвестираш малко наши пари в Русия?“

Нямах готов отговор. На този етап бюрото ни беше създадено да обслужва само пари на фирмата и не можеше да поема капитал отвън.

— Не знам — отвърщах аз. — Нека да се върна при босовете и да видя дали ще ни позволят.

Този вид решения не бяха в ресора на Боби. Той може и да беше най-добрият инвеститор на фирмата, но нямаше власт да решава такъв вид организационни въпроси. Затова, след като се върнах в Лондон, отидох в кабинета на ръководителя на звеното по продажбите и търговията с ценни книжа и му подхвърлих идеята. За разлика от преди, когато никой не искаше да чуе за Русия, той ме прие много по-радушно.

— Това е страхотна идея, Бил. Много ми хареса. Знаеш ли какво? Ще създадем работна група, която да я проучи.

Работна група! — помислих си аз. — *Що за дивотия!* С тези хора нищо не беше просто. Една златна възможност им се навира в лицето, а те искат да пробутат организационните си глупости.

Върнах се при бюрото си, а след десет минути телефонът ми иззвъня с непознат за мен външен номер. Вдигнах слушалката. Беше Бени Щайнмец, харизматичен израелски милиардер, с когото се бях запознал при обиколката ми из света за сметка на „Соломон Брадърс“ Бени приближаваше четиридесетте, имаше сиви, втренчени очи и късо подстригана кестенява коса. Беше наследил семейния бизнес с необработени диаманти и беше един от най-големите частни клиенти на „Соломон Брадърс“.

— Бил, мислих върху презентацията, която направи в Ню Йорк преди няколко седмици. Намирам се в Лондон и бих искал да дойдеш във „Фор Сийзънс“ и да се запознаеш с някои мои колеги.

— Кога?

— Сега.

Бени не задаваше въпроси, той нареждаше.

За този следобед имах насрочени срещи, но те не бяха толкова важни като тази с един милиардер, който иска да инвестира в Русия, затова ги отложих и се метнах на едно черно такси, което ме откара до Хайд Парк Корнър. Влязох във фоайето на хотела и заварих Бени да седи с група хора, които работеха за него в диамантения бизнес. Запозна ни. Там бяха Нир от Южна Африка, Дейв от Антверпен и Моше от Тел Авив.

Седнахме. Бени не отдели никакво време за любезности.

— Бил, мисля, че трябва да започнем бизнес заедно.

Бях поласкан, че някой толкова богат като Бени възприема с такава готовност идеята ми, но като огледах него и колегите му от диамантения бизнес, си рекох, че е невъзможно да стана бизнес партньор с такава пъстра група. Преди да успее да каже каквото и да било, Бени продължи:

— За начало ще дам двадесет и пет милиона. Какво мислиш?

Това ми даде възможност да не отговоря веднага.

— Звучи интересно. И как си представяш да бъде организиран този бизнес?

Тогава той и хората му се впуснаха в разнопосочен разговор, който ми подсказа, че нямат почти никаква представа от управлението на парични активи. Знаеха само, че имат пари и искат да имат още. В края на срещата бях едновременно развълнуван и разочарован.

Излязох от хотела и си помислих, че това е точно каквото искам, но те не бяха хората, с които ми се щеше да го правя. Прекарах остатъка от деня и цялата нощ в размисъл върху тази дилема. Ако започнех самостоятелен бизнес, щяха да ми трябват пари за начало, но партньорството с Бени и хората му нямаше да бъде успешно, защото те нямаха опит в управлението на парични активи, а аз също. За съжаление трябваше да отклоня предложението на Бени.

На следващата сутрин му се обадох, събрал сили за трудната задача да кажа „не“ на един милиардер.

— Бени, наистина съм изкушен от предложението ти, но за съжаление не мога да приема. Съжалявам, но на мен ми е нужен партньор, който добре познава този вид бизнес. Въпреки всичкия ти опит тук и ти не си в свои води. Надявам се да ме разбереш.

Хората не отказват на Бени Щайнмец. Без дори следа от разочарование той каза:

— Ама, разбира се, Бил. Ако ти е нужен някой с опит в управлението на парични активи, ще ти го осигуря.

Премигнах, когато го каза. Представих си, че ще ми предложи някой свой братовчед от малка брокерска фирма и така ще ме постави в още по-неловкото положение да му откажа втори път.

Обаче след двамадесет минути той пак се обади.

— Бил, какво ще кажеш, ако Едмънд Сафра също участва?

Едмънд Сафра! Сафра беше собственикът на Републиканската национална банка на Ню Йорк и се ползваше с изключителен авторитет в банковите среди. Ако той проявеше желание да участва в начинанието ни, това щеше да е почти като печалба от лотарията.

— Е, да, това би решило проблема. Проявявам голям интерес, Бени.

— Добре. Ще организирам среща.

Същия следобед отново ми се обади.

— Всичко е уредено. Вземи самолета за Ница и чакай на кея на хотел „Карлтън“ в Кан утре по обед.

Ама утре трябва да съм на работа — помислих си аз.

— Бени, не можем ли да го направим по някое време идната седмица, за да мога...

— Сафра е готов да се срещне с теб утре, Бил — прекъсна ме ядосан Бени. — Мислиш ли, че е лесно да се уреди среща с него?

— Разбира се, че не. О кей, ще бъда там.

Купих билет и когато на следващата сутрин се събудих, облякох костюма си и се отправих направо за Хийтроу за полета до Ница в 7:45 сутринта. Преди да се кача на самолета, се обадох в търговския отдел, излъгах, че съм се простудил, и казах, че ще си взема почивен ден.

Пристигнах в Ница и в съответствие с инструкциите на Бени взех такси до хотел „Карлтън“ в Кан. Портиерът помисли, че ще се регистрирам, но вместо това го попитах как да стигна до кея. Той посочи през булевард „Кроазет“ дълъг сив кей, който се простираше покрай брега и навлизаше навътре в синьото Средиземно море. Прекосих улицата, като премигнах на яркото слънце (бях забравил слънчевите си очила в покрития с облаци Лондон) и стъпих на кея. Тръгнах по дъските покрай красиви, загорели от слънцето хора в пестеливи бански костюми. Бях абсолютно не на място с тъмния си вълнен костюм и бледата бяла кожа. Докато стигна края на кея, бях плувнал в пот. Погледнах часовника си. Беше дванадесет без пет.

Две минути по-късно забелязах ярко боядисана скоростна яхта, пристигаща от запад. Когато се приближи, видях, че е Бени. Спря рязко в края на кея петнадесетметровата „Сънсийкър“ в синьо и бяло и извика:

— Качвай се, Бил!

Бени беше облечен като плейбой от Лазурния бряг, с лека оранжева риза и бели ленени панталони. Разликата помежду ни не би могла да бъде по-фрапираща. Скочих несръчно в лодката.

— Свали си обувките! — нареди той.

Послушах го и останах по черни опънати над глезените чорапи.

Бени направи рязка маневра и веднага щом се отдалечихме от плажната зона, натисна докрай газта. Опитах се да говоря за срещата и Сафра, но моторът и вятърът бяха толкова шумни, че беше невъзможно. Носихме се с голяма скорост в продължение на половин час на изток, обратно към Ница. Заобиколихме полуостров Антиб, пресякохме залива Бе дез Анж и пристигнахме в пристанището на Вилфраншюр-Мер.

Бени спря яхтата на едно свободно място на кея, завърза я и размени няколко думи на френски с началника на пристанището, уговаряйки престоя ѝ за следобеда. Когато приключи, се отправихме към паркинга, където двама въоръжени телохранители ни отвориха вратите на чакащия черен мерцедес. Колата се изкачи през виещите се улици до най-високата точка над Вилфранш. После навлязохме в периметъра на просторна частна резиденция, която, както научих по-късно, била най-скъпото жилище в света. Това беше вила „Леополда“. Приличаше много на Версайския дворец, с тази разлика, че тук бодигардове — бивши служители на Мосад — патрулираха из района, облечени в черни специални униформи и с автомати „Узи“ и пистолети „Зиг Зауер“ в ръце.

Слязохме от колата и ни ескортираха до живописна градина с пръскащ вода фонтан, заобиколена от високи кипариси. Въведоха ни в просторен, богато украсен хол, който гледаше към морето. Стените бяха покрити с картини с маслени бои от 18-и век в лъскави позлатени дървени рамки, а високо над главите ни висеше огромен кристален полилей. Сафра не беше там, което не ме изненада. Вече бях научил, че според стандартния милиардерски етикет гостите трябва да пристигнат, да се настанят и да са готови да започнат съвещанието, преди милиардерът да дойде, за да не му губят времето. Тъй като Бени беше на по-ниско стъпало в милиардерската стълбица, той също трябваше да спазва етикета.

Петнадесет минути по-късно Сафра влезе. Станахме да го поздравим.

Беше нисък, плешив мъж, с подпухнало лице, розови бузи и сърдечна усмивка.

— Здравейте, господин Браудър — рече той с подчертан блискоизточен акцент. — Моля, седнете.

Никога не бях виждал Сафра дори на снимки и той изобщо не приличаше на мъжа с квадратна челюст — прототип на Господаря на Вселената, какъвто повечето хора биха очаквали да видят. Беше облечен небрежно в жълто-кафяви панталони, елегантна, ръчно изработена италианска риза и без вратовръзка. Само младежите от типа на Чип и Уинтроп по света се перчеха с изгладените си костюми, червени тиранти и ролекси. За човек като Сафра нито едно от тези неща нямаше значение. Беше истински бизнесмен.

Бени произнесе кратко встъпително слово, а след това поведох Сафра през стандартната процедура. Той не внимаваше много и на всеки пет минути или трябваше да вдигне телефона, или сам да се обади за нещо, което нямаше нищо общо с обсъжданата тема. В края на съвещанието бях прекъсван толкова много пъти, че не бях сигурен дали изобщо беше успял да получи някаква информация.

Когато свърших, Сафра се изправи, давайки да се разбере, че срещата е приключила. Благодарих ми за отделеното време и се сбогува. Това беше.

Един от неговите помощници извика такси, което да ме отведе обратно на летището, и докато чаках на алеята, Бени рече:

— Мисля, че мина добре.

— Наистина ли? Не забелязах.

— Познавам Едмънд. Мина добре — каза уверено той. Таксито пристигна, качих се и се прибрах у дома.

Следващият петък беше денят за съвещанието на работната група на „Соломон Брадърс“. Отидох на работа и се отправих директно към съвещателната зала. Бях изненадан, когато видях, че са ангажирали такова голямо пространство. Когато наближи 10 часът сутринта, залата започна да се пълни и в продължение на четвърт час вътре влязоха четиридесет и пет души. Повечето никога преди не ги бях виждал. Имаше старши изпълнителни директори, изпълнителни директори, директори, старши вицепрезиденти — и аз. Когато дискусиите започнаха, се разрази голям спор за това, кой щеше да извлече икономическата полза от този нов бизнес в Русия. Беше, като да наблюдаваш бой в клетка, и беше много впечатляващо да видя как хора, които нямаха абсолютно нищо общо с този нов бизнес в Русия, можеха да излизат с такива убедителни аргументи, че им се полага дял от всякакви бъдещи печалби. Нямах представа кой ще спечели битката, но бях напълно сигурен кой ще я загуби и това щях да бъда аз.

Съвещанието беше толкова разочароващо, че не можах да спя нормално няколко нощи. Не бях донесъл на фирмата пет пъти по-голяма печалба от заплатата ми, бях донесъл петстотин пъти по-голяма печалба и нямах намерение да оставя някакви празноглави писарушки да ми откраднат този бизнес.

Взех решение. В понеделник след съвещанието отидох на работа, събрах кураж, влязох в кабинета при шефа на продажбите и напуснах.

Казах му, че отивам в Москва, за да основа собствена инвестиционна фирма.

Щях да я нарека „Хермитидж Кепитъл“.

8

„ГРИЙН ЕЙКЪРС“

Макар да бях сигурен, че беше правилно да напусна „Соломон Брадърс“, не можеше да не се безпокоя, че животът ми навън щеше да бъде много по-труден. Щяха ли да са отворени вратите за мен без визитната ми картичка от „Соломон Брадърс“? Щяха ли хората да ме вземат на сериозно? Не рискувах ли твърде много с решението да започна самостоятелен бизнес?

Тези въпроси се въртяха в главата ми, докато стоях в дома си в Хампстед и пишех проспекта и презентацията за новия си фонд. След като приведох тези документи в приличен вид, купих най-евтиния билет за Ню Йорк и започнах да звъня на инвеститори и да си определям срещи.

Първата беше с един общителен французин, който се казваше Жан Каруби. Беше петдесетгодишен финансист, който ръководеше фирма за управление на активи, специализирала се в хедж фондове. Бяхме се запознали по време на един полет до Москва предишната пролет и той беше казал, ако някога основа мой фонд, да го потърся.

Отидох в офиса му в Краун Билдинг на Пето авеню и 57-а улица, малко по-надолу от „Бергдорф Гудман“. Когато влязох, той ме поздрави като стар приятел. Извадих презентацията си и я сложих на масата пред него. Той си сложи очилата за четене и докато извършвах представянето страница по страница, внимателно се вглеждаше в текста. Когато свърших, смъкна очилата на носа си и доволен ме изгледа.

— Много впечатляващо, Бил, заинтригуван съм. Кажи ми колко пари си събрал досега?

— Ами, всъщност няколко. Това е първата ми среща.

Той потърка замислен брадичката си.

— Виж какво ще ти кажа. Ако можеш да събереш поне двадесет и пет милиона долара, аз ще вляза с три. Става ли?

Предложението му беше напълно логично. Не искаше да инвестира във фонд, който нямаше да проработи, независимо колко обещаващи могат да бъдат перспективите за инвестиции. Всичките ми срещи в Ню Йорк завършиха почти по същия начин. Повечето хора харесаха идеята, а някои дори проявиха интерес да участват, но никой не искаше да се ангажира, ако не гарантирам, че съм успял да събера критичната маса капитал.

Нужен ми беше някой, който да ми напише един огромен чек, за да мога да започна. Най-добре беше този някой да е Едмънд Сафра, но след срещата във вила „Леополда“ той пазеше пълно мълчание. Това означаваше, че трябва да намеря друг инвеститор, затова разпрострях по-нашироко мрежата си.

Няколко седмици по-късно се яви първият по-солиден кандидат — английската инвестиционна банка „Робърт Флеминг“. Бяха известни с успехите си на новопоявяващи се фондови пазари и мислеха върху идеята да инвестират в Русия, затова ме поканиха на среща в Лондон с няколко члена на висшето ръководство.

Срещата мина добре и бях поканен отново да направя подобна презентация пред един от директорите им. Върнах се следващата седмица, а на входа ме посрещна охранител, който ме придружи до залата, където се събираше техният управителен съвет. Помещението изглеждаше точно така, както според един вътрешен дизайнер би трябвало да изглежда дългогодишна аристократична британска търговска банка. Вътре имаше тъмни ориенталски килими, стара махагонова съвещателна маса и маслени портрети на членове на фамилията Флеминг по стените. Иконом в бяло сако ми предложи чай в чаша от китайски порцелан. Не можех да не си помисля, че тази показност на висш английски аристократизъм има за цел да кара хора като мен да се чувстват като недодялани натрапници.

Няколко минути по-късно се появи мъж малко над петдесетте, който едва-едва стисна ръката ми. Имаше прошарена коса и пърхот по раменете на леко омачкания костюм по поръчка. Седнахме, а той извади паметна бележка от една прозрачна пластмасова папка и я постави пред себе си. Прочетох заглавието на обратно: „Предложение за фонд Браудър“.

— Господин Браудър, много ви благодаря, че дойдохте — рече той с английски акцент, точно копие на този на Джордж Айърленд,

бившия ми колега при „Максуел“. — Колегите ми и аз сме твърде впечатлени от руската възможност, която ни представихте тази седмица. За да продължим нататък, бихме искали да поговорим за очакванията ви по отношение на заплатата и бонусите.

Очаквания за заплата и бонуси? Откъде, по дяволите, беше добил представата, че съм тук на интервю за работа? След като се бях подложил на мъките в онова змийско гнездо „Соломон Брадърс“, последното нещо, което исках, беше да стана слуга на група аристократи аматьори, представящи се за бизнесмени, които за щяло и нещяло употребяват думата „твърде“.

— Страхувам се, че може би има някакво недоразумение — рекох аз, като се стараех да изглеждам спокоен. — Не съм тук за интервю за работа. Тук съм да обсъдим възможността „Флеминг“ да стане един от инвеститорите в новия ми фонд.

— О-о-о! — Изглеждаше объркан и започна да върти смутен паметната бележка в ръцете си. Явно беше неподготвен за такъв развой на разговора. — И какво споразумение се надявахте да сключим с вас?

Погледнах го право в очите.

— Търся инвестиция от двадесет и пет милиона долара срещу петдесет процента от бизнеса в замяна.

Той огледа стаята, като избягваше погледа ми.

— Хм. Но ако получим 50 процента от бизнеса, кой ще получи другите петдесет процента?

Не бях сигурен дали говори сериозно.

— Аз.

Лицето му се изопна.

— Ама, ако руският пазар се развива така, както твърдите, вие ще направите милиони.

— Ами да, това е целта. Вие също.

— Ужасно съжалявам, господин Браудър. Този вид договорки определено не могат да минат тук — каза той, без да си дава сметка колко смешно звучи това. В неговите очи обогатяването на някакво си неизвестно парвеню беше толкова извън правилата в дългогодишните традиции на английската класова система, че той по-скоро би пропуснал възможността, отколкото да спечели цяло състояние на банката си.

Разделихме се любезно, но на излизане се заклев никога повече да нямам работа с тези закостенели банки.

През следващите седмици имаше и други фалстартове и срещи, които не доведоха до нищо конкретно, докато най-накрая попаднах на една обещаваща възможност: американския милиардер Рон Баркъл. Бившият брокер на „Соломон Брадърс“ Кен Абдала ме беше запознал с Рон Баркъл с надеждата да получи дял от сделката заради запознанството.

Баркъл беше четиридесет и три годишен ерген от Калифорния със светлокестенява коса и хубав тен. Беше една от най-видните фигури в частното инвестиране по Западното крайбрежие. Беше направил поредица успешни покупки на супермаркети чрез пари назаем и се беше издигнал от момче, помагачо при опаковането на покупките при касата, до предните места в класацията на списание „Форбс“ за най-богатите американци. Освен с успехите си в бизнеса негови снимки често можеха да се видят във вестници и списания в компанията на холивудски знаменитости и политици от тежка категория като президента Клинтън.

Пристигнах в Лос Анджелис в ярък слънчев ден през септември 1995 година. След като взех кола под наем и се регистрирах в хотела, погледнах адреса на Баркъл: Грийн Ейкърс Драйв 1740, Бевърли Хилс. Качих се в колата и се отправих към хълмовете над Лос Анджелис, като минавах покрай къщи с високи портали или с градини отпред, пълни с цветя. Навсякъде имаше дървета: палми, явори, дъбове и чинари. Грийн Ейкърс Драйв се намираше на километър и половина от Сънсет Булевард, а номер 1740 беше в края на улица без изход. Спрях колата пред черната желязна порта, натиснах интеркома и ми беше казано да вляза вътре и да паркирам.

— Ще те посрещна на входа, Бил — рече един мъжки глас.

Портите се разтвориха и аз подкарах колата по алея с високи кипариси от двете страни. Когато завих към главния паркинг, пред мен се изпречи най-внушителната богаташка вила, която бях виждал. „Леополда“ може и да беше най-скъпото жилище в света, но „Грийн Ейкърс“, която е била построена от звезда на нямото кино в края на 20-те години, беше една от най-големите. Основната сграда в стил италиански дворец имаше четиридесет и четири стаи, заемаше площ от 4200 квадратни метра, беше заобиколена с добре поддържани

морави, тенис корт, басейн, фонтани и всякакви други атрибути на богатството, които може да си представи човек. Никога не съм се впечатлявал много-много от хорското богатство, но тук човек трудно можеше да остане безразличен. Баркъл беше обикновено момче от Помона, Калифорния, който от нулата се беше издигнал до положение да живее като саудитски принц.

Натиснах звънеца на вратата. Отвори ми лично той, а точно зад него беше застанал Кен Абдала. Баркъл ме покани да вляза и ме разведе за кратко наоколо. След това тримата отидохме в кабинета му да обсъдим условията на сделката. Държеше се изненадващо непринудено и в общи линии, прие моите условия: да инвестира 25 милиона долара за 50 процента дял във фонда. По по-маловажните въпроси като стартова дата, контрол върху наемането на помощен персонал и работния капитал за офиса изобщо не каза нищо. За човек с репутацията на една от най-свирепите акули на Уолстрийт изглеждаше направо равнодушен.

След като привършихме, Рон ни заведе мен и Кен на вечеря, а после и в любимия си нощен клуб. Бях поразен колко приятен човек беше. У него нямаше и помен от арогантността на Уолстрийт, която бях очаквал.

Когато в края на вечерта се качвах в колата, той обеща адвокатите му да изготвят проект за договора и след няколко дни да ми го изпратят в Лондон. На следващия ден на път за дома чувствах, че съм преодолял главното препятствие пред бизнеса ми. Изпих чаша червено вино в самолета по случай успеха си, погледах за кратко филма и се унесох в сън.

Както беше обещано, след четири дни факсът в дома ми изстреля дълъг документ от адвокатите на Баркъл. Грабнах го припряно и започнах да чета, за да се уверя, че всичко е наред. Първата страница изглеждаше добре. Втората също, третата и т.н. Но после стигнах до седмата страница. В раздела, озаглавен „Фондов капитал“, там, където трябваше да пише, че „Юкайпа“ внася 25 милиона долара във фонда, пишеше: „„Юкайпа“ ще положи всички усилия да събере 25 милиона долара за фонда“. Баркъл не поемаше ангажимент да участва с никакви свои пари, а само обещаваше да събере парите, ако можеше. В замяна за положените усилия искаше 50 процента от бизнеса ми.

Нищо чудно, че беше толкова безучастен в преговорите. Той не рискуваше нищо!

Веднага се обадох в офиса му. Секретарката му любезно ми каза, че го няма. Обадох се още три пъти и него все го нямаше. Реших да опитам с Кен Абдала.

— Знам, че си искал да се свържеш с Рон — рече Кен с енергичен калифорнийски акцент, сякаш току-що се връщаше от плажа. — Как мога да помогна?

— Слушай, Кен. Току-що получих договора и в него се казва, че всъщност Рон не се ангажира с никакви пари във фонда, но предлага да помогне да ги съберем. Не сме се споразумявали така — рекох троснато.

— Бил, аз бях там и Рон се съгласи точно на това — каза той с малко по-остър тон, изоставяйки калифорнийския си акцент.

— А какво ще стане, ако той не събере парите?

— Това е просто. Неговите петдесет процента се връщат при теб. На какво си мислят, че си играят, тези хора?

Баркъл придобива възможността да получи 50 процента от бизнеса ми за това, че е направил няколко успешни телефонни обаждания, с цел да се съберат пари за фонда. Ако пък е твърде зает да ги направи или приятелите му не поискат да инвестират, аз ще трябва да остана да си седя в празния ми офис в Москва.

Кен усещаше, че съм разочарован, но не искаше сделката да се провали и да загуби своя дял от нея.

— Чуй ме, Бил, не се тревожи. Рон е един от най-успешните финансисти в страната. Щом като казва, че ще събере двадесет и пет милиона долара, той ще събере двадесет и пет милиона долара. Прави двадесет пъти по-големи сделки със затворени очи. Успокой се. Всичко ще бъде наред. Сигурен съм.

Аз изобщо не бях сигурен, но се съгласих да помисля. Може пък в нетърпението си да чуя това, което съм искал да чуя, бях си въобразил, че Баркъл беше казал, че ще вложи 25-те милиона. Каквото и да беше казал, начинът, по който се правеше всичко това, не ми харесваше. Бих отхвърлил направо сделката, но няхах никакви други опции, а времето течеше. Възможността в Русия можеше и да бъде изпусната. След като цените на руската фондова борса започнеха да

вървят нагоре, щях да изпусна възможност, която се появява само веднъж в живота — да направя състояние.

Искаше ми се да работя с човек като Едмънд Сафра, а не с Баркъл, затова реших да направя един последен опит с него. Не можех да му се обадя директно, затова издирих Бени в Антверпен. Отговори още при първото позвъняване.

— Здравей, Бени, Бил е. Съжалявам, че от дълго време не сме се чували, но вежливостта изисква да те уведомя, че възнамерявам да сключа сделка с Рон Баркъл за основаване на руския фонд.

За момент той запази мълчание. И двамата знаехме, че това не е обаждане от вежливост.

— Какво каза? Кой е Баркъл?

— Американски милиардер в бизнеса със супермаркети.

— А аз мислех, че търсиш човек, който разбира от управление на активи. Какво знае Баркъл за тези неща?

— Не знам, но ти и Сафра изглежда загубихте интерес.

След още една пауза Бени рече:

— Почакай, Бил. Не сме загубили интерес. Не прави нищо, докато не ти се обадя. Веднага ще звъня на Едмънд.

Затворих и тръгнах нервно напред-назад из къщи в очакване.

Час по-късно Бени пак се обади.

— Бил, току-що говорих с Едмънд. Готов е да направи това с теб.

— Готов ли е? Сигурен ли си? Просто така?

— Да, Бил. Предложи да изпрати вдругиден в Лондон главния си помощник, Санди Койфман, от Женева. Аз също ще дойда. Ще седнем и там ще свършим окончателно тази работа.

Това беше типична милиардерска психология. Ако нямах и друго предложение, Сафра нямаше да направи нищо. Но след като на масата имаше и друга оферта, той не можеше да устои.

Два дни по-късно в 11 часа сутринта се срещнах с Бени и Санди в претенциозната шестетажна градска къща на Сафра, която се намираше на Баркли Скуеър. Санди беше около четиридесетгодишен, висок към метър и деветдесет, със смугло средиземноморско лице.

Бивш летец на изтребител, той имаше репутацията на човек, склонен да поема големи рискове на финансовите пазари, да кара разни ексклузивни модели на „Ферари“ и зорко да следи Сафра да няма неприятности. Когато седнахме в библиотеката, усетих

изпитателния поглед на Санди. Обичаше да подлага всеки на щателна проверка, преди да прави какъвто и да било бизнес, но Сафра му беше казал да сключи сделка и той така и направи.

Предложението беше ясно и справедливо: Едмънд Сафра и Бени Щайнмец да вложат 25 милиона долара във фонда и да осигурят известен стартов капитал за операциите на компанията. Банката на Сафра щеше да извършва покупко-продажбите, оценката на стойността на фонда и цялата работа, свързана с документите. Най-важното беше, че ако се справя добре, Сафра щеше да ме представи на всичките си клиенти, които бяха сред най-богатите и важни фамилии в света. В замяна щеше да получи половината от бизнеса и щеше да даде част от дела си на Бени за това, че ни е събрал. Предложението не изискваше никакви сложни пресмятания от моя страна и аз веднага го приех.

Сделката беше особено привлекателна с това, че Сафра имаше репутацията на човек, който прави бизнес само с хора, които той и фамилията му познават от поколения. За него беше безпрецедентно да се договаря с непознат като мен. Не беше ясно защо беше направил това изключение, но нямах намерение да задавам подобни въпроси и да излагам късмета си на риск. Като че ли отгатнал мислите ми, след като приех, Санди ми каза:

— Поздравления, Бил. Знаем, че Едмънд е много ентузиазизиран от тази работа, но ще те наблюдавам много изкъсо.

За разлика от договора с Баркъл, този, който получих от адвокатите на Сафра седмица по-късно, повтаряше точно онова, което очаквах, и скоро след това го подписахме. Когато казах на Баркъл, че няма да правя сделка с него, той си изпусна нервите, наруга ме и заплаши да ме съди. От това не излезе нищо, но поне можах лично да разбера защо се ползва с репутацията на много безцеремонен и рязък човек.

Сега вече бях готов да замина. Докато се подготвях за преместването в Москва, трябваше да уредя някои неща. Не ставаше въпрос просто да се преместя да живея там, защото излизах с една жена.

Казваше се Сабрина и се бяхме запознали шест месеца по-рано на шумно парти в Камдън Таун. Беше красиво тъмнокосо еврейско момиче от Северозападен Лондон и не приличаше на никое друго, което бях срещал някога. Под приятната ѝ външност се криеше крехко

създание с пламенна решителност, която намирах за неустоима. Беше останала сираче още при раждането и беше осиновена от бедно семейство от Източен Лондон, но някак беше успяла да напусне Ист Енд, да се отърве от характерния кокни акцент и да стане актриса в т.нар. „сапунени“ опери. Вечерта, в която се запознахме, си тръгнахме заедно от партито, отидохме право в дома ѝ и от този момент нататък бяхме неразделни. Две седмици по-късно ѝ дадох ключовете от къщичката си, а на следващия ден, когато се върнах от сутрешния джогинг, видях в коридора два големи куфара. Без някога да сме говорили за това, продължихме да живеем заедно. При нормални обстоятелства щях да позабавя нещата, но бях толкова очарован от нея, че не можех да направя нищо, а и не исках.

След като подписах договора със Сафра, ѝ се обадох по телефона от адвокатската кантора и я помолих да се срещнем вечерта в Кен Ло, любимия ни китайски ресторант близо до гара „Виктория“, за да го отпразнуваме. По време на вечерята беше странно тъжна и аз не разбирах какво става. Но после, по време на десерта, тя се наведе напред и каза:

— Бил, наистина се радвам много за теб, но не искам да те загубя.

— Не ме губиш. Идваш с мен! — казах разпалено.

— Бил, ако искаш да зарежа всичко и да дойда в Москва, трябва да поемеш ангажимента да се ожениш за мен. Аз съм на тридесет и пет години и искам да имам деца, преди да е станало твърде късно. Не мога да тръгна безгрижно с теб по света просто за удоволствие.

Под това външно весело, стговорчиво, секси и доста щуро момиче се криеше нормална млада еврейка, която просто искаше да има семейство, и всичко това излезе наяве в онази нощ в Кен Ло. Не исках да скъсаме, но да се оженя за нея, след като я познавах по-малко от година, ми се струваше безразсъдно. Не ѝ отговорих, а когато се прибрахме у дома, тя започна да си събира багажа.

Таксито ѝ пристигна и без да каже и дума, тя отвори вратата и с мъка помъкна куфарите си по покритата с чакъл алея към улицата.

Мисълта, че ме напуска, ми беше толкова непоносима, че изведнъж реших: Да става каквото ще! — и хукнах след нея. Заобиколих, заставах пред нея и ѝ препречих пътя.

— Сабрина, аз също не искам да те загубя. Хайде да се оженим, да се преместим в Москва и да заживеем заедно.

Очите ѝ се напълниха със сълзи. Тя пусна куфарите, отпусна се в прегръдките ми и ме целуна.

— Да, Бил. Готова съм да отида навсякъде и да правя всичко с теб. Обичам те. Да. Да. Да.

9

НА ПОДА В ДАВОС

Всичко си идваше на мястото. Имах ангажимент за 25 милиона от Сафра, имах големи планове за инвестиции и бях на път да започна невероятно приключение в Москва с жената, която обичах. Но една голяма муха в сладкото можеше да развали всичко: приближаването на руските президентски избори през юни 1996 година.

Първият демократично избран руски президент Борис Елцин се кандидатира, но за него нещата не изглеждаха добре. Планът му да преведе страната от комунизъм към капитализъм се провали с гръм и трясък. Вместо 150 милиона руснаци да извлекат изгода от масовата приватизация, Русия се оказа с двадесет и двама олигарси, които притежаваха 39 процента от икономиката на страната, а всички останали живеяха в бедност. За да свързват двата края, професори станаха шофьори на таксите, медицински сестри — проститутки, а музеи на изкуствата продаваха картини, като ги сваляха направо от стените. Почти всеки руснак беше уплашен, чувстваше се унижен и всички мразеха Елцин за това. Когато се готвех да се преместя в Москва през декември 1995 година, той имаше само 5,6 процента одобрение. Същевременно в допитванията до общественото мнение рейтингът на неговия комунистически опонент Геннадий Зюганов непрекъснато се покачваше и той се ползваше с най-голямо одобрение от всички кандидати.

Ако Зюганов станеше президент, много хора се страхуваха, че той ще експроприира всичко, което беше приватизирано. Можех да преглътна много лоши неща в Русия като хиперинфлацията, стачките, недостига на храни и дори уличната престъпност. Но щеше да е съвсем различно, ако държавата вземеше всичко и обявеше, че с капитализма е свършено.

Какво трябваше да направя? Все още имаше някаква възможност Елцин да спечели, затова нямах намерение да се отказвам от сделката със Сафра. Същевременно не можех да вложа парите му в страна,

която можеше буквално за едно денонощие да ги отнеме. Реших, че най-добрият курс за действие е да не се отказвам от преместването в Москва и да изчакам. Фондът можеше да държи всичките пари в наличност, докато стане ясно кой ще спечели изборите. В най-лошия случай можех да си вдигна чуковете, да върна парите на Сафра, да се прибера в Лондон и да започна всичко отначало.

Независимо какви бяха плановете ми, Санди Койфман имаше свои идеи как да защити интересите на Сафра. През януари 1996 година той ми се обади, за да ми каже, че преди да отпуснат каквито и да било пари, трябва да изготвя нещо, което наричаха „Наръчник за оперативни процедури“. Какво, по дяволите, е Наръчник за оперативни процедури? — запитах се аз. Това го нямаше в договора. Сафра очевидно беше започнал да се колебае и тази молба изглежда беше елегантен начин да спечели време, докато реши дали да продължи, или да се откаже от ангажимента си за фонда.

Бих могъл да се преборя със Санди по този въпрос, но не ми се искаше да съм прекалено настоятелен. Започнах да работя по настояването му и продължих да наблюдавам руските допитвания до общественото мнение, за да разбера дали нещата ще се развият в моя полза.

Писах в продължение на една седмица наръчника по оперативните процедури, когато по телефона ми се обади моят приятел Марк Холцман. Бяхме се запознали преди пет години в Будапеща, когато работех за Максвел. Ръководеше малка инвестиционна банка, съсредоточила вниманието си върху Източна Европа и Русия, и беше най-комуникативният човек, когото бях срещал някога. Можеше да се спусне с парашут в някоя развиваща се страна и за двадесет и четири часа да си уреди среща с президента, външния министър и шефа на централната банка. Въпреки че беше приблизително на моята възраст, в негово присъствие се чувствах като аматьор винаги когато проявяваше тънкия си политически нюх.

— Здравей, Бил — рече Марк веднага щом вдигнах телефона. — Отивам в Давос. Искаш ли да дойдеш с мен?

Имаше предвид Световния икономически форум в Давос, Швейцария, ежегодна среща, на която присъстваха изпълнителни директори на големи фирми, милиардери и държавни глави. Беше нещо като най-престижното парти за деловия свят, а условията за

участие — да управляваш страна или важна международна корпорация, както и таксата от 50 000 долара за акредитация — имаха за цел да попречат на такава паплач като Марк и моя милост да решат, просто така, да отидат в Давос.

— Бих искал, Марк, но не съм поканен — отвърнах аз, посочвайки очевидното.

— Че какво от това? И аз не съм!

Поклатих глава, удивен от самоувереността на Марк и склонността му към приключения.

— Добре, ама къде ще отседнем?

Това също беше препятствие, защото беше добре известно, че всички хотели на километри наоколо са запазени една година предварително.

— О, това не е проблем. Намерих единична стая в хотел „Бо Сежур“, точно в центъра на града. Не е нищо особено, но ще е забавно. Хайде, не се колебай!

Не знаех какво да отговоря. Имах да върша много работа. Но после Марк настоя:

— Бил, трябва да дойдеш. Организирай съм голяма вечеря за Геннадий Зюганов.

Геннадий Зюганов? Как, по дяволите, беше успял да го направи?

Очевидно Марк беше имал прозорливостта да държи Зюганов в полезрението си много преди той да се появи в политическия радар на когото и да било. Когато било съобщено, че той ще бъде в Давос, Марк му се обадил и казал: „Редица милиардери и изпълнителни директори на най-големите фирми според «Форчън Глобал 500», които познавам, много биха искали да се запознаят с вас. Бихте ли проявили интерес към една малка частна вечеря с нас в Давос?“

Разбира се, че Зюганов проявил интерес. Тогава Марк написал писма до всички милиардери и изпълнителни директори, възнамеряващи да пристигнат в Давос, в които ги уведоми, че „Геннадий Зюганов, възможният следващ президент на Русия, би искал да се запознае лично с вас. Ще бъдете ли свободен за една вечеря на двадесет и шести януари?“ Разбира се, че ще бъдат. Така Марк свършил тази работа. Стратегията му беше груба, но изумително ефикасна.

Когато чух за Зюганов, веднага реших да се възползвам от възможността. Следващия вторник летяхме за Цюрих, а после взехме влак до Давос. Въпреки репутацията си на изключителен курорт, с изненада открих, че в него няма нищо изключително. Градът имаше почти индустриална и утилитарна атмосфера. Той е един от най-населените градове в Швейцарските Алпи и беше пълен с редици от големи, функционални жилищни блокове, които приличаха повече на общински жилища, отколкото на нещо, което човек би очаквал да види в стар швейцарски ски курорт.

С Марк пристигнахме в „Бо Сежур“. Служителят на рецепцията ни погледна с недоумение, докато се регистрирахме. Бяхме двама възрастни мъже, които щяха да делят стая с едно легло, но това не ни безпокоеше. Качихме се горе и разопаковахме багажите си. Той взе леглото, а аз пода.

Беше смешно. Бяхме пълни натрапници. Не бяхме поканени, не бяхме платили такса за акредитация и нямахме никакви пропуски за влизане в центъра на конференцията. Но нямаше никакво значение, защото това, от което се интересувахме, ставаше в парк-хотел „Сънстар“, а в неговото фойе се събираха за срещи всички руснаци.

Веднага щом се настанихме, отидохме право в „Сънстар“ и направихме обиколка из фойето. Там имаше всякакви руснаци. Бързо забелязах един бизнесмен, когото познавах. Казваше се Борис Фьодоров, президент на малка московска брокерска фирма, който от 1993 до 1994 година беше руски министър на финансите. Беше пълничък, със закръглени бузи и малки кръгли очички в очила с квадратни рамки. Фьодоров се държеше с абсурдна арогантност, а нямаше дори четиридесет години. Когато с Марк наближихме масата, където пиеше кафе, той ни хвърли снизходителен поглед и каза на английски:

— Какво правите тук?

Това ми напомни за гимназията. Той може и да беше някога финансов министър на Русия, но сега беше само дребен московски брокер.

— Имам двадесет и пет милиона долара за инвестиране в Русия — отвърнах непринудено. — Но преди да инвестирам, имам редица въпроси за това, как ще се развият нещата за Елцин на изборите. Затова съм тук.

В мига, в който споменах за двадесетте и пет милиона долара, отношението на Фьодоров напълно се промени.

— Заповядай, Бил, седни. Как се казва приятелят ти?

Представих му Марк и седнахме. Почти веднага Фьодоров рече:

— Не се тревожи за изборите, Бил. Елцин със сигурност ще спечели.

— Откъде сте толкова сигурен? — попита Марк. — Рейтингът му е едва шест процента.

Фьодоров протегна ръка и посочи към фоайето.

— Тези хора ще го уредят.

Сочеше към трима мъже, които разпознах: Борис Березовски, Владимир Гусински и Анатолий Чубайс. Тримата разговаряха оживено в един ъгъл. Березовски и Гусински бяха двама от най-видните руски олигарси. И двамата си бяха пробили със зъби и нокти път нагоре от нищото, събаряйки всекиго по пътя си, за да станат милиардери — собственици на банки, телевизии и на други големи индустриални активи. Чубайс беше един от най-ловките политически играчи в Русия, архитект на икономическите реформи на Елцин, включително на катастрофалната програма за масова приватизация. През 1996 година той напусна правителството, за да се посвети изцяло на спасяването на развиващата се зле предизборна кампания на Елцин.

По онова време не го знаех, но тази сцена във фоайето на парк-хотел „Сънстар“ беше позорната „Сделка с Дявола“, на която олигарсите решили да хвърлят всичките си медийни и финансови ресурси за преизбирането на Елцин. В замяна, почти за нищо, щяха да получат каквото е останало от неприватизираните руски предприятия.

Двамата с Марк обикаляхме из фоайето и всички други олигарси и олигарсчета, с които разговаряхме, повториха мнението на Фьодоров, че Елцин ще бъде преизбран. Може и да бяха прави, но тези хора може просто да предричаха това, което искаха да стане. На руските олигарси не можеше безрезервно да се вярва, а и Елцин трябваше да извърви дълъг път, докато стигне нужните 51 процента, за да спечели президентския пост.

Реших, че ще е много по-добре да преценя намеренията на кандидата, който водеше в допитванията до общественото мнение, отколкото да слушам мечтанията на хора, които щяха да загубят всичко, ако Елцин бъде победен. Цялото пътуване беше предприето

именно с цел да преценя що за човек е Зюганов и щях да имам тази възможност на вечерята, организирана от Марк.

Моментът за нея настъпи и аз отидох в претъпкания салон за частни приеми на хотел „Флуела“. Беше единият от двата петзвездни хотела в Давос и Марк направи голям удар като домакин на състоялата се там вечеря. Тази вечер това беше най-интересното събитие в града.

Масата беше подредена във формата на голям квадрат, а столовете наредени около него. Огледах лицата на пристигащите гости, докато влизаха и заемаха местата си. Никога досега не бях виждал толкова внушителна група хора: между тях бяха Джордж Сорос, Хайнрих фон Пиерер, изпълнителен директор на „Сименс“, Джак Уелч, изпълнителен директор на „Дженерал Електрик“, и Пърси Барневик, изпълнителен директор на „Асеа Браун Бовъри“. Имаше общо дващестина милиардери и изпълнителни директори плюс ние двамата с Марк. За случая бях облякъл най-хубавия си костюм, но знаех, че съм единственият човек в тази зала, който щеше да спи на пода тази нощ.

Няколко минути след като всички седнаха, Зюганов влезе величествено, придружен от преводач и двама бодигардове, и зае мястото си. Марк почука по чашата си и се изправи.

— Много благодаря на всички, че дойдохте тази вечер. За мен е голяма чест да бъда домакин на тази вечеря в чест на Геннадий Зюганов, ръководителя на Комунистическата партия на Русия и кандидат за президент. — Зюганов тъкмо се канеше също да стане, но Марк неочаквано добави: — Искам също да благодаря на моя съдомакин Бил Браудър, който помогна всичко това да стане възможно. — Той посочи към мен: — Бил?

Понадигнах се от стола, помахвах едва-едва и бързо седнах. Бях напълно ошашавен. От страна на Марк това беше хубав жест на признание към мен, но в този момент най-много исках да се слея с дървената маса.

След основното ястие Зюганов се изправи и произнесе речта си чрез преводач. Говори дълго за всякакви незапомнящи се неща и накрая каза:

— Онези от вас, които се страхуват, че ще ренационализирам активи, не трябва да се безпокоят.

Наострих уши.

Той продължи:

— Тези дни думата „комунист“ е само етикет. В Русия започна процес на приватизиране на собствеността, който не може да бъде върнат назад. Ако започнем да ренационализираме, ще настъпят граждански вълнения от Калининград до Владивосток. — Той леко кимна с глава. — Надявам се да се видим отново с вас, когато стана президент на Русия.

Сред оглушителната тишина Зюганов взе сребърните си прибори и се зае с десерта.

Наистина ли току-що беше изключил ренационализацията? Така ми прозвуча.

Малко след това вечерята приключи и по някое време с Марк се прибрахме в стаята. Легнах на пода, но умът ми продължи трескаво да работи. Ако това, което каза Зюганов, е вярно, независимо кой ще спечели изборите, аз пак щях да съм в бизнеса. Трябваше колкото може по-скоро да споделя новината със Санди Койфман.

Рано на следващата сутрин му се обадох от Женева и му разказах историята, но той не беше впечатлен.

— Ама ти наистина ли му вярваш? Тези хора могат да ти кажат какво ли не.

— Санди, Зюганов го каза пред най-влиятелните бизнесмени в света! Това все пак трябва да се брой за нещо.

— То не означава нищо. Хората лъжат, политиците лъжат, всеки лъже. Господи, та ти говориш за руски политик. Ако вярвам на всичко, което политиците са ми казвали, Сафра отдавна да е разорен.

Не знаех какво да мисля, но всичко, което чух в Давос, ме караше да се надявам, че имаше поне малък шанс нещата да потръгнат, и възнамерявах да направя всичко, което мога, това да стане.

10

ПРЕФЕРЕНЦИАЛНИ АКЦИИ

Шест седмици след Давос най-сетне завърших писането на наръчника на Санди за оперативните процедури. Сега той или трябваше да изпрати парите, които Сафра се беше ангажирал да отпусне, или да се откаже от сделката.

Ако рейтингът на одобрение на Елцин беше продължил да стои на 5,6 процента, Санди със сигурност щеше да я откаже. Но изглежда, че планът на олигарсите беше проработил. В началото на март одобрението на Елцин се покачи до 14 процента и това постави Санди в затруднено положение. В една клауза от договора се казваше, че ако Сафра се откаже, ще трябва да плати неустойка от един милион долара. Обаче, ако Санди преведеше парите, а Елцин не бъдеше преизбран, Сафра можеше да загуби дори повече. За да спечели още малко време, Санди преведе 100 000 долара за работен капитал, което ми позволи поне да обзаведа офиса в Москва.

Аз също бях в затруднено положение. Не ми харесваше идеята да се преместя в Москва, без да започна истински бизнес, но от друга страна, не беше разумно и да пресилвам нещата. Ако Сафра решише да се оттегли сега, нямаше да мога да намеря друг инвеститор с 25 милиона долара през трите месеца, които оставаха до изборите в Русия.

Продължих да работя и да подготвям преместването ни в Москва със Сабрина, но нещата между нас се усложниха още повече. Тя забременя почти веднага, след като ѝ предложих, и започна да я мъчи жестоко сутрешно повръщане. Беше толкова зле, че понякога се налагаше да я водя до болницата, за да я възстановяват от обезводняване.

Когато приготвихме багажа в спалнята ни в навечерието на заминаването за Москва, тя най-накрая каза това, от което най-много се страхувах:

— Бил, по цели нощи не спя и си мисля, че аз...

— Какво?

— Съжалявам, но просто не мога да замина за Русия.

— Заради сутрешното повръщане ли?

— Ами, да и...

— Какво? Ще дойдеш, когато сутрешното повръщане престане, така ли?

Тя извърна глава. Изглеждаше обърквана.

— Да, така мисля. Не знам, Бил. Просто не знам.

Въпреки че исках тя да бъде заедно с мен в Москва, не можех да я виня. Щеше да стане моя съпруга и носеше нашето дете. Каквито и да бяха предишните ни планове, тя трябваше да се чувства добре и да е щастлива. Това беше най-важното.

Приех да остане в Лондон и на следващата сутрин Сабрина ме откара до Хийтроу. Сбогувахме се на паркинга и аз ѝ обещах да ѝ се обаждам по два пъти на ден. Целунах я и влязох в летището с надеждата скоро да дойде при мен.

Докато самолетът се носеше на изток, продължих да мисля за случилото се. Но после, след като пристигнах на Шереметиево и се изправих пред тълпата и хаоса, вече не бях способен да мисля за нищо друго, освен за реалностите на живота ми в Москва.

Имах списък от две страници с нещата, които трябваше да направя, и първата точка в него беше да си намеря офис. След като се регистрирах в хотел „Национал“, се обадох на Марк Холцман, който наскоро беше установил свой офис в Москва. Каза ми за една свободна стая недалеч по коридора от неговата и аз си насрочих среща с него, за да я видя веднага.

На следващата сутрин излязох от хотела, за да повикам такси. Веднага щом вдигнах ръка, една линейка се отклони опасно от средата на пътя и рязко спря пред мен. Шофьорът свали стъклото на прозореца, показа се навън и рече:

— Куда ви едете? — Искаше да знае в каква посока съм.

— Бизнес център „Парус“ — отговорих без следа от руски акцент. — „Тверская-Ямская“ двадцат три — казах адреса на руски и с това познанията ми по този език се изчерпаха. За разлика от много други западняци в Москва, никога не бях изучавал руска литература, не бях обучаван за шпионин и не бях направил нищо полезно, за да се подготвя за живота в Москва.

— Пять тысяч рублей — рече той.

Пет хиляди рубли — приблизително равни на един долар — за разстояние по-малко от три километра. Докато говореше, още четири други случайни коли също рязко спряха и се наредиха на опашка, в случай че се откажа от линейката. Бързах и затова се качих в нея. Докато се настанявах на седалката до шофьора, погледнах през рамо с надеждата, че няма да видя отзад трупове или ранени хора. За щастие нямаше. Затворих вратата, включихме се в движението и поехме към „Тверская“.

Скоро разбрах, че в Москва не беше нещо необичайно линейка да спре, за да изкара някоя и друга рубли. Всяко превозно средство беше потенциално такси. Частни автомобили, боклукчийски и полицейски коли — всеки така отчаяно се нуждаеше от пари, че всички бяха готови да припечелят нещо извънредно.

Десет минути по-късно спряхме пред бизнес център „Парус“. Дадох на шофьора парите, слязох и минах през подлеза на отсрещната страна на улицата. Влязох в сградата, минах покрай едно представителство на „Шевролет“ на приземния етаж и се срещнах с управителя, един много бързо говорещ австриец.

Той ме заведе до празния офис на четвъртия етаж. Беше само осемнадесет квадрата, колкото една средно голяма спалня. Прозорците с дебели стъкла се отваряха само с няколко сантиметра и гледаха на запад към паркинг и комплекс паянтови жилищни блокове зад него. Мястото не беше хубаво, но беше функционално, имаше много изводи за телефони и беше през няколко врати от офиса на Марк. Австриецът поиска 4000 долара на месец, което правеше това помещение най-скъпото пространство за офис в Москва на квадратен метър. Опитах се да преговарям, но той направо ми се изсмя. След още малко неуспешни опити се предадох и подписах договора за наема.

След като вече имах офис, щях да имам нужда и от помощници. Въпреки че десетки милиони руснаци отчаяно се нуждаеха от средства за прехрана, в Москва беше почти невъзможно да се наеме служител, добре говорещ английски. Седемдесет години комунизъм бяха унищожили всякаква трудова инициативност у една цяла нация. В лагерите на ГУААГ бяха пратени милиони руснаци за проява и на най-малката лична инициатива.

В Страната на съветите сурово наказваха независимо мислещите, така че естествената предпазна мярка за самосъхранение беше да правиш колкото е възможно по-малко с надеждата, че никой няма да те забележи. Това беше толкова дълбоко залегнало в психиката на руснаците, че направо бяха закърмени с него. По тази причина, за да можеш да ръководиш бизнес в западен стил, или трябваше напълно да промиеш мозъка на някой млад руснак, като го научиш да мисли трезво и да проявява инициативност, или да попаднеш на някакъв чудак, чиято естествена психическа нагласа го е карала да се опълчва на натиска на комунизма.

За щастие аз извадих късмет. Малко по-малко от седмица след пристигането ми в Москва една фондова брокерска фирма с обучени в западен стил на работа служители фалира и успях да наема трима подходящи хора: Клайв — млад английски брокер и анализатор, Светлана — секретарка с безупречен английски, и Алексей, изключително опитен шофьор, който говореше само руски.

След като ги събрах в офиса, изпратих Светлана да потърси някаква мебелировка. Беше не висока, хубава, двадесет и две годишна девойка от Литва, с тъмна коса и ведър характер, която с ентузиазъм се зае с поставената ѝ задача. Когато отиде в магазина за мебели, ми се обади по телефона, за да ми каже, че има хубави италиански столове и бюра, които, според нея, са подходящи за офиса.

— За какви пари? — попитах аз.

— Около петнадесет хиляди долара.

— Петнадесет хиляди долара? Шегуваш ли се? Какво друго имат там?

— Не много. Само някакви грозни масички за пикник и сгъваеми столове.

— А те колко струват?

— Около шестстотин долара.

— Ще ги вземем.

В края на деня имахме четири такива масички и осем сгъваеми стола плюс едно растение, което Светлана беше купила по собствена инициатива. След това купихме компютри и ги инсталирахме. В края на седмицата новият ми офис беше готов да започне работа.

След като се настаних, рейтингът на Елцин продължи да върви в правилна посока, но до изборите все още имаше повече от десет

седмици и Санди продължаваше да не отпуска повече средства. През това време започнах да проучвам различни компании за фонда с надеждата, че след време Сафра ще спази поетия ангажимент за 25 милиона долара.

Първата компания, която набелязах, беше Московската петролна рафинерия, известна като МНПЗ (Московски нефтопреработвателен завод). В „Соломон Брадърс“ спечелихме много пари от компании в Русия, свързани с петрола, затова голямата московска рафинерия ми се струваше подходящо място, което да започна да проучвам.

Светлана уреди среща с главната счетоводителка на Московската рафинерия и в началото на април отидохме да се видим с нея в централата на фирмата. Тя беше пълна, руса, около петдесетгодишна жена, облечена в демодирани панталон. Посрещна ни на входа на грозна стара сграда и ни въведе вътре. Мястото очевидно беше имало и по-добри дни. Лампите непрекъснато мигаха, на пода липсваха плочки, а стените бяха мръсни.

В кабинета ѝ зададох няколко основни въпроса: Какви са приходите ви за миналата година? Какви са печалбите? Можете ли да ми кажете колко акции се предлагат? Тези въпроси може и да не звучаха особено деликатно, но в Русия нямаше публична информация за делата на фирмите и единственият начин да се получи, беше да се отиде във фирмата и да бъдат зададени.

Светлана преведе отговорите на счетоводителката на въпросите за приходите и печалбите, но когато стигнахме до акциите, счетоводителката попита:

— Обикновени акции ли имате предвид, или преференциални?

Бях чувал термина „преференциални акции“, но не знаех за какво говори.

— Те какви са?

— Преференциални акции бяха дадени на работниците в процеса на приватизация.

— По какво се различават от обикновените акции?

— С тях се изплащат като дивиденди четиридесет процента от печалбите.

— А колко процента се изплащат с обикновените акции?

— Момент да проверя. — Счетоводителката взе една голяма папка от бюрото си, прегледа няколко позацапани листа и каза: — Тук

пише, че за миналата година по тях не е изплащано нищо.

— Значи с преференциалните акции се изплащат дивиденди, равняващи се на 40 процента от печалбите, а с обикновените не се изплаща нищо — рекох аз, без да съм съвсем наясно с това несъответствие.

— Да, точно така.

Веднага след срещата двамата със Светлана скочихме в очуканото жигули на Алексей — вездесъщата малка, подобна на кутия съветска кола по московските улици — и запърпорихме обратно към офиса. Докато се провирахме през оживеното обедно движение, се обадих на Юрий Бурзински, един от любимите ми местни брокери. Юрий беше руски емигрант от Ню Йорк, който наскоро се беше преместил в Москва, за да работи за брокерската къща „Кредитанщалт-Грант“. Не беше като другите брокери, които пробутваха „туристически“ акции, както ги наричах аз — банковия еквивалент на кокосовите орехи, които на плажа във Фиджи се продават на туристите по 10 долара парчето, докато в града местните ги купуват по 20 цента.

Юрий беше двайсетинагодишен и говореше почти шепнешком, сякаш винаги споделяше някаква тайна. Често беше трудно да разбере какво казва, но когато успях, неговата информация обикновено се оказваше интересна.

— Здравей, Юрий, имаш ли цена за преференциалните акции на московската рафинерия? — попитах аз.

— Не знам, може и да имам. Нека да проверя.

Той явно сложи ръка върху микрофона на телефона и заговори шепнешком с агента си. В другия край на линията се чуха някакви непонятни викове и Юрий отново се обади:

— Ами, да, мога да ти намеря сто хиляди по петдесет цента. — Каза го толкова тихо, че го помолих да повтори.

— А от обикновените акции?

Пак замърмори нещо неразбираемо и после отговори:

— Сто хиляди по седем долара.

— Сигурен ли си?

— Да. Това са цените.

Не исках да се издам, но сърцето ми започна да бие бързо.

— Пак ще ти се обадя.

Затворих и си казах: *Тези преференциални акции изглежда са много повече за предпочитане от обикновените.* Дали няма нещо сбъркано при тях? Защо се продават с 95 процента по-евтино от обикновените?

Когато най-накрая се върнахме в офиса, пратих Светлана отново в рафинерията, за да вземе копие от нейния устав, който щеше да съдържа подробности за правата на различните видове акции. Тя се върна два часа по-късно и започнахме внимателно да го изучаваме.

Единствената съществена разлика между преференциалните и обикновените акции беше, че преференциалните нямаха права на гласуване. Това изглежда не беше проблем, защото чуждите инвеститори като нас така и не гласуваха на годишните съвещания на акционерните бордове в Русия.

Бях убеден, че ще трябва да има някакво друго обяснение за тази голяма отстъпка, и прекарах следващите няколко дни, за да го разбера. Имаха ли преференциалните акции различна номинална стойност? Не. Само работници ли можеха да ги притежават? Не. Могат ли високите дивиденди да бъдат произволно променяни или анулирани от компанията? Не. Можеха ли те да представляват само някаква минимална част от акционерния капитал? Не. Нямах обяснение. Единствената причина, която ми идваше наум защо са толкова евтини, беше, че никой преди мен не се беше явил да попита за тях.

Най-изумителното беше, че както установих, тази аномалия не се отнасяше само за Московската рафинерия. Почти всяко предприятие в Русия имаше преференциални акции и повечето от тях се продаваха с огромна разлика от цената на обикновените акции. Тези неща бяха потенциална златна мина.

Смятах да оставя на мира Санди, докато минат изборите, но при това положение не можех. Тези преференциални акции се търгуваха с 95 процента отстъпка от цената на обикновените, а те пък, от своя страна, се търгуваха с отстъпка между 90 и 99 процента от цената на акциите на сравними западни компании. Каквито и да бяха притесненията на Санди за Зюганов, подобни ценови аномалии бяха твърде редки, за да бъдат пренебрегнати. Чист късмет е, ако някъде откриете 30 процента отстъпка от цената, може би в много редки случаи дори 50 процента, но да намерите нещо толкова евтино, беше нечувано. Трябваше веднага да кажа на Санди.

Съобщих му тези числа, а той моментално наостри уши и започна да ме разпитва за още информация. Когато завършихме разговора, почти чувах как пресмята наум как да оправдае тази инвестиция пред Сафра.

Два дни по-късно социологическата агенция „Левада“ публикува последните данни за рейтинга на Елцин. Одобрението за него беше скочило от 14 на 22 процента. Само около три минути след като новината беше официално разпространена, телефонът ми иззвъня.

— Бил — каза развълнуван Санди, — видя ли данните от проучването?

— Да. Изумително, нали?

— Слушай, Бил. Мисля, че трябва да започнем да купуваме преференциални акции. Утре ти превеждам два милиона.

Казах на Клайв и Светлана добрата новина и тримата се поздравихме, като плеснахме длани по американски. Дори отидох да я споделя с Алексей, който не беше научил този поздрав в предишната си работа в московската транспортна полиция. Вдигнах непохватно ръката му във въздуха и я плеснах с моята. Той любезно широко ми се усмихна. Явно му харесваше да е част от този странен, нов американски ритуал.

Сега бяхме в бизнеса и до края на следващия ден фондът инвестира всичките нови пари в руски преференциални акции.

През следващите три седмици одобрението на Елцин скочи от 22 до 28 процента. За пръв път от началото на предизборната му кампания хората започнаха да отчитат реалната възможност той да победи. На фондовата борса се появиха нови купувачи и акциите на фонда ми се повишиха с 15 процента.

За разлика от други решения в живота при инвестирането знаеш дали си бил прав, или си сбъркал, въз основа на пазарната цена. Тук нямаше неяснота. Това, че Санди беше видял печалба от 300 000 долара за първите си 2 милиона, му даде повече увереност от всякакви думи или анализи. В онзи съботен следобед той ми се обади на мобилния телефон, за да ми каже, че в понеделник сутринта ще преведе още 3 милиона долара.

Сега, когато вероятността за апокалипсис намаля и в резултат от това на пазара настъпи оживление, други инвеститори, които не искаха да пропуснат благоприятните възможности, изведнъж започнаха все

по-често да се появяват на тази малка фондова борса със слаба ликвидност. Последва паническо купуване. В седмицата след като Сафра отпусна още три милиона долара, стойността на фонда се покачи с още 21 процента. За седмиците, откакто бяхме започнали да инвестираме, стойността му се увеличи с 40 процента, което в света на хедж фондовото инвестиране можеше да се определи като изумително добра година, но бяхме го постигнали за три седмици!

Следващия понеделник Санди преведе още пет милиона долара, без дори да ме уведоми.

В разгара на тези вълнения трябваше да присъствам и на една сватба — моята. Със Сабрина щяхме да сключим брак на 26 май 1996 година, само три седмици преди руските президентски избори. В сряда побързах да замина за Лондон за подготовката преди сватбената церемония.

Бяхме поканили 250 гости от разни краища на света и когато Сабрина и аз застанахме на бимаха в синагогата при Марбъл Арч, а тя се врене да ме обича и да се грижи за мен до края на живота ни, бях много трогнат. Това бяха най-искрено произнесените думи, които бях чувал. И аз произнесох моите, гледайки през сълзи красивата си, крехка съпруга. След церемонията имахме шумно тържество, а когато израелският оркестър започна да свири „Хава Нагила“, ни вдигнаха във въздуха заедно със столовете и танцувахме до зори. Беше изумителна сватба с много приятели и роднини. Почувствахме се така, като че ли всички планети се бяха наредили да ни поздравят.

Бях обещал меден месец на Сабрина, но можех да изпълня обещанието си едва след изборите. Следващия понеделник се върнах в Москва изтощен, но щастлив. Когато влязох в офиса, Клайв ми каза, че разполагаме с още пет милиона в сметката от Сафра. През следващите две седмици пристигнаха още два транша по 5 милиона долара. В края на втората седмица на юни, само седмица преди президентските избори, Сафра инвестира всичките 25 милиона долара, които беше обещал, и стойността на фонда „Хермитидж“ нарасна с 65 процента от първоначално внесената сума.

Първият тур на руските президентски избори се състоя на 16 юни. Клайв, Светлана и аз пристигнахме в офиса още в 6 часа сутринта, за да следим резултатите от руския Далечен изток, който беше със седем часа пред Москва. За Елцин резултатите бяха добри. В

Сахалин той имаше 29,9 процента срещу 26,9 процента за Зюганов. Резултатите продължиха да се движат на запад и в Красноярск Елцин получи 34 процента. Накрая дойдоха и тези в Москва, където той беше спечелил 61,7 процента от гласовете на избирателите. В крайна сметка Елцин победи Зюганов с 35,3 срещу 32 процента, като останалите гласове се разпределяха между другите, по-незначителни кандидати. Беше спечелил, но тъй като руската конституция изискваше кандидатът да има 51 процента от гласовете, щеше да има втори тур на 3 юли.

През следващите две седмици всички, които имаха някакъв интерес от преизбирането на Елцин, се включиха в кампанията. Имах известни безпокойства, че борбата ще бъде много оспорвана, но те се оказаха излишни. По обед на 3 юли стана ясно, че Елцин ще запази президентския си пост. Когато бяха оповестени окончателните резултати, той победи Зюганов с близо 14 процента.

Пазарите пощуряха и фондът покачи стойността си със 125 процента от първоначалния си капитал. Това беше. Най-после бях навлязъл уверено в бизнеса.

11

„СИДАНКО“

В един късен петъчен следобед през август 1996 година научих за друга интересна идея за инвестиране. Беше ужасно горещ ден. Единствените звуци в офиса ни бяха тихото жужене на компютрите и на климатика, както и бръмченето, от време на време, на голяма конска муха. Градът отвън беше необичайно тих. В петък следобед всички московчани се изнизват към извънградските си вили, наричани дачи. Този следобед имах чувството, че сме единствените хора, останали в града.

Малкият ми екип тъкмо се канеше да си тръгне за уикенда, когато телефонът иззвъня.

— „Хермитидж“, здравейте — каза отегчено Светлана. Завъртя се в стола и сложи ръка на микрофона. — Бил, Юрий е.

— Юрий ли? Свържи ме.

Вдигнах телефона и той прошепна:

— Здравей, Бил. Имам четирипроцентов пакет от акции на „Сиданко“. Интересуваш ли се?

— Какво е това?

— Голяма петролна компания в Западен Сибир, за която никой не е чувал.

— Кой държи контролния пакет?

— Група начело с Потанин. — Всички знаеха кой е Владимир Потанин: корав на вид руски олигарх милиардер, който беше и заместник министър-председател на Русия.

— Колко искат за четирите процента?

— Тридесет и шест милиона и шестстотин хиляди.

Въпреки че фондът ми се разрастваше, не можеше да си позволи да купи толкова голям пакет акции, колкото и примамлив да беше. Но ако акциите си струваха, можеше да се купи част от пакета. Замълчах за момент, докато премислях тази възможност.

— Ако не те интересуват, не се безпокой — рече Юрий.

— Не, не, Юрий, може и да ме интересуват. Иска ми се да си подготвя домашното.

— Няма проблем.

— С колко време разполагам?

— Не знам. Може би ще мога да си мълча около седмица, преди продавачите да започнат да ме притискат, но според мен хората, които се интересуват от второстепенни акции, не са толкова много.

Приключих разговора с Юрий и малкият ми екип напусна офиса за уикенда. Но докато се прибирах към къщи, изпитах онова гъделичкане в стомаха, което ми беше познато от момента, в който видях, че полската ми инвестиция от 2000 долара се беше увеличила почти десетократно, или когато за пръв път разкрих каква е руската бонова система. Знаех, че Юрий няма да направи сделката с някой друг зад гърба ми, но същевременно си давах сметка, че истински добрата възможност няма да продължи много дълго.

В събота рано сутринта се върнах в офиса и започнах да преглеждам аналитични доклади и статии, за да видя дали ще мога да науча нещо за „Сиданко“, но в нашата база данни нямаше нищо. В понеделник, веднага щом като екипът ми се яви на работа, казах на Клайв:

— Търсих някаква информация за „Сиданко“, но не намерих нищо. Можеш ли да се обадиш тук-там и да видиш дали някой от брокерите ни разполага с нещо?

Той обеща да се заеме веднага.

Излязох за няколко срещи и когато се върнах около обяд, попитах Клайв дали е успял да научи нещо, но не беше. Нямаше никакви проучвания, информации, статии, данни и дори слухове, заслужаващи внимание. За „Сиданко“ нямаше нищо.

Беше досадно, но в това имаше логика. Една компания като „Лукойл“, която търгуваше на борсата с 67 процента от акциите си, разполагаше с ликвидност и носеше много комисиони на брокерите. Тези комисиони плащаха на аналитиците усилията да пишат анализите си за инвеститорите, интересувани се от акциите. В случая със „Сиданко“ беше обратното. Тя предлагаше само 4 процента от акциите си на борсата и приходите от тях нямаше да са достатъчни да накарат някой аналитик да си губи времето с подобни проучвания.

— Предполагам, че в такъв случай трябва сами да отидем да получим информацията — казах аз.

Да тръгнеш на лов за информация в Русия, беше, като да минаваш през заешка дупка. Задаваш въпрос, а получаваш гатанка. Зърваш някаква следа, а се натъкваш на стена. Нищо не беше очевидно и ясно. След седемдесет години параноя, причинена им от КГБ, руснаците бяха предпазливи и пазеха информацията си. Дори да питах някого за здравето му, можеше да се изтълкува, като да го караш да ти разкрие държавна тайна. Затова знаех, че да се пита за състоянието на дадена компания, щеше да се окаже неизмеримо по-трудно.

Ала това не ме отчая. Когато се заех със задачата, се сетих за един мой колега в Станфорд, който ръководеше месечно търговско списание за петрол и газ. Може пък да имаше някаква информация за „Сиданко“. Обадих му се, но вместо да говорим за „Сиданко“, той се опита да ме накара да стана абонат на списанието му.

— Струва само десет хиляди долара! — рече весело той.

Нямах желание да се абонирам.

— Това малко надхвърля възможностите ми.

Той се засмя.

— Виж какво ще ти кажа, Бил. Заради времето, когато бяхме заедно в Станфорд, ще ти изпратя няколко стари броя безплатно.

— Чудесно. Благодаря.

После се насочих към купчинката бизнес визитки на бюрото ми. Ако бях инвестиционен банкер в Лондон, картотеката ми щеше да пращи от релефни визитни картички. В Русия колекцията ми беше доста по-скромна.

Едни бяха отпечатани върху картон. Имаше оранжеви, зелени, светлосини. Други изглеждаха така, като че ли бяха принтирани на домашен компютър. Две визитки се бяха залепили от евтино мастило. Въпреки това започнах да ги преглеждам.

Разделих двете визитки и открих един човек, когото бях забравил: Дмитрий Северов, консултант в руска инвестиционна компания. Бях се запознал с Дмитрий, докато още бях в „Соломон Брадърс“, и си спомних, че той съветваше руски петролни компании как да вземат банкови заеми. Предположих, че може да знае нещо за „Сиданко“. Вдигнах телефона, обадих се в офиса му и поисках среща. Изглежда, че не го търсеха много и той с готовност се съгласи.

Офисът на Дмитрий се намираше в апартамент в жилищен блок на тиха странична улица, северно от Кремъл. Това беше един от най-желаните квартали в Москва. В стаичката на пропускателен пазач в черна униформа и пушеше цигара. Ако не бяха гумените сандали, можеше да мине за войник от специалните части. Без да ме погледне, той ми махна с ръка да се отправя към асансьора.

Извадих адреса, който Светлана ми беше написала, и се намръщих. Офисът на Дмитрий се намираше на четвъртия етаж и половина. Нямах представа какво би могло да означава това. Дали трябваше да отида с асансьора до четвъртия етаж и след това да се изкача пеш нагоре, или пък да отида до петия и да слеза надолу?

Покрай мен мина един мъж и натисна бутона за повикване. Асансьорът пристигна много бавно. Вътре беше тясно като в телефонна будка. Трябваше и аз да се провря някак до човека, ако не исках да рискувам и да чакам още десет минути. Той натисна „4“ и подозрително ме изгледа. Загледах се в пода и не казах нищо.

Излязохме от асансьора и тръгнахме в различни посоки. Аз последвах нишката от цигарени фасове нагоре по стълбите. Отвори ми пълна възрастна жена и ме въведе в апартамента, а аз се запитах дали беше майка на Дмитрий, или негова секретарка. Тя ми каза, че той обядва, и ме насочи към кухнята.

— Сядай! Сядай! — подкани ме той, когато влязох, и избута настрана панер с черен хляб и стъклен буркан със захар. Седнах на един пластмасов стол срещу него и се опитах да не гледам как дроби хляб в зелевата си супа.

— Какво мога да направя за теб? — попита той между две пълни лъжици супа.

— Проучвам петролни компании.

— Чудесно! Дошъл си на точното място.

— Можеш ли да ми кажеш нещо за „Сиданко“?

— Разбира се. Знам всичко за „Сиданко“. — Той стана и излезе от кухнята, а след малко се върна с голям лист с изписани на него цифри. — Какво искаш да знаеш?

— За начало какви са петролните им запаси?

Надвесихме се двамата над листа и той посочи една колонка. Според неговите данни „Сиданко“ имаха резерви от шест милиарда барела петрол. Като умножих цената на 4-те процента акции по 25,

получих стойността на цялата компания — 915 милиона долара. Разделих тази сума на броя на наличните барели, което ми показа, че „Сиданко“ продават петролните си резерви по 0,15 долара за барел. Това беше направо безумие, защото по същото време пазарната цена на барел петрол беше 20 долара.

Свъсих вежди. Тук нещо не беше наред. Ако тези цифри бяха приблизително верни, „Сиданко“ продаваха акциите си безумно евтино.

— Невероятно — казах едва чуто.

Благодарих на Дмитрий и си тръгнах. Когато се прибрах в офиса, накарах Клайв да извърши оценка на „Лукойл“ — най-известната руска петролна компания. След като поговори с един брокер, той ми подаде изчисленията си.

Гледах цифрите няколко секунди.

— Това не може да е вярно.

— Това са числата, които ми даде брокерът — каза той, оправдавайки се.

Смуцаващо беше, че „Лукойл“ продаваше шест пъти по-скъпо, отколкото „Сиданко“ предлагаше за барел, а компаниите ми изглеждаха приблизително от един калибър.

— Защо цената на „Лукойл“ е многократно по-висока?

Клайв присви очи.

— Може би в „Сиданко“ наистина нещо не е наред?

— Може би. Ами ако не е така? Може просто да са по-евтини.

— Това ще е чудесно. Но как можем да разберем?

— Ще ги попитаме. Ако не ни кажат, ще питаме някой друг, докато разберем.

На следващия ден пристъпихме към разследването.

Започнахме от „Сиданко“. Офисите им се намираха в бивша царска резиденция на западния бряг на Москва река, недалеч от резиденцията на английския посланик. С мен дойде Светлана. На рецепцията ни посрещна хубава секретарка с дълга руса коса и на изключително тънки, високи токчета. Въведе ни в конферентна зала, мебелирана в стил 70-те години, с облицовани с фурнир шкафове и избеляло кадифено канапе. Каза ни, че началникът скоро ще дойде.

Накараха ни да чакаме половин час, преди в залата да влезе един служител от отдела за стратегическо развитие. Държеше се така, като

че ли е шеф на директорски борд и цяла сутрин снове от съвещание на съвещание. Беше висок и слаб, малко над трийсетте, но вече започнал да оплешивява. Изломоти нещо на руски, което не разбрах.

— Съжالياва, че ни е накарал да чакаме — преведе Светлана. — Пита с какво би могъл да ни помогне.

— Пожалуйста — рече човекът. — Чай?

— Пита дали искаш чай — каза Светлана, седнала неудобно между нас в тапициран с кожа стол.

Мъжът погледна часовника си. Времето летеше. Отклоних поканата за чая.

— Кажи му, че бих искал да знам колко големи са петролните им резерви — рекох аз. Вече разполагах с едни числа, но исках да разбера дали са верни.

Той се размърда в стола, подсказвайки, че ме е разбрал, но изчака Светлана да преведе. После устните му се разтеглиха в тънка усмивка, прехвърли крак върху крак и започна обяснението си.

След няколко минути спря, за да даде възможност на Светлана да говори.

— Той казва, че най-важното нещо, свързано с петролните резерви, е техниката, с която разполага една компания. Твърди, че „Сиданко“ има най-доброто оборудване и най-добрите инженери в страната.

Преди да успее да се обадя, вдигна ръка, за да ме спре. Продължи монолога си. Разказа ми за сондирането, за тесните места на петролопровода и за пазарните им клонове, а Светлана прилежно превеждаше.

— Пита дали това е всичко — каза внезапно тя.

— Можеш ли да го попиташ за петролните резерви?

— Вече го питах — каза смутена тя.

— Ама той не отговори. Пак го попитай.

Тя се обърна към него, а страните ѝ почервеняха. Той се облегна в стола и я изчака да свърши. След това кимна, показвайки, че най-после е разбрал въпроса ми и се кани да разкрие всичко.

Този път говори по-дълго. Когато разбрах, че няма да спре, за да даде възможност на Светлана да преведе, ѝ подадох лист и писалка. Тя бързо започна да записва всичко. След пет минути ме погледна нервно, за да разбере дали трябва да продължи. Минаха още десет минути и тя

спря да пише. Най-накрая онзи завърши лекцията си и се наведе напред. Кимна на Светлана да започне да превежда.

Тя погледна бележките си.

— Той казва, че най-добрият петрол в Русия идва от Западен Сибир — много по-добър е от тежкия петрол, който идва от централните провинции на Татарстан и Башкортостан. Твърди също...

— Каза ли колко големи са петролните им резерви? — прекъснах я аз.

— Не.

— Сигурна ли си?

— Да.

— Пак го попитай.

Светлана замръзна.

— Хайде — подканих я аз. — Всичко е наред.

Тя се извърна бавно към него. Той вече не се усмихваше. Отегчен, извади мобилния телефон от джоба си и започна да шари из менюто. Тя едва чуто го попита за трети път.

Той се изправи и каза рязко нещо на Светлана.

— Каза, че много закъснява за друга среща — преведе тихо тя. Очевидно беше, че мъжът няма намерение да отговори на въпроса ми. Не разбирах защо се страхува да ми каже числата на резервите. Може би самият той не ги знаеше, а и в Русия по принцип се считаше, че от това да предадеш истинска информация на някого, могат да произлязат само лоши неща.

Най-добрият начин за руснаците да се справят с директни въпроси, беше да говорят празни приказки с часове и да избягват конкретния отговор. Повечето хора са твърде любезни и престават да са настоятелни в подобни ситуации, а и най-вече често забравят какъв е бил първоначалният им въпрос. С изпечен руски лицемер трябва да си невероятно съсредоточен, за да успееш да измъкнеш от него това, което ти е нужно.

— Казва, че се надява да ти е казал всичко, което е нужно да знаеш.

Мъжът протегна към мен ръка за довиждане.

— Моля, скоро заповядайте отново — рече той на безупречен английски. — Винаги се радваме да срещнем Западни инвеститори.

Явно беше, че хората в „Сиданко“ няма да ни дадат никаква информация за компанията. Затова започнах да си уреждам срещи с други петролни компании, за да разбера дали знаят нещо повече за конкурента си.

В „Лукойл“ направо ме пребъркаха, вещите ми минаха през рентген, мобилният ми телефон и паспортът ми бяха задържани, докато изляза. После ме предадоха на един бивш офицер от КГБ, нает от отдела за връзка с инвеститорите да се оправя с чужденците. Той ме прекара през едночасова презентация, на която бяха показани петролни сонди и усмихнати до уши мениджъри на компанията с каски на главите.

В петролната компания „Юганскнефтегаз“ главният финансист се опита да ме накара да дам на компанията заем от 1,5 милиарда долара за новата им рафинерия.

В московския офис на „Татнефт“, по-малка, но все пак сравнително голяма петролна компания, чиято централа беше в Татарстан, бях поканен да помогна за построяването на магистрала. Всяка среща преминаваше по един и същи начин. Започвах обнадяващ и оптимистично настроен, след което бях бомбардиран с ненужна информация и си тръгнах, без да науча нищо полезно.

Дойде момент, когато проучването ми за „Сиданко“ се беше превърнало в нещо, което ми отнема прекалено много време и усилия. Какво се надявах да разбера, след като всеки аналитик в инвестиционна банка беше отписал „Сиданко“? Може би имаше основателна причина никой да не се интересува от тези 4 процента акции?

Когато след поредната среща се върнах в офиса, готов да се откажа, Светлана ми подаде кафяв плик.

— Това току-що пристигна от САЩ — рече развълнувана тя. — От онзи човек с търговското списание, за което говореше.

— Можеш да го хвърлиш — отвърнах, без да погледна плика. Предположих, че вероятно е още някой маркетингов материал, изтъкващ ползата от инвестиране в петролни сонди. Но после размислих. Може пък да имаше нещо в него.

— Почакай — казах, — донеси го.

Когато запрелиствах списанието, установих, че моят колега от Станфорд ми беше изпратил съкровище, златната вратичка към цялата

загадка. Това лъскаво списание имаше притурка с всички данни, отнасящи се до руските петролни компании, включително и за тайнствената „Сиданко“. Всичко, което исках да знам, беше там: петролни резерви, продукция, рафиниране, всичко. Всичко на едно място, показано авторитетно и точно.

Извадих лист хартия и начертах две колони. Озаглавих първата „Сиданко“, а втората „Лукойл“ и записах всеки факт за всяка компания, който можах да намеря в списанието. Между двете компании практически нямаше разлика. След рухването на Съветския съюз двете компании бяха развили незначителна инфраструктура, и двете разполагаха с едни и същи ръждясали петролни сонди, и двете използваха еднакви петролопроводи с течове и имаха същите непродуктивни работници, които получаваха едни и същи мизерни заплати.

Единствената очевидна разлика между тях беше, че „Лукойл“ беше добре известна и за нея имаше много брокерски доклади, докато за „Сиданко“ нямаше нито един. Когато събрахме информацията от тези данни и я сравнихме с тази за „Лукойл“ от списанието, те идеално си приличаха. Това ме накара да повярвам, че информацията за „Сиданко“ също беше достоверна.

Беше забележително откритие. Всички знаеха, че „Лукойл“ е апетитно парче, тъй като контролира същото количество петрол и газ като „Бритиш Петролиум“, но беше десет пъти по-евтина. А „Сиданко“, която разполагаше със съвсем малко по-малко петрол от „Лукойл“, беше шест пъти по-евтина от нея. С други думи, „Сиданко“ беше шестдесет пъти по-евтина от „Бритиш Петролиум“.

Това беше една от най-очевидните възможности за инвестиране, която бях виждал, фондът купи 1,2 процента от компанията по 4 долара за акция, което му струваше грубо около 11 милиона долара. Това беше най-голямото решение за самостоятелна инвестиция в живота ми. Когато Едмънд Сафра чу какво се случва, той също поиска да участва и бързо купи същото количество акции за себе си.

Обикновено, когато акциите на дадена компания се продават публично, пазарът определя цената им. Но в случая със „Сиданко“, където 96 процента се държаха от една инвестиционна група, а 4 процента от миноритарни акционери, между които бяхме и ние, не се търгуваха почти никакви акции. Затова няхаме представа дали сме

склучили добра сделка. Известно време това не ме безпокоеше, но месеците минаваха и започнах все повече да се тревожа. Добрата проучвателна работа и известна самоувереност са едно, но ако се бях прецакал, щях да загубя голяма част от фонда. Времето течеше и аз все повече започвах да си мисля, че не е трябвало да рискувам и да се замесвам в нещо толкова несигурно. Потисках тези страхове и си наложих да продължа да се надявам, че след време ще се случи нещо добро. Най-накрая, след малко повече от година, то се случи.

На 14 октомври 1997 година „Бритиш Петролиум“ обяви, че купуват 10 процента от 96-процентовия дял на Владимир Потатин в „Сиданко“ — за 600 процента по-висока цена от тази, която бяхме платили година по-рано.

Беше истински голям удар.

12

ЗЛАТНАТА РИБКА

Беше година, изпълнена със събития. Не само защото най-сетне бизнесът ми потръгна, но по-важното беше, че през ноември 1996 година се роди синът ми Дейвид. Както беше обещала, след раждането Сабрина го доведе в Москва и оттогава живеехме там заедно като семейство. Тя подреди детската стая и дори собственоръчно уши завесите и възглавниците. Освен това намери няколко други майки сънароднички, с които се сприятели.

Въпреки че направи толкова усилия, Москва не ѝ допадна. През 1997 година все по-често пътуваше до Лондон и когато синът ни стана на една година, тя и Дейвид почти не се задържаха в Москва. Това не ми харесваше, но не можех да я принуждавам да остане, след като това я измъчваше. Затова се връщах в Лондон всеки уикенд, за да видя нея и Дейвид.

Тази Коледа Сабрина настоя да отидем на почивка в Кейптаун. Още от детските години бях свикнал да свързвам Южна Африка с апартейда и расизма, затова нямах желание да ходя там. Обаче настоятелността на Сабрина беше по-силна от предубежденията ми и накрая се съгласих. Всъщност за мен нямаше кой знае каква голяма разлика, тъй като трябваше да продължа да работя, и докато мобилният телефон имаше сигнал и факсът работеше, това ми беше достатъчно.

Взехме самолета за Кейптаун на 19 декември, регистрирахме се в хотел „Маунт Нелсън“ и песимистичните ми очаквания изчезнаха. Никога в живота си не бях виждал такова изумително място.

„Маунт Нелсън“ беше внушителна английска колониална сграда в подножието на планината Тейбъл Маунтин, издигаща се като крепост. Кейптаунското слънце светеше ярко всеки ден, а зелените ливади с тъмните, поклащащи се палми около тях бяха като че ли безкрайни. Басейнът беше пълен с палави дечица и излежаващи се наблизко родители. Континенталният топъл ветрец повдигаше от време на време белите покривки на масите в трапезарията на открито, а

келнерите с безупречни обноски стояха нащрек, готови да донесат напитки, храна или каквото друго си пожелаехме. В „Маунт Нелсън“ беше като в рая, пълна противоположност на Москва през декември.

Настанихме се и аз започнах да разпускам за първи път от години. Докато се излежавях в шезлонга на слънце край басейна и гледах как Дейвид си играе с играчките върху плажната кърпа, изведнъж си дадох сметка колко уморен бях. Изпаднах в състояние на пълна релаксация. Сабрина беше права да избере това място. Затворих очи. Можех да лежа в този шезлонг и да се припичам на слънце безкрайно.

Но няколко дни след пристигането ни, тъкмо когато започнах да се освобождавам от стреса, мобилният ми телефон иззвъня. Беше Вадим, новият шеф на разследващия ни екип. Той беше двадесет и седем годишен финансов аналитик, с научна степен кандидат на икономическите науки от най-престижния московски университет. Бях го взел на работа преди пет месеца, за да внесе по-голям професионализъм в младежкия ми екип от сътрудници. Беше с очила с дебели стъкла, тъмната му коса беше винаги разрошена, но имаше способността за минути да разрешава и най-сложните икономически загадки.

— Бил — каза мрачно той, — от Ройтерс току-що дойдоха твърде обезпокоителни новини.

— Какви?

— От „Сиданко“ създават проблем с акциите. Имат намерение почти да утроят общия брой на дяловете и ги продават евтино — почти 95 процента по-евтино от пазарната цена.

За момент не можах да схвана какъв е проблемът.

— Това добре ли е, или зле? — Ако на всеки бъдеше позволено да купи новите акции, на нас това можеше да не ни се отрази и дори да ни е от полза.

— Много, много зле. Позволяват на всеки друг акционер, освен на нас, да купи тези нови дялове.

Това беше абсурдно. Ако „Сиданко“ бяха в състояние да увеличат почти тройно броя на дяловете, без да ни позволяват да участваме в изкупуването, тогава Сафра и фондът щяха да притежават не 2,4 процента от компанията, а 0,9 процента срещу нищо в замяна. Или, най-просто казано, Потанин и хората около него с едно драсване

на перото щяха да оцетят Сафра и акционерите ми с 87 милиона долара.

Скочих от шезлонга.

— Това е невероятно. Сигурен ли си? Може в съобщението на Ройтерс да има някаква грешка.

— Едва ли. Струва ми се, че е истина.

— Отиди, вземи оригиналните документи и сам ги преведи. Това не може да е вярно.

Бях в шок. Ако този проблем с дяловете завършеше зле, доверието, което си бях изградил, откривайки „Сиданко“, щеше много бързо да се изпари и инвеститорите ми щяха да понесат огромни загуби.

Чувствах се объркан. Не можех да разбера защо му е на Потанин да направи подобно нещо. Каква беше целта му? Защо ще обезцени стойността на нашите акции и ще предизвика скандал, когато току-що беше спечелил завидна сума пари? След големия пакет акции, които беше продал на „Бритиш Петролиум“, той все още притежаваше 86 процента от компанията, а с това обезценяване на акциите ни единствената му печалба щеше да е 1,5 процента от нас. От финансова гледна точка в това нямаше никаква логика.

После се сетих защо щеше да го направи — защото това щеше да е типично руска работа.

Има една известна руска поговорка за подобно поведение. Един ден руски селянин хванал златна рибка, която можела да говори, и тя обещала да му изпълни едно желание. Зарадван, селянинът започнал да мисли какво да избере. „Може би дворец? Или по-добре хиляда кюлчета злато? Защо пък да не е кораб, с който да плавам из света?“ Тъкмо се канел да обяви решението си, когато рибката го прекъснала и му казала, че има едно важно условие: каквото и да получил селянинът, съседът му щял да получи два пъти повече от същото. Без да се замисли и за миг, селянинът казал:

„Тогава ми извади едното око.“

Поуката е проста: когато стане въпрос за пари, руснаците с готовност и дори с радост ще пожертват своя успех, за да прецакат съседа си.

Потанин и хората му действаха на същия принцип. Нямаше значение, че бяха спечелили четиридесет пъти повече пари от нас. За

тях беше непоносимо, че група чужденци също постигаха голям финансов успех. Това не трябваше да се случи. Нямаше да е по... руски.

По руски беше бизнесът ти да бъде съсипан, а точно това щеше да ме сполети, ако не се върнех в Москва, за да се справя със ситуацията. Прекарах следващите няколко ноци в Кейптаун, мъчейки се да забравя за проблемите си, но не можех.

Когато почивката ни свърши, Сабрина, която в никакъв случай не искаше да прекара зимата в Русия, се върна с Дейвид в Лондон. Пристигнах в Москва на 12 януари 1998 година, ден преди навечерието на руската Нова година. (Руснаците празнуват Нова година по Григорианския календар на 1 януари, а след тринадесет дни я празнуват отново по Юлианския календар, според който навечерието на Новата година е на 13 януари.) Веднага щом пристигнах, говорих с Вадим, който потвърди всичко. Раздробяването на дяловете щеше да стане след около шест седмици, докато премине през различните инстанции, но сделка щеше да има.

Трябваше да направя нещо, за да я спра.

Ден по-късно, на 13 януари, съзрях една възможност. Обади ми се един приятел, който ми каза за новогодишно парти в дома на Ник Джордан, богат руско-американски banker в „Джей Пи Морган“. Ник имаше брат Борис, който беше финансов съветник на Потанин и оглавяваше новата инвестиционна банка „Ренесанс Кепитъл“. Познавах и двамата, затова убедих приятеля ми да ме вземе на празненството.

То се състоя в огромен луксозен апартамент от времето на Брежнев, на няколко пресечки от Кремъл — За такива инвестиционните банки плащаха по 15 000 долара наем на месец, за да могат техните служители „да понасят несгодите от престоя си в Москва“. Не ми беше нужно много време, за да открия Борис в тълпата от сънародници, които ядяха черен хайвер и се наливаха с шампанско. В много отношения Борис Джордан беше за руснаците типичен американец: шумен, закръглен и изключително фамилиарен, напълно покриващ се с представата им за брокер от Уолстрийт.

Отидох право при него. Когато ме забеляза, явно се изненада, но се овладя и ми подаде месестата си ръка.

— Как си, Бил?

Минах направо на въпроса.

— Не съм добре, Борис. Какво става със „Сиданко“? Ако тази работа с акциите наистина стане, ще имам голям проблем.

Заварих Борис неподготвен. Не искаше да влиза в спор на партито на брат си. Огледа другите гости с неизменната си широка усмивка.

— Всичко това е едно голямо недоразумение. Не се тревожи напразно.

Надвеси се над сребърен поднос със сандвичи и внимателно избра един. После, без да ме погледне, каза:

— Виж какво, Бил, ела утре в четири и половина в „Ренесанс“ да поговорим. — Отхапа голяма хапка и продължи да говори, докато дъвчеше: — Сериозно ти говоря. Всичко ще е наред. Пийни нещо. Новогодишно празненство е!

И това беше. Беше толкова убедителен, а и на мен ми се щеше да му повярвам, че останах на партито известно време и си тръгнах малко по-спокоен.

На следващата сутрин се събудих по тъмно (през януари слънцето в Москва не изгрява до около 10:00 часа по Гринуич) и отидох на работа. Когато дойде време да се отправя към офиса на Борис, небето отново беше потъмняло. Точно в 16:30 влязох в „Ренесанс Капитал“, която се намираше в модерна учреденска стъклена сграда до руския Бял дом — голямото бяло здание, в което заседаваше правителството. Без много церемонии бях въведен в една конферентна зала без прозорци. Не ми предложиха нищо за ядене или пиене, затова седнах и зачаках.

Чаках прекалено дълго.

След час параноята ми започна да се засилва. Почувствах се като риба в аквариум и започнах да се оглеждам за скрити камери, но така и не видях такива. Независимо от това започнах да си мисля, че Борис ме беше излъгал. Нищо нямаше да е наред.

Бях готов да си тръгна, когато най-накрая вратата се отвори, но не беше Борис. Беше Леонид Рожецкин, тридесет и една годишен руснак по рождение, завършил в университетите от Бръшляновата лига, адвокат, с когото се бях срещал при няколко повода (и който десет години по-късно щеше да бъде убит в Юрмала, Латвия, след като беше мамил безогледно разни хора, с които беше правил бизнес).

Леонид, който очевидно многократно беше гледал филма „Уолстрийт“, имаше пригладена назад коса в стил Гордън Гeko и носеше червени тиранти върху закопчана от горе до долу риза с монограм. Седна в един стол начело на масата, праметна крак върху крак и склучи пръсти върху коляното си.

— Съжалявам, че Борис не можа да дойде — каза той на английски с едва доловим акцент. — Зает е.

— Аз също.

— Сигурен съм, че е така. Какво те води тук днес?

— Знаеш какво, Леонид. Тук съм да говорим за „Сиданко“.

— Да. И за какво точно?

— Ако тази работа с акциите стане, това ще струва на мен и на инвеститорите ни, включително на Едмънд Сафра, 87 милиона долара.

— Да, знаем го. Това е целта, Бил.

— Какво?

— Това е целта — повтори невъзмутимо той.

— Опитвате се нарочно да ни прецакате?

Той намигна.

— Ами, да.

— Но как ще го направите? Това е незаконно!

Той леко се отдръпна назад.

— Това е Русия. Да не мислиш, че се тревожим за такива неща?

Замислих се за всичките ми клиенти, за Едмънд. Не можех да повярвам. Размърдах се в стола.

— Леонид, вие може и да ме прекарате, но с мен са инвестирали едни от най-големите имена на Уолстрийт. Това тук може и да стане, но отражението от него ще се почувства навсякъде.

— Бил, това не ни безпокои.

Той погледна часовника си и стана.

— Ако това е всичко, трябва да вървя.

Изумен, аз се опитах да измисля нещо в отговор и изтърсих:

— Леонид, ако направите това, ще бъда принуден да вляза във война с вас.

Той остана като вцепенен на мястото си, а аз също. След няколко секунди започна да се смее. Това, което бях казал, беше нелепо и двамата го знаехме. Макар да не исках да върна думите си назад, и аз

се запитах какво точно бях имал предвид. Да вляза във война? Срещу един олигарх? В Русия? Само глупак би направил това.

Побиха ме тръпки, но не помръдвах от мястото си. Когато Леонид най-накрая престана да се смее, каза:

— Така ли? Желая ти късмет, Бил. — После се обърна и излезе.

Бях толкова разстроен, че в продължение на няколко секунди не можех да помръдна, а когато най-накрая успях, се разтреперих от унижението, шока и огромното безпокойство. Излязох замаян от офисите на „Ренесанс“ в минус 15-градусовата московска нощ. Качих се в колата, шевролет втора ръка, който бях купил неотдавна, и Алексей я подкара към апартамента ми.

След няколко минути мълчание извадих мобилния телефон и се опитах да се свържа с Едмънд в Ню Йорк. Първите няколко опита бяха безуспешни, но накрая успях. Секретарката каза, че е зает, но аз настоях, че трябва да поговорим. Чувствах се изнервен да разговарям с него, но сега, след като беше ясно, че щяха да ни прекарат с 87 милиона долара, трябваше да обясня ситуацията. Прие го спокойно, но явно се разтревожи. Никой не обича да губи пари — а Едмънд беше особено известен с това. Когато свърших, той попита:

— Какво ще направим, Бил?

— Ще се борим с тези копелета, това ще направим. Ще им обявим война.

Думите бяха мои, но имах чувството, че ги казва някой друг.

Последва мълчание. По линията се чу някакво пукане.

— За какво говориш, Бил? — попита ме със сериозен тон Едмънд. — Ти си в Русия. Те просто ще те убият.

Успях да събера мислите си и да кажа по-спокойно:

— Може и така да стане, а може и да не стане, но нямам намерение да ги оставя да им се размине. — Не ме интересуваше дали съм смел, или съм глупав и дали между едното и другото изобщо имаше някаква разлика. Бях притиснат в ъгъла и наистина имах предвид това, което казах.

— Не мога да участвам в това, Бил — каза бавно той от Ню Йорк, на безопасно разстояние от 7000 километра.

Аз обаче не бях в безопасност и това повиши неимоверно адреналина ми. Продължих:

— Едмънд — рекох, когато Алексей сви по „Болшая Ординка“, улицата, на която живеех, — ти си мой партньор, но не си ми шеф. Ще се боря с тези хора, независимо дали си с мен.

Той нямаше какво да каже и приключихме разговора. Алексей паркира колата пред блока, но двигателят продължи да работи. Излязох и се изкачих по стълбите. Тази нощ изобщо не можах да спя.

На следващата сутрин влязох с наведена глава в новия си офис, по-голямо помещение, в което се бяхме преместили няколко месеца по-рано. През нощта в мен се беше промъкнало съжаление за това, което бях наговорил, както и все по-засилващо се безпокойство. Но когато наближих приемната, усетих някаква суматоха, която ме извади от мислите. В стаята имаше повече от дузина тежковъоръжени бодигардове. Началникът им излезе напред, изпъна ръка и с израелски акцент каза:

— Аз съм Ариел Бузада, господин Браудър. Господин Сафра ни изпрати. Имаме четири бронирани коли и петнадесет мъже. Ще бъдем с вас толкова, колкото продължи тази ситуация.

Разтърсих ръката на Ариел. Беше приблизително на моята възраст, малко по-нисък от мен, но всичко друго в него беше по-кораво, по-силно и по-заплашително. В походката му се усещаше увереност, придружена от непосредствена заплаха за насилие. Очевидно беше, че в крайна сметка Едмънд възнамеряваше да участва в битката.

Запознах се с всеки от бодигардовете, влязох в кабинета си и седнах зад бюрото. Подпрях глава с ръце.

Как да се справя с един олигарх? Как да се справя с един олигарх? Как да се справя с проклетия олигарх?

Като вляза в открит бой с него.

Събрах екипа в малката ни конферентна зала. После отидох до шкафа с канцеларските материали и взех топ бели листове и скоч. Оставих листовите на масата, вдигнах скоча и наредих на всички да облепят стените с листовите така, че цялото помещение да заприлича на бяла дъска.

— Вземете си флумастерите — подканих ги аз. — Трябва да излезем с идеи, които ще причинят на Владимир Потанин по-голяма икономическа болка от ползата, която ще има от това, че ни е прецакал. Всички идеи са добре дошли. Да се залавяме за работа.

13

АДВОКАТИ, ПИСТОЛЕТИ И ПАРИ

Съставихме план от три части, който трябваше да засили натиска върху Потанин.

Първата част беше да изложим проблема с акциите пред западняците, с които Потанин имаше делови връзки. Като олигарх милиардер той имаше много бизнес интереси, които не бяха свързани пряко със „Сиданко“. Те включваха съвместни инвестиции с хора като Джордж Сорос и институции като инвестиционния фонд на Харвардския университет и пенсионния фонд на гигантската американска дървопреработвателна фирма „Уейърхойзер“.

С Едмънд си поделихме списъка и лично се обадохме на всички в него. След разговорите им изпратихме подробно изложение на проблема с акциите. Посланието ни беше просто: ето как ни прецаква Потанин. Ако не го спрете, вие можете да бъдете следващите.

Повечето от тези хора след това се свързаха с Потанин и изразиха недоволството си. Не бях запознат с разговорите им, но предполагах, че са му казали, че проблемът с акциите ще компрометира цената на съвместните им инвестиции с него и е в негов интерес е да прекрати това, което прави на нас.

Зачакахме реакцията на Потанин с надеждата, че може да се откаже. За съжаление той не го стори. Единственото, което направи, беше проблемът да се задълбочи. Вероятно си казваше: *За кого се мисли това малко лайно от Чикаго? Отделих много време и усилия да създам тези връзки и сега този човек иска да очерни доброто ми име! Как изобщо е възможно това?*

Добър въпрос. При всеки друг случай, когато прекарат някой чужденец в Русия, той започва да си блъска главата как да се противопостави (точно както направихме и ние). Обаче неговите адвокати и съветници му посочват колко безполезно и опасно е това (също както направи първоначално Едмънд) и след тези

недвусмислени предупреждения той накрая отстъпва като ранено животно.

Но този случай не беше като другите. Аз не бях служител на голяма инвестиционна банка или компания от списъка „Форчън 500“. Бях председател на собствения си хедж фонд. Потанин не можеше да разбере, че никога нямаше да го оставя без бой да направи това, което беше замислил.

Другият човек, който не разбираше, беше Сабрина. Тя беше напълно наясно с намеренията ми и още от самото начало никак не ги одобряваше. Бях говорил с нея същата нощ, в която казах на Едмънд, и тя беше изпаднала в истерия.

— Бил, как можеш да ни причиниш това? — развика се по телефона.

— Скъпа, трябва да го направя. Не мога да оставя тези хора да постъпят така.

— Как можеш да говориш така? Как можеш да си такъв егоист? Ти си баща и съпруг. Тези хора ще те убият!

— Надявам се, че няма, но имам отговорност пред хората, които са ми поверили парите си. Аз ги забърках в тази каша и аз трябва да ги извади от нея.

— Ама те какво ни интересуват? Ти имаш семейство. Не мога да разбера защо просто не си намериш една нормална работа в Лондон като всичките ни познати.

Беше права за семейството, но бях толкова ядосан и възмутен от Потанин, че не можех повече да я слушам.

Прекратихме разговора при пълно разногласие, но за добро или лошо, не можех да продължавам да мисля дълго за Сабрина. Бях в началото на тази битка и трябваше да я продължа.

За съжаление първият етап от плана се провали. Въпреки това той привлече вниманието на Потанин. Бях успял да му причиня известна болка и в края на седмицата голямата акула на Потанин — Борис Джордан, се появи.

Изглежда, че Потанин здравата му беше издърпал ухото, защото, когато Борис се обади, беше ядосан и изнервен:

— Б-бил — каза, заеквайки, — какви ги вършиш, по дяволите, като се обаждаш на инвеститорите ни?

Опитах се да говоря колкото може по-спокойно и рекох:

— Ама Леонид не ти ли разказа за срещата ни?

— Е, да, но помислих, че разбираш как стоят нещата.

Продължих да се правя на ударен, като се надявах гласът ми да не се разтрепери.

— Какви неща?

— Бил, изглежда, наистина не разбираш — ти не играеш по правилата!

Погледнах широкоплещестите руски телохранители, които стояха на входа на офиса. Уплашен или не, бях загърбил всякаква предпазливост, когато реших да обявя война на тези хора.

Със спокойствие, което изненада дори мен, казах:

— Борис, ако мислиш, че сега не играя по правилата, почакай да видиш следващото, което ще направя. — Не го изчаках да отговори и затворих. Почувствах се на седмото небе.

След това пристъпихме към втория етап, който трябваше да даде публичност на цялата история.

Чуждите репортери бяха важна част от чуждестранната московска общност и аз познавах доста от тях, някои твърде добре. Една от тях беше Кристия Фрийланд, шеф на московското бюро на „Файненшъл Таймс“. Беше няколко години по-млада от мен, красива брюнетка, висока не повече от метър и петдесет и пет. Но никога не възприемаше за ниска, тъй като беше огън жена и онова, което липсваше на физиката ѝ, се компенсираше с отношението ѝ към живота. В различни социални прояви Кристия показваше жив интерес към истории за олигарси, но не можеше да намери някой достатъчно смел (или достатъчно глупав, в зависимост от гледната точка) да говори открито, поне досега.

Обадих ѝ се и се споразумяхме да се срещнем в любимия ми московски ресторант с близоизточна кухня „Семирамис“. Поръчахме, а тя извади малък черен касетофон и го сложи по средата на масата. Никога досега не бях имал работа с пресата. Бях новак в тези неща, затова започнах историята от самото начало. Келнерите донесоха хумус и баба гануш, а докато говорех, Кристия си водеше бележки. После дойдоха агнешките шашлици, но аз продължих да говоря, а тя слушаше. Най-сетне свърших. Мълчанието ѝ малко ме смути и започнах да се питам дали историята, която разказах, е толкова добра,

колкото си мислех. Когато пристигнаха ментовият чай и баклавата, попитах:

— И така, какво мислиш?

Постарах се да остана спокоен, когато тя обгърна с ръце чашата си с чая и ме погледна:

— Бил, това е страхотно. От дълго време чакам нещо такова.

На следващия ден Кристия се обади на Потанин, за да чуе неговата версия на историята, а той реагира типично по руски.

При нормални обстоятелства това би трябвало да бъде за него очевиден знак да се откаже. Той печелеше милиарди долари от сключената неотдавна сделка с „Бритиш Петролиум“. Защо да я излага на риск, за да може да вземе два процента от нас? Но това не бяха нормални обстоятелства. Това беше Русия и много по-важно съображение беше да не показва никаква слабост.

Цялото упражнение ме учеше, че руската бизнес култура е по-близка до тази в затворническия двор, отколкото до нещо друго. В затвора единственото, което имаш, е репутацията ти. Тя е извоювана трудно и не можеш лесно да я пожертваш. Когато някой пресича двора и идва срещу теб, ти не можеш да стоиш безучастен. Трябва да го убиеш, преди той да те убие. Ако не го направиш и успееш да оцелееш при нападението, ще бъдеш считан за слабак и преди да се усетиш, ще загубиш уважението на другите и ще се превърнеш в нечия курва. Това е уравнението, което всеки олигарх и всеки руски политик трябва да решава всеки божи ден.

Логичната реакция на Потанин на въпросите на Кристия би трябвало да бъде: „Госпожице Фрийланд, всичко това е едно голямо недоразумение. Господин Браудър е видял някои по-ранни работни проекти за пускане на конвертируеми облигации, които така и не би трябвало да достигнат до финансовите контролни органи. Секретарката, която е допуснала това, е уволнена. Естествено, отношението по този въпрос към всеки акционер на «Сиданко» ще бъде абсолютно еднакво, включително и към инвеститорите на господин Браудър и господин Сафра“.

Но тъй като бяхме в Русия, Потанин не можеше да си позволи да стане обект на неуважение от страна на някакъв си слаб чуждестранен инвеститор, затова той нямаше друг избор, освен да изостри още повече конфликта. По тази причина в общи линии отговорът му е бил

приблизително следният: „Бил Браудър е един ужасен и безотговорен фондов мениджър. Ако си беше вършил добре работата, би трябвало да знае, че аз ще направя това. Клиентите му трябва да го съдят за всяко пени, загубено по негова вина“.

Това беше равносилно на явно признание за намерението му да ни прекара и той го каза съвсем открито.

Същата седмица Кристия пусна дълъг материал в своя вестник. Той веднага беше препечатан от Ройтерс, „Блумбърг“, „Уолстрийт Джърнъл“ и от местния, излизащ на английски ежедневник „Москоу Таймс“. През следващите няколко седмици проблемът с акциите на „Сиданко“ се превърна в сензация, за която говореше всеки, който се интересуваше от руските финансови пазари. Същите хора говореха и за това колко дълго ще мога да оцелея.

Струваше ми се, че Потанин или трябваше да премине в отстъпление и да ликвидира проблема, или да включи в продажбата на акциите и нас. Но вместо това той продължи да го изостря. Той и Борис Джордан дадоха редица пресконференции и брифинги, опитвайки се да оправдаят действията си. Но вместо да убеди хората, че е прав той, а не аз, единственото, което постигна, бе да раздуха още повече цялата история.

Главната последица от онова, което правех аз, бе, че проявявах публично голямо неуважение към един руски олигарх, а в Русия това можеше да доведе до летален изход, въображението е ужасно нещо, когато се отнася до въпроса, как точно някой може да се опита да те убие. Кола бомба? Снайперист? Отрова? Чувствах се в пълна безопасност единствено когато слизах на летище Хийтроу при посещенията ми в Лондон.

Това, че съвсем наскоро имаше случай като моя, не ми беше от полза. Американецът Пол Татум, който беше в Москва от 1985 година, беше въввлечен в голяма битка във връзка със собствеността на московския хотел „Радисън Славянская“. По време на спора той публикува в местен вестник на цяла страница платен материал, в който обвини партньора си в изнудване. Не беше много по-различно от онова, което направих аз, обвинявайки Потанин в опит да ме ограби. Скоро след като материалът излезе, на 3 ноември 1996 година, Татум беше застрелян в подлеза близо до хотела му. До ден днешен никой не е изправен пред съда за убийството му.

Не беше много трудно да си помисля, че аз мога да бъда следващият Пол Татум.

Естествено, взех предпазни мерки и се доверих на петнадесетте охранители, които Едмънд ми изпрати. Докато конфликтът продължаваше, когато се движех из Москва, ме съпровождаше конвой от водеща кола, две странични коли и една отзад. Когато приближавахме дома ми, водещата кола избързваше напред, за да могат двамата бодигардове да са там няколко минути преди да пристигнем, за да проверят за бомби или снайперисти. После пристигаха другите коли и от тях изскачаха още бодигардове, които правеха защитен кордон, докато ме въведат в сградата. След като се качвах горе, двама мъже сядаха на канапето със заредени автомати, докато аз се опитвах да поспя. Някои от американските ми приятели намираха това за страхотно, но аз определено не виждах нищо страхотно в непрекъснатото присъствие в дома ми на огромните, въоръжени до зъби бодигардове, дори това да се налагаше за собствената ми безопасност.

След като и етап номер 2 не успя, започнахме да изпълняваме точка трета от плана ни да спрем Потанин. Това беше отчаяна игра и ако не успееш, не знаеш какво ще правя и дали изобщо бизнесът ми ще оцелее.

Последното усилие започна с една среща с Дмитрий Василиев, председател на руската федерална комисия по ценните книжа (ФКЦК).

Срещнах се с Василиев — дребен, енергичен мъж с очила с метални рамки и втренчен поглед, в офиса му в административна сграда от времето на съветската епоха и му разказах историята. Той ме изслуша внимателно и когато свърших, го попитах дали би могъл да помогне.

Отговорът му беше прост:

— Нарушили ли са закона?

— Разбира се.

Свали очилата си да избърше едното стъкло с акуратно сгъната кърпичка.

— Ето каква е процедурата. Ако сте уверен, че жалбата ви е основателна, напишете ни подробно описание на нарушенията на господин Потанин и ни ги изпратете. След това ще ги обсъдим и своевременно ще ви отговорим.

Не бях сигурен дали ме насърчава, или по този начин иска да се отърве от мен, но предпочетох да му повярвам. Бързо се върнах в офиса, събрах екип от адвокати и ги накарах да направят подробна жалба. Когато свършиха, разполагахме с документ на руски от двеста страници, в който се посочваха всички закони, които според нас ще бъдат нарушени, ако сделката с акциите се осъществи, внесох жалбата в деня, в който беше завършена, и зачаках с нетърпение и тревога.

За моя изненада два дни по-късно на екрана на Ройтерс се появи спешно съобщение: „ФКЦК ще разследва случай на нарушени права на инвеститори“. Бяхме безкрайно изненадани. Изглеждаше, че Василиев наистина ще се заеме с Потанин.

Независимо от това не се чувствах сигурен какво ще стане по време на това разследване. Тук вече не ставаше дума само за чужденец, изправил се срещу олигарх. Василиев също влизаше в играта и тъй като беше руснак, вероятно беше по-уязвим. Нямаше значение, че е председател на ФКЦК. Всичко можеше да се случи.

През следващите седмици, докато Василиев си вършеше работата, разговарях всеки ден за „Сиданко“ със заместниците на Едмънд в Ню Йорк, но докладите ми продължаваха да бъдат все по-малко обнадеждаващи. Научих, че Едмънд започнал да губи доверие в способността ми да се справя със ситуацията.

Не бях сигурен какво си е наумил, но треперенето на гласа и честите обаждания по телефона на Санди и правния му екип в Ню Йорк ме караха да мисля, че нещо не е наред.

Всичко се изясни, когато един от брокерите ми се обади, за да ми каже, че забелязал Санди във фойето на хотел „Кемпински“. Имаше само една причина да дойде в Москва без мое знание да преговаря с Потанин зад гърба ми.

Не можех да повярвам. Ако бях прав, това би издавало пълна безпомощност от наша страна. Потанин и Борис Джордан вероятно се надсмиваха над вътрешния ни безпорядък.

Обадих се на главния юрист на Сафра в Ню Йорк и го попитах:

— Изпращали ли сте Санди в Москва да преговаря с Потанин?
— Последва оглушително мълчание. Би трябвало да не знам това и той беше объркан. После се окопих и каза:

— Бил, съжалявам, но тази работа не е по силите ти. Това е сериозен бизнес и в него става дума за много пари. Мисля, че ще е

най-добре, ако ни оставиш да поемем нещата оттук.

Той може и да беше прав, ако всичко беше в Ню Йорк, където съдилищата работеха както трябва и един шестдесет и две годишен адвокат от Уолстрийт беше по-способен от един тридесет и три годишен мениджър на хедж фонд. Обаче това беше Русия и правилата бяха други.

Аз отговорих:

— Моите уважения, но вие нямате никаква представа какво да правите тук. Ако покажете пред тези хора и най-малкия признак на слабост, инвеститорите ни ще загубят всичко и вината ще е ваша.

Бях настоятелен и го помолих поне да ми даде известно време, за да проверя докрай подхода си. Той не беше много съгласен, но каза, че ще разговаря с Едмънд. Обади ми се късно същата вечер и с нежелание каза:

— Едмънд ще ти даде десет дни. След това, ако нищо не се случи, поемаме ние.

Следващия ден се обадох в кабинета на Василиев, за да се опитам да разбера докъде е стигнал с разследването, но секретарката ми каза, че го няма. Обадох се на адвокатите ни и ги попитах дали могат да кажат колко време може да мине, докато ФКЦК вземе решение. Нямаха никаква представа.

Дните се изнизваха един след друг, а аз разговарях ежедневно с главния юрист на Сафра. Нещата не изглеждаха добре. На шестия ден той каза:

— Слушай, Бил, обещахме ти десет дни, но изглежда, че нищо не се случва, в понеделник Санди ще пристигне отново в Москва, за да се срещне с Потанин. Оценяваме всичко, което направи, но то не подейства.

Същата нощ се прибрах вкъщи, чувствайки се по-зле от когато и да било. Не само че бях прекаран от руснаците, но и бизнес партньорът ми беше загубил доверие в мен. Ако имахме късмет, вероятно щяхме да получим 10 или 20 процента от онова, което щеше да бъде взето от Потанин, и това може би щеше да бъде краят на партньорството ми със Сафра. На практика щеше да означава край на „Хермитидж Кепитъл“.

На сутринта се завлякох до офиса с намерение да огранича, доколкото мога щетите. Но не се наложи. Без каквото и да било

предупреждение пристигна факс с препечатка от първа страница на „Файненшъл Таймс“. Най-горе заглавието беше: „Контролен орган анулира проблем с акции на «Сиданко»“. Василиев беше прекратил цялата процедура с конвертируемите акции на „Сиданко“.

Това беше.

Бях спечелил. Една дребна риба от чикагския квартал Саут Сайд беше победила на негов терен руския олигарх. Едмънд Сафра се обади да ме поздрави. Дори главният му юридически съветник с неохота призна, че съм бил прав.

След като сделката официално беше прекратена, Потанин даде заден ход. Неговата реакция беше напълно по руски, както и първоначалното му желание да ме ликвидира: след като парите вече ги нямаше на масата, нямаше и причина борбата да продължи.

Бях се изправил срещу олигарха в двора на затвора и бях спечелил уважение. Нещо повече, бях се научил как да се сражавам с руснаците, които не бяха чак толкова непобедими, както им се искаше да изглеждат.

14

РАЗДЪЛА С „ВИЛА Д’ЕСТЕ“

Наред с победата над Потанин всичко останало в Русия като че ли се нареждаше според желанието ми. Фондът „Хермитидж“ се считаше за най-успешния хедж фонд в света за 1997 година, за същата година стойността му се повиши с 235 процента, а от момента на създаването му — със 718 процента. Управляваните от нас активи нараснаха от 25 милиона долара на повече от 1 милиард долара. „Ню Йорк Таймс“, „Бизнес Уик“, „Файненшъл Таймс“ и списание „Тайм“ единодушно ме провъзгласиха за детето-чудо на съвременните финанси. Клиентите се надпреварваха да ме посрещат на яхтите си в Южна Франция и във всеки град, в който пристигах, непрекъснато ме канеха на обеди и вечери. Всичко това беше изключително въодушевяващо и се случваше тъкмо на мен, тридесет и три годишен мъж, започнал кариерата си само преди две години.

Сега, като се замисля, вероятно би трябвало да бъда поразсъдлив. Тези успехи бяха повод за празнуване, но взети заедно, на жаргона на Уолстрийт представляваха силен „сигнал за продажба“. От логична гледна точка за мен това беше разбираемо, но интуитивно исках моето благополучие да продължава вечно. Затова продължавах да държа непокътнати всичките си инвестиции, като си мислех, че всичко ще продължава все така.

Но други хора, най-вече Едмънд Сафра, не споделяха оптимизма ми.

В началото на април 1998 година той ми се обади по телефона:

— Бил, разтревожен съм от това, което става в Азия. Дали да не започнем да продаваме?

Имаше предвид започналата през лятото на 1997 година икономическа криза в Азия, която предизвика големи валутни девалвации, обезценяване на ценни книжа и сериозна рецесия в Тайланд, Индонезия, Малайзия и Южна Корея.

— Мисля, че трябва да продължим да държим здраво позициите си и да почакаме, докато бурята отмине, Едмънд. В Русия нещата ще са наред.

— Как можеш да говориш така, Бил? Вече понесохме големи загуби.

Загрижеността му беше основателна. През януари 1998 година фондът загуби 25 процента от стойността си, но през април възстанови около половината от загубите и аз бях убеден, че нещата ще се върнат до старото положение.

— Сега пазарът е колеблив. Когато нещата се успокоят, ще си върнем всичко.

— Защо мислиш, че ще стане така? — попита, очевидно не напълно убеден, той.

— Заради страха, че Русия е на прага на криза. Страх, който се основава на чувства, а не на логични разсъждения.

— Какво имаш предвид?

— Ами, първо на първо, Русия няма голяма търговия с Азия, второ, тя не се съревновава с нея. И трето, азиатците не инвестират в Русия. Просто не виждам как азиатските проблеми ще дойдат и тук.

Едмънд изчака една-две секунди, а после каза:

— Много се надявам да си прав.

Аз също се надявах.

За нещастие ужасно грешах.

Бях пренебрегнал напълно, че светът е едно голямо море от ликвидност. Ако на едно място има отлив, той се отразява навсякъде. Когато големите инвеститори започнат да губят пари в Азия, те започват да се освобождават от рисковите ценни книжа в портфейла си навсякъде по света, а Русия беше начело в този списък.

Това създаде изключително опасна ситуация за руската държава. През предишните няколко години Русия, която беше допуснала огромен бюджетен дефицит, за да плаща обществените услуги, беше заела 40 милиарда долара, издавайки тримесечни държавни облигации в рубли. Това означаваше, че за да може да си държи главата над водата, на всеки три месеца правителството трябваше да издава такива държавни облигации на стойност 40 милиарда долара, за да плаща предишните 40 милиарда долара. На всичкото отгоре, за да привлече инвеститорите, Русия трябваше да плаща изключително високи лихви,

достигащи 30 процента, а така дългът ставаше все по-голям и по-голям.

Дори и в най-добри времена това не би било много разумна финансова стратегия, но в много лоши времена беше направо самоубийствено.

Сега единствено Международният валутен фонд можеше да спаси Русия. През 1998 година с настъпването на пролетта брокерите и инвеститорите в Москва говореха само за намесата на МВФ.

Интересното беше, че руското правителство не споделяше тази наша натрапчива идея. Не бях сигурен дали това се дължеше на арогантност, или на глупост, но Кремъл играеше груба игра с МВФ, вместо да падне на колене и да се моли. В средата на май в Русия пристигна Лари Самърс, тогава заместник-министър на финансите на САЩ, за да реши каква да бъде позицията на Щатите пред надвисналата опасност от финансова криза. Тъй като САЩ бяха най-важният член на Фонда, мнението на Самърс щеше да бъде решаващо за резултата, въпреки че за всеки западен политик той беше една от най-влиятелните фигури в света на финансите, когато руският министър-председател Сергей Кириенко разбра, че Самърс е „само заместник-министър“, той се обиди и отказа да се срещне с него. Няколко дни по-късно, на 23 май 1998 година, делегацията на МВФ, която пристигна в Русия, за да преговаря за спасителен пакет от 20 милиарда долара, се натъкна на същото упорство и се отказа да продължи преговорите. И Самърс, и МВФ напуснаха страната, без да се постигне споразумение.

При липсата на пари от МВФ, които да стабилизират руския финансов пазар, руското правителство трябваше да повиши лихвата по дълга от 30 на 44 процента, за да задържи инвеститорите. Но вместо да ги привлече, това имаше точно обратния ефект. На Уолстрийт им замириса на най-лошото. Там разсъждаваха по следния начин: *Щом като Русия покачва лихвата от 30 на 44 процента, очевидно там нещата са много зле и аз не искам да имам нищо общо с тях.* Тази липса на доверие стана причина руският финансов пазар да се срути и през май стойността на фонда ми рязко спадна с 33 процента, а общо за годината — с 50 процента.

Едмънд беше прав.

Загубата на толкова много пари ме изправи пред сериозна дилема. Трябва ли да продаваме, след като вече сме загубили 50 процента от стойността си? Или да продължим да стоим здраво на краката си и да чакаме възстановяване? Мисълта да загубим безвъзвратно 50 процента от стойността на фонда, беше смазваща. Реших, че пазарът е стигнал дъното, и затова препоръчах да запазим позициите си и да чакаме МВФ да се намеси.

В началото на юни започнаха да се разпространяват слухове, че МВФ отново е на масата за преговори. Пазарите се раздвижиха и само за седмица стойността на фонда се покачи с 9 процента. Но на следващата седмица слуховете се оказаха неверни и фондът отбеляза спад от 8 процента.

С настъпването на юли лихвите върху руските държавни облигации достигнаха стряскащите 120 процента. Русия със сигурност щеше да банкрутира, ако МВФ не се намесеше. Хора като Лари Самърс и технократите в МВФ може и да бяха много сърдити на руското правителство за неговата арогантност, но те разбираха, че един банкрут на Русия ще бъде катастрофален, и в последната минута Съединените щати упражниха влиянието си за отпускане на огромен заем. На 20 юли МВФ и Световната банка се намесиха със спасителен пакет от 22,6 милиарда долара и веднага отпуснаха първия транш от 4,8 милиарда долара.

Когато видях заглавията във вестниците, изпитах огромно облекчение. Нервите ми бяха опънати до краен предел от поредицата лоши новини, но сега подкрепата беше налице. Изглеждаше, че тя ще спаси Русия, както и парите на инвеститорите ми. Следващата седмица фондът възстанови 22 процента от загубите си. Телефонът ми беше непрекъснато зает от обаждания на обнадеждени клиенти и ние започнахме да обсъждаме как щеше да се отрази възстановяването.

Обаче бях избързал твърде много с обявяването на победата. Спасителният пакет може и да беше голям, но руските олигарси гледаха на него не като на средство за възстановяване, а като на голяма детска касичка, която могат да използват, за да превръщат рублите си в долари и да ги прехвърлят колкото може по-далеч от Русия. През следващите четири седмици руските олигарси превърнаха в долари рубли на стойност 6,5 милиарда долара. По този начин страната се върна обратно до положението, в което беше преди намесата на МВФ.

Като че ли тези финансови превратности не бяха достатъчни, а и бракът ми бавно тръгна на зло. Още от случая със „Сиданко“ Сабрина беше започнала да проявява все по-голямо нетърпение към мен. Тя гледаше на решението ми да се боря с Потанин като на предателство и искаше да ме накара да се върна в Лондон. Припомних ѝ, че въпреки плашещите обстоятелства тя се беше съгласила да дойде в Москва, но Сабрина не приемаше нещата по този начин. Освен това не проявяваше никакво разбиране спрямо доводите ми, че имам дълг към инвеститорите.

Беше ни много трудно да намерим смислен начин да поддържаме връзката си. Като изключим грижите за Дейвид, с които тя се справяше по най-добрия начин, единственият друг аспект от брака ни, за който тя полагаше старание, беше да планира семейните ни почивки. Това бяха единствените периоди, в които прекарвахме със Сабрина повече от седмица заедно, затова ѝ бях дал пълен картбланш да организира почивките както намери за добре, с надеждата, че тези пътувания ще ни сближат още повече.

По-рано през лятото, преди нещата на руските финансови пазари да се разпаднат, Сабрина беше резервирала апартамент в хотел „Вила Д’Есте“ на езерото Комо в Италия. Един апартамент в този петзвезден хотел струваше по 1200 долара на нощ, а това бяха повече пари, отколкото изразходвах като студент за цялата си лятна ваканция. Винаги се чувствах притеснен от тези екстравагантни почивки, независимо дали можех да си ги позволя. Майка ми, която беше избягала от Холокоста, ми беше внушила, че харченето на пари за лукс е глупаво и безотговорно. При моето положение може и да не изглеждаше твърде нормално, но на мен продължаваше да ми е мъчно да плащам по 30 долара за една обикновена закуска. Често си намирах извинения да я избегна, като карах Сабрина да ми донесе по някоя и друга кифла, защото се чувствах виновен за похарчените на вятъра пари.

Тази почивка не би могла да бъде в по-неподходящо време. Всеки ден борсите регистрираха 5-процентови колебания и аз трябваше да бъда на не повече от няколко крачки от бюрото. Обаче, ако я отменях, това щеше да вкара брака ми в тотална криза. Затова в средата на август заминах за Милано, наех кола и се срещнах със Сабрина и Дейвид на брега на езерото Комо.

Контрастът между това място и Москва беше изумителен. Докато в Русия всички бяха агресивни, гневни и напрегнати, в Италия хората бяха с тен, спокойни и щастливи. Регистрирахме се в нашия апартамент с две спални и след като се настанихме, отидох да седна на терасата. Видях кристално прозрачното алпийско езеро и нижещите се хълмове в подножието на Алпите, наблюдавах как хората се забавляват и се смеят във водата. Въздухът беше все още топъл и миришеше на бор. Всичко изглеждаше абсолютно нереално.

Опитах се да си проясня главата и да не мисля непрекъснато за всяко колебание на борсата, но беше невъзможно. Единствените спокойни моменти бяха при пукването на зората, когато Дейвид се събуждаше. Обличах го, пълнех бутилка с мляко и прекарвахме заедно два спокойни часа в разходки из красиво подредените площи около хотела, докато Сабрина спеше.

Радвах се истински на тези интимни моменти, но на 18 август, след сутрешната разходка, когато Дейвид и аз бяхме на балкона и гледахме езерото, докато Сабрина беше в банята, Вадим ми се обади паникьосан от Москва.

— Бил, изглежда, че нещо се случва.

— Какво се случва? — попитах го, без да разбирам какво има предвид.

— Рублата е оставена на свободно падане. Държавата вече не поддържа валутата. Според анализаторите ще се закрепят след спад от седемдесет и пет процента.

— Боже, господи! — Оставих бутилката минерална вода върху металната масичка. Бях в абсолютен шок.

Прелетя една тъмна птица, устремила се към водата. Дейвид едва чуто доволно възкликна.

— Положението се влоши още повече, Бил. Те обявиха също, че не могат да обслужват вътрешния дълг.

— Какво? Защо ще обявяват несъстоятелност, след като могат да печатат пари, за да го обслужват? В това няма логика.

— Бил, в нищо, което правят тези хора, няма логика — рече съкрушен Вадим.

— Как приемат това борсите? — попитах аз, приготвяйки се за най-лошото.

— Пълен провал. Няма никакви заявки за покупки. Има само няколко спорадични сделки при спад на цената между осемдесет и деветдесет и пет процента.

Приключих разговора, без да кажа нищо повече, вдигнах Дейвид и влязохме вътре. И в най-лошите си нощни кошмари не бях виждал да става така. Преди разговора с Вадим си мислех, че пазарът беше ударил дъното.

Веднага разбрах, че трябва да се върна в Москва.

Когато го казах на Сабрина, тя ме попита защо не мога да се погрижа за всичко от хотела. Опитах се да ѝ обясня сериозността на положението и че е наложително да бъда в Москва, но тя просто не можеше да разбере. Събрах си набързо багажа и когато бях готов за тръгване, се опитах да я прегърна, но тя ме отблъсна. Вдигнах Дейвид и го притиснах силно.

Същата нощ се върнах в Москва и когато прахът от разразилата се финансова буря слегна, фондът се оказа със загуба от 900 милиона долара. Чувствах го със стомаха си, сякаш някой ме беше изкормил. Седмици наред след това лопатките на гърба ми неприятно потрепваха, като че ли бях понесъл загубата буквално върху него. Загубата не беше само финансова. Бях прекарал предишните две години да посочвам изгодата от инвестирането в Русия, а сега се оказа, че съм подвел инвеститорите си по най-очевиден начин.

Бях и публично унижен. Същите журналисти, които се надпреварваха да ме дават за пример на преуспяващ бизнесмен, сега не спестяваха и най-малките подробности от падението ми. Сякаш бях станал жертва на ужасна пътна катастрофа и всеки минавач забавяше ход, за да види купчината горящ метал.

Въпреки всичко дълбоко в себе си разбирах, че имам само един избор — да остана. Трябваше да върна на клиентите си всичките пари, които бях загубил. Нямах да си тръгна с подвита опашка от Русия. Не исках да бъда запомнен по този начин.

И ВСИЧКИ СЕ ИЗДЪНИХМЕ

Мразех се за това, че всичко се разви толкова зле, но удивителното е, че много от клиентите ми не го приеха така. Имаха много по-големи проблеми. Тъй като преди кризата руските държавни облигации осигуряваха повече от 30 процента печалба и повечето хора ги смятаха за по-малко рискови от акциите, средният инвеститор в моя фонд беше инвестирал пет пъти повече в руския пазар на държавни облигации, отколкото във фонда „Хермитидж“. Преди нещата да излязат от контрол, печалбите от облигации бяха толкова примамливи, че много инвеститори използваха различни лостове за влияние, за да купуват повече от тях. Клиентите ми бяха наясно, че в най-лошия случай тяхната инвестиция в „Хермитидж“ можеше да им донесе нулева печалба, но и през ум не им беше минавало, че закупените руски държавни облигации ще се превърнат в едно нищо. А на много от тях се случи тъкмо това.

Един от най-пострадалите беше израелският диамантен магнат Бени Щайнмец, който ме беше свързал с Едмънд Сафра. Заради загубите от държавните облигации той беше принуден да продаде дяловете си във фонда „Хермитидж“, но за щастие Едмънд все още беше мой партньор.

Или аз така си мислех.

През март 1999 година, докато бях за един уикенд в Лондон, прочетох във „Файненшъл Таймс“, че Едмънд Сафра е продал Републиканската национална банка на Ейч Ес Би Си (HSBC). Подобно на Бени, банката на Едмънд също беше заложила на руските държавни облигации и беше претърпяла големи загуби. В по-ранен период от живота си Едмънд, който беше преминал през повече пазарни цикли, отколкото аз можех да броя, би избегнал това, но в последните години той се разболя от Паркинсон. През нашето партньорство можех да наблюдавам как състоянието му непрекъснато се влошава до положение, при което беше трудно да се разговаря с него. По някаква

причина Едмънд нямаше план за наследник и ако с него се случеше най-лошото, нямаше кой да поеме нещата. Затова той беше принуден да продаде банката колкото може по-бързо и от Ейч Ес Би Си сключиха сделка с него.

Оттеглянето на Едмънд беше тежък удар за мен. Той беше един от най-блестящите финансисти в света, а вече не участваше в бизнеса ми.

Личният ми живот също се разпадаше. След като напуснах „Вила Д’Есте“ нещата със Сабрина от лоши станаха още по-лоши. Раздялата, стресът и голямото разстояние помежду ни се отразиха тежко на отношенията ни. Всеки път, когато се връщах в Лондон за уикенда, се карахме. Очевидно беше, че вървим към развод, макар че се опитах да направя всичко, за да не се стигне до там. Предложих да отидем на психоаналитик. Бяхме при трима, но никой не можа да ни помогне. Помъчих се да удължа седмичните ми престои у дома до три-четири дни, но вместо да е доволна, тя се дразнеше повече от присъствието ми.

Въпреки всичко Сабрина пак планира почивката ни през август 1999 година. Избра хотел „Елунда Бийч“ на гръцкия остров Крит. С нетърпение чакаше да отидем там и когато пристигнахме, беше невероятно щастлива и дори мила с мен. Това ме изненада. Не ми хвърляше студени погледи и не се карахме за работата, Русия или клиентите ми. На втората вечер дори наехме детегледачка и оставихме Дейвид, за да посетим местна таверна. По време на вечерята ѝ разказах малко за Русия, а тя дълго ми говореше колко чудесен е Дейвид. Тези няколко часа ме накараха да си кажа: *Нещата не са чак толкова лоши. По-скоро изглеждат такива, каквито бяха преди.* За малко да я попитам дали се е случило нещо, което я е накарало да промени толкова рязко поведението си, но реших да не го правя. Спомням си дори, че по време на десерта дълго се смя на една моя глупава шега.

На следващия ден пак беше същото. Прекарахме го на плажа в игри на пясъка и ни донесоха обяда направо при шезлонгите, на които се бяхме излегнали. Когато слънцето залезе и се върнахме рано в хотелската стая, за да сложим Дейвид в леглото, си помислих, че по някаква неизвестна причина Сабрина може би се е променила и всичко ще е наред.

След като Дейвид заспа, отидох в банята да отмия от мен пясъка и крема против изгаряне. Когато приключих, заставах пред мивката и започнах да се бръсна. Сабрина, която беше взела душ, докато разказвах на Дейвид приказка, преди да заспи, беше в спалнята и четеше списание. Беше идеална обстановка на семейна почивка.

Тъкмо привършвах с бръсненето, когато тя се появи на вратата.

— Бил, трябва да поговорим.

Започнах да мия бръснача и я погледнах в огледалото.

— Разбира се. За какво ще говорим?

— Вече не искам да съм твоя жена — каза спокойно тя.

Бръсначът се изплъзна от ръката ми и аз непохватно се опитах да го вдигна. Спрях водата, взех една тоалетна кърпа и се обърнах към нея.

— Какво?

— Вече не искам да съм твоя жена. Просто повече не мога.

— Но ние прекарахме толкова хубаво — възразих вяло.

— Така е. Бях мила, защото вече бях взела решение. Не виждам повече смисъл да съм ядосана.

Тя ми се усмихна едва-едва, обърна се и се върна в леглото, оставяйки ме сам с мислите.

Почувствах се опустошен, но същевременно и облекчен. Бяхме стигнали до задънена улица. Аз не исках да живея „нормален живот с нормална работа“ в Лондон, както настояваше тя, а Сабрина не искаше да има нищо общо с ненормалния живот, който водех в Москва. Ние не бяхме партньори по никакви обективни стандарти и фактът, че бяхме заедно, защото не исках бракът ми да се разпадне, не беше основателна причина да продължаваме. Колкото и да е странно, донякъде дори й бях благодарен, че беше имала куража да сложи край, защото аз не можах.

Изкарахме остатъка от гръцката ваканция и напук на облака, надвиснал над брака ни, продължихме да се радваме на взаимната ни компания и на нашето момченце. Като че ли изведнъж бяхме свободни да бъдем отново приятели, вместо отчуждени съпрузи, които едва могат да се понасят. Когато почивката свърши, отидохме на летището и преди да се отправим към различните входове, Сабрина каза:

— Бил, знам, че вината е моя. Наистина съжалявам.

— Няма нищо — отвърнах аз, като същевременно си мислех, че макар да беше мило от нейна страна да го каже, бях наясно, че аз имам не по-малка вина от нея.

— Ние сме добри хора, Бил. Ти си добър баща, а мисля, че и аз съм добра майка.

— Знам.

Тя ме целуна по бузата, каза довиждане и отмина, като буташе количката на Дейвид. Докато гледах как се отдалечават, ме обзе усещането за загуба, което ми беше толкова познато. Отново чувствах в стомаха си онази празнота, но този път беше още по-зле. Загубата на любов е много по-тежка от загубата на пари.

Върнах се в Русия. Настъпи есента и в Москва ми беше толкова студено и самотно, колкото никъде другаде, където съм бил. Единственото утешение беше, че въпреки огромните загуби фирмата продължаваше да се държи и да работи. Странното беше, че обикновено в бизнеса с хедж фондове, ако понесеш загуба от 30 или 40 процента, клиентите изтеглят всичките си пари и си принуден бързо да го закриеш. Но когато си загубил 90 процента, както стана с фонда „Хермитидж“ през 1999 година, повечето от тях си казаха: *Майната му. Защо пък да не остана и да продължа, за да видя дали няма да се съвземе.* Въпреки пагубното ми поведение след катастрофата фондът все още разполагаше със 100 милиона долара. Те носеха достатъчно средства, за да мога да плащам наема, да поддържам малък персонал и да продължавам дейността му.

Само че нямаше буквално нищо за правене. От кулминацията в началото на 1999 година търговските обеми бяха спаднали с 99 процента — от 100 милиона до 1 милион долара на ден и повечето от позициите на фонда бяха станали толкова неликвидни, че не можеха да бъдат продадени, дори и да исках да продавам. Също така беше невъзможно да се уредят каквито и да било срещи със съществуващи или потенциални клиенти. Хората, които по-рано с такова желание ме канеха на яхтите си, сега нямаха и петнайсет минути за чаша кафе или чай в офисите си.

Най-трудната част от деня беше в 6 часа вечерта, когато бизнесът приключваше и аз се отправях към дома. Живеех в скъпо ремонтиран апартамент недалеч от Кремъл, в него имаше модерна кухня, а в банята джакузи и сауна. Би бил чудесен дом, но не се чувстваше намесата на

женска ръка, а и аз не държах там почти никакви лични вещи. Беше студено, стерилно и негостоприемно място, което засилваше още повече усещането ми за изолация.

Всеки ден мъчително преминаваше в следващия, но на 3 декември, след като бях прекарал още един ден да наблюдавам умирация пазар, телефонът иззвъня. Беше Санди Койфман, дясната ръка на Едмънд. Той бе напуснал Републиканската банка, след като беше купена от Ейч Ес Би Си, но продължихме да поддържаме връзка. Обикновено гласът му беше плътен и уверен, но когато ме поздрави, ми прозвуча съвсем различно.

— Бил, имам да споделя с теб една много лоша новина.

Изглежда, че напоследък лошите новини, които получавах, нямаше да имат край.

— Какво е станало?

— Едмънд е мъртъв.

Очевидно му беше трудно да произнесе последната дума и можах да чуя, че Санди — бивш израелски летец на изстребител — потискаше с мъка сълзите си.

— Какво?

— Той е мъртъв, Бил.

— К-как?

— Загина вчера при пожар в дома си в Монако.

— При пожар? Какво искаш да кажеш с този пожар.

— Новините са все още откъслечни — рече, вече посъвзел се, Санди. — От полицията не съобщават никакви подробности, а Лайли — съпругата на Едмънд — е в шок. От това, което можахме да разберем, един болногледач е инсценирал нахлуване в дома, предизвикал пожар и Едмънд и другата медицинска сестра починали, задушавайки се от проникналият дим в бронираната стая.

Не знаех какво да кажа. Санди също.

— Господи, Санди — рекох накрая, — това е ужасна новина... Толкова съжалявам. Толкова съжалявам.

— Благодаря ти, Бил. Ще ти се обадя, когато научим повече. Просто исках да го чуеш от мен.

Затворих внимателно телефона. Това като че ли беше последният удар. Вече се бях примирил със загубата на Едмънд като партньор, но

за мен той беше нещо повече от това. Едмънд Сафра беше станал мой ментор и модел за подражание.

А вече го нямаше.

„ВТОРНИЦИ С МОРИ“

Хиляда деветстотин деветдесет и девета беше най-лошата година в живота ми и аз се надявах новото хилядолетие да донесе някои положителни промени. Ала Нова година дойде и отмина, а аз все така не можех да си представя как нещо ще се подобри.

Всички, които познавах в Москва, напуснаха и това никак не ми помагаше, в четвъртък вечер играех покер с бивши съотечественици и с руснаци, говорещи английски, като в добрите времена — в средата на 1997 година, да речем — за играта редовно идваха тринадесет души. Обаче през януари 2000-та бях останал само аз. Нещо като последния пътник край лентата за багажа на някое летище, всички вече си бяха взеха куфарите и си отидоха у дома, а аз стоях там съвсем сам, гледайки как скърцащата метална лента продължава да се върти, и чаках багажа си, макар да се досещах, че се е загубил и изобщо няма да се появи.

Продължавах да стоя в Москва по една проста причина: бях решен да върна парите на клиентите, независимо какво щеше да ми коства това.

На теория, при икономическите условия след криза, това би трябвало да е лесно, фондът имаше доста акции в повечето фирми за петрол и природен газ в Русия. Тези фирми продаваха петрола си в долари, а плащаха разходите си в рубли. Продажбите им не бяха намалели, но разходите им спаднаха със 75 процента заради обезценяването на руската валута. Най-просто казано, когато разходите на дадена фирма намаляват, печалбите растат. По мои преценки, поради девалвацията печалбите на фирмите, в които имахме акции, би трябвало да са между 100 и 700 процента. При положение че всички други условия бяха същите, това би трябвало да доведе до рязко покачване на цената на акциите на тези компании на борсата.

Само че всички други условия не бяха същите.

Преди кризата олигарсите, които бяха главните акционери в тези фирми, в повечето случаи постъпваха честно към акционерите с по-малко акции. Защо? Защото искаха да получават така наречените „лесни пари“ от Уолстрийт. По онова време западните инвестиционни банкери им казваха: „Ние можем да осигурим за вас много пари, но ако ги искате, не скандализирайте вашите инвеститори“. И те не го правеха.

Тази уговорка беше валидна преди кризата и олигарсите, общо взето, я спазваха. Но след кризата всички банкови посредници, които имаха нещо общо с Русия, бяха уволнени, а онези, които не бяха, с ръка на сърцето се кълняха пред босовете си, че дори не са и чували за Русия. Когато през 1999 г. олигарсите се обърнаха към банкерите за „лесни пари“, никой не им отговори. Буквално за една нощ те бяха станали парии. За руските олигарси Уолстрийт беше затворен за бизнес.

След като вече нямаха стимул, който да ги кара да се държат прилично, и с огромните печалби, които трупаха след девалвацията, вече нищо не пречеше на олигарсите да крадат. Защо да делят печалбите с по-малките акционери? Какво бяха направили те, за да помогнат? Нищо.

При липсата на каквито и да било спирачки те се впуснаха в истинска оргия по крадене. Средствата, които използваха, бяха много и след като органите на законността и реда не ги спираха, въображението им се развихри: продажба на активи, раздробяване на собствеността, трансферно ценообразуване и откровени кражби — ето само няколко от триковете.

Това беше огромен проблем, който засягаше пряко всеки бизнесмен в Русия, и тъй като след борбата ми със „Сиданко“ си бях създал репутация, в началото на януари 2000 г. бях поканен от Американската търговска камара в Москва да изляза с доклад пред местната делова общност за нарушаването на принципите на корпоративното управление. Изглеждаше, че съм единственият човек в Москва, достатъчно луд да говори публично за злоупотребите на руските олигарси.

Реших да използвам компанията ЮКОС за основа на проучването ми. Бих могъл да избира всяка друга руска фирма, но ЮКОС ме привличаше с многото скандали за нарушаване на

интересите на по-малките акционери. Нарекох проучването си „Въоръжените сили на корпоративните злоупотреби“, за да опиша различните начини, които олигарсите използваха с цел ограбване на по-малките акционери. „Сухопътните войски“ бяха трансферното ценообразуване, „военноморските“ — продажбата на активи, а „морската пехота“ — раздробяването на собствеността.

Докладът ми беше насрочен за 8 часа в една снежна януарска сутрин. Когато алармата на часовника ме събуди в 6:30, с мъка успях да се измъкна от леглото. Температурата навън беше -20° по Целзий, улиците бяха покрити с нова снежна пелена, а слънцето още не беше изгряло. Тъй като фондовата борса не отваряше преди 11 часа, обикновено не отивах в офиса преди 10:30. Просто не бях свикнал да ставам толкова рано. Освен това кой щеше да дойде за някакъв доклад в 8 сутринта в такава снежна утрин в Москва? Аз самият не бих отишъл, ако не бях докладчикът.

Алексей ме взе в 7:45 и ме откара до Американската търговска камара, която не беше далеч. Когато пристигнах, с изненада установих, че залата е пълна. Влязох вътре и се смесих с тълпата трудно различими мъже на средна възраст, облечени в сиви костюми. Сред това море от сивота не можеше да не забележа красива млада жена в рокля в червено и оранжево с коса, стегната в кок като на балерина. Изведнъж почувствах, че е имало защо да стана още преди разсъмване. Проправих си път към предната част на залата, като се стараех да се приближа до нея.

Когато я стигнах, ѝ подадох ръка.

— Здравейте, аз съм Бил Браудър.

Ръкостискането ѝ беше крепко, а пръстите малко студени.

— Аз съм Елена Молокова — отвърна тя професионално.

— Какво ви води тук в такъв ранен час?

— Интересувам се от руския инвестиционен климат.

Подадох ѝ визитната картичка. Тя с нежелание отвори ръчната си чантичка и ми подаде своята. Погледнах я и видях, че работи за американска фирма за връзки с обществеността, която консултираше не някой друг, а самия главен изпълнителен директор на ЮКОС Михаил Ходорковски. Всичко си дойде на мястото. Канех се да разоблича най-големия клиент на фирмата ѝ и те бяха изпратили свой представител, за да прецени щетите.

— Интересувате се от инвестиционния климат, така ли? — попитах с тон, който като че ли издаваше прекалено голяма изненада.

— Разбира се, че се интересуваме, господин Браудър — отвърна невъзмутимо тя.

— В такъв случай се радвам, че сте дошли.

Отдалечих се със странното усещане, че тя сякаш ме дърпаше назад към себе си. Не бях сигурен, но ми се стори, че между нас припламна някаква искра, и макар да беше твърде рано сутринта, изведнъж се почувствах много по-мотивиран да си свърша добре работата. Произнесох изказването си с много повече чувство и драматизъм, отколкото бях възнамерявал, и то се прие добре. Но Елена не се впечатли. Докато говорех, поглеждах към нея много по-често, отколкото би трябвало, но изражението ѝ не се промени — професионално и без следа от усмивка. Когато свърших, исках отново да поговоря с нея, но бях възпрепятстван от няколко мъже в залата, които ми препречиха пътя към Елена. С крайчеца на окото наблюдавах цветната ѝ рокля и как тя се изнизва през вратата и от живота ми.

Но пък имах визитната ѝ картичка.

Направо пробиваше дупка в портфейла ми. Искаше ми се да ѝ се обадя веднага щом се върна в офиса, но имах благоразумието да почакам един час. Чувствах се малко като гимназист, който обмисля най-добрия начин да покани момиче на среща, без да изглежда прекалено настоятелен.

Телефонът ѝ сигурно беше звънял няколко пъти, преди да го вдигне. Докато разговарях с нея, тя не показа същото нетърпение да чуе гласа ми, но все пак успях да я поканя на обяд, макар тонът ѝ ясно да показваше, че приема поканата като за делови обяд и нищо повече. На кого му пука, нали трябваше да започна отнякъде. Поне бях стъпил с единия крак на прага ѝ.

Обедът ни се състоя седмица по-късно в шведския ресторант „Скандинавия“, който се намираще непосредствено зад улица „Тверская“, близо до площад „Пушкин“. Срещата започна малко неловко, тъй като никой не знаеше какви са намеренията на другия. Предполагам, че беше очаквала да разговарям с нея за руския бизнес, за ЮКОС и корпоративното управление, затова явно се смути, когато започнах да ѝ задавам лични въпроси, на които тя изкусно избягваше да отговори. По средата на обяда и двамата разбрахме, че работим на

различни честоти, но въпреки това настоятелността ми започна да дава резултати. Не беше напълно откровена, ала когато дойде време за плащане на сметката, бях научил, че Елена е не само красива, но и невероятно умна. Беше завършила Московския държавен университет (руският еквивалент на Оксфорд или Кеймбридж) като отличничка на курса и беше защитила едновременно две кандидатски дисертации — по икономика и политология. Това, че работеше за противника, я направи неудържимо привлекателна за мен, дори много повече, отколкото когато я видях за пръв път.

Тъй или иначе, трябваше да намеря начин да я имам.

При всяко друго руско момиче това нямаше да бъде много трудно. В Москва западниците, особено тези с пари, бяха нещо като мъжкия еквивалент на супермоделите. Руските момичета бяха готови да ти се хвърлят на врата, а и в леглото, още на първата среща, в тази работа нямаше нито спорт, нито гонитба, нито ухажване. Само едно „здравей“ и докато се опомниш, някоя стройна девойка с идеални устни и загадъчни очи се притиска в теб, докато ти преценяваш къде е най-близкото легло или някаква стая за уединение.

Елена беше друга. Беше жена професионалист, каквато можете да срещнете в Лондон, Париж или Ню Йорк. Не се нуждаеше от мъж за пари и за да се почувства по-добре. Нямаше да е толкова лесно да бъде спечелена. Обаче не бях обезкуражен. Скоро след нашия обяд ѝ се обадох, за да излезем отново, този път на вечеря. Изглежда, се бях справил както трябва, защото, макар и да не скочи от радост, тя се съгласи.

Отидохме в един китайски ресторант, който се казваше „Мао“, а тя се държа още по-хладно. Разбираше, че имам скрити помисли, и беше предпазлива. Когато минавахме през ресторанта, за да стигнем до масата и да заемем местата си, изглеждаше равнодушна.

Което, естествено, ме караше да я желая много повече.

Известно време разговаряхме за това-онова, а после я попитах:

— Видя ли статията в списание „Форин Афеърс“ от Лий Уоловски? За това, че Америка трябва да се отнася към олигарсите като към парии?

Елена сбърчи неодобрително нос.

— Не, не съм.

— Много е интересна. — Отпих глътка червено вино. — Авторът предлага американското правителство да отнеме визите на олигарсите, за да не могат да идват в Америка.

Елена имаше безупречна бяла, гладка като порцелан кожа и дълга, царствена шия, но докато говорех, по кожата ѝ започнаха да се появяват червени петънца.

— Защо американците трябва да се отнасят само към руснаците по този начин? По света има толкова много лоши хора. Това би било лицемерие — каза тя с такъв тон, сякаш я бях обидил.

— Не, няма да е. Олигарсите са чудовища и трябва да се започне отнякъде — възразих спокойно.

Бях я засегнал и тонът на вечерята се промени. Защо ми трябваше да споменавам тази статия във „Форин Афеърс“? Исках да спечеля доверието и обичта на Елена, а не да я разстройвам. Опитах се да сменя темата, но щетата беше нанесена. Онази вечер се разделихме с лека, небрежна целувка по двете бузи. Независимо колко много я харесвах, бях си позволил да обидя родината ѝ, без да съм предизвикван. Когато се прибирах към дома в онази нощ, бях сигурен, че повече няма да я видя.

През остатъка от нощта не престанах да се ругая, че съм провалил срещата, а и не можах да се отърся от мисълта, че нескопосаният ми опит за романтична връзка беше отражение на другите ми неудачи. Фондът продължаваше да изнемогва, руската икономика беше все още на колене и изглеждаше, че олигарсите щяха да окрадат всяко пени, останало в него. Усилията ми бяха напразни не само в работата, но и с тази недостъпна жена. Легнах си напрегнат и измъчван от копнеж. Цял час се въртях в леглото, след това вдигнах телефона и набрах номера на моя приятел Алън Кулисън от „Уолстрийт Джърнал“. Беше около полунощ, но това нямаше значение. Алън винаги стоеше буден до късно и можех да разчитам на него да поговорим. Разказах му за неуспешната среща, а той се опита да ме утеши с обичайните в такива случаи съвети. Но някъде по средата на разказа споменах името на Елена.

— Чаках, чакай, имал си среща с Елена Молокова? — прекъсна ме Алън.

— Всъщност две срещи.

— Мамка му, Бил, та това само по себе си е постижение. Много хора тичат подир нея.

— Е, предполагам, че някой от тях ще има по-голям успех. Аз се провалих.

— Не го взимай толкова навътре... В Москва е пълно с красиви момичета.

— Да, ама не са като тази — промълвих аз.

Алън не прояви кой знае какво съчувствие и след като поговорихме още малко, затворихме. По някое време съм заспал, а на следващата сутрин се събудих, решен да продължа някак живота си. Просто щях да се опитам да забравя Елена. Бях зает човек, който трябва да свърши много работа, а тук имаше и други жени, ако толкова го исках...

Само дето не исках точно това. Колкото и да се опитвах, не можах да забравя Елена и седмица след вечерята в „Мао“ реших, че трябва да направя нещо, за да спася положението.

Но какво? Какво можех да й кажа, без да изглеждам прекалено напорист и патетичен? Единственото, което си спомнях, освен разочарованието й от моите предубеждения за олигарсите, беше разказът й как беше умрял баща й. Беше станало преди три години, когато внезапно и неочаквано получил сърдечен пристъп. Смъртта му я заварил напълно неподготвена и аз си спомних как каза, че най-лошото било, че не успяла да се сбогува с него. Твърде много неща останали неизказани.

Историята за смъртта на баща й ми напомни за една книга, която бях чел неотдавна. Наричаше се „Вторници с Мори“. Написах кратка бележка на Елена и я закрепих на предната корица на моя екземпляр от книгата. Тя гласеше:

„Скъпа Елена, след като ми разказа за баща си, не можех да престана да мисля за теб и за тази книга, в нея се разказва за един умиращ човек, който се опитва да каже всичко, което има да каже, преди да стане неспособен да го направи. Не знам дали ще имаш време да я прочетеш, но се надявам да го сториш, защото може да те трогне, както трогна мен.

С най-топли чувства, Бил“.

Откровено казано, надеждите ми за успех бяха твърде слаби, въпреки че книгата наистина много ме впечатли. Историята беше семпла, директна и невероятно затрогваща. Но след като я изпратих, започнах да се опасявам, че тя ще погледне по различен начин на нея, като на троянски кон, който използвам, за да се опитам да проникна в сърцето ѝ.

Мина една седмица, но нищо не се случи и аз започнах да си мисля, че номерът ми няма да мине. Обаче седмица по-късно Светлана се наведе през бюрото и ми каза:

— Бил, обажда се Елена Молокова.

Сърцето ми подскочи и аз вдигнах слушалката.

— Ало?

— Здравей, Бил.

— Здравсти, Елена. Ти... получи ли книгата, която ти изпратих?

— Да.

— Успя ли да я прочетеш?

— Да. — Тонът ѝ беше значително по-мек. Не бях сигурен, но ми се стори, че долавях по-топли нотки.

— Хареса ли ти?

Тя въздъхна...

— Много ми хареса. Току-що я свърших. Едва сега. Тя направо ми говори. Благодаря ти.

— Радвам се. Не е нужно да ми благодариш.

— Освен това ти ме изненада. — В тона ѝ настъпи някаква лека промяна, като че ли се колебаеше дали да ме допусне още малко в личното си пространство.

— Охо? И в какъв смисъл?

— Ами, не съм предполагала, че си толкова чувствителен човек. Нямах идея. — Дори по телефона усетих, че се усмихва.

— Да ти кажа право, не съм съвсем сигурен, че съм много чувствителен. — Настъпи кратка пауза. — Каж ми, дали... Дали би искала пак да излезем на вечеря?

— Ами, да. Много бих се радвала.

Две вечери по-късно се срещнах с Елена в „Марио“, скъп италиански ресторант, посещаван от руската мафия, но се славеше и с най-добрата италианска кухня в Москва. Пристигнах пръв и седнах на бара, а когато метр’дотелът доведе Елена, трябваше да я погледна два пъти, преди да я позная. Беше напълно променена. Косата ѝ вече не беше стегната в кок, а се спускаше на меки вълни върху раменете. Червилото ѝ беше по-ярко, а черната рокля по-плътено прилепнала и същевременно по-стилна от всичко друго, което бях виждал досега. Тя не беше просто красива. Беше секси. Очевидно беше, че за нея това е нашата първа среща.

Седнахме и вечеряхме. Не говорихме за руските олигарси, нито за корпоративното управление, нито за практиките в бизнеса. Говорехме за семействата и живота си, за нашите стремежи — изобщо за нещата, които хората си говорят, когато искат да се опознаят. Беше чудесно. Преди да се разделим, я сграбчих през кръста, притиснах я до себе си и я целунах без каквато и да било съпротива. Това беше нашата първа истинска целувка.

След тази нощ говорехме всеки ден и щях да бъда много щастлив, ако можех и да я виждам всеки ден, но тя имаше време да ме вижда само веднъж в седмицата, дори веднъж на две седмици. Карахме така три месеца — хубави вечери, приятни разговори, истински целувки, преди да се разделим. Исках повече, а и като че ли и тя го искаше, но не можех да реша как да преодолее съпротивата ѝ. Затова реших да сторя нещо дръзко и романтично.

Майските празници — нещо голямо за Русия, когато всичко се затваря за десет дни, бързо приближаваха. Един следобед ѝ се обадох по телефона.

— Какво ще кажеш да дойдеш с мен в Париж за празниците?

Тя се поколеба. Със сигурност не бях първият мъж, който е поискал да се уедини с нея в някое по-далечно място, а и двамата бяхме наясно какво ще се случи, ако кажеше „да“. След няколко секунди тя каза:

— Нека си помисля, Бил.

Десет минути по-късно ми се обади.

— Ще се радвам да дойда с теб, ако успея да получа виза.

Когато чух „ще се радвам“, в гърдите и стомаха ми се разля топлина, но бързо се отдръпна от думите „ако получа виза“. За руските

жени под тридесет години да получат западноевропейски визи, беше значително постижение. Обикновено бяха нужни няколко седмици и куп документи, доказващи, че кандидатката няма намерение да остане на Запад. Още по-лошото беше, че разполагахме само с четири дни до празниците, за да уредим въпроса.

Елена се обади на няколко туристически агенции. За щастие една от тях организираше екскурзия до Париж и същия следобед служителка щеше да ходи във френското посолство с тридесет паспорта за визи. Ако Елена успееше да предаде документите навреме, имаше шанс да получи бързо виза. Успя да събере всички нужни документи и колкото и да е изненадващо, на следващия ден молбата ѝ беше одобрена. След по-малко от седмица, откакто я помолих да дойде с мен, седяхме един до друг в самолета на „Ер Франс“ за Париж.

За да впечатля Елена, бях резервирал апартамент в хотел „Бристол“ — един от най-хубавите и най-люксови хотели във Франция, ако не и в света. Двама портиери с бели ръкавици взеха малките ни сакове и ни съпроводиха до апартамента ни. Вървах след Елена по постланите със сини килими коридори, обзаведени с кресла в стил Луи XV и със стенни аплици, като надничах през рамото ѝ, за да видя реакцията ѝ. Тя леко се усмихваше, но поначало леката усмивка не напускаше лицето, независимо от настроението ѝ. Стигнахме до нашия апартамент. Първият портиер отвори вратата и влязохме в една от най-внушителните хотелски стаи, които бях виждал, а до този момент бях посетил доста. Дадох бакшиши на портиерите, благодарих им на жалкия ми френски и се обърнах към Елена.

Не беше впечатлена, или ако беше, същата лека усмивка чудесно го прикриваше.

— Хайде да излезем — рече тя.

Освежихме се, спуснахме се по стълбите и излязохме на авеню „Матиньон“. Париж е град за разходки, затова тръгнахме бавно, като разговаряхме от време на време за това-онова. Понякога се държахме за ръцете, но никога достатъчно дълго, за да се успокоя, че най-накрая бях спечелил. Докато вървахме, небето ставаше все по-мрачно и когато свихме по „Шанз-Елизе“, облаците бяха натезали от дъжд, който всеки момент щеше да се излее върху нас.

— Усещам мириса на приближаващия дъжд — рече Елена.

— И аз.

Избрахме едно кафене с чадъри над масите отвън и седнахме. Келнерът ни донесе топъл хляб, а аз поръчах бутилка „Бордо“. Ядохме миди в бяло вино и голяма купа с плодове. Дъждът още не беше завалял. Поръчах крем брюле и кана английски чай, а когато десертът пристигна, тежките капки затрополяха по тротоара и върху чадърите. Нашият чадър не беше много голям, затова приближих стола си и прегърнах Елена през кръста, за да я пазя от дъжда. Смяхме се като деца, когато небето направо се отвори и от него се изсипа истински порой. Сложих Елена направо в скута си, а тя обви с ръце раменете ми и останахме така, притиснати един към друг.

В този миг разбрах, че тя е изцяло моя, а аз изцяло неин.

РАЗКРИВАНЕ НА КРАЖБИ

Учудващо е как се променят нещата, когато си влюбен. Върнах се с Елена в Москва, зареден с нова енергия. Чувствах, че като е до мен, мога да се справя с всяко предизвикателство.

Тогава най-голямата ми грижа беше да спра масовите кражби във фирмите, в които фондът имаше акции. „Хермитидж“ вече беше загубил 90 процента от стойността си от руската финансова криза и сега олигарсите крадяха останалите 10 процента. Ако не направех нещо, фондът щеше да остане абсолютно без нищо.

Тези кражби ставаха във всеки сектор на бизнеса, от банките до природните ресурси, но фирмата, която се открояваше рязко в това отношение, беше най-голямата руска компания — петролният и газов гигант „Газпром“.

По производство и стратегическа значимост „Газпром“ беше една от най-важните фирми в света. Въпреки това цялата ѝ пазарна стойност от 12 милиарда долара беше по-малка от една средно голяма американска компания за петрол и природен газ. Въглеродородните резерви на „Газпром“ бяха осем пъти по-големи от тези на „Ексон Мобил“ и дванадесет пъти по-големи от резервите на „Бритиш Петролиум“, най-големите петролни компании в света. Обаче цената на акциите, изчислявана в барели резерви, беше с 99,7 процента по-ниска от акциите на тези компании.

Защо беше толкова евтино? Простият отговор беше, че повечето инвеститори смятаха, че тези 99,7 процента от активите на компанията бяха откраднати. Но как беше възможно една от най-големите компании в света да бъде буквално открадната? Никой не знаеше точно как, но всички го приемаха като факт.

Макар да знаех колко крадливи могат да бъдат руснаците, не можех да приема, че ръководството на „Газпром“ беше откраднало всичко това. Ако по някакъв начин можех да докажа, че пазарът греша, можех да спечеля много пари. Трябваше да проуча тази фирма и да

разбера какво действително става там. Необходимо беше да се направи разследване на кражбите.

Но как можете да разследвате кражбите в една руска компания? На това не ви учат в бизнес школата на Станфордския университет. Очевидно беше, че не мога да се обърна директно към ръководството на „Газпром“. Не можех да поискам да го направят и разследващите аналитици на някоя от големите международни инвестиционни банки. Тях ги интересуваха само хонорарите, което означаваше, че така здраво се бяха залепили за ръководителите на „Газпром“, че никога нямаше да признаят публично за колосалните кражби, които се извършваха под носа им.

Докато обмислях как да постъпя, си дадох сметка, че опитът ми с „Бостън Консултинг Груп“ може да ми помогне в тази ситуация. Като консултант по мениджмънт бях научил, че най-добрият начин да се намерят отговорите на трудни въпроси, беше да се открият хората, които ги знаят, и да се разговаря с тях.

Затова направих списък с хора, които знаеха някои неща за „Газпром“: конкуренти, клиенти, доставчици, бивши служители, държавни чиновници и т.н. След това започнах да ги каня на закуска, обяд, вечеря, чай, кафе. Не исках предварително да ги плаша, затова не ги информирах на какви теми ще разговаряме. Просто казвах, че един западен инвеститор се интересува да поговори с тях. За моя изненада около три четвърти от близо четиридесетте души, които поканих, се съгласиха да се срещнем.

Първата ми среща беше с шефа на планирането на един от малките вътрешни конкуренти на „Газпром“. Беше плешив, леко понапълнял мъж, носеше съветски часовник и омачкан сив костюм. Заедно с Вадим се срещнахме с него за обяд в италианския ресторант „Дориан Грей“, на отсрещния бряг на Москва река, точно срещу Блатния площад.

След обичайния първоначално неангажиращ разговор казах направо:

— Искаме да говорим с вас, защото се опитваме да разберем какво е откраднато от „Газпром“. Вие сте един от експертите в тази област и се питах дали бихте споделили с нас това, което знаете?

Настъпи кратко мълчание и си помислих, че може да съм прехвърлил допустимата граница. Но после лицето му се оживи.

Сложи ръце върху бялата покривка на масата и се наведе напред.

— Радвам се, че ме попитахте за това. Ръководителите на „Газпром“ са най-голямата шайка крадци, която можете да си представите. Те крадат всичко.

— Като например? — попита го Вадим.

— Вземете „Таркосалнефтегаз“ — рече мъжът и удари с лъжицата си по масата. — Те направо го измъкнаха от „Газпром“.

Вадим попита:

— Какво е Тарко...

— Тарко Салей — прекъсна го човекът — е петролно находище в Ямало-Ненецкия регион. В него има около четиристотин милиарда кубически метра природен газ.

Вадим извади калкулатора и превърна това число в еквивалента на варели петрол. Получихме 2,7 милиарда барела петрол. Това означаваше, че запасите в Тарко Салей са по-големи от резервите на американската петролна компания „Оксидентъл Петролеум“, чиято стойност се изчислява на 9 милиарда долара.

Аз не се впечатлявам лесно, но да откраднеш компания за 9 милиарда долара директно от „Газпром“, направо ме шокира. Човекът ни съобщи и подробности, като посочи имена и дати и ни разказа и за други големи петролни находища, които също са били откраднати. Задахме му колкото може повече въпроси, които ни идваха наум, и успяхме да запълним седем страници от един ноутбук. След два часа трябваше да прекратим обяда, иначе той щеше да продължи още дълго да говори.

Без да подозирам, се бях натъкнал на най-важното социално явление в постсъветска Русия — все по-разрастващата се огромна пропаст между бедни и богати. По съветско време най-богатият човек в Русия беше шест пъти по-богат от най-бедния. Членовете на Политбюро можеха да имат по-голям апартамент, кола и хубава дача, но не повече. Обаче в 2000 година най-богатият човек беше станал 250 000 пъти по-богат от най-бедния. Това несъответствие беше постигнато за толкова кратко време, че то тровеше психиката на нацията. Хората бяха много гневни и бяха готови да кажат и майчиното си мляко пред всеки, който имаше желание да ги слуша.

Повечето други срещи преминаха, общо взето, по същия начин. Срещнахме се с един консултант по производството на природен газ,

който ни разказа за друго откраднато петролно находище. Разговаряхме с изпълнителен директор на газопровод, който ни разправи как „Газпром“ отклонил всичките си продажби на природен газ в бившия Съветски съюз към неясен посредник. Срегнахме се с бивш служител, който ни описа как „Газпром“ беше дал огромни заеми на приятели от ръководните среди при условия, много по-изгодни от пазарните. Накрая напълнихме цели два ноутбука с унищожителни твърдения за кражби и измами.

Ако цялата информация беше вярна, това вероятно беше най-голямата кражба в историята на бизнеса. Ала имаше един голям проблем. Нямахме абсолютно никаква представа дали тези твърдения бяха верни. Нещата, които ни казаха хората, можеха да бъдат неверни, преувеличени или умишлено заблуждаващи. Трябваше да намерим начин да проверим това, което бяхме чули.

Но как можехме да проверим нещо в Русия? Та не беше ли тъкмо това същината на проблема, пред който бяхме изправени с „Газпром“? Не беше ли Русия толкова непрозрачно място, че понякога имаш чувството, че не можеш да видиш дори ръката пред лицето си?

Така изглеждаше, но на практика изобщо не беше чак толкова непрозрачна. Трябваше само да поразчистим повърхността, за да видим, че колкото и да е странно, Русия е едно от най-прозрачните места на света. Просто трябва да знаеш как да се добереш до информацията и ние научихме това почти случайно няколко седмици след като приключихме разговорите за „Газпром“.

Вадим карал фолксвагена си на път за работа, когато спрял в голямо задръстване при пресичането на улица „Тверская“ и Пушкинския площад. На това кръстовище всички коли трябва да завиват или наляво, или надясно, създавайки почти постоянно задръстване през по-голямата част от деня. Понякога шофьорите са принудени да стоят по цял час в колите, а през това време инициативни улични хлапаци се опитват да продават какво ли не, от пиратски дискове до вестници и запалки.

В този ден, докато Вадим седял в колата, се приближило момче, което рекламирало стоката си. Той не проявил интерес, но момчето било настоятелно.

— Добре де, какво продаваш? — попитал отегчено Вадим.

Момчето разтворило мърлявата си синя грейка и показало комплект компактдискове в пластмасов класьор.

— Имам бази данни.

Вадим наострил уши.

— Какви данни?

— Всякакви. Мобилни телефонни указатели, данъчни декларации, данни за пътни нарушения, информация за пенсионни фондове, каквото ти хареса.

— Интересно. Колко?

— Зависи. Между пет и петдесет долара.

Вадим разгледал ситните надписи на комплект компактдискове, предлаган от момчето, и забелязал един, озаглавен „База данни на Московската регистрационна палата“. Не можел да повярва на очите си. Московската регистрационна палата е организацията, която проследява и събира информация за собствениците на всички базирани в Москва компании.

Посочил диска.

— Колко искаш за този?

— За него ли? Ами... пет долара.

Дал на момчето пет долара и взел диска.

Веднага щом пристигнал в офиса, отишъл при компютъра, за да види дали не е дал 5 долара за празен диск. Но както обещало момчето, на екрана се появило меню, от което Вадим можел да издири кой е собственикът на всяка компания в Москва.

В този момент открихме второто най-интересно социално явление в Русия — че тя е едно от най-бюрократичните места в света. Заради съветското централизирано планиране Москва е имала нужда от данни за всяка сфера от живота, за да могат нейните бюрократи да вземат решения по всеки въпрос, като се започне от това, колко яйца са нужни в Красноярск до какво количество електричество е необходимо във Владивосток. Въпреки че съветският режим отдавна беше паднал, нищо не се беше променило особено — московските министерства продължаваха да съществуват и тяхната бюрокрация полагаше големи усилия да държи сметка за всичко, за което отговарят.

След случайното попадение на Вадим на площад „Пушкин“ бързо станаме специалисти по намирането на всякакъв вид други данни, които да ни помогнат да проверим твърденията, събрани от

разговорите за „Газпром“. Като използвахме тези бази данни, изчислихме, че между 1996 и 1999 година ръководството на „Газпром“ е продало почти на безценица няколко големи находища на природен газ.

Тези трансфери бяха не само огромни, те бяха нагли и бяха извършени без капка срам. Новите собственици на откраднатото имущество не бяха направили нищо дори да прикрият собствеността си.

Един от най-крещящите примери беше историята на „Сибнефтегаз“, дъщерна фирма на „Газпром“. През 1998 година тази фирма, производител на сибирски природен газ беше притежавала лицензи за богато на природен газ находище с капацитет, равняващ се на 1,6 милиарда барела петрол. На базата на съвсем скромна преценка изчислихме, че стойността на този филиал на „Газпром“ е около 530 милиона долара, но на група купувачи е било позволено да купят 53 процента от „Сибнефтегаз“ за общата сума от 1,3 милиона долара — т.е. според нашите изчисления с 99,5 процента по-ниско от истинската цена!

Кои бяха тези щастливи купувачи? Един от тях беше Геннадий Вяхирев, братът на изпълнителния директор на „Газпром“, Рем Вяхирев. Заедно със сина си Андрей, Геннадий беше използвал фирмата, за да купи 5 процента от „Сибнефтегаз“ за 87 000 долара.

Друг пакет от 18 процента беше купен за 158 000 долара от фирма, частично притежавана от някой си Виктор Брянских, мениджър на отдела на „Газпром“ за стратегическо развитие. Още 10 процента от „Сибнефтегаз“ бяха купени от фирма, притежавана от Вячеслав Кузнецов и съпругата му Наталия. Вячеслав оглавяваше отдела на „Газпром“ за вътрешен контрол, т.е. точно звеното, което би трябвало да открива и да предотвратява подобни неща.

Като използвахме такива похвати, открихме още шест други големи трансфера. Когато Вадим събра цялото количество резерви от петрол и природен газ, напуснали счетоводния баланс на „Газпром“, той установи, че са били отстъпени резерви, равни на тези на Кувейт. За много по-малки количества са се водили истински войни.

Още по-изненадващо беше, че макар тези резерви от петрол и природен газ да бяха огромни, според изчисленията на Вадим те представляваха само 9,65 процента от общите резерви на „Газпром“. С

други думи, повече от 90 процента от резервите на компанията не бяха откраднати. Никой друг инвеститор не беше наясно с това. Пазарите предполагаха, че буквално всеки кубически метър природен газ и всяка капка петрол са били откраднати от компанията, което обясняваше защо нейните акции бяха с 99,7 процента по-евтини от акциите на сравнимите с нея западни компании. Ние току-що бяхме доказали, че повече от 90 процента са още там, но никой друг не знаеше това.

Какво би трябвало да направи един инвеститор в такава ситуация? Ще ви кажа какво: да изкупи колкото може повече от тези акции.

В един свят, в който хората се борят със зъби и с нокти да изкарат 20 процента печалба, ние току-що бяхме намерили нещо, което можеше да ни даде 1000 и дори 5000 процента. Това беше толкова очевидно, че фондът увеличи инвестицията си в „Газпром“ до лимита от 20 процента, най-големия процент акции, който правилникът на фонда разрешаваше да имаме в една компания.

За повечето експерти по инвестициите това е моментът, когато трябва да спреш. Направил си си сметката, инвестирал си и сега трябва да чакаш другите да открият това, което си открил. Но аз не можех да постъпя така. Разкритията ни за „Газпром“ бяха прекалено големи. Трябваше да ги споделя със света.

Тогава направих нещо твърде необичайно за моята професия. Разделих събраната информация за „Газпром“ на шест части и ги дадох на големи западни издания. Техните репортери и редактори веднага схванаха какво въздействие ще има тази история, а нашето разследване беше толкова пълно, че те не можах да устоят на изкушението. Бяхме им спестили месеци разследваща работа и не след дълго те превърнаха разследването в редица стряскащи статии.

Първата се появи в „Уолстрийт Джърнъл“ на 24 октомври 2000 г. под заглавие „Крадец на газ?“ В нея се описваше как в откраднатите газови находища има природен газ, достатъчен „да задоволи нуждите на цяла Европа за пет години“. На следващия ден „Файненшъл Таймс“ публикува статията: „Директори на «Газпром» се срещат, за да обсъдят методите на управление“. В нея се посочваха подробности за всички „приятелски и роднински“ трансакции в „Газпром“. На 28 октомври „Ню Йорк Таймс“ публикува в раздела си за международен бизнес

статия под заглавие „Директори обсъждат продажбите на активи в «Газпром».

Малко по-малко от месец след това, на 20 ноември, «Бизнес Уик» публикува статията «Газпром» на скарата“. И на 24 декември „Вашингтон Пост“ помести статия под заглавие „Трансферите на активи могат да се окажат предизвикателство за Путин“.

Обществеността в Русия и в чужбина беше шокирана от нивото на корупция в „Газпром“. През следващите шест месеца се появиха повече от 500 статии на руски и 275 на английски език, в които се даваха подробности за това, което бяхме разкрили в „Газпром“.

Този широк медиен отзвук имаше забележимо отражение в Русия. Руснаците приемаха твърденията за корупция и рушвети някак абстрактно, но когато им се дадоха конкретни примери кой и колко пари беше получил, те побеснях. Толкова се разгневиха, че през януари 2001 година руският парламент свика дебати за ситуацията в „Газпром“. Това доведе до препоръка към Сметната палата да извърши собствено разследване на „Газпром“.

В отговор на разследването на Сметната палата бордът на директорите на „Газпром“ поръча на одиторската компания „Прайс Уотърхаус Купър“ да извърши независимо проучване. След няколко седмици Сметната палата обяви резултатите от разследването. Може би не беше много изненадващо, че те не намериха нищо нередно в поведението на ръководството на „Газпром“. Оправдаха трансферите на активи, като заявиха, че „Газпром“ „има недостиг на капитали и затова се нуждае от външни резерви“.

Оставаше само одитът на „Прайс Уотърхаус“. Тя печелеше милиони долари годишно от „Газпром“ като техен одитор, така че всяко осъждане на „Газпром“ би било осъждане на тях самите. Затова, както се очакваше, те също оправдаха действията на „Газпром“ Излязоха с тъпи и нелогични аргументи, с които се опитаха да обяснят защо всичко, което разкрихме, било обяснимо и законно.

Въпреки че тези резултати не бяха напълно неочаквани, бях толкова омерзен, че не исках да бъда в Москва, когато на 30 юни 2001 година „Газпром“ свика годишното си общо събрание. Знаех, че въпреки нашите разкрития ръководителите на фирмата ще се перчат като горди пауни и ще разправят на света колко добре е била управлявана тя.

Исках да избегна този спектакъл, затова попитах Елена дали ще иска да се махнем от Москва за един дълъг уикенд. Тя току-що беше завършила работата си по голям проект и се съгласи, затова купих два билета до Истанбул, едно от малкото желани места, в които Елена можеше да отиде без виза.

Заминахме в деня на годишното събрание на „Газпром“ и след като пристигнахме на летище „Ататюрк“, взехме такси до хотел „Чираган Палас“ — бивш султански дворец на европейския бряг на Босфора. Беше хубав летен ден. Излязохме на верандата непосредствено до басейна и обядвахме под огромен бял чадър, който ни пазеше от палещото слънце. Долу влизаха и излизаха от Мраморно море кораби с всякакви размери. Полетът със самолета беше продължил само три часа, но екзотичните гледки и звуци на Турция, съчетани с успокояващото присъствие на Елена, ме накараха да се почувствам на милиони километри от отблъскващата непочтеност на Русия.

Тъкмо поръчахме ментов чай и десерт, когато мобилният ми телефон извънтя. Не исках да отговарям, но беше Вадим.

А той имаше изумителни новини.

Ръководството на „Газпром“ изобщо не могло да се перчи на годишното общо събрание. Рем Вяхирев бил току-що уволнен не от друг, а от самия президент Владимир Путин.

Той заменил Вяхирев с напълно неизвестния Алексей Милер. Веднага след като встъпил в длъжност, Милер обявил, че ще пази останалите активи на „Газпром“ и ще възстанови откраднатото. В отговор на случилото се само за ден цената на акциите скочила със 134 процента.

През следващите две години тя отново се удвои. После пак... и пак се удвои. През 2005-а цената на акциите на „Газпром“ се увеличи сто пъти в сравнение с тази, когато фондът „Хермитидж“ купи първите си акции. Не със 100 процента, а сто пъти. Това безспорно беше най-добрата инвестиция, която бях направил в живота си.

ПЕТДЕСЕТ ПРОЦЕНТА

Освен работата и времето, прекарвано с Елена, едно от нещата, които най-много обичах в Москва, беше да играя тенис и го правех често. Една студена събота през февруари 2002 година закъснявах за игра с мой приятел, брокер. Алексей караше бързо, а Елена и аз седяхме на задната седалка, хванати за ръце. Когато приближихме последната отсечка от пътя до покрития тенискорт, забелязах голям, тъмен предмет насред улицата. Колите се отклоняваха вляво и вдясно, за да го избегнат. Помислих, че е брезентова торба, паднала от камион, но когато приближихме, видях, че е човек.

— Алексей, спри! — извиках.

Той не каза нищо, но и не даде признаци, че ще намали.

— Спри, по дяволите! — настоях аз и той с нежелание спря колата до човека. Отворих вратата и изскочих навън. Елена ме последва, а когато Алексей разбра, че няма измъкване от положението, също излезе от колата. Коленичих до мъжа, а колите продължаваха да профучават покрай нас и да надуват клаксоните. Човекът не кървеше, но беше в безсъзнание и забелязах, че потрепва, а от устата му излизаше пяна. Не знаех какво се беше случило, но поне беше жив.

Наведох се, мушнах ръка под едната му мишница. Алексей го подпря от другата страна, а Елена го хвана за краката. Заедно го преместихме встрани от пътя.

Качихме го на тротоара, намерихме място с натрупан сняг и го поставихме там. Започна да идва на себе си.

— Епилепсия — чухме го да мълви. — Епилепсия.

— Ще се оправиш — каза му Елена на руски и го потупа по ръката.

Някой сигурно се беше обадил на телефон за спешни случаи, защото точно тогава пристигнаха три полицейски коли. Изумителното беше, че полицаите изобщо не обърнаха внимание на човека, а се скупчиха на тротоара и започнаха да се оглеждат за някой виновен.

След като ме чуха да говоря на английски и решиха, че съм чужденец, се насочиха към събралите се наоколо руснаци. Накрая ченгетата се нахвърлиха върху Алексей и го обвиниха, че е блъснал човека с колата. Пострадалият мъж, който вече беше дошъл напълно в съзнание, се опита да обясни, че не е бил блъснат и че Алексей е искал да му помогне, но полицаите не му обърнаха внимание. Поискаха документите на Алексей и го накараха да духа в уреда, за да разберат дали е употребил алкохол. След това започнаха разгорещена разправа с него, която продължи петнайсетина минути. Накрая, като се увериха, че нищо лошо не се беше случило, се качиха в колите и отминаха. Мъжът ни благодари и се качи в една линейка, която беше пристигнала, докато Алексей се разправяше с полицаите, а ние влязохме в нашата кола.

Вътре той обясни защо не е искал да помогне, а Елена преведе:

— В Русия винаги става така. Няма значение дали този човек е блъснат, или не. След като полицията се намеси, те ще обвинят някого и с това историята приключва.

Алексей беше успял да се отърве благодарение на това че беше полковник, работил в транспортната полиция. Но на обикновения москвичанин една проява като добър самарянин може да му коства седем години затвор и всички руснаци го знаеха.

Типична руска история.

Отидох да играя тенис, но колкото и да се опитвах, не можех да прогоня случилото се от главата си. Ами ако не бяхме спрели? Рано или късно някоя кола нямаше да успее да го заобиколи и мъжът можеше да бъде сериозно наранен или убит. Подобни ситуации със сигурност се случваха всеки ден из Русия и тази мисъл ме накара да потръпна. Този перверзен сценарий се отнасяше не само до безопасността на пътя. Той се случваше във всички сфери от живота: в бизнеса, при недвижимите имоти, в здравеопазването, в училищния двор и на всякакви други места. Навсякъде, където ставаха лоши неща, хората гледаха да не се замесват, за да опазят собствената си кожа. Не защото им липсваше чувство за граждански дълг, а защото цената за намесата им можеше да бъде наказание, а не похвала.

Може би трябваше да погледна на тази случка като на поличба. В Русия трябваше да си гледам собствената работа и да не се опитвам да разобличавам корумпираните компании, в които инвестирах. Но аз си

мислех, че мога да помогна. Тъй като не бях руснак, полицията престана да се занимава с мен в мига, в който ме чу да говоря английски. Затова си мислех, че мога да правя неща, които на един руснак в моето положение никога няма да бъде позволено да прави.

Което пък обяснява защо, след като видях колко добре проработи нашата кампания срещу „Газпром“, реших да се боря с корупцията и в други големи компании, в които имахме акции. Насочих се към Единната електрическа система (ЕЕС) и Сбербанк, националната спестовна банка. Както в случая с „Газпром“, прекарах месеци да разследвам как се извършват кражбите. Събрах резултатите в лесноразбираемо изложение и го изпратих на международните медии.

Както стана с „Газпром“, когато кампаниите получиха твърде широк международен и вътрешен отзвук, правителството на Путин се намеси и показа мускули.

Когато разкрих, че изпълнителният директор на ЕЕС се опитва да продаде активи на компанията с огромна отстъпка на различни олигарси, Кремъл наложи мораториум върху тези продажби. След като заведох съдебно дело срещу Сбербанк и борда на директорите, че продават евтино акции на вътрешни хора и приятели, изключвайки по-малките акционери, Русия промени законодателството, отнасящо се до нарушаването на правата на акционерите.

Може да се запитате защо Владимир Путин ми позволи да правя тези неща. Отговорът е, че за известно време интересите ни съвпадаха. Когато през януари 2000 година стана президент, той получи титлата „президент на Руската федерация“, но действителната власт беше в ръцете на олигарсите, губернаторите на региони и на групи от организираната престъпност. Веднага щом встъпи в длъжност, най-неотложният му приоритет беше да отнеме властта от тези хора и да я върне там, където ѝ е мястото — в Кремъл, или по-конкретно в собствените си ръце.

Общо взето, спрямо мен и антикорупционните ми кампании Путин действаше според политическата максима „Врагът на твоя враг е твой приятел“, затова редовно използваше свършената от мен работа като претекст да се справи със своите врагове олигарси.

Бях така увлечен от собствения си успех и нарастващите печалби на фонда, че не разбирах това. Наивно си мислех, че Путин действа в

съответствие с националния интерес и наистина се опитва да прочисти Русия.

Много хора се питаха защо олигарсите просто не ме убиха за разкриването на корупцията. Добър въпрос. В Русия хората ги убиваха за много по-малко. Това беше абсолютно беззаконно общество, където можеше да се случи всичко и където често се случваше какво ли не.

Това, което ме спаси, не беше нечий страх от закона, а параноята. Русия е страна, която живее с теории на конспирацията. Има купища обяснения защо се случват нещата и никое от тях не е ясно и категорично. Според логиката на обикновения руснак не е възможно някакъв си нищо и никакъв американец, който почти не говори руски, да се нахвърли открито сам срещу най-могъщите олигарси в Русия. Единственото правдоподобно обяснение беше, че аз вероятно действам като пълномощник на някой много по-могъщ. Отчитайки как всяка от моите битки с олигарсите доведе до намеса на Путин или на правителството, за повечето хора този някой беше не друг, а самият Владимир Путин. Подобна мисъл беше направо смешна. Никога не се бях срещал с Путин. Но тъй като всички ме мислеха за „негов човек“, никой не ме докосваше.

Резултатът от нашите кампании и намесите на Путин беше изумителното възстановяване на фонда. В края на 2003 година стойността на фонда се беше покачила с повече от 1200 процента, откакто беше стигнал дъното на финансовия пазар. Възстанових всички загуби от 1998 година. За това бяха нужни пет години и херкулесовска работа, но постигнах целта си да измъкна клиентите си от ужасната дупка. Освен че си отмъстих, почувствах, че съм открил идеалния бизнес модел: не само печелех пари, но и помагах на Русия да стане по-добро място за бизнес. Много малко занимания по света ви позволяват да печелите пари и същевременно да правите добро, а аз вършех едно от тях.

Всичко изглеждаше прекалено добре, за да е вярно, и се оказа точно така.

Рано в една съботна утрин през октомври 2003 година, докато тичах по подвижната пътечка в апартаментата и гледах заглавията на новините по Си Ен Ен, на екрана се появи съобщение, че Михаил Ходорковски, изпълнителният директор на ЮКОС и най-богатият човек в Русия, е бил арестуван.

Скочих от пътечката, избърсах потта от челото си и се втурнах в кухнята, където Елена приготвяше закуска.

— Чу ли новините? — извиках, все още задъхан.

— Да, току-що го казаха по радиото. Направо невероятно.

— Какво мислиш, че ще стане?

— Не знам. Не мога да си представя, че в понеделник сутринта ще е още в затвора. В Русия богатите не прекарват дълго време в затвора.

Приех със смесени чувства новината за ареста на Ходорковски. Ако той останеше в затвора дори за няколко дни, в краткосрочен план руският финансов пазар щеше да понесе голям удар и фондът щеше да загуби пари. Но в дългосрочен план, ако по някакво чудо остане в затвора и това стане началото на разправа с олигарсите, то щеше да означава, че Русия има шанс да стане нормална държава. По принцип това щеше да е добро не само за фонда, но и за всички, които живееха в Русия.

Когато в понеделник сутринта пристигнах в офиса, Ходорковски беше все още в затвора и борсата отвори при спад от 10 процента. Арестът и задържането му бяха на първите страници на всички големи вестници по света. Клиентите ми започнаха да се паникьосват и през целия ден ми звъняха по телефона. Какво означава това? Какво ще стане по-нататък? Трябва ли да изтеглят парите си от Русия?

Не знаех, а и никой не можеше да каже. Всичко се свеждаше до личните преговори между Владимир Путин и Михаил Ходорковски, в които нито законът, нито логиката играеха някаква роля.

По причини, които едва ли някой може да узнае някога, тези преговори се развиха зле за Ходорковски и в края на седмицата той все още беше в затвора. След това руското правителство ескалира нещата, като наложи запор на 30-те процента акции на Ходорковски в ЮКОС.

Това беше безпрецедентно. Беше не само лична катастрофа за Ходорковски, но и за целия финансов пазар. Страхът от експроприация се таеше в главата на всеки инвеститор и сега това се случваше при Владимир Путин. През следващите четири работни дни пазарът се срива с още 16,6 процента и ЮКОС загуби 27,7 процента от стойността си.

Защо Путин правеше това? Най-разпространената теория беше, че Ходорковски е нарушил златното правило на Путин: „Стой настрана

от политиката и ще запазиш придобитото си по незаконен начин богатство“. Ходорковски беше нарушил тази максима, като беше отпуснал милиони долари на опозиционните партии за предстоящите парламентарни избори и беше започнал да прави изявления, открито насочени срещу Путин. А той е човек, който вярва в символи, и тъй като Ходорковски беше престъпил червената линия, Путин трябваше да го използва като пример за останалите.

Като че ли за да подчертае още по-дебело това, той започна тотален лов на вещици срещу всички, свързани с Ходорковски. През седмиците след арестуването му руските правозащитни органи се заеха с финансираните от Ходорковски партии, срещу създадените от него благотворителни дружества и срещу дузини негови служители.

През юни 2004 година Ходорковски и неговият бизнес партньор Платон Лебедев бяха изправени пред съда и осъдени по шест обвинения в измама, две за укриване на данъци и едно за кражба. И двамата получиха присъда по девет години затвор. Тъй като всичко това се правеше заради символиката, Путин направи нещо безпрецедентно: позволи на телевизионните камери в съдебната зала да снимат най-богатия човек в Русия как седи в мълчание в клетката на подсъдимия.

Това беше стряскащ символ. Представете си, че сте седемнадесетият по богатство в Русия олигарх. Намирате се на яхтата си пред хотел „Дю Кап“ в Антиб на Лазурния бряг. Току-що сте изчукали метресата си и минавате през хола към камбуза, за да вземете две чаши шампанско и малко черен хайвер. Хващате дистанционното и включвате канала на Си Ен Ен. Там, точно пред очите си, виждате един от своите колеги — човек, който е много по-богат, по-умен и по-могъщ от вас — да седи в клетка.

Каква би била естествената ви реакция? Какво бихте направили?

Всичко, за да сте сигурни, че няма да свършите в такава клетка.

След като Ходорковски беше намерен за виновен, повечето руски олигарси вероятно един след друг са ходили при Путин и са казвали:

— Владимир Владимирович, какво мога да направя, за да съм сигурен, че няма да свърша в клетка?

Не съм бил там, затова само ще предположа, но си представям, че отговорът на Путин ще е прозвучал приблизително така:

— Петдесет процента.

Не 50 процента за държавата или 50 процента за президентската администрация, а 50 процента за Владимир Путин. Не мога да твърдя това със сигурност. Може да са били 30 или 70 процента, а може да е имало някаква друга уговорка. Но със сигурност знаех, че след осъждането на Ходорковски моите интереси и тези на Путин вече не съвпадаха. Той направи от олигарсите свои „курви“, укрепил властта си и според много преценки стана най-богатият човек в света.

За съжаление не обърнах достатъчно сериозно внимание, за да видя, че Путин и аз отиваме към сблъсък. След ареста на Ходорковски и осъждането му не промених поведението си. Държах се точно както преди това — посочвах и клеймах руските олигарси. Макар че сега имаше разлика. Вместо да преследвам враговете на Путин, аз действах срещу неговите икономически интереси.

Може да се запитате защо не съм могъл да видя това. Всичко се свеждаше пак до случката с човека на пътя. В онзи ден полицията не се занима с мен, защото не бях руснак. Вярвах, че тъй като съм чужденец, по някакъв начин за мен нямаше да се отнасят неписаните правила, които управляват живота на всички останали в Русия. Ако бях руски гражданин, занимаващ се с антикорупционна дейност, със сигурност щях да бъда арестуван, бит или убит.

Ала Путин не беше толкова безцеремонен, колкото е сега. Тогава убийството на един чужденец щеше да бъде твърде драстична стъпка. А хвърлянето ми в затвора щеше да го превърне също толкова в заложник на ситуацията, колкото и мен. Ако го направеше, всеки западен държавен глава щеше да бъде принуден да отделя една трета от срещите си с него, за да пледира за моето освобождаване. В края на краищата Путин взе компромисно решение, което задоволи всички от неговия кръг: на 13 ноември 2005 година при завръщането ми в Москва от Лондон бях спрял във ВИП залата на Шереметиево-2, задържан в продължение на петнадесет часа и експулсиран от страната.

19

ЗАПЛАХА ЗА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

Веднага щом слязох от самолета, с който ме депортираха от Москва, започнах да се обаждам по телефона тук и там, за да се опитам да разбера какво не беше наред. Елена, която беше бременна в осмия месец, се опита да ми помогне по всякакъв възможен начин. Бях прекарал предишните десет години да изграждам с много усилия тухла по тухла бизнеса си. Пренебрегвах обществения живот, за да следя всяка промяна на борсата, и превръщах уикендите в работни дни, за да създам инвеститорско-консултантски бизнес за 4,5 милиарда долара. Не можех да позволя анулирането на визата ми да унищожи с един удар всичко това.

Първо се обадих на един адвокат в Лондон с добри връзки, специализирал се по емигрантските въпроси. Той ме изслуша и беше заинтригуван. Току-що беше чул, че и на друг английски гражданин — Бил Бауринг, адвокат по въпросите на човешките права, бил отказан достъп в Русия в същия ден след мен, и заподозря, че моето експулсиране може да се дължи на объркване на имената. Помислих си, че това е малко вероятно, но все пак си имахме работа с Русия.

Следващото ми обаждане беше в банката HSBC, която ми беше бизнес партньор, след като Едмънд продаде своята. Те бяха огромна бюрократична корпорация, с която се работеше трудно, когато станеше въпрос за печелене на пари, но бяха на изключително високо ниво, когато нещата се отнасяха до английска фирма.

Първо разговарях с изпълнителния директор на частната банка Клайв Банистър. След петнадесет минути той ме свърза със сър Родерик Лайн, бивш английски посланик в Русия, който беше консултант на банката по такива проблеми. Сър Родерик обеща да ми помогне да се промъкна през лабиринта от отдели и отделчета на английското правителство. Петнадесет минути след като разговарях с

него, имах насрочена среща със Саймън Смит, шеф на дирекцията за Русия при Форин Офис.

Два дни по-късно отидох в сградата на министерството в Лондон, внушително здание в неокласически стил на „Кинг Чарлз стрийт“, малко след „Даунинг стрийт“. Представих се в приемната, след което ме преведоха през голям вътрешен двор до главния вход. Вътре имаше сводести тавани, мраморни колони и други имперски елементи във викториански стил. Това място е било построено в апогея на Британската империя, за да внушава страхопочитание и респект на посетителите, и въпреки че се бях срещал с какви ли не изпълнителни директори, политици и милиардери, то ми оказа същото въздействие.

Саймън Смит пристигна след няколко минути. Беше около пет години по-възрастен от мен, с гъста прошарена коса и очила в метални рамки на червендалестото лице.

— Здравейте, господин Браудър. Много се радвам, че успяхте да дойдете — каза приветливо той с школуван акцент. Седнахме и Смит наля чай от синьо-бяла кана от китайски порцелан. Когато ароматът на цейлонския чай се разнесе из стаята, рече: — И така, изглежда, че имате неприятности с нашите приятели в Москва.

— Да, така изглежда.

— Всъщност мога да ви зарадвам с новината, че вече работим по случая — каза с професионален тон той. — Нашият министър за Европа в момента е в Москва. Възнамерява да повдигне въпроса утре пред Сергей Приходко, външнополитическия съветник на Путин.

Това ми прозвуча обнадеждаващо.

— Чудесно. Кога, мислите, че можем да научим как е минала срещата?

Смит сви рамене.

— Скоро, предполагам. — После се наведе напред и хвана чашата си с две ръце. — Но, Бил, трябва да имаш предвид едно важно нещо.

— Да?

— Когато бях в посолството в Москва, следях с голямо възхищение кампаниите ти в защита на правата на акционерите и знам колко успешно използваше пресата за целите си. Обаче в сегашната ситуация трябва на всяка цена да предотвратиш изтичането на информация по въпроса. Ако историята стане обществено достояние,

няма да можем да ти помогнем. Руснаците ще се заинатят и проблемът ти никога няма да бъде решен. Те винаги държат на решение, при което да запазят престижа си.

Оставих на масата чашата с чая и се опитах да не показвам смущението си. За мен би било напълно неестествено да се съобразя с този съвет. Но в случая бях изправен пред най-големия проблем в професионалната си кариера, а английското правителство беше готово да упражни натиск заради мен. Разбихах, че трябва да се съобразя с настояването на Смит, затова се съгласих и срещата приключи. Следващия следобед Смит ми се обади, за да ми каже: — Приходко казал, че нямал представа защо си депортиран, но обещал да провери — каза го, сякаш ми съобщаваше добра новина. Стори ми се доста неправдоподобно главният външнополитически съветник на Путин да не знае за експулсирането на най-големия чужд инвеститор в Русия. — И, Бил — продължи Смит, — решихме нашият посланик в Москва Тони Брентън да се намеси. Той би искал да поговори с теб колкото може по-скоро.

На следващия ден се обадох на Брентън. Започнах да му разказвам историята си, но след няколко секунди той ме прекъсна.

— Не е нужно да продължаваш, Бил. Знам всичко за теб и „Хермитидж“. Мисля, че руснаците постъпват доста глупаво, като си развалят отношенията с важен инвеститор като теб.

— Надявам се да е грешка.

— Аз също. Трябва да ти кажа, че съм по-скоро оптимистично настроен и въпросът с визата ще се разреши, след като поговоря с точните хора. Не се безпокой. Намираш се в добри ръце.

Наистина се почувствах така. Харесвах Тони Брентън. Подобно на Смит, той като че ли наистина искаше да разреши този проблем. Не знаех дали загубата на визата ми се дължи на объркване на имената, или някой от обектите на антикорупционната ми кампания си отмъщаваше, но се надявах, с подкрепата на английското правителство, да се оправя.

Първото нещо, което Брентън направи, беше да изпрати молба до руското Министерство на външните работи за официално обяснение. Ако анулирането на визата ми наистина се дължеше на объркване на имена, щеше веднага да се разбере.

Седмица по-късно секретарката на Тони Брентън се обади, за да каже, че получили отговор от Министерството на външните работи. Изпрати ми копие по факса. Веднага след като излезе на апарата, го подадох на Елена да го преведе.

Тя се прокашля и прочете: „Имаме честта да ви уведомим, че решението за отказ на достъп в Руската федерация на гражданина на Великобритания Уилям Браудър е било взето от компетентните органи в съответствие с член двадесет и седми, алинея първа, на Федералния закон.“

— Какъв е член двадесет и седми на федералния закон?

Елена сви рамене.

— Нямам представа.

Обадих се на Вадим, който беше в Москва, и го попитах.

— Почакай една секунда. — Чух го да изписва нещо на компютъра. След около минута той отново беше на телефона. — Бил, член двадесет и седми разрешава на руското правителство да налага забрана за влизане в страната на хора, които представляват заплаха за националната сигурност.

— Какво?

— Заплаха за националната сигурност — повтори Вадим.

— Мамка му! — изругах тихо. — Това не е добре.

От писмото ми стана ясно, че анулирането на моята виза определено не се дължи на объркване на имена. Изобщо не ме бяха сбъркали с Бил Бауринг. Някой сериозно искаше да ми бъде забранено да влизам в Русия.

20

„VOGUE CAFÉ“

Когато казах на Тони Брентън, че руснаците са ме обявили за заплаха за националната сигурност, той рече:

— Това е лошо. Бил, но не се безпокой. Ще продължим да работим по дипломатическите канали. Имам насрочена среща с Игор Шувалов, един от главните икономически съветници на Путин. Предполагам, че ще прояви разбиране. Но на този етап няма да навреди да накараш и някои от твоите хора, с които имаш връзка, да се намесят.

Съгласих се и с Вадим започнахме да съставяме списък на руските официални лица, които познавах и които, според нас, биха могли да помогнат.

След запознанството ни в Москва преди пет години с Елена бяхме започнали да живеем заедно, сключихме брак и тя беше бременна с първото ни дете. Беше в Лондон през двата месеца преди датата на раждането. Вечерта на 15 декември 2005 година седях в леглото и добавях имена към списъка, когато Елена излезе от банята. Халатът ѝ беше здраво привързан около издутия корем.

— Бил — рече уплашена тя, — мисля, че водите ми току-що изтекоха.

Скочих, листата се пръснаха върху завивките на леглото и по пода, без да зная какво да правя. Бившата ми жена Сабрина беше родила Дейвид с насрочено цезарово сечение, затова имах съвсем малък опит с раждането по естествен път, а Елена щеше да става майка за първи път. Бяхме изчели всички нужни книги и бяхме посещавали всички предварителни консултации, но когато моментът действително дойде, не се сещахме за нищо. Грабнах предварително подготовения за болницата сак в едната ръка, прегърнах през кръста Елена с другата, бързо я отведох до асансьорите и оттам в гаража до жилищния ни блок, където я настаних в колата. Болницата „Свети Джон и света Елизабет“ беше на съвсем кратко разстояние за кола, но в обзелата ме

паника свих погрешно по „Лисън Гроув“ и се набутах в еднопосочно движение, от което не знаех как да се измъкна. Докато се оглеждах отчаяно, Елена, която обикновено беше кротка и не губеше лесно самообладание, започна да крещи такива думи, каквито никога не я бях чувал да казва. Очевидно контракциите бяха започнали.

Десет минути по-късно пристигнахме пред болницата. Добре че все пак не беше родила на седалката до мен. После се почувствах като попаднал във вихрушка, но след десет часа дъщеря ни Джесика се роди, здраво бебе, което тежеше 3,45 кг. Радостта, която изпитах от раждането на Джесика, напълно прогони от главата ми негативните мисли във връзка с визата.

Напуснахме болницата два дни по-късно. В апартамента ни започнаха да идват приятели с цветя, храна и бебешки подаръци. Дейвид, който току-що беше навършил девет години, веднага се привърза към сестричката си. Картината как я държи за пръв път, увита в пухкавото болнично одеяло, и я целува си остава един от най-скъпите ми спомени. Коледа, която празнувахме, въпреки че с Дейвид бяхме евреи, дойде и отмина и за малко повече от седмица забравих тревогите си.

Новата година премина по същия изключително приятен и беден откъм събития начин. От Русия нямаше новини, тъй като цялата страна празнуваше православната Коледа, но после, рано сутринта на 14 януари 2006-а. Вадим се обади от Москва.

— Бил, току-що разговарях по телефона със заместника на Греф.

Герман Греф беше министър на икономическото развитие и един от най-изявените реформатори в правителството на Путин. Вадим беше се свързал със заместника му преди Коледа, за да го помоли да помогне за решаване на проблема ми с визата.

— И? Какво каза той?

— Каза, че Греф успял да стигне до доста високо ниво, всъщност до Николай Патрушев, шефа на ФСБ, за да разговаря по случая.

— О! — възкликнах аз, едновременно впечатлен и леко уплашен. ФСБ, руската Федерална служба за сигурност, беше тяхната тайна полиция, която през съветско време беше общоизвестна като ползващото се със зловеща слава КГБ. Ако това само по себе си не беше достатъчно плашещо, то самият Патрушев имаше репутацията на един от най-коравосърдечните членове на вътрешния кръг на Путин.

— Той, както изглежда, е казал следното на Греф, цитирам: „Стой настрана от това. Не си пъхай носа в неща, които не те засягат“. — Вадим замълча за секунда, докато осъзнава добре казаното, и добави, като че ли то не звучеше достатъчно плашещо: — Бил, зад тази работа стоят някои много сериозни хора.

Когато чух това, сякаш ме заля леден душ. Доброто настроение от празниците, от раждането на Джесика и увеличаването на семейството ми изчезна и аз бях върнат грубо в реалността.

Седмица по-късно се обади Тони Брентън с подобни обезкуражаващи новини.

— Шувалов прояви разбиране, но каза, че не може да направи нищо.

Тези послания бяха разочароващи, но все още се надявахме на Олег Вюгин, който оглавяваше Федералната служба за финансовите пазари и работеше по нашия случай. Беше писал до заместник министър-председателя с молба визата ми да бъде възстановена. Трябваше да пристигне в Лондон в средата на февруари за една конференция по международно инвестиране и се надявах да донесе добри новини.

Уговорихме се да се срещнем в бара на хотел „Кларидж“ в Мейфеър в първата вечер от престоя му. Но като го видях, веднага разбрах, че нещо не е наред. Седнахме на ниските, тапицирани с кадифе столове, и поръчахме питиета.

Докато чакахме, аз казах:

— Благодаря ти за убедителното писмо, което написа на заместник министър-председателя.

— Няма за какво да ми благодариш, Бил — отвърна той на чудесен английски. — Обаче се страхувам, че то не постигна нищо. Позицията на правителството за твоята виза е непоколебима.

Сърцето ми се сви.

— Колко непоколебима?

Той ме изгледа и повдигна леко вежди. После посочи с пръст към тавана и не каза нищо повече. Путин ли имаше предвид? Не беше ясно, но това беше единственият възможен начин да изтълкувам загадъчния му жест. Ако наистина беше решение на Путин, нямаше как да го променя.

Когато разказах на Вадим за срещата, той не беше толкова обезсърчен като мен.

— Ако Путин наистина стои зад тази работа, сигурно е получил невярна информация за теб. Ще намерим някой от близкото обкръжение, който да му каже истината.

Беше мило от страна на Вадим, че гледа на нещата по такъв начин след тази лоша новина, но това не ме успокои.

— Че кой би могъл да направи това за нас? — попитах скептично.

— Какво ще кажеш за Дворкович? — рече Вадим.

Аркадий Дворкович беше главен икономически съветник на Путин и Вадим се беше запознал с него по време на кампанията ни срещу разпродаването на активи в Националната електрическа компания. Дворкович беше приятелски настроен към нас, а най-важното беше, че президентът го слушаше.

— Струва си да се опита — казах аз.

Вадим се свърза с Дворкович и за моя изненада той каза, че ще се опита да помогне.

Въпреки преднамерения оптимизъм на Вадим ставаше все по-ясно, че възможностите ни за избор бързо намаляват. Няколко дни след като споделих лошите новини от оглавяващия федералната служба за финансовите пазари, в офиса ни в Москва се обади мъж, който отказал да разкрие името си, но твърдял, че има важна информация, свързана с отказа за визата ми. Казал, че ще я предаде само лично и искал да знае кога можем да се срещнем.

Вадим ме попита какво да направи. При нормални условия щяхме да стоим колкото може по-далеч от анонимен руснак, който иска среща, но при множеството препятствия, на които се натъквахме, чувствах, че се нуждаем от някакъв пробив.

— Можеш ли да се срещнеш с него на публично място? — попитах аз.

— Защо пък не — рече Вадим.

— В такъв случай може би си струва — рекох предпазливо.

Ден по-късно непознатият отново се обади и се съгласи да се срещне с Вадим във „Vogue Café“ („Воуг кафе“) на Кузнецкия мост — модно заведение, посещавано от руските олигарси и техните

двайсетгодишни приятелки манекенки. Сред тях стояха безброй въоръжени охранители, което правеше мястото идеално.

Докато срещата им продължаваше, аз крачех нервно напред-назад из апартамента в очакване на новини. Минаха повече от два часа и Вадим ми се обади малко след 11 часа сутринта лондонско време. Гласът му беше тих и мрачен.

— Бил, беше много смущаващо. Този човек имаше много неща за казване.

— Добре, ама преди всичко кой е той?

— Не знам. Не искаше да разкрие истинското си име и ми каза да го наричам Аслан. Със сигурност беше някой на държавна работа. Може би от ФСБ.

— Защо ще вярваме на някой, който отказва да каже името си? — попитах скептично.

— Защото знаеше всичко. Наистина всичко, Бил. Знаеше за опитите ни чрез Греф, Шувалов, Приходко. Пред него имаше документ с всички подробности по задържането ти на летището, копие от писмото от Брентън, всичко. Беше направо плашещо.

По гърба ме полазиха студени тръпки.

— Какво точно ти каза?

— Обясни, че всичко е под контрола на ФСБ и анулирането на визата ти е само началото.

— Само началото?

— Така каза. Обясни, че ФСБ иска, цитирам „да лиши «Хермитидж» от активите му“, край на цитата.

— Мамка му!

— Ами, да. И щяло да стане по-лошо. Не само за фирмата, но и за нас. За мен. Явно ФСБ следи всичко, което правя, и според него скоро ще ме арестуват. — Вадим го каза спокойно. Той винаги говореше така, сякаш описваше неща, които се случват на някой друг.

Бързо скочих от стола и го съборих.

— Вярваш ли му?

— Не съм сигурен, но звучеше достоверно.

— Защо този Аслан ще споделя с нас намеренията им?

— Твърди, че има война вътре в правителството и неговата група е в конфликт с хората, които ни правят тези неща.

Нямах представа дали това наистина е така, или ни будалкат, но бях сигурен в едно: Вадим трябваше да напусне Русия.

— Слушай, мисля че ще е най-добре да дойдеш тук колкото може по-скоро. Ако има дори и най-малка вероятност този човек да казва истината, не можем да допуснем да те арестуват.

— Чакай, чакай, Бил. Да не реагираме прекалено.

— Шегуваш ли се, Вадим? Махни се оттам! Ти си в Русия. Русия! Та там всичко е възможно.

Приключихме разговора, но Вадим отказа да замине. Знаеше, че ако напусне Русия в този момент, може никога да не се върне. Не можеше просто така да замине в изгнание само заради онова, което му беше казал този следобед някакъв анонимен непознат. Искаше повече информация.

Аз гледах по-различно на нещата и го умолявах да поговори с Владимир Пастухов, московски адвокат на „Хермитидж“, когото през годините използвахме като извънцатен съветник. Владимир беше най-умният мъж, когото познавах, и не приличаше на никой от познатите ми. Беше почти сляп и с очилата си с дебели стъкла приличаше на герой от роман на Дикенс. Но като компенсация за този недъг умът му беше по-остър, отколкото на всеки друг. Имаше рядката способност да вниква до най-малката подробност във всяка сложна ситуация. Беше като гросмайстор, способен да предвиди всеки ход на противника не само преди да го направи, но и преди да се е сетил, че е възможен.

Въпреки че Вадим не искаше да замине, все пак се съгласи да се види с Владимир. Когато той отворил вратата на апартамента малко преди полунощ, Вадим сложил пръст пред устните си, за да му покаже, че не трябва да говорят — в случай че апартаментът се подслушва. Той се отместил и го пропуснал да влезе. Отишли в мълчание до компютъра на Владимир и Вадим започнал да пише:

Бях предупреден от някой в правителството, че ще
бъда арестуван. Могат ли да го направят?

Владимир застанал на свой ред пред компютъра.

Като адвокат ли ме питаш, или като приятел?

И двете.

Като адвокат, не. Няма основание за арест. Като приятел, да. Абсолютно. Те могат да направят всичко.

Трябва ли да замина?

Колко достоверен е източникът ти?

Много. Така мисля.

Тогава трябва да заминеш.

Кога?

Веднага.

Вадим се прибрал вкъщи, бързо приготвил един куфар и се отправил към летището за полета на „Бритиш Еървейс“ до Лондон в 5:40 часа сутринта. Тази нощ изобщо не можах да заспя, докато в 2:30 след полунощ лондонско време не получих съобщение на мобилния телефон, че Вадим е в самолета, който ще излети всеки момент.

Той пристигна в Лондон същата сутрин и дойде право в апартамента ми. И двамата бяхме в шок. Не можехме да повярваме колко бързо нещата бяха станали от лоши по-лоши.

Докато седяхме в кабинета и разговаряхме за драматичните събития от предишния ден, Вадим получи съобщение, че икономическият съветник на Путин Аркадий Дворкович приел на сериозно молбата ни за помощ. Дворкович казваше, че убедил няколко души в президентската администрация, че ще е пагубно за руския инвестиционен климат, ако визата ми не бъде възстановена. Най-важното в съобщението беше, че проблемът с визата ми ще бъде поставен за обсъждане следващата събота на съвещание на Съвета за национална сигурност в присъствието на президента Путин.

След това съобщение с Вадим се опитахме да извлечем някаква логика от противоречивите новини, които идваха от Русия. Как министърът на икономиката или председателят на руската Служба по финансовите пазари ни съобщаваха, че положението ми е безнадеждно, а президентският икономически съветник като че ли беше на мнение, че би могъл да помогне и Съветът за национална сигурност да разреши проблема с визата ми?

Дойде ми наум, че може би всеки казва това, което смята за вярно, но руското правителство беше пълно с различни фракции, които изразяваха свое мнение.

Каквото и да ставаше наистина, можех единствено да се надявам фракцията на Дворкович да надделее и съвещанието на Съвета за национална сигурност да доведе до положителен за мен резултат.

Обаче после, четири дни преди голямото съвещание, към уравнението се прибави нов фактор, когато получих имейл от шефа на московското бюро на „Вашингтон Пост“ Питър Фин. То гласеше:

„Здравей, Бил, надявам се, че си добре. Извинявай, че те безпокоя със слухове, но се говори, че имаш трудности с визата. Има ли нещо вярно? Ако е така, искаш ли да говорим за това? За инвеститор от твоя ранг това ще е много важно.

Поздрави, Питър.“

По дяволите! Как беше научил за визата? Това не беше добре. Веднага се сетих за предупреждението на Саймън Смит как руснаците ще се заинатят, ако историята се разчуе. Не отговорих на Фин, а и за щастие той не се обади повече.

За съжаление друг репортер, Аркадий Островски от „Файненшъл Таймс“, ми се обади по телефона в четвъртък. Също чул слуховете.

— Вярно ли е, че са ти отказали достъп в Русия, Бил?

Стомахът ме сви.

— Аркадий, съжалявам, но не мога да коментирам това.

— Хайде, Бил. Та това е голяма новина. Трябва да знам какво става.

Аркадий и аз бяхме на „ти“, защото той беше един от журналистите, изиграли важна роля за разобличаването на „Газпром“. Въпреки че не можех да отрека пред него какво се случваше, трябваше да го забавя.

— Ако допуснем, че е вярно, и това го казвам само на теб, можеш ли да ми дадеш още четири дни?

Това не му хареса, но беше по-добре от нищо и той се съгласи да му се обадя в понеделник.

След разговора с Аркадий бях абсолютно на тръни. Репортерите вече надушваха какво става и единственото, което ми оставаше, беше да изкарам някак следващите тридесет и шест часа, без те да ми се обаждат. Но после, в петък в 10:30 сутринта, репортерката Елиф Кабан от Ройтерс ми остави съобщение в гласовата поща. Не каза защо се обажда, но звънна отново в 11:45 сутринта.

Този следобед имах насрочен обяд със стар приятел от Вашингтон и напуснах офиса, без да отговоря на обажданията й. Срегнах се с приятеля в един забутан ресторант в китайския квартал и изключих смартфона си за телефонни обаждания, но го оставих за всеки случай на масата, за да мога да следя за съобщения в електронната поща. След като с приятеля ми си взехме някои блюда от количката, смартфонът започна да мига със съобщение от секретарката ми:

Бил, Елиф Кабан продължава да те търси. Казва, че Ройтерс получил информация от солиден източник, че не ти е разрешено да влизаш в Русия, и те биха искали да ти дадат възможност пръв да направиш изявление по въпроса. Моля те, свържи се с тях колкото може по-скоро. Това е четвъртото им обаждане за деня. Елиф Кабан е МНОГО настоятелна!!

Гледах втренчено имейла няколко секунди, а после прибрах смартфона в джоба си и се опитах да се насладя на остатъка от обяда. Давах си сметка, че работата всеки момент щеше да се размирише, но исках да имам още няколко последни минути спокойствие.

След като напуснах ресторанта, тръгнах по обиколен път през Грийн Парк. Беше слънчев, свеж пролетен ден, един от онези, когато ти е приятно да си лондончанин. Вдишвах свежия въздух и наблюдавах как безгрижни хора се разхождат из парка. Техният свят нямаше да се обърне наопаки след половин час.

Приключих разходката си и седнах отново зад бюрото. Няколко минути по-късно Ройтерс излезе със спешно съобщение:

„Изпълнителният директор на «Хермитидж» Бил Браудър без достъп в Русия“.

Тайната беше разкрита. Телефонът ми моментално светна като коледна елха. Обаждаха се от „Файненшъл Таймс“, „Дейли Телеграф“, „Индипендънт“, „Уолстрийт Джърнъл“, „Форбс“, „Комерсант“, „Ведомости“, „Дау Джоунс“, „Асошиейтед Прес“, „Ню Йорк Таймс“ и още двайсетина други медии. Точно за това ме беше предупредил Саймън Смит и сега то се случваше. Нямаше как да бъде запазен престижът на руснаците, нямаше връщане назад. Вече беше ясно, че от съвещанието на Съвета за национална сигурност нямаше да излезе нищо. Съдбата ми беше решена и от този момент аз приключих с Русия.

Но Русия не беше приключила с мен.

21

Г-8

Когато руското правителство се заяде с теб, не го прави балансирано и без крайности, а с изключителна тежест. Красноречив пример за това е Михаил Ходорковски и ЮКОС. Наказанието, че се беше опълчил срещу Владимир Путин, не се ограничи само до Ходорковски, а се стовари върху всеки, който беше имал нещо общо с него: главни помощници, адвокати, счетоводители, доставчици и дори благотворителните му дружества. До началото на 2006 година десет души, свързани с ЮКОС, бяха пратени в затвора в Русия, десетки други избягаха от страната и руските власти сложиха ръка върху активи за десетки милиарди долари. Приех това като нагледен урок и нямах намерение да позволя на руснаците да направят същото и на мен. Трябваше да изтегля хората и парите на клиентите си от Русия колкото може по-бързо.

Докарах главния оперативен мениджър на „Хермитидж“ Иван Черкасов в Лондон, за да ми помогне. Беше постъпил в „Хермитидж“ преди пет години от „Джей Пи Морган“ и отговаряше за брокерите, следеше банките и организираше плащанията. Беше на тридесет и девет години, висок, телегеничен мъж, който говореше великолепен американски английски и си вършеше безупречно работата.

Той организира оперативен щаб в служебните ни офиси на „Тейвисток стрийт“ в Ковънт Гардън и се залови за работа. Извеждането на хората ни от Русия беше сравнително лесно. За един месец всички, които според мен бяха изложени на риск, включително и семействата им, бяха изведени в безопасност от Русия.

По-трудната част беше продажбата на акциите и ценните книжа на стойност милиарди долари, без някой да разбере. Ако пазарът надушеше какво правим, брокери и спекуланти щяха да пристъпят към „изпреварващи действия“. В нашия случай, ако брокерите научеха, че „Хермитидж“ ще разпродава активите си в „Газпром“, те щяха да се опитат първи да продадат акциите си и да свалят цената, което щеше

да коства на клиентите на фонда загуба на стотици милиони долари само от акциите в тази компания.

За да избегнем това, трябваше да намерим брокер, който да изпълни поръчките на фонда за продажба при абсолютна дискретност. Обаче брокерите, общо взето, не са хора, на които може да се има голямо доверие, а пък на руските брокери направо не можеше да се вярва. Не можехме да изберем и голям западен брокер за продажба на акциите, с когото вече бяхме правили бизнес, тъй като веднага щом започнеше да изпълнява поръчките ни, другите брокери щяха да се усетят и да заключат, че „Хермитидж“ продава, което щеше да ги накара да започнат да се освобождават от акциите си.

Това не ни оставяше много голям избор. Огледахме наличните възможности и се спряхме на един общителен тридесет и две годишен брокер, който оглавяваше търговско бюро от двама души на една от големите европейски банки в Москва. Той от години упорито се опитваше да получи някаква бизнес поръчка от нас и сега решихме да му дадем тази възможност.

Иван му се обади и му каза, че неговото постоянство е на път да даде плодове.

— Има обаче едно нещо. Можем да направим това само ако се закълнеш, че ще го пазиш в пълна тайна.

— Разбира се — съгласи се той. — Няма да ви подведа.

През следващата седмица брокерът получи нареждане за продажбата на 100 милиона долара. Вероятно беше очаквал 1 милион долара, най-много 5 милиона, но 100 милиона долара не беше сънувал и в най-шантавите си сънища. Това сигурно беше най-голямата поръчка, която някой му беше давал в кариерата му.

През следващата седмица той продаде 100 милиона долара от нашите акции, без това да повлияе на пазара или да изтече някаква информация. Докладва ни гордо за постигнатите резултати, като мислеше, че си е свършил работата, но беше крайно изненадан, когато получи друга поръчка за продажба на стойност нови 100 милиона долара. Отново я изпълни без грешка. През следващите два месеца продължи да получава големи поръчки от фонда и накрая продаде, без никакво изтичане на информация, нашите руски акции за милиарди долари. Това виртуозно изпълнение превърна малкото му, напълно неизвестно бюро, в най-успешното европейско бюро на неговата

банка. А най-важното беше, че „Хермитидж“ успешно прехвърли всичките си пари от Русия, без враговете ни да разберат.

След като хората и парите ни бяха в безопасност, бяхме премахнали главните лостове, които руското правителство можеше да използва, за да ни навреди.

Каквато и да беше тяхната следваща стъпка, тя не изглеждаше толкова застрашителна.

Когато постигнахме това, се почувствах по-добре, но съвсем друго беше да преодолее загубата на доверие на клиентите ми. Повечето инвестираха в „Хермитидж“, защото бях на самото място в Москва. Благодарение на присъствието ми там можех да разбера кои са доходните инвестиции и да защитавам капиталите им, ако нещо се обърка. Сега изведнъж не можех да правя нито едното, нито другото.

Първият, който ми посочи това, беше Жан Каруби, човекът, към когото първо се насочих като инвеститор през 1996 година. През годините Жан стана един от най-близките ми доверени лица, той винаги държеше пръста върху пулса на пазарите. Когато на 17 март Ройтерс разпространи историята за визата, Жан ми се обади почти веднага и каза с необичайно сериозен тон:

— Бил, работихме чудесно заедно, но сега, когато си в лоши отношения с руското правителство, ми е много трудно да държа парите си във фонда.

За мен беше малко шокиращо да чуя това от един от най-ранните ми и най-верни поддръжници, но той беше прав. В никакъв случай нямаше да се опитвам да го убеждавам да продължи да държи парите си във фонда, след като отношенията с руснаците можеха да се влошат още повече. Единственото логично нещо, което той трябваше да направи, беше да си прибере парите от игралната маса.

През следващите дни имах подобни разговори с много други клиенти, стигнали до същото заключение.

Знаех какво ще последва: заявки за изтегляне на парите на инвеститорите от фонда, и то много на брой.

Следващата възможна дата, на която инвеститорите можеха да направят това, беше 26 май и те трябваше да представят заявките си осем седмици преди това. Така че на 31 март вече щях да имам представа колко лошо е положението.

В 17:20 следобед същия ден получих списък със заявките от управителя на фонда, банката HSBC. Обикновено всички нови поръчки за покупка на акции на фонда и заявки за изплащане на акции се събираха на една страница. При по-оживени тримесечия списъкът можеше да нарасне до две или три страници. Сега беше дълъг десет страници с 240 заявки на хора, които искаха да получат парите си обратно. Бързо стигнах до края на списъка и събрах всичките. Парите на фонда намаляваха с повече от 20 процента!

Откъдето и да го погледнеш, цифрата беше огромна, а аз бях наясно, че това е само началото. Бях на ръба на пропастта. Единственото, което би могло да промени положението, беше възстановяване на руската ми виза. Но вече бях престанал да се надявам.

Изненадващо, английското правителство не се беше отказало. В средата на юни 2006 година по телефона ми се обади Саймън Смит, оглавяващият дирекцията за Русия в Министерството на външните работи.

— Имаме интересна идея за разрешаване на проблема с визата ти, Бил. Но преди да пристъпим към осъществяването ѝ, искахме да сме сигурни, че все още проявяваш интерес към връщането ти в Русия.

— Разбира се, че проявявам интерес, Саймън! — казах въодушевено. — Ала си мислех, че след медийния цирк сте се отказали да правите каквото и да било.

— Е, разбира се, пресата не ни помогна много. Но не сме се отказали — рече насърчително Смит.

— Какво имате предвид?

— Вероятно знаеш, че през юли Санкт Петербург ще е домакин на срещата на върха на страните от Г-8. Мислим да поставим твоя случай сред въпросите, които министър-председателят ще обсъжда директно с Путин.

— Наистина... това ще е безкрайно интересно, Саймън.

— Не храни прекалено големи надежди. Не е сигурно, Бил, но работим по въпроса.

Приключихме разговора и аз се загледах през прозореца. Как да не се надявам? Както отказът за продължаване на визата съвсем лесно съсипа бизнеса ми, така нейното продължаване би могло да го възстанови.

С приближаването на датата за срещата на Г-8 се превърнах в кълбо от нерви. Един положителен резултат от намесата на министър-председателя Тони Блеър би могъл да промени живота ми. Но дните и седмиците минаваха и аз започнах да изпитвам съмнения. Не можех да установя контакт със Смит. Опитах се да запазя самообладание, но не разбирах защо, след като толкова ме беше окуражил, сега изведнъж млъкна.

Когато загубих всякакво търпение, се обадох на сър Родерик Лайн, бившия английски посланик в Русия, който беше консултант на HSBC, за да чуя мнението му. Той се изненада, че Смит дори е предложил да поставят проблема ми сред въпросите, които ще обсъжда министър-председателят, и ме предупреди да не храня големи надежди. От собствен опит знаеше, че на срещите на високо равнище възникват въпроси, които провалят и най-внимателно подготвения дневен ред.

Опитах се да послушам съвета му. Шест дни преди срещата, с Елена обядвахме в „Ричо“, ресторант на „Съркъс Роуд“ в Сейнт Джонс Уд. Седнахме край масата, тя взе един брой на „Обзървър“ и започна небрежно да го прелиства. Изведнъж очите ѝ светнаха:

— Бил, виж това заглавие: „Блеър ще повдигне въпроса за фондов мениджър пред Путин!“

Грабнах вестника от ръцете ѝ и започнах да чета. Беше пълно потвърждение на това, за което бяхме говорили със Смит. Най-много се набиваше в очи изречението: „Министър-председателят ще използва срещата на високо равнище в Санкт Петербург идния уикенд, за да помоли президента на Русия да отмени всички ограничения, наложени на Браудър.“

Елена ме погледна напълно изненадана.

— Това е изумително — рече тя.

Статията в „Обзървър“ изненада и клиентите ми. Някои започнаха да отлагат решенията си за изтегляне на парите от фонда, докато премине срещата на Г-8.

Аз също бях много въодушевен, но после, три дни преди срещата, Вадим ме дръпна настрана.

— Бил, трябва да видиш това. — Посочи на екрана на компютъра си едно заглавие на агенция „Блумбърг“. Наведох се и зачетох информация, в която се съобщаваше, че бойци на Хизбула в Ливан

изстреляли противотанкови ракети към Израел. Били убити трима израелски войници, а петима били пленени и отведени в Ливан.

— Какво общо има това с нас? — попитах, недоумявайки.

— Не съм сигурен, но ми прилича на начало на война в Близкия изток. Това може да разколебае Блеър да обсъжда проблема ти на срещата на Г-8.

Както и можеше да се очаква, на следващия ден Израел извърши въздушни нападения срещу обекти в Ливан, включително срещу летището на Бейрут, в резултат на което бяха убити четиридесет и четирима души. Русия, Франция, Великобритания и Италия веднага подложиха на критика Израел за „неправомерно“ използване на сила, а САЩ публично осъдиха бойците на Хизбула. Вадим беше прав.

Имаше опасност срещата на Г-8 да се превърне много бързо в среща на върха за постигане на мир в Близкия изток и първоначалните въпроси на Блеър да бъдат изместени от нея.

Когато в събота срещата започна, не знаех какво ще стане и през уикенда не можах да се свържа с никой от английското правителство. Тя продължаваше, но всички новини, идващи оттам, бяха за Израел и Ливан — нито дума за моята виза.

След като срещата приключи, Путин трябваше да даде пресконференция. Залата беше препълнена. Стотици журналисти от целия свят се надяваха да могат да зададат въпрос на Путин.

След двайсетина минути на безобидни въпроси Путин посочи Катрин Белтън, хубава, дребничка, тридесет и три годишна английска журналистка от „Москоу Таймс“. Тя взе микрофона и колебливо се обърна към Путин:

— Неотдавна визата на Бил Браудър за влизане в Русия беше анулирана. Много инвеститори и западни дипломати са обезпокоени от това и не разбират защо се случи. Можете ли да обясните защо му е отказан достъп в Русия без каквото и да било обяснение? — После тя седна на мястото си и постави в очакване бележника върху коленете си.

В залата настъпи тишина. Всички разбираха, че Путин не очакваше подобен въпрос. Той изчака две секунди, след това каза:

— Моля, повторете отново. На кого точно е била отказана виза?

Катрин пак се изправи.

— На Бил Браудър. Той е изпълнителен директор на фонда „Хермитидж“, който е най-големият инвеститор на руската фондова борса. И предполагам, че днес министър-председателят на Обединеното кралство може да е разговарял за това с вас.

Путин се намръщи и троснато рече:

— Да ви кажа честно, не виждам по какви причини може да бъде отказан достъп в Руската федерация на когото и да било. Предполагам, че този човек е нарушил законите на страната.

Това беше. Когато чух тези думи, ми стана ясно, че Блеър не беше повдигал моя въпрос и че визата ми няма да бъде възстановена. И което е по-важно, ако трябва да превода думите на Путин на обикновен английски, той каза кристално ясно следното: „Ние никога не споменаваме враговете си по име и това се отнася и за Бил Браудър. Сега ще наредя на правозащитните органи да започнат колкото може повече наказателни дела срещу него“.

Ако приемате това тълкуване на думите му за параноично и преувеличено, ще сбъркате. Може би е по-правилно да се каже, че самият аз не бях достатъчно параноично настроен.

ОБИСКИТЕ

След казаното от Путин клиентите ми вече имаха отговор. Не можеха да очакват в Русия да се случи нищо добро. Следващата дата за изплащане беше 25 април и този път 215 клиенти изтеглиха повече от 30 процента от активите на фонда. В моя бизнес наричат това „бягство на инвеститорите“ от фонда и подобно на бягството на вложителите от някоя банка, веднъж започнало, е почти невъзможно да се спре. Ако не извадех като фокусник заек от шапката, фондът „Хермитидж“ бързо щеше да престане да съществува.

През кариерата ми съм имал стотици успехи и провали. Понякога цените на акциите се покачват или падат без видима причина и аз се научих да приемам лошите новини, без да губя увереността си. Не я загубих, след като през 1998 година стойността на фонда спадна с 90 процента, и тъй като успях да се задържа на повърхността, след време бях възнаграден с пълното възстановяване на загубите.

Но този път беше различно. Цялата ми професионална дейност беше насочена към това да съм инвеститор в Русия. Не бях мислил за нищо друго. Обаче сега, след като вече не можех да работя там, трябваше да търся нещо ново. Какви бяха възможностите ми? Не си представях, че мога да се върна в Америка и да се конкурирам с хиляди други като мен. Нито пък че мога да се установя на ново място, като Китай, където трябва да прекарам десет години в опити да се наложа.

Същевременно няха намерение да се оттегля от бизнеса. Бях на четиридесет и две години и все още пълен с енергия. Никоя от възможностите пред мен не ми изглеждаше привлекателна и колкото повече се замислях за положението си, толкова по-безнадеждно ми изглеждаше то.

Фактът, че „Хермитидж“ вероятно щеше да престане да съществува, натъжаваше дори повече хората, които работеха за мен. След толкова вълнения и преживявания, свързани с дейността ни в

Русия, никой от екипа ни не искаше това да става и да бъде принуден да търси редовна работа в инвестиционни банки или брокерски фирми.

Като преценявах нашите сили, все повече стигах до убеждението, че сме най-добри в намирането на подценявани възможности за инвестиции. Освен това бяхме натрупали опит в защитата на тези инвестиции от крадливи мениджъри. Помислих си, че бихме могли да използваме тези две умения и да ги приложим в други развиващи се пазари.

Реших да изпратя Вадим и четирима други аналитици в Бразилия, Обединените арабски емирства, Кувейт, Турция и Тайланд, за да видя дали ще могат да представят интересни идеи за инвестиране. Те се срещнаха с представители на двайсетте най-евтини компании във всяка страна. Бяха на стотици срещи, направиха сериозни анализи на десет компании и накрая посочиха три солидни възможности.

Едната беше телефонна компания в Бразилия, чиято пазарна стойност беше три пъти по-голяма от печалбата им за предишната година, най-ниската в света за телефонна компания, втората беше петролна рафинерия в Турция, чиито акции бяха със 72 процента по-евтини от тези на аналогични петролни рафинерии, а третата беше компания за недвижими имоти в Обединените арабски емирства, чиито акции се продаваха с 60 процента по-ниско от нетната стойност на активите ѝ.

Започнах да инвестирам парите на фонда в тези акции и споделих резултатите от анализите с моя приятел Жан Каруби. Можех винаги да разчитам на обективното му мнение и реакцията му беше много по-положителна, отколкото очаквах:

— Бил, тези идеи много ми харесват. Мисля, че това е бизнесът, който трябва да развиваш по-широко.

Беше прав. Уменията ми бяха на инвеститор и те можеха да бъдат приложени навсякъде, особено в страни, изправени пред проблеми, подобни на тези, които има Русия. Не беше нужно да съм в Русия, за да успея.

След като споделих тези идеи за инвестиране с други клиенти, повечето реагираха като Жан. През есента на 2006 година увереността ми нарасна толкова, че започнах да съставям проектоплан за създаване на нов фонд, който да се нарича „Хермитидж Глобал“.

Идеята беше той да е готов за Световния икономически форум в Давос в края на януари 2007 година. В света няма по-добро място от Давос за събиране на капитал.

След първото ми пребиваване там през 1996 година положението ми се беше променило. Вече не се налагаше да спя на пода и да се мотая във фоайетата на хотелите с надеждата да срещна някои важни хора. От 2000 година бях виден член на Форума и ходех там всяка година.

Този път реших да взема със себе си и Елена. Тя беше в началото на втората си бременност и си помислих, че интересните лекции и приемите в Давос ще бъдат приятно разнообразие от грижата за едно едногодишно дете у дома. Заминахме със самолет за Цюрих, а оттам взехме влака до Давос, както бяхме направили преди доста години с Марк Холцман, и се регистрирахме в хотел „Дерби“. Срещите ми започнаха почти веднага след пристигането.

Както предрече Жан, инвеститорите бяха много благосклонни за участие в „Хермитидж Глобал“. Втория ден, докато представях плановете си на един от старите ми клиенти, той каза:

— Бил, ще бъдеш ли утре на руската вечеря?

— Каква руска вечеря?

Знаех, че в Давос има голям руски контингент, но се случваха толкова много неща, че не бях чул за това събитие.

— Ще бъде голяма работа. Всички важни руснаци ще са там.

— Съмнявам се, че ще ми позволят изобщо да се приближа — казах с усмивка.

— Тъкмо това му е хубавото. Не руснаците решават кой да присъства, а Световният икономически форум. Ти просто можеш да се запишеш.

Идеята ме заинтригува. След срещата ни се насочих право към компютърния терминал, където ставаха записванията за събитията. С няколко кликания на мишката записах Елена и себе си за вечерята.

Следващата вечер пристигнахме десет минути по-рано, но установихме, че почти всички маси са заети. Огледахме залата и заехме последните две празни места, които бяха едно до друго. На всяка маса домакин беше руски VIP и когато се огледах, с ужас открих, че на нашата домакин беше изпълнителният директор на експортния отдел на „Газпром“. Не бих могъл да намеря по-неудобно

място. Антикорупционната дейност на „Хермитидж“ може би беше катализаторът, който доведе до експулсирането ми от Русия, а ето ме тук, готов за изтънчена вечеря с телешки ескалоп, печени картофи и морковена торта с един от най-важните хора в ръководството на „Газпром“.

По време на вечерята двамата с него избягвахме визуалния контакт, а докато тя продължаваше, руски официални лица и олигарси се редуваха да произнасят речи. Всяка реч беше по-безлична, по-сервилна и по-пълна с баналности от предишната. Руснаците много ги бива да говорят, без да казват нищо, и това беше демонстрирано в най-висша степен.

Към края на събитието, докато сребърните прибори потракваха, а келнерите идваха и си отиваха, при входа настъпи голямо оживление. В залата влязоха дващестина телохранители с грубовати физиономии, които оформиха подвижен кордон около дребен на ръст мъж. Не можех да кажа кой е, но се оказа, че е самият Дмитрий Медведев, първи заместник-председател на правителството на Русия. Той се кандидатираше за президент, който да замести Путин, чийто втори мандат щеше да свърши през юни 2008 година, и Давос беше първата възможност за Медведев да се представи на международната общност.

След като чиниите с основното ястие бяха прибрани, той стана и взе микрофона в предната част на залата. Говори няколко минути на руски (слушах превода със слушалки). Речта му беше дори по-скучна и лишена от съдържание от другите. Не я изслушах до край.

Веднага след като Медведев свърши, келнерите се понесоха из залата с чинии морковена торта и чаши кафе и чай. Докато пиех чая си и опитвах глазурата на тортата, Елена ме дръпна за сакото и прошепна:

— Бил, дойде ми наум страхотна идея. Защо не помолиш Медведев да ти помогне за визата?

Погледнах я през рамо.

— Не ставай смешна.

Бях изчерпал всички възможности да си върна визата чак до самия Путин. След Г-8 се бях примирил, че тази глава от живота ми е окончателно затворена. Нещо повече, не можех да си представя нещо по-унизително от това да отида при Медведев и да го моля за визата.

Опитах се да го обясня на Елена, но тя не искаше да ме чуе. Настояваше.

— Сериозно ти говоря, виж. Никой не говори с него. Хайде просто да опитаме.

Стана и настойчиво ме изгледа. Да се противопоставям на Елена, беше по-плашещо от една неприятна среща с Медведев, затова и аз станах. Последвах я с нежелание през залата и когато стигнахме Медведев, подадох ръка и казах:

— Здравейте, господин заместник министър-председател. Аз съм Бил Браудър. Може би ме помните?

Елена преведе. Медведев стана и разтърси ръката ми. Когато и други хора забелязаха това, в залата настъпи общо оживление. Щом като аз можех да разговарям с Медведев, и те можеха. Някои станаха и се насочиха в нашата посока.

— Да, разбира се, помня ви. Как сте, господин Браудър?

— Добре съм, но както вероятно знаете, вече повече от година не ми е позволено да влизам в Русия. Питам се дали не бихте могли да ми помогнете да получа отново визата?

Докато кажа това, група хора, между които и един репортер от „Блумбърг“ и друг от „Ню Йорк Таймс“, се приближиха плътно до нас. Ако Давос беше международният дебют на Медведев, този разговор щеше да се превърне в един от най-интересните моменти на цялата конференция.

Медведев погледна насъбралите се наоколо хора. Беше принуден да вземе бързо решение. Можеше да отхвърли молбата ми, което щеше да е интригуващо и интересно като новина, или можеше да помогне, а това нямаше да е чак толкова интересно за репортерите.

— С удоволствие, господин Браудър. Ако ми дадете копие от молбата ви за виза, ще я предам на Федералната гранична служба с моята препоръка за одобрение.

Това беше. Репортерите се скупчиха около Медведев, а ние с Елена се изнизавме от тълпата. Тя стисна ръката ми.

— Видя ли? Бях права.

Отидохме право в хотела и се свързахме по телефона с Лондон. Обикновено са нужни три или четири дни да се съберат всички документи за молба за руска виза, но екипът стоя буден през цялата нощ да работи върху това и в 8 часа сутринта факсът на хотела изплю документите.

Тази сутрин имах важни срещи с инвеститори, затова в залата на центъра на конференцията, където щеше да говори Медведев, отиде Елена. При строгите мерки за сигурност имаше голяма вероятност да не успее да установи директен контакт с Медведев, но тя забелязала съветника на Путин Аркадий Дворкович, който се беше опитал и преди да ми помогне. Попитала го дали ще се съгласи да предаде молбата. Дворкович я взел и обещал да го стори.

На следващия ден форумът завърши и двамата с Елена се върнахме в Лондон, горди от нашата щастлива намеса на най-високо равнище.

Резултатът се забави няколко седмици, но на 19 февруари се обадиха от Москва във връзка с визата ми. Но обаждането не беше от Федералната гранична служба. Беше подполковник Артjom Кузнецов от московския клон на федералното Министерство на вътрешните работи. Това беше странно. Вътрешното министерство се занимаваше с криминални разследвания, а не с визи. Тъй като не говорех руски, помолих Вадим да отговори на Кузнецов.

След като той обясни, че работи за мен, Кузнецов каза:

— Добре. Ще ви обясня какво е положението.

— Чудесно.

— Доколкото знам, господин Браудър е изпратил молба да му бъде разрешено да влиза на територията на Руската федерация.

— Да, да, изпратихме тези документи.

— Просто исках да намина и да поговорим за това, ако е възможно — подхвърли небрежно Кузнецов.

— Виждате ли, работата е там, че в момента не съм в Москва — отвърна Вадим. — Затова, ако ми изпратите въпроси, бихме могли да се опитаме да ви отговорим.

— Не мога просто да ги изпратя, бих предпочел да ги обсъдим лично — рече Кузнецов.

Това не беше нормално разследване. При законното разследване руските служители винаги изпращаха въпросите си в писмен вид. От десетгодишния си престой в Русия бях разбрал, че когато някой служител иска да се срещнете неофициално, това означава само едно: че ще иска подкуп. В многото случаи, когато служители се бяха опитвали да ме изръсвят, неизменно им бях отказвал и те си отиваха с празни ръце.

Кузнецов завърши разговора с думите:

— Колкото по-скоро отговорите на въпросите, толкова по-бързо проблемът ще бъде ликвидиран.

Както и при предишните подобни искания, реших да откажа.

Този телефонен разговор щеше да ме разстрои повече, ако нещата по създаването на фонда „Хермитидж Глобал“ не вървяха толкова добре, и аз бързо забравих за него. Един по един клиентите ми и редица нови започнаха да се записват във фонда. Към края на април 2007 година бях събрал капитал от 625 милиона долара. Това не можеше да компенсира парите, изтеглени от руския фонд, но означаваше, че бях престанал да кървя и че фирмата ми щеше да остане в бизнеса.

На 4 юни 2007 година трябваше да представя резултатите от проучването за създаването на „Хермитидж Глобал“ пред борда на директорите в хотел „Уестин“ в Париж. След всичките лоши новини от предишните две години за пръв път, откакто бях експулсиран от Русия, имах възможност да споделя добри новини с борда.

Двамата с Иван пристигнахме на 3-ти вечерта, за да се подготвим. На следващата сутрин станах в 6 часа, отидох във фитнеса, взех душ и хапнах лека закуска. В 8 часа бях на телефона и разговарях с един брокер за акции в Дубай, които би трябвало да е продал няколко дни преди това. В борсата в Дубай имало технически проблем, който забавил продажбата. Сега цената на акциите рязко падаше надолу и аз бях бесен, че не е могъл да ги продаде, преди да започнем да губим пари. Той се оправдаваше, а аз ставах все по-гневен.

Докато се разправяхме, телефонът ми сигнализира, че ме търсят от другаде. Погледнах кой ме търси само защото се безпокоях да не е Елена, която трябваше да роди второто ни дете по-късно през този месец. Не беше Елена. Беше Ема, секретарката на фонда „Хермитидж“ в Москва. Тя беше приятна двадесет и една годишна руска девойка от провинцията, която изглеждаше няколко години по-млада. Рядко ми се обаждаше директно, затова казах на брокера да почака и се обадох.

— Ема, това може ли да почака?

— Не, не може, Бил — каза тя на безупречен английски. — В момента двадесет и пет цивилни полицаи обискират офиса!

— Какво?

Тя повтори току-що казаното.

— Мамка му! Задръж така. — Кликнах на брокера, казах му, че пак ще му се обадя, и поднових разговора с Ема:

— Какво търсят?

— Не знам, но има един човек — Артъм Кузнецов, който е отговорникът, и...

— Кузнецов ли каза?

— Да.

Сигурно беше същият Артъм Кузнецов, който се беше опитал да ни изръси няколко месеца по-рано.

— Той има ли заповед за обиск?

— Да. Показа ми я, но не ми позволи да я задържа.

— Можеш ли да напишеш какво се казва в нея?

— Ще се опитам.

Затворих и се обадох на Иван да му кажа какво става. Той също се разтревожи и се обади на Ема. После се обадох на адвокатата си в Москва, Джеймисън Файърстоун — строен, четиридесетгодишен американец с приятна външност и живи очи, кестенява коса и невероятно момчешко лице. Беше русофил и пребиваваше в Русия от 1991 година. Той беше управляващият партньор на адвокатската кантора „Файърстоун Дънкън“, основана от друг американец, Тери Дънкън. През 1993 година при опита за преврат в Русия Тери беше отишъл до телевизионната кула в Останкино да помогне на протестиращите. Когато властите открили огън по тях, той се опитал да изнася ранени, но бил улучен и по-късно починал. След това Джеймисън продължи да работи сам.

Аз го харесах още в мига, когато се запознахме, не само защото беше прям американец, но и защото никога не ми вземаше повече от нормалното. През годините сме вършили много работа заедно и заедно бяхме постигнали успехите си.

Веднага щом той вдигна телефона, аз спестих обичайните любезности.

— Джейми, току-що ми се обади секретарката ни в Москва. В нашия...

— Бил! Тъкмо щях да ти се обадя...

— Джейми, в офиса ни са нахлули за обиск двадесет и пет ченгета!

— И при теб ли?

— Какво искаш да кажеш?

— Две дузини цивилни полицаи обръщат наопаки и моя офис. Имат заповед за обиск за „Камея“.

Сякаш някой ме удари с юмрук в лицето.

— Боже господи!

„Камея“ беше руска компания, собственост на един от нашите клиенти, когото съветвахме при инвестициите му в руски акции. След като полицията извършваше едновременни обиски в офиса ни и в този на Джеймисън, можех само да заключа, че целта ѝ беше „Хермитидж“.

— Мамка му, Джейми! Какво ще правим?

— Не знам, Бил. Държат ни като пленници в конферентната зала. Не дават на хората дори да отидат до тоалетните. Заповедта за обиск не ми изглежда валидна. На ченгетата не е разрешено да правят обиск, преди да пристигнат нашите адвокати, но въпреки това те обръщат наопаки всичко.

— Можеш ли да ми се обадиш веднага щом разбереш нещо повече?

— Ще се обадя.

Затворихме. Вече закъснявах за съвещанието на борда. Грабнах папката с дневния ред и доклада и бързо се спуснах долу. Адреналинът пулсираше във вените ми. Мислех само за обиските.

Влязох в залата и заварих четиримата членове на борда — мъже между петдесет и шестдесет години, дошли от различни части на Европа, да си пият спокойно кафето и да похапват кроасани, докато си разменят клюки за фондовите борси. Наруших им спокойствието, като разказах какво ставаше в Москва. Докато говорех, Иван се втурна в залата, бледен като мъртвец. Един от членовете на борда попита какво друго ни е известно. Тъй като не знаехме нищо, реших да се обадя на Ема и включих говорителя на телефона.

Тя отговори и също включи говорителя на нейния. Слушахме от две хиляди и петстотин километра как с трясък се изпразват кашони, крещят мъже, чува се тропане на крака и дори как пробиват сейфа ни с бургия.

Минаха десет минути. После двадесет, тридесет. Бяхме едновременно шокирани и впечатлени, когато Ема се развика:

— Не можете да пиете от кафето ни! Оставете този компютър! Оставете го на мира! Този човек няма нищо общо с „Хермитидж“! —

Тя имаше предвид един служител на Дойче Банк, който, за негово нещастие, отишъл тази сутрин да занесе някакви документи. Полицията го принудила да остане и той бил задържан в конферентната зала насрал се от страх.

Този обиск беше както тревожен, така и стряскащ. Уверих членовете на борда, че полицията не може да вземе от офиса ни нищо — никаква уличаваща информация, никакви поверителни папки и най-важното, никакви активи. Всичко важно беше изнесено от страната още миналото лято.

Продължавахме да слушаме обиска в офиса на „Хермитидж“, когато телефонът иззвъня. Беше Джеймисън. Излязох от залата, за да говорим.

— Б-бил. Случи се нещо ужасно!

— Джеймисън, успокой се. — Беше разстроен и развълнуван. Беше адвокат с петнадесет години практика и никога не го бях чувал да говори така. — Какво става?

— Максим, един от моите младши адвокати, им обърна внимание, че заповедта им е невалидна и не могат да вземат неща, които не са свързани с „Камея“.

— И какво се случи?

— Пребиха го от бой! В момента отива в болницата.

— Мама му стара! Той добре ли е?

— Не знам.

Почувствах как в гърлото ми заседна буца.

— Джейми, трябва да документираш всичко, което правят тези хора. Няма да оставим тези копелета да се отърват безнаказано.

— Бил, не става дума само за Максим. Те вземат почти всичко.

— Какво искаш да кажеш с това „всичко“?

— Вземат досиета на клиенти, които нямат нищо общо с „Камея“. Отпред са спрели два микробуса. Взеха почти всичките ни компютри, сървърите, всички фирмени печати и марки, които държим за компаниите на клиентите. В това няма никаква логика. За някои от клиентите ни ще бъде трудно да работят без документите и печатите си. Дори не мога да си представя как ще можем да работим след всичко това. Не можем дори да получаваме имейли!

Не знаех какво да кажа.

— Аз... съжалявам. Джейми. Ще се оправим някак. Обещавам. По-важно е да ме уведомиш как е Максим веднага щом научиш нещо.

— Добре.

Върнах се в залата напълно изумен. Всички ме гледаха.

— Затвори телефона. — Иван се сбогува с Ема и затвори.

Разказах им какво се беше случило във „Файърстоун Дънкън“. Никой не можеше да говори.

Бяхме загазили здравата и доколкото познавах Русия, това беше само началото.

23

ОТДЕЛ „К“

В три следобед с Иван взехме влака „Евростар“ за Лондон. Трябваше да говорим, без да ни чуват другите пътници, и единственото възможно място беше между вагоните, където седнахме на не много удобните сгъващи се столове. Отвън пейзажът на Северна Франция преминаваше със страхотна бързина като размазано петно в зелено и сиво. Опитахме се да се обадим в Москва и Лондон, но връзката прекъсваше, тъй като влакът ту влизаше, ту излизаше от тунелите. Отказахме се и отново се върнахме на местата си вътре и през останалата част от пътуването мълчахме.

Макар да знаех още от стъпването ми на руска Земя през 1992 година, че в Русия насилието е нещо обичайно, до този момент то не беше докосвало нито мен, нито някой от хората ми. Сега изведнъж се беше превърнало в реалност.

Първата ми грижа беше Максим. Веднага щом се прибрах къщи, се обадох на Джейми и го помолих да ме осведоми. За щастие раните не застрашаваха живота му. Умолявах Джейми да пусне жалба, но той не се съгласи.

— Слушай, Бил, Максим е уплашен. Полицаяте, които го биха, го предупредили, че ако каже нещо, ще го обвинят, че им е вадил нож, и ще го вкарат в затвора.

Как можех да споря при такъв аргумент? Добре поне, че той щеше да се оправя.

На следващата сутрин пристигнах рано в офиса. Иван вече беше там и четеше преписаната на ръка *Заповед за обиск*, която Ема беше изпратила по факса. Почеркът ѝ беше педантично ясен и още носеше белезите на ученичка, но съдържанието на заповедта съвсем не беше невинно. В нея се казваше, че Отделът за данъчни престъпления при московското Министерство на вътрешните работи е завел наказателно дело срещу Иван, обвинявайки го, че не е платил 44 милиона долара данъци върху изплатени дивиденди за „Камея“. Излизаха с произволни

твърдения за неплатени данъци от компанията и тъй като Иван беше упълномощен от нашия клиент да я управлява, полицията обвиняваше него.

Независимо какви беззакония допуска руската система за наказателно правосъдие, Русия продължава да е суверенна държава, с която сътрудничат повечето западни правителства, що се отнася до молби за екстрадиция, червени бюлетини на Интерпол и замразяване на международни активи. Въпреки че бяхме в Лондон, едно пренебрежително отношение към углавно дело като това можеше да доведе до най-различни ужасни неща за Иван.

Заповедта беше без всякакво основание — „Камея“ беше платила същия размер данъци като всички останали и обвиняването на Иван в престъпление беше абсолютно несправедливо. Ако има човек, който спазва стриктно всички правила и закони, това беше Иван Черкасов. Той беше добър съпруг, баща, приятел и колега. Костюмите му бяха винаги изгладени, косата винаги подстригана и той винаги идваше навреме. Бях бесен, като го гледах как крачи нервно напред-назад из офиса заради това скалъпено обвинение и си обещах да направя всичко, за да му помогна да се измъкне от тази бъркотия.

Първо ангажирах най-добрия адвокат по данъчни проблеми, когото познавах в Москва. Това беше тридесет и пет годишният Сергей Магнитски. Сергей отговаряше за данъчните проблеми в адвокатската кантора „Файърстоун Дънкън“ и познанията му по руските данъчни закони бяха енциклопедични. Говореше се, че откакто работел за тази кантора, не е губил нито едно дело.

Веднага щом го наехме, го помолихме да анализира най-подробно дали не сме направили нещо нередно. Иван винаги много внимаваше и аз не се съмнявах, че сме платили коректно данъците си, но след като Вътрешното министерство предявяваше такива сериозни обвинения, трябваше да сме напълно сигурни.

Сергей поиска всички данъчни декларации и документи, потвърждаващи верността им. Работи до късно през нощта и сутринта се обади с резултата от анализа си:

— Приятели, прегледах от всеки аспект данъчното положение на „Камея“. Иван не е извършил нищо нередно.

Сергей можеше да ни помогне да си изясним данъчните закони, но Иван имаше нужда и от адвокат по наказателни престъпления,

който да се разправя с полицията. Затова наехме Едуард Хайрединов, бивш полицейски следовател и съдия, който адвокатстваше от 1992 година. Беше на четиридесет и осем години, висок към метър и деветдесет, с прошарена коса, гъсти мустаци и големи ръце. Напомняше ми на руска версия на каубоя от рекламите на „Марлборо“. Тъкмо такъв човек искахме да имаме в Русия, ако нещата се развиеха много зле. Беше защитавал и спечелил някои от най-нашумелите и явно безнадеждни криминални дела в Русия. В страна, в която делата, завършили с осъдителни присъди, бяха над 99 процента, това беше истинско чудо.

Едуард изрази желание да отиде в полицейския участък и да разбере какви са намеренията на ченгетата. Когато пристигнал, го отвели право при следователя, занимаващ се със случая — тридесетгодишния майор Павел Карпов. Едуард го помолил за копие от някои от документите към делото, които, според руския закон, адвокатът има право да получи. Карпов отказал. Това беше нещо много необичайно и не се беше случвало в петнадесетгодишната адвокатска практика на Едуард.

Той беше ядосан от упорството на Карпов, но аз видях в това положителен знак. Помислих си, че след като Карпов се страхува да покаже преписката по делото, това означава, че нея просто я няма.

За съжаление моята оптимистична хипотеза започна почти веднага да се опровергава. На 14 юни по телефона ми се обади Катрин Белтън, репортерката от срещата на високо равнище на Г-8 от 2006 година, която беше попитала Путин защо бях изгонен от страната. Сега тя работеше за „Файненшъл Таймс“ и искаше да знае дали мога да кажа нещо във връзка с обиските, извършени от Вътрешното министерство. Отговорих на въпросите ѝ с надеждата, че материалът ще отрази коректно позицията ни по случая.

Следващата сутрин отидох при входната врата, за да взема вестниците, и в очите ми веднага се наби едно заглавие на първата страница на „Файненшъл Таймс“: „Русия разследва фирмата на Браудър за данъци“. Седнах на пейката в коридора и изчетох три пъти материала. Беше пълен с измислици и инсинуации на Министерството на вътрешните работи, но едно изречение в средата на информацията привлече най-много вниманието ми: „Според следователите зад цялата работа стои господин Браудър“.

Тези хора нямаха никакво намерение да се откажат. Имаха много по-големи планове. Беше очевидно, че случващото се с Иван и „Камея“ беше само прелюдия към много по-голям план, насочен срещу мен.

Това беше обезпокоително, а ние бяхме в много неизгодна позиция. Имахме най-добрите адвокати в Русия, но това нямаше значение, защото противниците ни бяха служители на правозащитен орган, които нарушаваха закона. Нуждаехме се от разузнаване, подобно на това, с което разполагаше ФСБ. Нуждаехме се от източника на Вадим — Аслан, човекът, който го беше предупредил да напусне Русия през 2006 година, когато нещата загрубяха след изгонването ми от страната.

Нямахме никаква представа дали вътрешният конфликт в правителството, който най-вече бе мотивирал Аслан да дойде при Вадим, още продължаваше и дали той ще поиска отново да ни помогне, но си струваше да се опита.

Вадим му изпрати най-обикновено съобщение, в което го помоли да поговорят.

Тридесет минути по-късно имахме отговор.

„Какво искаш да знаеш.“

„Надявам се, че можеш да ни кажеш кой стои зад обиските от миналата седмица и дали знаеш какво планират по-нататък“ — написа Вадим.

Няколко минути по-късно пристигна друго съобщение:

„Да, знам. Зад всичко стои отдел «К» на ФСБ. Искат да съсият Браудър и да заграбят всичките му активи. Това дело е само началото. Ще последват още много други наказателни дела“.

Когато Вадим ми преведе съобщението, краката ми се подкосиха. Съобщението на Аслан беше недвусмислено и вледеняващо и аз

отчаяно се надявах той да греши.

Имах милион въпроси, а първият беше: Какво е отдел „К“?

Попитах Вадим, но той не знаеше. Отидохме при бюрото му с надеждата да намерим нещо по въпроса в интернет. За наша изненада, след като клигнахме няколко линка, пред нас се появи организационната схема на ФСБ. Отдел „К“ беше звеното на ФСБ, занимаващо се с икономически контрашпионаж.

Върнах се бавно при бюрото и се отпуснах в стола. Казах на секретарката да не ме свързва с никого. Трябваше да асимилирам наученото. Мисълта, че съм преследван от отдел „К“, ми идваше в повече.

Седях и си мислех: *Преследва ме руската тайна полиция и аз не мога да направя нищо.* Не мога да подам жалба срещу тях и не мога да поискам документите по делото. Те са тайната полиция. Нещо лошо, те имат достъп до всички средства, за които се сетят, както законни, така и незаконни. ФСБ издава не само Заповеди за обиск и искания за екстрадиция — то изпраща и убийци.

„РУСКИТЕ ИСТОРИИ НИКОГА НИМАТ ЩАСТЛИВ КРАЙ“

Както седях зад бюрото и премислях нещата, секретарката тихо остави до лакътя ми едно съобщение: „Обади се Елена. Не е спешно“. При нормални обстоятелства щях веднага да ѝ се обадя, но трябваше да мисля за толкова много неща, че не го направих.

След един час Елена пак се обади. Аз отговорих. Преди да успея да кажа каквото и да било, тя изкрещя:

— Защо не се обади?

— Какво искаш да кажеш? Нали не било спешно.

— Не, казах, че е спешно, Бил. Ще раждам. В болницата съм!

— Боже господи! Идвам веднага!

Скочих и се втурнах към вратата. Не изчаках асансьора и се затичах надолу по стълбите. Завивайки зад един ъгъл, се подхлъзнах с обувките си с гладки подметки и за малко не паднах. Изскочих навън в слънчевия следобед и моментално забравих за отдел „К“, за ФСБ и за Русия.

Ковънт Гардън представлява плетеница от малки улички, които водят до централния площад за пешеходци. Да се вика такси там, беше безсмислено, защото щеше да отнеме дващсет минути само да се измъкне от района, затова се втурнах към Чаринг Крос Роуд, но когато пристигнах там, не се виждаше нито едно свободно. Продължих да тичам към болницата, като се оглеждах за таксита. Лавирах между пешеходците и лондонското движение от камиони, двуетажни автобуси и скутери. Като че ли всички лондонски таксита бяха заети. Болницата беше твърде далеч, за да стигна пеш, затова продължих да тичам и накрая намерих свободно такси на Шафтсбъри Авеню.

След петнайсет минути се втурнах през вратите на болницата. Видът ми беше съвсем окаян, докато се провирах към родилното отделение на четвъртия етаж. Елена беше в последната фаза на

родилните мъки. Крещеше, а лицето ѝ беше зачервено от контракциите. Нямаше време да ми каже колко ми е ядосана и изобщо нямаше време да мисли за мен. Хванах ръката ѝ, а тя така силно впи пръсти в моята, че ноктите ѝ можеха да ми пуснат кръв. Двайсет минути по-късно се роди втората ни дъщеря, Вероника.

За разлика от раждането на Джесика, когато радостта от новото бебе надделя над мислите ми за проблемите в Русия, сега неприятностите ми бяха толкова големи, че не можах да престана да мисля за тях. Веднага щом се разбра, че Елена и Вероника са добре, те отново нахлуха в главата ми.

Нямах намерение да споделям лошите новини за отдел „К“ с Елена, поне не в момента. Реших да я оставя да си почива и да свиква с новата си дъщеря. На следващия ден се прибрахме у дома и аз се постарях да скрия неприятностите си, когато дойдоха приятели, за да видят бебето и да ни поздравят. Но така и не можах да се отърся от мисълта за случващото се. До този момент главната причина, благодарение на която успявах да запазя психическото си равновесие, беше Елена. В отношенията помежду ни бяхме успели да установим един странен ритъм на емоциите ни. Когато аз се паникьосвах, тя запазваше спокойствие и обратното. До този момент той работеше безотказно, но последните новини бяха толкова обезпокоителни, че не вярвах, че пак ще подейства.

Два дни след като се прибрахме у дома, не можех да чакам повече, за да ѝ разкажа. Същата нощ, след като полюлях Вероника да заспи, отидох до леглото и седнах от страната на Елена.

— Имам нужда да споделя нещо с теб.

Тя взе ръката ми и ме погледна в очите.

— Какво?

Разказах ѝ за последното съобщение от Аслан във връзка с отдел „К“.

Вероника, която спеше в детското креватче, от време на време ме прекъсваше с проплакванията си. Когато свърших, попитах Елена:

— Какво смяташ, че трябва да направим?

Изражението на лицето ѝ не се промени и продължаваше да е все така напълно спокойно, както преди. Тя тихо каза:

— Нека видим каква ще е следващата им стъпка и тогава ще решим. Тези хора може и да са мръсници, но все пак са само хора, като

всички други. Ще направят грешки.

Елена стисна ръката ми и ме дари с една лека усмивка.

— Какво ще правим с почивката? — попитах аз. Бяхме планирали семейно летуване през август, веднага щом бебето можеше да пътува.

— Този отговор е прост, Бил. Ще отидем. Ще продължим живота си.

За щастие следващите няколко седмици в работата бяха спокойни и от Русия не идваше тревожна информация. В средата на август 2007-а се качихме на самолета за краткото пътуване до Марсилия. През повечето време Вероника спеше, а Джесика и аз играехме с пластмасова бутилка и торбичка с няколко книжни топчета. Дейвид ни подаваше, без да престане да се занимава с уроците. Когато самолетът се приземи, аз моментално включих айфона, за да видя дали няма някакви имейли. Нямахме нищо важно и взех това за добра поличба за ваканцията.

Слязохме от самолета и тръгнахме през летището. Взехме си багажа и излязохме да чакаме нашия микробус. Веднага щом се показахме навън, ни заля топлина — плътна и приятна. Шофьорът ни помогна да натоварим багажа и се настанихме вътре. Тъкмо потегляхме, когато телефонът ми иззвъня. Беше Иван.

— Бил, пак се повтаря — каза той паникьосан.

Без да разбере какво има предвид, почувствах как краката ми започнаха да потрепват. Паниката му беше заразителна.

— Какво се повтаря?

— Полицията извършва обиск в офиса на „Креди Суис“ в Москва.

— Това какво общо има с нас?

— Търсят всичко, което принадлежи на „Хермитидж“.

— Ама ние нямаме нищо там — отбелязах аз.

— Вярно, но изглежда, че полицията не го знае.

— Тогава какво търсят?

— Задръж така. Имам копие от заповедта за обиск. — След половин минута той пак се обади. — Търсят всичко, което принадлежи на „Хермитидж Кепитъл Мениджмънт“, „Хермитидж Кепитъл Сърбисис“, „Хермитидж Кепитъл Асет Мениджмънт“... списъкът е цели две страници. Да продължавам ли?

— Не.

Очевидно полицията играеше някаква странна игра, подобна на компютърната игра „Броненосец“, използвайки всички възможни комбинации с името на компанията ни с надеждата за пряко попадение. Аматьорщината им за малко да ме разсмее.

— Кой ръководи обиска? — попитах аз.

— Тъкмо това е най-интересната част. Води го Артъм Кузнецов.

По дяволите! Артъм Кузнецов? Изглежда, че участваше във всички злини, които ни се случваха в Русия.

Затворихме, но бях наясно, че неприятностите ни няма да свършат. Нашият източник Аслан беше прав. Тези хора наистина искаха да вземат активите ни. Само не можех да разбера защо не знаеха, че ние вече нямаме активи в Русия. Не трябваше ли руската тайна полиция да е по-умна. Вероятно наистина не беше. Според Елена, може би и тя допускаше грешки като всички други.

Кузнецов напусна „Креди Суис“ с празни ръце, но продължи да търси активи на „Хермитидж“. През следващите две седмици, през които се опитвах да се насладя на топлината на Южна Франция, Кузнецов извърши обиски и в други банки в Москва. Нахлу в HSBC, в „Ситибанк“ и ING. И в тях не намери нищо.

Новините за тези обиски отвличаха все повече вниманието ми от семейството. Вместо да се възстановявам от стреса, да пея приспивни песнички на Вероника и Джесика и да играя с Дейвид в басейна, аз прекарвах по-голямата част от почивката си в телефонни разговори, в които се опитвахме да гадаем какво още ще направят враговете ни.

Когато тя свърши, се върнах в Лондон и се затворих с екипа си да планирам следващите ни стъпки. Главният юридически проблем беше наказателното дело срещу Иван. Банковите обиски всъщност не ме притесняваха, но сериозно се тревожех от всичко, което можеше да доведе до арестуването и екстрадирането на Иван.

След като Едуард беше установил, че майор Карпов отказва да окаже каквото и да е съдействие по случая с Иван, Сергей сподели една интересна идея, чрез която бихме могли да получим повече информация.

— Щом полицията не иска да ни каже какво прави, защо не се обърнем директно към данъчните власти и да видим какво ще кажат?

Предложението беше добро и наредихме на счетоводната ни фирма да изпрати писмо до московската данъчна служба, в която „Камея“ беше подала данъчните си декларации, и да попита дали фирмата дължи някакви данъци.

На 13 септември Сергей се обади на Иван, едва сдържайки вълнението си.

— Счетоводителите получиха отговор на писмото. Няма да повярваш, но в него се казва, че „Камея“ не дължи никакви пари. Дори съобщават, че фирмата надплатила сто и петдесет хиляди долара!

Когато Иван ми съобщи това, бях направо изумен. То недвусмислено доказваше, че обвиненията срещу него бяха абсолютно фалшиви. Все едно Скотланд ярд да обискира офиса на някоя фирма в лондонското Сити по подозрения в укриване на данъци, а данъчната служба на Нейно Величество да няма никакви претенции към нея. Независимо колко нередности допускаше руската правосъдна система, това писмо напълно оправдаваше Иван.

След него започнах за пръв път от месеци да се успокоявам. След септември дойде октомври, а от Русия не идваха лоши новини. Работех на пълни обороти като по време на криза, но през есента моите кризисни съвещания заради Русия постепенно започнаха да отстъпват място на редовните инвеститорски заседания. Беше голямо облекчение да разговарям с аналитиците за акции, вместо с адвокати за обиски.

Една страна, за която все по-често се говореше на тези съвещания, беше Южна Корея.

Тя едва ли би могла да бъде наречена развиваща се като Тайланд или Индонезия, но нейният фондов пазар беше с 40 процента по-евтин на база цена-приходи от този в Съединените щати. За инвеститор като мен това я правеше интересна. Ако можех да разбера причината за това, със сигурност би могло да се очаква цената на някои корейски акции да се повиши. Реших през октомври да замина за там, за да посетя някои корейски компании и да разбера защо техните акции са толкова евтини.

Пристигнах в Сеул на 14 октомври, в неделя вечерта. След дванадесетчасовия полет и два часа пътуване с кола от летище Инчон до града, се регистрирах в хотел „Интерконтинентал“ и разопаковах багажа си. Въпреки че в Сеул беше единайсет вечерта, за тялото ми беше ранен следобед. Прекарах по-голямата част от нощта в

безуспешни опити да заспя и накрая се отказах. Станах от леглото и се изправих при прозореца да наблюдавам светлините на Сеул. Навън градът, ярко осветен от мигащите светлини и много чужд, приличаше на сцена от филм. Независимо дали е в Токио, Сингапур, Хонконг или Банкок, когато пристигне в Азия, всеки западен пътник има такива моменти, свързани с часовата разлика.

През онази нощ имах само няколко часа за сън и сутринта с мъка станах от леглото, за да се срещна с Кевин Парк, тридесет и пет годишен корейски брокер, който щеше да ме придружава при посещенията ми в различни компании, във фирма за недвижими имоти и при доставчик на авточасти. Поради часовата разлика срещите ми бяха особено мъчителни и буквално трябваше да се щипя под масата, за да не заспя. Беше труден ден.

Вечерта бях готов да се строполя, но Кевин настоя да ме заведе на корейско барбекю. Беше се подготвял много сериозно за посещението и ми оказа толкова голяма помощ, че не можах да му откажа. Изпих в стаята две диетични коли, наплисках лицето си със студена вода и се срещнах с него във фойето на хотела. В ресторанта поръчахме булгоги (телешко на скара), бибимбап (ориз, зеленчуци и месо върху тях) и ким-чи (корейска туршия). В края на вечерята, тъкмо когато мислех най-накрая да се върна в хотелската стая и да се хвърля в леглото, Кевин ми каза, че имаме среща с негови колеги за едно питие в близкия караоке бар. Беше голяма мъка, докато той и приятелите му се опитваха да ме наливат с „Джони Уокър“ черен етикет и да демонстрират един по един певческите си умения пред микрофона. Най-сетне, към полунощ, когато повече не можех да държа очите си отворени, той ме съжали и ме настани в едно такси, за да се върна в хотела.

Следващият ден премина в още срещи и още ядене, но въпреки умората от часовата разлика и прекаленото гостоприемство ми беше забавно отново да се почувствам като обикновен аналитик и за известно време да не мисля за сериозните неща, които ставаха в Русия.

Върнах се в хотела в края на деня и реших да проверя дали нямам никакви съобщения. Английските мобилни телефони не работят в Корея, затова от офиса ми изпращаха съобщенията до хотела. Докато прелиствах няколкото бели хартийки в асансьора, видях една от Вадим, която гласеше: „Обади ми се, когато получиш това. Спешно е“.

Вадим никога не преувеличаваше и когато казваше, че е спешно, сигурно беше така. Докато бързах към стаята, за да се обадя, сърцето ми започна бързо да бие.

Той вдигна телефона още при първото позвъняване.

— Бил, рано тази сутрин ни се обади съдебен пристав от съда в Санкт Петербург. Каза, че има съдебно решение срещу една от руските ни инвеститорски фирми и искаше да знае към кого да се обърне за погасяване на задълженията ѝ.

Въпреки че бяхме продали всичките си акции в Русия, трябваше да поддържаме инвестиционните си компании в продължение на три години, преди да ги ликвидираме напълно.

— Съдебно решение? Какво съдебно решение? За какво говори той?

— Не знам.

— Имаш ли представа дали този човек реално съществува? Напълно възможно е да е някаква нескопосана инсценировка.

— Не, но мисля, че трябва да погледнем по-сериозно на тази работа.

— Разбира се. За какви пари говори?

Помислих, че става дума за някаква куриерска сметка от 200 долара, която по някакъв начин беше стигнала до съда.

— Седемдесет и един милиона долара.

Седемдесет и един милиона долара!

— Това е направо безумие! За какво става дума?

— Нямам представа, Бил.

— Свържи се колкото може по-скоро с Едуард и Сергей. Трябва да разберем какво става.

— Непременно.

Седмицата ми за разтуха беше разбита на пух и прах. Руснаците нямаха никакво намерение да се откажат.

Цялата работа със съдебния пристав беше смешна. Откъде, по дяволите, идваше тази претенция? Кой стоеше зад нея? Как можеха да имат претенции към активи, които вече не бяха в Русия? Не можеха. Или пък можеха?

Вече почти не можех да мисля за Корея. Трябваше да се върна в Лондон колкото може по-скоро. Обадох се на Кевин, изказах му куп извинения, че няма да мога да присъствам на днешната вечеря, и го

помолих да отмени всичките ми останали срещи. После се обадох на Корейските авиолинии и запазих билет за първия полет до Лондон на следващата сутрин.

След дългия полет отидох право в офиса, за да се срещна с Вадим и Иван. Седнахме в конферентната стая и те ми разказаха какво успели да научат, докато съм бил в самолета.

Първото нещо беше, че съдебно решение наистина имаше. Едуард отишъл с влак до Санкт Петербург, Запознал се с документите по случая и ги преснимал с дигиталната си камера. Вадим извади едно от тези копия от купчината документи и го сложи пред мен. Посочи една дума на страницата.

— Тук става дума за „Махаон“ — беше една от бездействиящите инвестиционни компании на фонда. — А това е сумата.

Беше в рубли, но аз направих бърза сметка и се уверих, че става дума за около 71 милиона долара.

— Как е могло да не знаем за това? — попитах, като си мислех за някакво огромно недоглеждане от наша страна.

— Сергей се питаше същото — рече Вадим. — Докато Едуард беше в Санкт Петербург, той проверил базата данни за собственика на компанията.

— И? — попитах с тревога.

Иван въздъхна.

— „Махаон“ е била открадната, Бил.

— Как така открадната? Как се краде компания?

Иван, който имаше известна представа за процедурата по регистрацията на фирмите, каза:

— Не е просто. Но по принцип е възможно собствениците на дадена компания да бъдат незаконно променени, без да знаят това, ако лицето, което поема контрола върху нея, притежава нейните оригинални печати, удостоверения за собственост и регистрационни документи.

Изведнъж ми просветна.

— Това са документите, конфискувани от полицията — рекох тихо. — Когато извършиха обиск в офиса на Джейми.

— Точно така — потвърди Иван.

Той обясни, че след като това е било направено, новите собственици могат да действат като всеки друг собственик на фирма.

Могат да я управляват, да я ликвидират, да вземат активите ѝ, да я преместят — изобщо могат да направят всичко каквото поискат.

Сега всичко стана ясно. Бяхме станали жертви на нещо, което се нарича „руска пиратска атака“. Обикновено в нея са замесени корумпирани полицейски служители, които фабрикуват фалшиви обвинения за углавни престъпления, корумпирани съдии, които одобряват заграбването на активите, и организирани престъпници, готови да навредят на всеки, който застане на пътя им. Тази практика беше толкова честа, че независимият руски вестник „Ведомости“ дори беше публикувал ценоразписа за „пиратските услуги“: Замразяване на активи — 50 000 долара, започване на наказателно дело — 50 000 долара, осигуряване на съдебна заповед — 300 000 долара и т.н. Единственият начин за ефикасна борба с тези руски пирати беше да се отвърне с крайно насилие — нещо, което за нас очевидно не беше опция.

Сергей изкара една нощ да прави проучване и на следващия ден ни се обади, за да ни обясни как се беше случило всичко:

— „Махаон“ и две други твои компании са били пререгистрирани в компания „Плутон“ с централа в Казан. — Казан е столицата на Татарстан, полуавтономна република в Централна Азия.

— Кой притежава „Плутон“? — попитах аз.

— Виктор Маркелов, който, според криминалните база данни, е бил осъждан за непредумишлено убийство през 2001 година.

— Невероятно! — Бях изумен. — Значи полицията нахлува в офисите ни, изземва куп документи и после използва осъден убиец, за да пререгистрира с измама компаниите ни?

— Точно това е станало — рече Сергей. — Има и по-лошо. Тези документи са били използвани за подправянето на куп контракти със задна дата, според които твоята открадната компания дължи седемдесет и един милиона долара на някаква празна фирма, с която никога не си правил бизнес.

— Боже господи! — възкликнах.

— Почакай. Нещата стават още по-лоши. Тези подправени контракти са отнесени в съда и един адвокат, когото не си наел, се явява, за да защитава фирмите ти. Веднага след като започва разглеждането на делото, той приема вината за задълженията от 71 милиона долара.

Колкото и долно и неприемливо за нормалния разум да беше всичко това, в него имаше логика. Историята изкрystalизира пред очите ми и аз започнах да се смея. Отначало колебливо, а после по-силно. В това, което ставаше, нямаше нищо смешно, но аз се смеех от облекчение. Отначало другите мълчаха, но Иван ме последва, а после и Вадим.

Сега знаехме точно каква беше целта им и те се бяха провалили напълно. Искаха парите на „Хермитидж“, но там нямаше никакви пари. Ако се съди по публикувания ценоразпис за подобни пиратски услуги, тези хора бяха похарчили милиони да подкупват съдии, полицаи и служители, за да получат едно нищо.

Единствен не се засмя Сергей.

— Не се успокоявай, Бил — чух го да казва мрачно по телефона.
— Това не е краят на историята.

— Какво искаш да кажеш? — попита Вадим.

— Не знам — отвърна Сергей. — Но руските истории никога нямат щастлив край.

ВИСОКОЧЕСТОТНО ЗАГЛУШАВАЩО УСТРОЙСТВО

Още тогава можехме да престанем да се занимаваме със създалата се ситуация, но имаше една голяма пречка — наказателното дело срещу Иван не беше затворено.

То се водеше от Кузнецов и Карпов, които очевидно бяха замесени в кражбата на компаниите ни. За да ги разобличим, решихме да заведем срещу тях углавни дела пред руските органи. Тъй като юридическият ни екип беше далеч, докарахме при нас на помощ Владимир Пастухов, адвокатът, който посъветва Вадим да напусне Русия.

Той пристигна в Лондон и се настани в конферентната стая на новия ни офис. След успешното начало на „Хермитидж Глобал“ се бяхме преместили в една наскоро ремонтирана сграда на „Голдън Скуеър“, точно зад площад „Пикадили“. Вече не бяхме така притеснени, както в офиса в Ковънт Гардън.

Владимир се зае с изучаване на документацията и в продължение на няколко дни разговаря поотделно с всеки от нас. После започна да приготвя дълъг проект за жалбата във връзка с кражбата на компаниите и натрупването на огромните изфабрикувани задължения. В специален раздел описа как за измамата са били използвани електронни файлове и документи, иззети при ръководените от Кузнецов обиски, които Карпов държи при себе си.

Докато Владимир излагаше подробностите по закононарушението, в Русия Едуард работеше по защитата на Иван. В продължение на пет месеца той се опитваше да получи достъп до документите по делото срещу него, за да се подготви, но майор Карпов упорито отказваше да му ги даде. Едуард пусна жалби до прокурорите и началниците на Карпов, но не постигна нищо. При всеки отказ

негодуванието му се засилваше. Започна да приема нещата не само като професионалист, но и лично.

После, на 29 ноември, Карпов неочаквано се обади на Едуард и заявил, че най-накрая ще му даде някои от документите, за които той настояваше от месеци. Едуард отменил всичките си срещи и се втурнал към сградата на московското Вътрешно министерство на улица „Новослободская“. Карпов го посрещнал на входа и когато стигнали в малкия му кабинет, му посочил един празен стол.

Едуард седнал.

— Знам, че искате да получите документите за Черкасов, и днес съм готов да ви покажа някои от тях — казал, великодушно усмихвайки се, Карпов.

Едуард го изгледал с презрение и отвърнал:

— Много отдавна трябваше да ми ги предадете.

— Както и да е. Давам ви ги сега и бъдете благодарен.

След това Карпов станал, взел с две ръце дебелия купчина документи и ги сложил пред Едуард.

— Но има едно нещо. Ксероксът ни се развали, така че, ако искате копия, ще трябва да ги препишете на ръка.

Обикновено Едуард е спокоен и се държи професионално, но това тридесетгодишно полицайче, което се перчело пред него с италианския си костюм за 3000 долара, скъпия си часовник и с маникюра на ръцете си, го тормозело, като че ли е някакъв хлапак. След като в продължение на пет месеца се опитвал да получи тази информация, поведението му просто дошло твърде много на Едуард. Той самият е бил следовател в Министерството на вътрешните работи, но никога не се е държал с някого така.

Ядосан, той се развикал:

— Не знам какво си мислите, че правите! Ние ви спипахме. Знаем всичко за случилото се в Санкт Петербург.

Карпов пребледнял.

— К-какво? Какво се е случило в Санкт Петербург?

— Имаме всички доказателства. Документите, които държите при вас, са били използвани, за да откраднете три фирми и да създадете огромни фалшиви задължения. Като адвокат по криминални дела мога да ви кажа, че това лесно ще се докаже.

Карпов скръстил ръце, навел се напред и огледал плахо стаята. След няколко секунди дал знак на Едуард да се приближи откъм неговата страна на бюрото. Едуард се приближил. Без да каже дума, Карпов започнал да пише припряно на лаптопа си, явно страхувайки се, че кабинетът му се подслушва.

След като свършил, Едуард се навел напред, за да прочете написаното:

Не бях аз. Това е работа на Кузнецов.

После Карпов изтрил написаното на екрана.

За секунди от арогантен той станал много сговорчив и дори отделил някои от по-важните документи от досието по делото срещу Иван, за да може Едуард да ги препише.

Самият Едуард не можел да си обясни тази внезапна промяна, но не пропуснал възможността да получи документите за Иван. Започнал бързо да ги преписва на ръка, но бил принуден да спре, когато Карпов заявил, че трябва да излезе за друго съвещание. Дори направил нещо необичайно и придружил Едуард до входната врата на сградата, а после го изпратил чак до колата. Очевидно се надявал да му каже още нещо от това, което знае, докато вървят заедно.

Щом се качил в колата, Едуард изведнъж си дал сметка, че току-що е направил голяма грешка. Ние не го бяхме упълномощавали да говори за разкритията с когото и да било. Като изпуснал нервите си, дал на тези хора възможност да узнаят какво им готвим.

Когато се успокоил, Едуард ни се обади в Лондон да ни каже какво се беше случило. То определено беше грешка, но след като знаех колко непреклонен беше Карпов, не можех да му се сърдя. Едуард се извини и ни посъветва да внесем жалбата колкото може по-скоро, след като тайната ни беше разкрита. Попитах Владимир колко време му е нужно и той отговори:

— Четири дни — което означаваше понеделник, 3 декември 2007 година.

Междувременно трябваше да замина за Женева за делови обяд на 30 ноември с един клиент. При този развой на събитията бих предпочел да съм в Лондон, но срещата беше твърде важна и не можех

да я отложа. Излетях сутринта и вечерта кацнах обратно на летище Лондон Сити. Докато таксито се провираше през уличките на Кенъри Уорф към дома, секретарката ми се обади, за да ми докладва съобщенията. Изреди списъка и накрая каза:

— Търси те някой си Игор Сагирян. Искаш ли да те свържа сега?

Сагирян? Замислих се. Името ми беше познато. Докато преглеждах списъка с контактите в телефона си, си спомних, че той беше една от основните фигури в „Ренесанс Кепитъл“, фирмата, която управляваше Борис Джордан, когато водех битка със „Сиданко“. Бях се срещал с него само веднъж на съвещание на инвеститори преди няколко години и се зачудих защо се опитва да се свърже с мен.

— Добре. Ще говоря с него.

Тя му се обади и ни свърза.

— Игор, Бил Браудър се обажда. Как си?

— Аз съм добре, доколкото някой може да е добре в днешно време. Слушай, кога ще си в Лондон? Искам да се видим за малко, за предпочитане на четири очи, вместо по телефона.

Молбата ми се видя странна. Почти не познавах този човек, а той предлагаше да дойде от Москва, за да се срещне с мен.

— Разбира се. Какво е станало?

— Нищо особено, но както знаеш, днес всеки е подложен на някакъв натиск, затова просто исках да поговорим с теб какви други стъпки можем да предприемем, защото сме работили заедно. Сега имаме някои малки трудности, но е по-добре да ги нямаме.

Отговорът му не ми каза нищо. Нямах представа за какъв „натиск“ и за какви „малки трудности“ говореше и започнах да подозирам, че това има нещо общо със срещата на Едуард с Карпов.

— Има ли нещо конкретно, за което да разговаряме сега?

— Ами, честно казано, работата е там, че говоря от мобилен телефон. Ти си късметлия, че живееш в Обединеното Кралство, но аз съм в Русия и бих предпочел да се срещнем лично.

Ставаше нещо необичайно. Може би Сагирян се опитваше да ми предаде послание от лошите момчета, или да преговаря с мен от тяхно име. Каквито и да бяха намеренията му, молбата му явно не беше случайна, затова се съгласих да се срещнем на 11 декември в хотел „Дорчестър“. Щеше да бъде веднага щом като се върнех от делово пътуване в Близкия изток, за което щях да замина на следващия ден.

На другата сутрин летях за Саудитска Арабия, а следващия понеделник юридическият ни екип пусна жалба от 244 страници до руските органи за извършени срещу нас криминални престъпления. Две копия бяха изпратени до Главния прокурор на Русия, две до председателя на Държавната следствена комисия и две до завеждащия отдел „Вътрешна сигурност“ при Министерството на вътрешните работи.

Очаквах да видя реакция на нашата жалба след Нова година, но два дни по-късно, когато минавах през фоайето на хотел „Фор Сийзънс“ в Рияд, ми се обади явно развълнуван Джеймисън Файърстоун, който все още беше в Москва.

— Бил, на безопасна линия ли си?

— Какво?

— Телефонът ти сигурен ли е?

— Нямам представа. Аз съм в Саудитска Арабия. Защо?

— Току-що имах една изключително странна среща с мъж на име Игор Сагирян.

— Сагирян?

— Да. Той е президент на „Ренесанс Кепитъл“...

— Знам кой е. Защо ти се е обадил?

— Искаше да говорим за теб.

— Какво?

— Беше странно. Знаеше всичко за положението ти. Когато отидох в офиса му, на бюрото имаше купчина документи, отнасящи се до теб. Взе един лист и направи странен жест, с който искаше да ми покаже, че положението е сериозно. Каза, че замесените хора са много лоши. От онези, които не се колебаят да извършат и насилие. Хора с криминални досиета.

— Какво искаше той? — попитах.

— Това е интересната част. Искаше да те убедя да позволиш на „Ренесанс“ да ликвидира откраднатите ти компании.

— Да ликвидира откраднатите ни компании? Това е абсурдно. Защо ще иска? А и как би могъл да го прави?

— Нямам представа. Не разбирам как ликвидирането на тези неща би помогнало на Иван. Освен това как Сагирян би могъл да ликвидира нещо, върху което няма никакъв контрол?

Прекъснахме разговора. Този развой наистина беше много странен. Откъде Сагирян имаше тази информация? Със сигурност не беше от нас. Това означаваше, че моята предстояща среща с него можеше да се окаже голяма възможност да науча нещо повече какво възнамеряват да правят враговете ни.

Побързах да приключа работата си в Близкия изток. Когато се върнах в Лондон, се подготвих заедно с Иван и Вадим за срещата. Исках, ако е възможно, да заваря Сагирян неподготвен.

Освен това беше важно да запишем нашия разговор, за да можем да анализираме всяка казана от него дума. Два дни преди срещата се обадох на Стивън Бек, бивш офицер от британските специални части и специалист по въпросите на сигурността, когото бях използвал за подобни ситуации. Той дойде в офиса, придружен от двама специалисти по наблюдение. Единият ме помоли да сваля блейзъра си от кашмирска вълна. С нежелание му го подадох и се свих, когато го видях как грубо разпори шева на ревера и пъхна вътре миниатюрно записващо устройство.

Щях да го използвам на срещата ми със Сагирян.

Денят за нея дойде. Напуснах офиса на „Голдън Скуеър“, качих се в едно черно такси и когато потеглихме, включих записващото устройство. Бях крайно изнервен. Щях да застана лице в лице с човек, когото подозирах, че е свързан с голяма престъпна конспирация. В бизнеса се бях изправял срещу безброй финансови мошеници и други негодници, но никога през живота си не бях влизал доброволно в такава потенциално опасна и враждебна ситуация. Полагах огромни усилия да изглеждам спокоен.

Таксито пристигна пред хотел „Дорчестър“ на „Парк Лейн“ и спря на алеята за коли между сребристо бентли и червено ферари. Тук те не изглеждаха необичайно предвид показността на руските олигарси и близкоизточните шейхове, които предпочитаха този хотел. Беше рано. Влязох вътре, настаних се в едно маслинозелено кресло във фойето и започнах да оглеждам помещението с червени мраморни колони и подходящи за тях завеси, като се мъчех да открия Сагирян сред присъстващите. Около 19:10 часа той се втурна вътре с вид на човек, закъснял за бизнес среща. Малко по-висок от мен, Сагирян беше петдесет и пет годишен бизнесмен с прошарена коса, закръглени бузи и мека, двойна брадичка, която се сливаше с врата му. Приличаше

повече на добродушен чичко, а не на някой, когото подозирах, че има пръст във всичките ни неприятности в Русия.

Известно време водихме неангажиращ разговор за Лондон, за времето, за Москва и политиката, като избягвахме истинската причина, поради която бяхме тук. Накрая го попитах какво беше толкова важно, че да бие толкова път до Англия, за да ме види.

Той си пое дъх и ми разказа как неотдавна в „Ренесанс“ нахлула полиция. Твърдеше, че обискът бил заради това че „Ренесанс“ беше правила бизнес с нас. Повтори казаното пред Джеймисън и предположи, че ако му разреши да ликвидира откраднатите компании на „Хермитидж“, това по някакъв начин ще реши всичките проблеми, които той и „Ренесанс“ имат.

В това нямаше никаква логика. Първо, „Хермитидж“ не беше правил бизнес с „Ренесанс“ от години. Второ, как бих могъл да му дам разрешение да ликвидира наши компании, щом като вече не ги притежаваме? И трето, дори и да му бях дал такова разрешение, каква щеше да е ползата за нас и особено за Иван, срещу когото още се водеше углавно дело. Стигнах до заключението, че Сагирян е или глупав, или има някакви други намерения. Подозирах второто.

Опитах се да го накарам да говори колкото може повече заради записващото устройство. За съжаление, на всеки директен въпрос, който му задавах, той даваше уклончив или непонятен отговор, също както при разговора ни по телефона, когато ми се обади за пръв път.

Разговорът ни приключи, когато той погледна часовника си и рязко се изправи.

— Закъснявам за вечеря, Бил. Надявам се да изкараш весело празника.

Стиснахме си ръцете и със същата бързина, с която беше влязъл, напусна хотела. Аз го последвах през фойето, излязох навън, взех такси и се върнах в офиса, за да проверим записа.

Когато стигнах „Голдън Скуеър“, целият екип плюс Стивън и един от хората му ме чакаха в конферентната стая. Извадих касетофона, откачих го от жицата и го подадох на Стивън. Той го сложи на масата и го включи.

Всички се наведохме напред. Чухме как говоря на шофьора на таксито по пътя до „Дорчестър“. Чухме стъпките ми по паважа и поздрава на портиера на хотела. Чухме звуците във фойето на

„Дорчестър“. След това в 19:10 изведнъж се появи някакъв постоянен шум, който заглуши всичко.

Стивън взе касетофона, като мислеше, че нещо му има. Върна с няколко секунди записа и пак го включи. Резултатът беше същият. Пусна го напред с надеждата да чуем някакъв по-късен запис от разговора, но шумът продължаваше. Изчезна едва когато напуснах хотела и помолих портиера да ми извика такси. Стивън отново спря касетофона.

Погледнах го.

— Какво беше това?

Той намръщен въртеше касетофона в ръцете си.

— Не знам. Или това нещо е повредено, или Сагирян е използвал някакво високочестотно заглушаващо устройство.

— Господи! Заглушаващо устройство? Откъде ще го е взел?

— Не е лесно, но често се използва от тайните служби като ФСБ.

За мен това беше крайно смуцаващо. Мислех, че съм постъпил хитро, като наех Стивън и се правих на шпионин, но се оказа, че самият аз може би съм седял на една маса с истинския. Още тогава реших това да е последният ми опит да влизам в подобна роля.

От срещата ми със Сагирян не излезе нищо и ние продължавахме да сме в неведение за целта на лошите момчета. Сега всичките ни надежди бяха в жалбите, които подадохме в руските органи.

Ден след срещата ми със Сагирян получихме първия официален отговор от филиала в Санкт Петербург на руската Държавна следствена комисия. Вадим го принтира, прескочи юридическите подробности и стигна до същественото изречение.

— Чуй това, Бил. Тук се казва: „В съда на Санкт Петербург не се е случило нищо нередно и молбата да се заведе наказателно дело се отхвърля поради липса на престъпление“.

— Липса на престъпление? Та нашите компании бяха откраднати!

— Почакай, има още. Дори великодушно ни заявяват, че няма да предприемат съдебни мерки срещу адвоката ни Едуард затова че е подал нашата жалба — каза с нескрит сарказъм Вадим.

На другия ден получихме още един отговор. Този път от отдел „Вътрешна сигурност“ при Министерството на вътрешните работи,

който би трябвало да се интересува от мръсните дела на Кузнецов и Карпов.

— Чуй това — рече Вадим и прочете: — Вътрешният отдел предава за разследване жалбата ни на самия Павел Карпов!

— Шегуваш се.

— Не. Тук е написано черно на бяло.

През следващата седмица получихме още три отговора, всички с отказ за каквото и да било съдействие.

След Нова година беше останала само една жалба, на която все още няхмахме отговор. Не мислех, че ще е по-различен от другите. Но на 9 януари 2008 година сутринта на Едуард се обади по телефона следователят Ростислав Рассохов от Отдела за тежки престъпления при руската Държавна следствена комисия. Жалбата ни била поверена на него и затова помолил Едуард да отиде в сградата на комисията, за да разговарят по нея.

Когато Едуард пристигнал, бил посрещнат от мъж приблизително на неговата възраст. Рассохов носел омачкан костюм от изкуствена материя, евтин часовник и имал неугледна прическа — все окуражителни признаци за корумпирана страна като Русия. Влезли в кабинета му, седнали и прегледали заедно жалбата ред по ред. Рассохов задавал редица уточняващи въпроси с изключително сериозен вид. В края на срещата дал да се разбере, че възнамерява да започне предварително разследване на нашите твърдения за Кузнецов и Карпов и да ги извика на разпит.

Това беше чудесна новина. Можех да си представя физиономията на Кузнецов и Карпов, когато ги поканят за разпит в следствената комисия. След толкова ужасни неща, които ни бяха сторили, започнах да си мисля, че ще има някаква промяна.

Имах това усещане в продължение на два месеца, докато една вечер в началото на март Вадим влезе в кабинета ми много развълнуван.

— Току-що получих съобщение от моя източник Аслан — рече той.

Сложи пред мен листа със съобщението на Аслан и посочи написаните на руски думи. Те гласяха:

„Срещу Браудър е заведено наказателно дело под № 401052. Република Калмикия. За укриване на данъци в особено големи размери“.

Почувствах се така, сякаш някой току-що ми беше изкарал въздуха. Изглежда, че Кузнецов и Карпов си отмъщаваха за това, че са били викани на разпит. Имах стотици въпроси, които исках да задам, но беше 19:30 часът, а и най-досадното беше, че след половин час трябваше да бъдем на една вечеря, планирана преди месеци. Един стар приятел от „Соломон Брадърс“ и годеницата му се бяха постарали да направят почти невъзможна резервация в новия лондонски ресторант „Л’Ателие Жоел Робушон“ и нямаше как да се откажа в последния момент.

На път за ресторанта споделих с Елена съобщението на Аслан. За пръв път от началото на тази криза емоционалните ни ритми бяха в синхрон и двамата едновременно бяхме обзети от паника. Когато пристигнахме в ресторанта, приятелите ни бяха вече там, седяха в едно сепаре и се усмихваха. Казаха, че поръчали за четиримата да опитаме цели седем блюда от менюто, което щеше да ни отнеме най-малко три часа. Аз стоически се държах по време на вечерята и се опитвах да крия обзелата ме силна паника, докато те безгрижно говореха за подробностите около сватбата, плановете им за медения месец и за други фантастични лондонски ресторанти. Нямах търпение да си тръгнем. След като ни сервираха и втория десерт, Елена ме стисна под масата за коляното и обяви, че трябва да се прибираме у дома заради децата. Втурнахме се навън. По пътя към къщи и двамата мълчахме.

Новото наказателно дело срещу мен изискваше мигновено внимание. На другата сутрин казах на Едуард да остави всичко и да отиде право в Елиста, столицата на Калмикия, за да разбере каквото може.

Рано на следващия ден той взел самолета за Волгоград, наел такси и пътувал четири часа до Елиста. Пейзажът на Калмикия — южна руска република на Каспийско море, населена с азиатски будисти — бил най-пустото място, което е виждал. Равен и гол, без трева и дървета, само кафеникава земя и сиво небе, докдето погледът стига.

Единственото разнообразие били паянтовите постройки на всеки двайсетина километра.

Когато пристигнал в Елиста, отишъл право в сградата на местното Министерство на вътрешните работи на улица „Пушкин“. Четириетажната модерна сграда се намирала на градски площад точно срещу позлатена пагода.

Влязъл вътре, представил се на портиера и попитал дали може да се види със следователя, отговарящ за дело №401052. Няколко минути по-късно се появил нисък азиатец на средна възраст, с криви като на кавалерист крака и кожена жилетка, който го попитал:

— Какво мога да направя за вас?

Едуард се ръкувал с него.

— При вас има ли заведено дело срещу Уилям Браудър?

Следователят Нускинов изпитателно го изгледал.

— Кой сте вие?

— Извинявайте, току-що пристигнах от Москва. Аз съм адвокат на господин Браудър. — Едуард му показал адвокатските си пълномощия и го попитал: — Можете ли да ми кажете нещо за делото срещу моя клиент?

Следователят се успокоил.

— Да, да, разбира се. Моля, заповядайте в кабинета ми.

Минали по дълъг коридор до малка, тясна стая, където следователят позволил на Едуард да се запознае с документите по делото.

Руските власти предявяваха към мен две обвинения за укриване на данъци през 2001 година. По онова време в Калмикия имаше данъчни облекчения, подобни на тези на остров Джърси и остров Ман, и фондът беше регистрирал две от нашите инвеститорски фирми там. Делото очевидно беше изфабрикувано. В досието Едуард намерил документи за проверки от местните власти, които показвали, че всички данъци са коректно платени.

Едуард посочил това на следователя, който въздъхнал тежко и казал:

— Вижте, аз не исках да имам нищо общо с тази работа. Накараха ме да прекъсна почивката си, за да се срещна с делегация от високопоставени хора от Москва.

— Каква беше тази делегация?

— Бяха четирима души. Настояха да се заведе това дело. Казаха, че нарежданията са отгоре и е свързано с влошаването на отношенията между Англия и Русия. Нямах никакъв избор — казал Нускинов, явно уплашен за законите, които беше нарушил по тяхно нареждане. По-късно научихме, че въпросната делегация се е състояла от Карпов, двама подчинени на Кузнецов и един служител от Отдел „К“ на ФСБ.

— И какво е положението с това дело сега? — попитал Едуард.

— Ние го заведохме и издадохме федерална заповед за издирване на Браудър.

Едуард се върнал в Москва, а следващата вечер ни се обади по телефона и ни разказа всичко. Аслан беше абсолютно прав. Наказателното дело срещу Иван едва започваше и трябваше да сме готови да го последват още много други дела.

ЗАГАДКАТА

На 1 октомври 1939 година Уинстън Чърчил произнася прочутата си реч, в която говори за перспективата Русия да влезе във Втората световна война: „Не мога да ви предскажа действията на Русия. Това е загадка, забулена в мистерия вътре в една енигма, но може би има ключ към нея. Това е руският национален интерес“.

Пренесено в 2008 година, изказаното от Чърчил мнение за Русия продължава да е вярно с една голяма уговорка. Вместо националният интерес да определя действията на Русия, сега те се определят от парите, особено от престъпното им придобиване от страна на държавните служители.

Всичко в нашата ситуация беше загадка. Защо Карпов и трима негови колеги ще се качат в самолета и ще пропътуват стотици километри до Калмикия, за да заведат углавно дело срещу мен? Само заради едното отмъщение? Защо ще поддържат наказателното дело срещу Иван, след като с него не постигнаха нищо? Защо си правиха труда да обискират онези банки, след като активите на „Хермитидж“ не бяха в Русия?

Не можех да го проумея. Колкото повече мислех за това, толкова повече се убеждавах, че отговорът на тази загадка се крие в останките от нашите бивши инвестиционни фирми, пререгистрирани с измама. Те нямаха голяма икономическа стойност, но ако по някакъв начин си възвърнехме собствеността върху тях, щяхме да имаме правото да изискаме от държавата всичката свързана с това информация. От нея щяхме да разберем точно кой, а беше съвсем ясно, че това не са само Кузнецов и Карпов, стои зад тази измама.

За да направим това, предприехме правни действия пред Московския арбитражен съд, за да си върнем компаниите. Това сигурно е изненадало хората, стоящи зад измамата, защото те веднага ни контраатакуваха в Казанския арбитражен съд, прехвърляйки делото

в Татарстан. Вероятно бяха предположили, че съдът в Казан ще бъде по-благосклонен към тях.

Не бях много сигурен какви можеха да бъдат възможностите ни за успех в един провинциален руски съд, но останах доволен, след като видях колко бързо реагираха нашите противници, за да се защитят.

Явно ги бяхме настъпили по мазола. Едуард и един младши адвокат веднага взеха самолета за Казан. Пристигнали там в един студен ден през март и отишли в съда, елегантна сграда в рамките на татарстанския „Кремъл“. Едуард беше свикнал да прекарва дълги часове в мрачни съдилища, където хората са агресивни и атмосферата е изпълнена с напрежение, но този съд се оказал по-цивилизован. Обстановката била приятна, а и хората били много по-любезни.

В деня преди гледането на делото Едуард отишъл при деловодителката да поиска да се запознае с документите по делото. Тя с готовност изписала върху клавиатурата на компютъра си имената на нашите компании и услужливо казала:

— Срещу тези компании има две съдебни решения. И двете ли искате?

Едуард за пръв път научил, че има и второ съдебно дело, но не показал изненадата си, а само се усмихнал.

— Да, и двете, ако обичате.

Тя отишла в стаята с документацията и се върнала с кашон, пълен с документи, като предположила, че на Едуард ще му е по-лесно да се запознае с тях на една маса в коридора. Той ѝ благодарил, отишъл при посочената маса и започнал да преглежда папките. Първият кашон бил контраделото, заради което беше пристигнал Едуард. Второто не бил виждал никога преди това. Било съдебно решение срещу „Парфенион“, друга наша открадната инвестиционна компания, за 581 милиона долара.

Докато прехвърлял документите, с изумление установил, че съдебното решение било абсолютно копие на онова в Санкт Петербург. Те използвали същия адвокат и същите подправени контракти, които съдържали същата информация, заграбена от полицията, за да я съставят.

Когато чух за съдебното решение за други 581 милиона долара, се запитах в колко ли още други руски съдилища има подобни изфабрикувани решения срещу наши откраднати компании. Споделих

безпокойството си с всички от екипа и Сергей започна да проучва съдебните база данни из цяла Русия. След седмица откри още едно — съдебно решение за 321 милиона долара в Московския арбитражен съд.

Общо взето, чрез използване на абсолютно еднаква схема, срещу откраднатите ни компании имаше съдебни решения за 1 милиард долара.

Тези открития направиха загадката само още по-заплетена. Пак не беше ясно как престъпниците щяха да спечелят някакви пари от тези иски. Само защото парите бяха „дължими“ не означаваше, че те с магическа пръчица ще се появят в банковите им сметки. Нямахме пари, с които да бъдат платени! Бях убеден, че плановете им са други. Но какви?

Не беше ясно и си казах, че трябва да се върна назад и отново да огледам всичко, за да видя дали няма да открия нещо, което може би съм пропуснал да забележа.

Една съботна сутрин в края на май 2008-а помолих Иван да дойде в офиса и да донесе всичките ни правни документи, банкови извлечения и съдебни иски в голямата съвещателна стая. Извадихме от кашона всички документи и ги подредихме на купчинки върху дългата дървена маса. Една — със съдебните иски, втора — за всеки банков обиск, и трета — за всяко углавно дело. Когато всичко беше подредено, започнахме да правим график на времето, когато бяха станали.

— Кога беше последното нахлуване на Кузнецов в банките ни?
— попитах аз.

Иван порови в купчината документи.

— На 17 август.

— Добре. Какви бяха датите на фалшивите съдебни решения?

— На 3 септември в Санкт Петербург, на 13 ноември в Казан и на 11 декември в Москва.

— Тогава да си го кажем ясно: лошите момчета са отишли в тези съдилища и са пръснали пари на много места, за да получат тези съдебни решения, макар да знаят, че в компаниите ни няма останали нито активи, нито пари, така ли е?

— Очевидно — рече Иван, забелязал за пръв път тази липса на логика.

— И защo е трябвало да го правят?

— Може би са искали да използват съдебните решения като допълнителни гаранции, за да вземат пари назаем — предположи той.

— Това е смешно. Никоя банка няма да им заеме пари срещу някой от тези аматьорски изфабрикувани искове.

— Да не би да се опитват да вземат личните ти активи в чужбина?

Тази мисъл беше ужасяваща, но знаех, че е невъзможно. Бях проверил това с моите английски адвокати веднага щом като научих за исковете в Санкт Петербург.

Седяхме в мълчание няколко минути и изведнъж ми просветна.

— Каква беше печалбата на „Хермитидж“ за 2006 година?

— Един момент. — Иван отвори лаптопа си и изкара нужния файл.

— Деветстотин седемдесет и три милиона долара.

— И какъв е размерът на платените данъци за тази година?

Той отново направи справка в лаптопа.

— Двеста и тридесет милиона долара.

— Може да звучи безумно, но мислиш ли, че... мислиш ли, че ще се опитат да им бъдат възстановени тези двеста и тридесет милиона долара?

— Това би било лудост, Бил. Данъчните власти никога не биха го направили.

— Не знам. Мисля, че трябва да попитаме Сергей.

В понеделник Иван се обади на Сергей, за да провери тази теория. Също като Иван, и той напълно я отрече.

— Невъзможно — отвърна дори без да се замисли. — Идеята някой да открадне вече платени данъци е абсурдна.

Но час по-късно Сергей отново се обади.

— Може би избързах. Проверих в данъчния закон и на теория това, за което говорите, е възможно. Макар че не мога да си представя да бъде извършено на практика.

През онези седмици, докато седях в кабинета си и премислях различни теории, Сергей беше в окопите и правеше свое разследване. Най-вече искаше да научи всичко за всеки, който беше замесен в това престъпление. Беше писал до държавната служба в Москва, където бяха регистрирани откраднатите ни компании, с настояване да получи

цялата информация, с която разполагат. Макар да не получи отговор, извършителите направиха нещо показателно. Веднага преместиха откраднатите компании в Новочеркасск — невзрачно градче в Южна Русия. Писмото на Сергей очевидно ги беше изплашило. После той писа до регистрационната служба в Новочеркасск с молба за същата информация. Въпреки че местните служители запазиха същото мълчание като тези в Москва, престъпниците отново преместиха компаниите. Този път в московското предградие Химки. Тази игра на криеница явно изнервяше лошите момчета и затова Сергей я продължи, като писа и до регистъра в Химки.

Той разбираше, че макар хората, срещу които се борехме, да не уважават закона, те спазваха почти педантично всички бюрократични процедури. Сметна, че както изнерви лошите и ги накара да местят компаниите от място на място, така ще може да изнерви и полицията, като представи още доказателства в досието по делото за нейната съпричастност в престъплението. Знаеше, че след като в него веднъж влезе нещо, процедурата изисква то да остане там завинаги. Сергей се надяваше, че дори разследването за откраднатите фирми да не стигне доникъде, в бъдеще то може да попадне в ръцете на честен следовател, който ще направи нужното. Това вероятно щеше да държи конспираторите постоянно на тръни.

Сергей уреди да бъде приет в Следствената комисия на 5 юни 2008 година. Когато пристигнал в сградата, бил посрещнат от детектива, който отговарял за делото, и той го отвел в кабинета си. Миг преди да отвори вратата, Сергей забелязал, че ръката на човека нервно потрепва.

Отворил вратата и причината веднага станала ясна. Вътре зад бюрото седял подполковник Артьом Кузнецов.

Сергей се стреснал. Погледнал детектива право в очите и попитал:

— Какво става тук?

Детективът избегнал погледа му и казал:

— Подполковник Кузнецов е определен да помага на разследващия екип по това дело.

Първо Карпов беше определен да разследва себе си, а сега Кузнецов щеше да прави същото!

— Няма да разговарям с вас пред него — заявил категорично Сергей.

— Добре — отвърнал колебливо детективът. — В такъв случай ще трябва да изчакате в коридора да завършим съвещанието си.

Сергей останал да чака в продължение на един час на неудобен метален стол, стиснал папките в скута си. Кузнецов и детективът вероятно се надявали той да се откаже от намерението си. Когато Кузнецов най-накрая излязъл, Сергей станал и влязъл вътре. Седнал на стола, извадил доказателствата и дал свидетелските си показания, като изрично споменал имената на Кузнецов и Карпов. Следвайки процедурата, детективът нямал друг избор, освен да ги приеме и да ги приложи към делото.

Сергей излязъл от Следствената комисия и се качил на метрото. Това, което станало току-що, било напълно непонятно. Очаквал, че показанията му няма да отидат никъде и няма да им бъде обърнато внимание. Дори очаквал към него да се отнесат грубо. Още по-малко очаквал да завари тъкмо човека, срещу когото ще дава показания, и той ще е част от разследващия екип. Изминал целия път до офиса и обиколил два пъти блока, докато се успокои. Но когато застанал при бюрото си в офиса на „Файърстоун Дънкън“, заварил още нещо, което не очаквал. Било писмо от данъчната служба в Химки — една от регистрационните служби, до които изпратил писма с искане за информация във връзка с откраднатите компании.

Разкъсал плика. За пръв път някой си свършил работата. Вътре имало информация, били посочени имена, но най-важното било, че писмото показвало, че хората, откраднали нашите компании, имали открити сметки в две неизвестни банки: Юнивърсъл Сейвингс Банк и Интеркомерс Банк.

Това бил огромен пробив. Защо са били нужни банкови сметки на три компании без активи и с фалшиви задължения за 1 милиард долара? Сергей моментално отворил сайта на Централната банка. Изписал името на Юнивърсъл Сейвингс Банк и установил, че е изключително малка банка с капитал само от 1,5 милиона долара. Интеркомерс била малко по-голяма, с 12 милиона долара капитал. Дори трудно би могло да бъдат наречени банки.

Но после забелязал нещо крайно интересно. Тъй като тези две банки били много малки, в момента, в който получили някакви пари,

депозитите в тях се изписвали направо на сайта на Централната банка. Така се видели някои големи постъпления. В края на декември 2007 година, малко след като в банките били открити сметки на откраднатите ни компании, Юнивърсъл Сейвингс Банк получила депозити за 97 милиона долара, а Интеркомерс — за 147 милиона долара.

Тогава Сергей си спомнил за запитването ни относно възстановяването на платените данъци. Общо взето сумата, която получили двете банки, се равнявала на тази, която компаниите на „Хермитидж“ платили като данъци през 2006 година. Това не можело да е просто съвпадение. Той бързо събрал всички съдебни решения и ги наредил до данъците, платени от нашите компании. В този момент за Сергей всичко станало кристално ясно.

Съдебното решение в Санкт Петербург за „Махаон“ беше за 71 милиона долара, а приходите на „Махаон“ за 2006-а бяха точно 71 милиона долара. Решението в Казан за „Парфенион“ беше за 581 милиона долара, а приходите на фирмата за същата година се равняваха тъкмо на тази сума. В Москва историята с третата ни открадната фирма, „Риленд“, била същата. Общо конспираторите успели да получат с измама съдебни 328 решения за 973 милиона долара, като сведат до нула 973 милиона реални приходи.

Сергей веднага се обади на Иван и след няколко минути обяснения той подскочи и даде знак на мен и Вадим да се приближим.

— Момчета, вижте това — каза развълнуван и посочи екрана на компютъра си.

Беше влязъл в сайта на руската Централна банка и видяхме двата депозита, открити от Сергей.

— Кучите му синове! — изругах.

— Бил, Сергей е успял да разкрие това — каза Иван.

— Страхотно, но как ще докажем, че тези пари всъщност идват от данъчните органи? — попитах аз.

— Ще попитам няколко източника в Москва дали могат да потвърдят банковите преводи — каза Вадим. — Сега, когато знаем имената на банките, вероятно ще можем да разберем откъде са дошли парите.

Два дни по-късно Вадим се втурна в кабинета и сложи няколко листа на бюрото ми.

— Това са банковите преводи — каза с доволна усмивка.

Грабнах документите, но всичките бяха на руски.

— Какво се казва в тях?

Той бързо ги прелисти и стигна до последната страница.

— Това потвърждава връщането на платени данъци в размер на 139 милиона долара от руската данъчна служба на фирмата „Парфенион“. Това тук се отнася за 75 милиона за „Риленд“, а това е за 16 милиона долара за „Махаон“. Всичко прави общо 230 милиона долара.

Беше същата сума от 230 милиона долара, които бяхме платили във вид на данъци. Същата.

Събрахме се в кабинета и аз се обадох на Сергей да го поздравя за изумителната детективска работа. Въпреки че реши загадката, той не се радваше. Тези хора бяха откраднали от руските данъкоплатци — от него, от семейството му, от приятелите му, от всички, които познаваше.

— Това е най-циничното нещо, което съм виждал — рече той.

Беше най-голямото връщане на платени данъци в руската история. Толкова голямо и толкова нагло, че бяхме напълно сигурни, че най-накрая ги бяхме спипали. Предполагахме, че това беше мошеническа операция, и сега разполагахме с доказателството да я разобличим и да изправим тези хора пред съда.

Точно това възнамерявахме да направим.

ПРАТКА ПО DHL

Според мен експулсирането ми от Русия беше станало по нареждане на Владимир Путин и вероятно той беше одобрил опитите да бъдат откраднати активите ни, но не можех да си представя, че ще разреши държавни служители да откраднат 230 милиона долара от държавата. Бях убеден, че веднага щом представим доказателството за тези престъпления на руските власти, добрите момчета ще пипнат лошите и това ще сложи край на цялата история. Независимо от всичко, което се беше случило, продължавах да вярвам, че в Русия са останали и добри хора. Затова на 23 юли 2008 година подготвихме подробни жалби за измамата с възстановените от платените данъци суми и ги изпратихме до всички правозащитни органи в Русия.

Предоставихме историята на „Ню Йорк Таймс“ и на най-популярния независим руски вестник — „Ведомости“. Ефектът от излезлите в тях статии беше като избухнала бомба и историята бързо беше подета от още много медии както в Русия, така и извън нея.

Няколко дни след като тя стана обществено достояние, бях поканен от руското независимо радио „Ехото на Москва“ да дам четиридесет и пет минутно интервю по телефона. Приех и на 29 юли в предаване на живо подробно описах цялото изпитание: обиските, кражбата на компаниите ни, фалшивите съдебни решения, участието на хора със съдебни присъди, съпричастността на полицията и най-важното — кражбата на 230 милиона долара от парите на данькоплатците. Интервюиращият Матвей Ганаполски, репортер с дългогодишен опит в отразяването на корупцията в Русия, беше видимо шокиран. Когато свърших, той каза:

— Ако излъчването не е било спряно, утре трябва да има арести.

Аз мислех същото, но не беше направено нищо. Часовете станаха дни и не последва нищо. Дните преминаха в седмици и пак не се случи нищо. Беше ми трудно да повярвам, че такава скандална история за кражба на държавни пари няма да предизвика реакция.

Обаче реакция наистина последва, но не такава, каквато очаквах. На 21 август 2008-а, един необикновено спокоен и топъл ден в Лондон, телефонът в кабинета ми започна да звъни. Първо беше Сергей, който се обади от „Файърстоун Дънкън“, след това Владимир Пастухов от кабинета си вкъщи и накрая Едуард от дачата си край Москва. Всеки от адвокатите ни съобщи едно и също: екип от руското МВР обискирал офиса му. Съобщението на Едуард беше най-обезпокоително. Докато отсъствал, в 16:56 часа следобед в офиса му пристигнала пратка по DHL. След по-малко от час голяма група полицаи пристигнала пред офиса му, за да извършат обиск. Почти веднага след започването на обиска „намерили“ куриерската пратка и я взели. После прекратили обиска и си тръгнали.

Очевидно всичко било свързано с пристигането на мистериозната пратка. За щастие секретарката на Едуард се сетила да направи копие на документа за изпращането и ни го изпрати по факса. Когато влязохме в сайта на DHL и изписахме номера, с изненада установихме адреса на изпращача: „Графтън Хаус“, 2–3 „Голдън Скуеър“, Лондон W1F 9 HR.

Нашият адрес в Лондон.

Разбира се, че в действителност пратката не беше изпратена от нашия офис. От документа се виждаше, че е била изпратена от пункт на DHL в Южен Лондон, и веднага се свързахме с лондонската полиция, като обяснихме цялата история. По-късно през деня в офиса ни пристигна разследващ — сержант Ричард Нортън, млад полицаи с кожено яке и авиаторски слънчеви очила.

Представих се и го попитах дали е успял да разбере кой е изпратил пратката.

Той сви рамене и извади компактдиск от якето си.

— Не, но получих запис от видеокамера за наблюдение в пункта на DHL в Ламбет — каза той. — Може би вие ще ги познаете.

Отидохме при бюрото ми. Вадим, Иван и аз се скупчихме около Нортън, който постави диска в компютъра ми. Взе мишката, отвори файла и пусна видеозаписа с хора, влизащи и излизащи от бюрото на DHL.

— Това е — рече полицаят.

Видяхме да пристигат двама мъже с вид на източноевропейци. Единият носеше пластмасова торба, на която се виждаше логото на

универсален магазин в Казан, Татарстан. Беше пълна с документи. Човекът ги набути в кашон на куриерската служба и го запечата, а другият попълни документа и плати в брой, за да бъде изпратена пратката в офиса на Едуард. След като приключиха, двамата обърнаха гръб на камерата и излязоха от обсега ѝ.

Когато записът свърши, Нортън попита:

— Познахте ли някой от тях?

Погледнах Иван и Вадим. Те поклатиха глави.

— Не, не ги познаваме — отвърнах аз.

— Ако ми посочите имената на хората, които ви създават проблеми в Русия, мога да направя справки за тях в списъците на полетите от Хийтроу и Гетуик през последната седмица, за да видим дали ще излезе нещо.

Не хранех особени надежди, но му дадохме списък с имена и той си тръгна.

Обаче нямах много време да мисля за куриерската пратка, защото руските власти действаха бързо. Освен обиските в офисите на адвокатите ни, три дни по-късно те призоваха Владимир и Едуард да се явят един съботен ден на разпит в сградата на Вътрешното министерство в Казан.

Тези призовки бяха не само незаконни — адвокатите не могат да бъдат принуждавани да дават показания за клиентите си, — те бяха зловещи. Казанската полиция се ползваше с репутацията на най-ретроградната и най-корумпираната в Русия. Условието в затвора от филма „Среднощен експрес“, сравнени с тези в местния арест, щяха да приличат на хотел от веригата „Риц Карлтън“. Хората, които работеха там, бяха известни с това, че измъчват арестантите, като ги изнасилват с бутилки от шампанско, за да измъкнат от тях признания. Още по-лошо беше, че като призовавах Владимир и Едуард в събота, до понеделник те щяха да бъдат в пълна изолация и през това време от казанската полиция можеха да направят с тях каквото си поискат.

Бях ужасен. Това беше напълно нов етап на ескалация. Бях прехвърлил от Русия Иван, Вадим и други хора на „Хермитидж“, за да предотвратят тъкмо такъв развой на събитията, но и в най-кошмарните ми сънища не бях допускал, че адвокатите ми могат да станат обект на полицейски репресии.

Особено се притеснявах от възможността за арестуване на Владимир заради крехкото му здраве. Веднага му се обадох.

— Безпокоя се за теб, Владимир — казах му.

Той обаче беше необикновено спокоен. Приемаше ситуацията като академичен проблем, който може да проучи и да анализира, а не като нещо, което се случва на него.

— Не се безпокой, Бил. Аз съм защитен като адвокат. Не могат да ме призовават на разпит. Говорих с московската асоциация на адвокатите и те ще отговорят вместо мен. Изобщо нямам намерение да ходя в Казан.

— Да приемем за момент, че грешиш и те въпреки това те арестуват. Няма да издържиш и седмица в затвора при твоето здравословно състояние.

— Бил, Бил, това ще е прекалено. Не могат да започнат да преследват адвокати.

Аз обаче продължих да настоявам.

— Слушай, Владимир. Преди две години точно ти убеди Вадим да замине посред нощ от страната. Сега е твой ред. Ела поне в Лондон да обсъдим нещата.

Той замълча за момент.

— Нека помисля.

Вадим имаше подобен разговор с Едуард, който също нямаше намерение да напусне Русия. И двамата адвокати знаеха, че тези призовки са незаконни и че имат пълни основания да не се подчинят, затова и двамата не се явиха на разпит.

Събота отмина и не се случи нищо. Същото беше и в неделя. В понеделник сутринта се обадох на Владимир.

— Е, добре, оцеля през уикенда и вече си помисли. Кога идваш в Лондон?

— Не знам дали ще дойда. Всички ми повтарят едно и също. Ако напусна Русия, това може да се окаже най-лошото, което бих могъл да сторя. Ще излезе, че едва ли не съм виновен за нещо. Освен това животът ми е тук. Всичките ми клиенти са тук. Не мога просто така да напусна.

Разбирах нежеланието му, но чувствах, че за него опасността е стигнала критичната точка. Хората, които стояха зад всичко това, бяха

престъпници и действията така, като че ли имат пълен контрол над полицията.

— Но ако те натопят, няма значение дали си виновен, или не. Трябва да се махнеш от там. Ако не за постоянно, поне докато всичко това спре. Ще е лудост да останеш!

Въпреки логиката в това, което казвах, Владимир беше твърдо решен да остане. Обаче в сряда ми се обади и вече не беше толкова уверен.

— Бил, току-що получих нова призовка от Казан.

— И?

— Обадих се на следователя, който я беше подписал, и му казах, че е незаконна. Той отговори, че ако не се явя, ще ме доведат насила. Опитах се да го запозная със здравословното ми състояние, но той не искаше да ме чуе. Говореше като бандит, а не като полицай.

— Сега ти ще...

— Това дори не е най-лошото, Бил. От цялото напрежение миналата нощ имах проблем с окото. Сякаш имам огнена топка в главата. Трябва да се видя колкото може по-скоро с моя специалист, но той е в Италия.

— Ами тогава иди в Италия.

— Ще го направя веднага щом бъда в състояние да летя.

По-късно през деня разбрах, че и Едуард беше получил втора призовка. Мислел, че московската адвокатска асоциация може да я отхвърли, но се оказало, че и те не могат да направят нищо.

Тъй като Едуард е бил следовател и съдия, си мислел, че ще успее да използва връзките си, за да разбере кой стои зад тези атаки, но никой не знаел отговора.

Един след друг те му казвали:

— Вместо да се опитваш да разбереш, по-добре да изчезнеш.

Едуард за пръв път в живота си попадеше в подобна ситуация. Той беше човекът, към когото всички се обръщаха за помощ, а не обратното. От 1992 година беше адвокат по наказателни дела, представлявал най-различни клиенти, и се ползваше с репутацията на един от най-успешните адвокати в Русия. Но макар да знаеше как да се справя с правната система, не знаеше как би могъл да изчезне от страната. За щастие Едуард имаше много бивши клиенти, които

знаеха, и когато научили за проблемите му, няколко от тях предложили да му помогнат.

Във вторник, 28 август 2008 година, два дни преди датата, на която трябваше да се яви на разпит в Казан, Едуард се обади на Вадим.

— Може да не ти се обаждам известно време. Ако това стане, не се безпокой. С мен всичко ще е наред.

Вадим го попитал какво иска да каже, но Едуард го прекъснал и рекъл:

— Трябва да вървя. — И затворил телефона.

След това обаждане Едуард извадил батерията от мобилния си телефон и отишъл в апартамента си близо до Воробьови хълмове в южната част на Москва. Знаел, че от няколко седмици е под наблюдение. Хората, които го следели, дори не си правели труда да се крият. Всяка нощ пред блока му стояла кола и двама души постоянно наблюдавали апартамента му. Това било твърде тревожно, защото не знаел дали са от руската мафия, или от полицията, но и не поискал да узнае.

Същата вечер, след като хапнали набързо, Едуард и жена му се отправили на редовната си вечерна разходка. Наблюдаващият ги екип не ги последвал, защото Едуард и жена му правели това всяка вечер и се връщали обратно.

Вървели бавно по улицата, хванати за ръце, в продължение на близо километър, но вместо както обикновено да се върнат, Едуард дръпнал жена си за ръката и бързо прекосили улицата. Там ги чакало голямо черно ауди А8, с тъмни стъкла. Съпругата на Едуард знаела, че нещата с мъжа ѝ тръгнали на зло, но била в пълно неведение за плана му. Той се обърнал към нея, хванал ръката ѝ и бързо казал:

— Сега е моментът.

Тази вечер трябвало да изчезне.

Тя го хванала за раменете и се навела да го целуне. Не знаели кога ще се видят отново. След като се целунали, Едуард влязъл в колата, легнал на задната седалка и тя потеглила.

Жена му пъхнала ръце в джобовете и се върнала обратно по улицата с просълзени очи. Не забелязала кога реагирали хората от наблюдаващия екип. Нужни им били няколко часа, за да разберат какво е станало, но около полунощ на входната врата на апартамента дошли трима мъже да разпитват за Едуард.

Обаче жена му нямала никаква представа къде е и им казала точно това.

Щом Едуард, при всичките му връзки и познания за Наказателния кодекс, беше решил да премине в нелегалност, тогава не оставаше никакво съмнение, че Владимир, човек на науката, с много здравословни проблеми, трябваше да го последва.

Веднага му се обадох по телефона, ядосан, че все още е в Москва.

— Владимир, Едуард замина. Кога тръгваш?

— Съжалявам, Бил, но все още не съм достатъчно добре, за да пътувам. Обаче приемам доводите ти. — Не разбрах какво точно искаше да каже, а и той не даде повече обяснения, но останах с впечатлението, че се кани да замине.

Надявах се да е така. Бях напълно сигурен, че когато той и Едуард не се явят в събота в Казан, след като са били призовани за втори път, корумпираните ченгета ще издадат заповеди за арестуване и на двамата.

Това, което Владимир не можеше да ми каже, беше, че преценявал какви са възможностите му да напусне Русия. Най-привлекателната била да премине границата по суша или по море. Руската гранична служба беше толкова изостанала, че в много отдалечени гранични пунктове не разполагаха с никаква съвременна технология за откриване на бегълци. По принцип тези гранични пунктове се обслужваха от по-безперспективните служители. Мързелът и пианството бяха почти задължителни за тези назначения и те редовно оставяха хора от списъка на издирваните да се измъкнат. По този критерий най-благоприятни пунктове бяха Нехотеевка на границата с Украйна и фериботът от Сочи за Истанбул. За съжаление пътуването с кола до някое от тези отдалечени места можеше да изостри прекалено много проблемите на Владимир с очите. Пътищата в Русия са печално известни с лошото си състояние, с огромните си дупки и неасфалтирани участъци и пътуването по тях можеше да доведе до пълно ослепяване на Владимир, който имаше проблеми с ретината.

След като отхвърлил тези възможности, се спрял на друга, при която имал някакви шансове за успех. Руската лятна ваканция свършваше в неделя на 31 август. Големи тълпи от хора щяха да

започнат да влизат и да излизат от страната. В този хаос Владимир се надявал, че граничната служба няма да може да проверява обстойно всички паспорти. Това било доста рискована възможност и всеки човек в по-добро състояние веднага би я отхвърлил, но Владимир не можел да си позволи този лукс.

Настъпи събота, 30 август — денят, в който Владимир и Едуард трябваше да се явят на разпит в Казан, и аз стоях на тръни в кабинета си, очаквайки жената на Владимир да се обади и да каже, че са дошли да го арестуват. Ала от Русия не ми се обади никой. Изкушавах се да позвъня рано в неделя сутринта, но не исках да привличам вниманието на онези, които можеше да подслушват телефона му.

В този ден Владимир, жена му и синът му си взели билети за полета на „Ал Италия“ в 11 часа вечерта от летище Шереметиево за Милано. Излезли от дома си още в 16:40 часа следобед само с обикновени пътни чанти. За разлика от Едуард, пред дома му нямало съмнителни типове да наблюдават. Семейството взело такси до летището, но поради движението в края на летния сезон им били нужни два часа и половина, за да стигнат до там. Пристигнали в Шереметиево в седем вечерта и се наредили на опашката за регистриране. На летището царял пълен хаос. Навсякъде имало хора, никой не спазвал реда в опашката и коридорите били задръстени от куфари и сакове. Напрежението било голямо, много хора се притеснявали, че може да изпуснат полетите си.

Точно на такъв сценарий се надявал Владимир. Регистрацията продължила повече от час. След това трябвало да преминат през мерките за сигурност, което отнело още един час. Вече било 22 часът вечерта, когато Владимир и семейството му застанали на опашката за проверка на паспортите. Тя била също толкова широка като предишните. Хората си пречели, блъскали се, пререждали се и се карали кой да е следващият.

Когато Владимир и семейството му приближили паспортния контрол, той изведнъж си дал сметка за сериозността на ситуацията. Ако не успеел да мине, можело да бъде арестуван, а след това можело да умре в затвора. Заключение му не било много пресилено, защото за Владимир това обикновено преминаване на границата било въпрос на живот и смърт.

Оставали по-малко от 40 минути до излитането на самолета, когато Владимир и семейството му прекрачили червената линия на пода и пристъпили към гишето на граничния контрол. Граничарят бил млад мъж със зачервени бузи, живи очи и пот по челото.

— Документите — казал той, без да вдигне глава от екрана на компютъра.

Владимир бръкнал в пътната си чантичка за паспортите и бордните карти.

— Тази нощ на летището е голяма лудница — отбелязал небрежно.

Граничарят изсумтял нещо неразбираемо. Погледнал намръщен Владимир и зачакал за документите.

— Заповядайте — казал Владимир и му ги подал.

През този ден това може би е бил петстотният комплект документи, които граничарят е трябвало да прегледа. Обикновено руските служители от граничната служба са много педантични при проверката на всеки паспорт. Записват всички подробности в компютъра, изчакват резултата и чак тогава слагат печат в паспорта. Обаче ако в този ден проявявали такава прецизност, щяло да има закъснения по дванадесет часа и половината пътници щели да изпуснат полетите си.

Без да мине обичайните процедури, граничарят сложил на паспортите печати за излизане. Самолетът излязъл на пистата и излетял, а след няколко часа били в Италия.

Владимир ми се обади късно същата нощ, веднага щом кацнали.

— Бил, ние сме в Милано! — извика развълнуван.

Той беше в безопасност и аз си отдъхнах.

ХАБАРОВСК

Владимир беше в безопасност, но Едуард все още беше някъде в Русия, а нямахме представа къде. Дори жена му не знаеше. След като я оставил на Университетски проспект, Едуард бил отведен в апартамента на един приятел в източната част на града, точно пред „Садовое колцо“. Прекарал там нощта, а и следващата. Не излизал, не се обаждал по телефона. Само ходел напред-назад, а когато приятелят му си бил у дома, обсъждали положението му и преценявали възможностите. Още не бил готов да напусне страната.

На третия ден, малко преди разсъмване, Едуард се качил в друга кола и бил отведен в друг апартамент. Минали по обиколен път. Той лежал на задната седалка и едва когато се уверили, че не ги следят, влезли в следващото жилище.

Там изкарал две нощи. Това местене от място на място започнало да го изнервя. Едуард бил свикнал да се справя сам, а сега изведнъж бил напълно зависим от други хора. Не можел да говори по телефона и не можел да изпраща имейли. Можел само да гледа новините и да снове из апартамента като животно в клетка. Това още повече го изнервяло.

Към края на първата седмица получил съобщение от един приятел. Било тревожно. Броят на хората, които го търсели, се увеличил и преследвачите все повече стеснявали кръга около него. Оставането в Москва било прекалено опасно. Той не бил готов да напусне Русия и да се признае за победен, затова трябвало да намери друг град, в който да се скрие. Помислил да отиде във Воронеж или в Нижни Новгород, които били на една нощ път с влак. Но и на двете места трябвало да разчита само на себе си. Бил опитен адвокат, но не и опитен беглец и вероятно нямало да може да изкара и седмица. Разбрал, че се нуждае от две неща: място, много отдалечено от Москва, и доверен човек с възможности да го скрие.

Прегледал бележника с познатите си и се спрял на един. Казвал се Михаил и живеел в Хабаровск, в руския Далечен изток. Преди десет години Едуард измъкнал Михаил от голям проблем със закона и му спестил дълъг престой в затвора.

Обадил му се от предварително платен мобифон и му обяснил положението си. Когато приключили, Михаил казал:

— Ако намериш начин да се добереш до Хабаровск, мога да те скрия толкова дълго, колкото е нужно.

Хабаровск напълно отговарял на изискването да е далеч. Разстоянието между него и Москва е повече от 6000 километра, близо 480 километра по-дълго от това между Лондон и Екватора. Проблемът бил как да стигне дотам. С кола щяло да отнеме твърде много време, а и рано или късно имало вероятност да бъде спрял от корумпирани местни ченгета, което можело да има катастрофални последици. Във влака също можело да има проблеми, защото трябвало да си купи билет, името му щяло да се появи в системата, а след това да остане в движещата се метална кутия цяла седмица, докато лошите момчета се усетят.

Най-добрият вариант бил да пътува със самолет. Макар че и в този случай името му пак щяло да се появи в системата, пътуването щяло да продължи повече от осем часа и преследвачите му нямали да имат много време да реагират.

За да увеличи възможностите за успех, Едуард решил да пътува късно в петък през нощта. Надявал се, че тези, които го следят, ще са запразнили за уикенда и вече ще си пият питието. Така имало по-малка вероятност информацията за него да стигне бързо до тях, за да могат да реагират преди кацането на самолета.

Пристигнал на московското летище Домодедово, откъдето тръгват полетите по вътрешните линии, деветдесет минути преди излитането на самолета и отишъл на гишето да си купи билет. Касиерката му казала цената — 56 800 рубли или малко под 1500 лири. Едуард извадил портфейла, за да плати в брой. Подал с разтуптяно сърце парите на жената, като се стараел да изглежда съвсем небрежно. Сумата била твърде голяма за плащане в брой, но тя взела парите, без да реагира, подала му билета, усмихнала се и му пожелала: „Приятно пътуване“.

Първото препятствие било преодоляно.

Следващите били мерките за сигурност, проверката на входа на салона за заминаващите пътници и самолетът просто да излети. Всички били преминати успешно, но имало още едно. С покупката на билета името му щяло да попадне в системата и не било изключено при пристигането някое ченге да го чака на летището в Хабаровск. Опитал се да поспи по време на полета, който пресичал седем часови зони, но било невъзможно.

Най-накрая, изтощен и измъчен, Едуард пристигнал в Хабаровск. Самолетът спрял и приближили стълбичката. Вратата се отворила, няколко пътници слезли и се отправили към аерогарата. Едуард навел глава и също минал през вратата. Видял на пистата да чака кола. Сърцето му прескочило, но после забелязал Михаил до нея, който го чакал усмихнат.

Едуард слязъл по стълбичката с пътната чанта в ръка и без дори да стъпи на аерогарата, бил отведен в забутан хотел в покрайнините на града, където Михаил му запазил стая под друго име.

Нямахме представа къде е Едуард, какво прави и дали е в безопасност. Обаче това, че бяхме безсилни в Русия, не означаваше, че не можем да разберем по какъв начин са го натопили.

В началото на септември получихме копия от материали от съда в Казан. Най-зловещият документ бяха показанията на Виктор Маркелов, осъдения убиец, откраднал нашите компании. Той беше заявил под клетва, че направил всичко по указание на някой си Октай Гасанов, който починал от инфаркт два месеца преди кражбата. Нещо повече, Маркелов твърдеше, че Гасанов получавал инструкциите от Едуард Хайрединов, а Едуард получавал всички нареждания от мен.

Вече бяхме напълно наясно какво щеше да се случи, ако Едуард останеше в Русия. Беше въпрос на време корумпираните служители на МВР да го намерят и арестуват. Веднъж попаднал в ареста, щеше да бъде измъчван, докато даде показания, уличаващи и двама ни в кражбата на 230 милиона долара. Ако се подчинеше, можеха да са понизходителни и да го пратят за няколко години в наказателна колония. Ако откажеше, щяха да го убият и всичко, което твърдеше Маркелов, щеше да бъде прието в Русия за официална „истина“.

Трябваше да намерим начин тази информация да стигне до него. Вадим изпрати до някои от познатите на Едуард едно съобщение, в случай че някой от тях се свърже с него: „Получихме нова

информация. Животът ти е в опасност. Молим да заминеш колкото е възможно по-скоро“.

Без да знам как, след време Едуард получил съобщението. Но дори и тогава не бил готов да отстъпи. Мислел, че ако жалбите ни за кражбата от 230 милиона долара попаднат у някой на достатъчно високо ниво в правителството, тогава би имало възможност всичко да се оправи.

Ала дори неговият домакин Михаил започнал да се изнервя и да смята, че за Едуард става прекалено опасно да продължава да стои в Хабаровск. Прикрепил към него двама охранители, които го прехвърлили в дачата на Михаил в горите на около 150 километра от града. Там Едуард имал на разположение електричество от генератор, сателитен телефон и кола. Околността била много красива, покрита с борове и брези и осяяна с езера, пълни с риба.

След две седмици, прекарани там, Едуард получил съобщение от Михаил. Един от най-доверените хора на Едуард щял да пътува специално до Хабаровск, за да му предаде лично информация. Едуард приел това за добър сигнал. Защо някой ще бие толкова път до Далечния изток само за да му предаде лоши новини? Два дни по-късно той и телохранителите му се качили в колата и напуснали дачата, за да се срещнат с човека от Москва в едно кафене в покрайнините на Хабаровск. Когато пристигнали, надеждите на Едуард почти веднага се изпарили. Когато се ръкували, приятелят му имал много угрижен вид. Двамата седнали, поръчали чай и започнали да разговарят.

— Опитахме всичко — казал човекът. — Замесени са много могъщи хора. Нищо няма да се промени. Няма да се размине.

— Ама защо би толкова път само за да ми кажеш това?

Човекът се навел намръщен напред.

— Защото исках да ти го кажа лично — трябва да напуснеш Русия. Има опасност да бъдеш убит. Хората, които те преследват, няма да се спрат пред нищо.

Това разтърсило дълбоко Едуард. След срещата той се обадил на Михаил и казал:

— Трябва да се махна от Русия. Можеш ли да ми помогнеш?

— Ще направя каквото мога — отвърнал Михаил.

Тъй като Русия е много децентрализирана страна, в някои области властта на един влиятелен бизнесмен може да съперничи на

тази на московското МВР. Михаил бил един от най-важните бизнесмени в региона и Едуард нямал избор, освен да остави съдбата си в негови ръце. Можел само да се надява, че неговото влияние може да му помогне да мине през мерките за сигурност на граничните пунктове, през които трябва да преминава всеки напускащ страната.

Михаил уредил местен човек да преведе Едуард през летището до входа за самолета. Едуард многократно го питал дали този човек ще може да накара граничарите да го пуснат да мине, а Михаил му казал да не се тревожи. Естествено, че Едуард се безпокоял.

На 18 октомври 2008 година в 10 часа сутринта Едуард отишъл на летището и бил посрещнат от човека — нисък, около петдесетгодишен мъж, с добродушен поглед и добре ушит сив костюм. Едуард вече имал виза за Англия, затова отишъл до гишето на южнокорейската авиокомпания „Азиана“ и купил билет в икономическа класа до Лондон през Сеул. Регистрирал се за полета и останал да изчака един час, преди да се изправи пред гишето за мерките за сигурност и за проверката на паспортите. Когато не могъл повече да чака, той и придружителят му се приближили до гишето. През цялото време човекът бил неотклонно до него. Кимал и намигал на служителите и дори се ръкувал с някои. Едуард оставил саковете си върху лентата за скенера, показал бордната си карта и минал през детектора за метал.

После преминали към паспортния контрол и когато стигнали до гишето, служителят се ръкувал с придружителя му и двамата си разменили любезности.

След това граничарят взел паспорта на Едуард. Сложил го на бюрото си, погледнал го, погледнал и придружителя, намерил празно място в паспорта и ударил печата. Дори не си направил труда да види какво ще покаже компютърът. Затворил паспорта и му го подал. Едуард срещнал погледа на придружителя и той му намигнал.

— Благодаря ви — рекъл той, обърнал се и бързо се отправил към самолета. До полета оставали само няколко минути.

Качил се и самолетът излетял. Едва два часа по-късно, когато забелязал, че летят над Японско море и са напуснали руското въздушно пространство, след толкова много седмици въздъхнал с облекчение.

Вече бил извън Русия.

По-късно същия ден в Лондон телефонът на Вадим иззвъня и той дори не можа да разпознае кода на страната.

— Ало?

— Вадим! Обажда се Едуард.

Вадим скочи от стола. Нямахме вест от Едуард близо два месеца.

Всеки ден ту се изпълвахме с надежда, ту ни обземаше отчаяние. Питяхме се дали е в безопасност, дали е убит, дали му се е случило нещо друго.

— Едуард! — възкликна Вадим. — Къде си? Добре ли си?

— Да, добре съм. В Сеул съм.

— В Сеул?

— Да, в Сеул. Ще бъда на Хийтроу със следващия полет на „Азиана“. Ще пристигна утре.

— Значи си в безопасност?

— Да, да. Имаме много да си говорим. До скоро.

В 19 часа следващата вечер една кола взе Едуард от Хийтроу и го докара право в офиса на „Голдън Скуеър“. Веднага щом влезе, всички подред го запрегръцахме и тупахме по гърба. Въпреки че го бях срещал само веднъж в живота, имах чувството, че се виждам с отдавна изгубен брат.

Когато най-накрая седнахме, Едуард ни разказа историята си, а Вадим и Иван се редуваха да превеждат. Бяхме потресени и когато той свърши, казах:

— Това беше изумително, Едуард. Направо изумително. Благодаря на Бога, че си успял.

Той кимна.

— Да, така е, благодарение на Бога.

Тази вечер си позволих за кратко да се порадвам на факта, че Едуард беше в безопасност, но краят на проблемите ни не се виждаше.

Докато Едуард се криеше в нелегалност, Сергей беше напълно изложен на риск в Москва. В края на септември попаднахме на една статия в малко известния московски бизнес седмичник „Деловой вторник“. Заглавието на материала беше „Чисто английска измама“. Той повтаряше вече познатото твърдение, че Едуард и аз стоим зад измамата, но в него се беше прокраднало едно име, което досега не се беше появявало в печата: Сергей Магнитски.

След това Вадим се опита да убеди Сергей да напусне страната, но той категорично отказа. Твърдеше, че нищо няма да му се случи, тъй като не беше сторил нищо лошо. Освен това се възмущаваше, че тези хора са откраднали толкова много пари от страната му. Беше непреклонен и така твърдо вярваше в закона, че на 7 октомври се яви отново в руската Държавна следствена комисия и за втори път даде показания под клетва. Още веднъж се опита да използва процедурата, за да прибави нови доказателства към официалното досие, и този път представи редица допълнителни подробности за измамата и кой стои зад нея.

Беше смела стъпка, но същевременно много обезпокоителна. Макар че се впечатлявах от решителността и почтеността на Сергей, имайки предвид какво се бяха опитали да сторят на Едуард и на Владимир, бях ужасен, че още на самото място ще го арестуват. За мое учудване не го направиха.

На 20 октомври 2008 година сутринта Иван още веднъж се опита да го убеди:

— Слушай, всичките ни адвокати са обект на преследване. Едуард е тук. Владимир е тук. Видяхме материали с твоето име. Сергей, мисля, че ще ти се случи нещо много лошо, ако останеш.

— Защо трябва да ми се случи нещо? — попита той, продължавайки да настоява на своето. — Не съм нарушил никакви закони. Преследват Едуард и Владимир, защото са оборили скалпени обвинения в съда. Аз не съм правил подобно нещо. Няма причина да напусна страната.

— Трябва да заминеш, Сергей. Ще те арестуват. Моля те.

— Съжалявам, Иван. Законът ще ме защити. Това не е 1937 година — рече Сергей, намеквайки за чистките на Сталин, когато са изчезвали хора от ляво, от дясно и от центъра, попадайки в ръцете на тайната полиция.

Не можехме да накараме Сергей да промени мнението си. Беше решен да остане в Русия и не можехме да направим нищо. Той беше от друго поколение, което се различаваше от това на Владимир и на Едуард. И двамата бяха живели като възрастни в съветско време и имаха преки впечатления колко непредвидима може да бъде руската държава. Ако силни на деня хора искат да бъдеш арестуван, ще те арестуват. Законът нямаше значение. Сергей беше на тридесет и шест

години и беше влязъл в зряла възраст, когато нещата бяха започнали да се подобряват. Той виждаше Русия не такава, каквата е, а каквата искаше да бъде.

Тъкмо затова не можеше да разбере, че в Русия няма върховенство на закона, а върховенство на някои хората.

А тези хора бяха престъпници.

ДЕВЕТАТА БОЖА ЗАПОВЕД

На 24 ноември 2008-а рано сутринта три екипа полицаи от Министерството на вътрешните работи, подчинени на подполковник Артjom Кузнецов, се отправили към различни части на Москва. Единият се насочил към дома на Сергей. Другите два били изпратени в апартаментите на младши юристи, подчинени на Сергей във „Файърстоун Дънкън“.

Когато Ирина Перихина, една от младшите юристи, чула да се чука на вратата, тя седяла пред тоалетната масичка. Като всяка уважаваща себе си тридесетгодишна рускиня, не можела да допусне да разговаря с някого без грим на лицето. Не отговорила и продължила да се гримира и да си слага червило. Когато най-накрая приключила и отишла при вратата, там нямало никого. Полицаяте се отказали и си тръгнали, защото помислили, че апартаментът е празен.

Борис Самолов, друг от юристите на Сергей, за късмет не живеел на посочения от него адрес, когато почукали там. Така избегнал срещата с полицията.

Но Сергей си бил вкъщи заедно с осемгодишния си син Никита. Пригответял се за работа, а Никита за училище. По-големият му син, Станислав, вече бил излязъл. Съпругата му Наташа не се чувствала добре в онази сутрин и отишла на лекар.

Когато се почукало, Сергей отворил вратата и видял трима полицаи. Отдръпнал се и ги пропуснал да влязат.

Семейството на Магнитски живеело в скромнен апартамент с две спални на улица „Покровка“ в центъра на Москва. През следващите осем часа полицаите обърнали апартамента наопаки. Когато Наташа се върнала от лекаря, била изумена и изплашена, но не и Сергей. Докато седели в стаята на Никита, той й прошепнал:

— Не се безпокой. Не съм направил нищо лошо. Не могат да ми направят нищо.

Полицайте били все още там, когато Станислав се върнал от училище. Ядосал се, но Сергей го уверил със спокоен глас, че всичко ще се оправи.

Полицайте приключили обиска в четири следобед. Иззели всички лични папки и компютри на Сергей, семейни снимки, комплект детски компактдискове и дори колекция от книжни модели на самолети и скицник на Никита. След това арестували Сергей. Когато го отвеждали, той се обърнал към жена си и децата, успял да се усмихне и казал, че скоро ще се върне.

Така започнало трагичното изпитание на Сергей Магнитски. Научавах малко по малко за него в продължение на няколко месеца, но не преставах да мисля за него.

Научих в реално време за обиска в дома му. На 24 ноември следобед Вадим се втурна паникьосан в кабинета ми.

— Бил, трябва веднага да се съберем в съвещателната зала!

Последвах го. Знаех какво ще ми каже. Иван, Едуард и Владимир бяха вече там. Веднага щом затворих вратата, Вадим каза:

— Сергей е бил арестуван.

— По дяволите!

Отпуснах се в най-близкия стол, а устата ми пресъхна. В главата ми изплуваха десетки въпроси и образи. Къде го държат? На какво основание? Какво са измислили срещу него?

— Какво ще стане по-нататък, Едуард? — попитах аз.

— Ще го разпитат и или ще го пуснат под гаранция, или ще го оставят в следствения арест. Почти сигурно е, че ще е второто.

— Какво представляват тези места?

Едуард въздъхна и избегна погледа ми.

— Не са добри, Бил. Определено не са добри.

— Колко дълго могат да го държат?

— До една година.

— Една година? Без да са го обвинили?

— Да.

Въображението ми се развихри. Сетих се за американския телевизионен сериал „Затворът Оз“, в който юрист, получил образованието си в Харвард, беше хвърлен във фиктивен затвор на щата Ню Йорк в компанията на ужасни криминални престъпници. Това беше само телевизионно шоу, но неописуемите неща, които се

случиха на този герой, ме накараха да потрепера, когато се замислих какво ще трябва да изтърпи Сергей.

Щяха ли да го измъчват? Щяха ли да го изнасят? Как един кротък, ерудиран юрист от средната класа ще преживее такава ситуация?

Трябваше да направя всичко, за да го измъкна оттам.

Първата ми стъпка беше да му намеря защитник.

Свързахме се с Дмитрий Харитонов, известен адвокат от родния му град. Наехме го веднага. Предположих, че ще сподели с нас всяка информация, до която успее да се добере, но той беше крайно предпазлив. Беше сигурен, че телефонът му се подслушва и имейлите му се следят. Искаше да общува с нас само лично, а това можеше да стане едва когато пристигнеше в Лондон в средата на януари. Намирах тази уговорка за твърде незадоволителна, но щом това беше адвокатът, когото Сергей искаше, не можех да споря.

Следващата ми стъпка беше да се видя с Майкъл Дейвънпорт, новия ръководител на отдела за Русия в Министерството на външните работи. Беше юрист, завършил Кеймбридж, приблизително на моята възраст. За разлика от предшественика му Саймън Смит не го харесвах много. Бях се срещал с него няколко пъти за кратко във връзка с неприятностите ни с руснаците, но той гледаше на мен като на бизнесмен, получил това, което си е заслужил в Русия, и който не заслужава вниманието на английското правителство.

Сега, когато ставаше въпрос за уязвимо човешко същество, се надявах отношението му да се промени.

Отидох в кабинета му на „Кинг Чарлз стрийт“ и той ме въведе вътре. Посочи съвещателната маса и седнахме един срещу друг. Помоли помощника си да донесе чай и след това попита:

— Какво мога да направя за вас, господин Браудър?

— Имам лоши новини от Русия — отговорих тихо.

— Какво се е случило?

— Един от юристите ми, Сергей Магнитски, е бил арестуван.

Дейвънпорт се стресна.

— Един от юристите ви, казвате?

— Да. Сергей разкри голямата измама с връщане на вече платени данъци, за която ви разказах по-рано през годината. А сега

служителите на вътрешното министерство, извършили престъплението, го държат в ареста.

— На какво основание?

— Все още се опитваме да разберем това. Но ако трябва да гадая, сигурно ще е за укриване на данъци. Така действат тези хора.

— Това е много лошо. Моля ви, разкажете ми всичко, което трябва да знам.

Разказах му подробностите, а той си водеше бележки. Когато свърших, категорично обеща:

— Ще повдигнем този въпрос в подходящ момент пред колегите в Русия.

Вече си бях имал работа с достатъчно дипломати, за да съм наясно какво означава този стандартен отговор на Външното министерство: „Няма да си мръднем и пръста за вас“.

Срещата не продължи още дълго. Бързо излязох, качих се в едно такси и се отправих обратно към офиса. Докато минавах през Трафалгар Скуеър, телефонът ми иззвъня. Беше Вадим.

— Бил, току-що получих лоши новини от нашия източник Аслан.

— Какви?

— Каза ми, че Вътрешното министерство определило девет старши следователи да работят по случая със Сергей. Девет!

— Какво означава това?

— Обикновено по едно криминално дело работи един или най-много двама. Ако е много голямо, могат да станат трима или четирима. Само извънредно голямо политическо дело, като това за ЮКОС, може да има девет следователи.

— По дяволите!

— Има още нещо. Той каза също, че началникът на Отдел „К“ при ФСБ Виктор Воронин бил лично отговорен за ареста на Сергей.

— Мамка му! — изругах тихо и затворих.

Сергей беше в голяма беда.

Заседанието за определяне на мярката за Сергей се състояло в Тверския районен съд в Москва два дни след като го арестуваха. Полицията нямала доказателства за извършено престъпление и никакво законно основание да го държи в ареста. Сергей и адвокатите му бяха на мнение, че при такова съшито с бели конци дело със сигурност ще бъде пуснат под гаранция.

Когато се събрали в съда, срещу тях застанал нов следовател от Вътрешното министерство, тридесет и една годишният майор Олег Силченко. Имал толкова момчешки вид, че изглеждал дори некомпетентен да дава показания пред съда. В кантората „Файърстоун Дънкън“ би могъл да бъде най-много стажант в данъчното звено на Сергей, или пък да е току-що завършил семестриално студент в Московския държавен университет.

Силченко заявил, че има опасност Сергей да избяга, и като доказателство размахал „съобщение“ от Отдел „К“, в което се твърдяло, че той е подал молба за английска виза и си резервирал билет за полет до Киев. И двете твърдения били измислени. Сергей посочил, че не е подавал молба за английска виза, което може лесно да се докаже със справка в английското посолство. След това преминал на твърдението за резервацията за Киев, но съдията не му позволил да довърши.

— Нямам причина да се съмнявам в информацията, предадена от разследващите органи — казал той. После наредил, предвид предстоящия съдебен процес, Сергей да бъде задържан. Извели го от съда с белезници на ръцете и го качили в затворническа кола. Прекарал десет дни в място, което така и не разбрал точно къде се намира, а след това бил прехвърлен в затвор, известен просто като московски изолатор №5, където щял да бъде държан през следващите два месеца.

Когато пристигнал там, бил затворен в килия с още четиринадесет затворници, но само с осем легла. Лампите светели по двадесет и четири часа в денонощието и затворниците спели на смени. Това се правело с цел той и другите задържани да бъдат лишени от сън. Вероятно Силченко си мислел, че след седмица борба за дюшек със закоравели престъпници Сергей, един високообразован адвокат по данъчни нарушения, ще направи всичко, което следователят пожелае.

Обаче грешал.

През следващите два месеца Сергей бил местен многократно от едно помещение в друго. Във всяка следваща килия условията били по-лоши. В една нямало отопление и липсвали стъкла на прозорците, които да спират арктическият студ. Било толкова студено, че Сергей за малко не умрял от студ. Тоалетните, които представлявали дупки в земята, не били преградени от сектора за спане. Каналът често се задръствал и мръсотията се разливала по пода. В една килия

единственият контакт се намирал до тоалетната и се налагало да топли вода в чайника, надвесен над вонящия клозет. В друга килия Сергей използвал пластмасова купа, за да прикрива тоалетната, но през нощта един плъх я изгризал и голяма част от мръсотията се разляла по пода, което принудило него и съкилийника му да стоят като маймуни върху леглото и на стола.

По-лош от физическите неудобства бил психическият тормоз. Сергей бил човек, привързан към семейството си, но Силченко отказвал да му разреши какъвто и да било контакт с близките му. Когато подал молба да го посетят жена му и майка му, Силченко отговорил:

— Отхвърлям молбата ти, защото може да попречи на следствието.

Тогава Сергей поискал разрешение да говори с осемгодишния си син по телефона.

— Молбата ти се отхвърля — казал Силченко. — Синът ти е твърде малък да води телефонен разговор.

Силченко отказал и посещение на лелята на Сергей, защото той „не можел да докаже, че тя му е роднина“.

Причината за тези отказани на Силченко била проста: да принуди Сергей да оттегли показанията си срещу Кузнецов и Карпов. Обаче той така и не го направил и при всеки негов отказ Силченко правел условията му още по-лоши, като го изолирал все повече от живота, който познавал, и от свободата, на която се радвал до неотдавна.

Едва на съдебното заседание през януари 2009 година за определяне на мярката за задържане на Сергей научихме за ужасните условия, при които е бил поставен, за пълната изолация от семейството и за лошото отношение към него в ръцете на Силченко. Едва тогава научихме и за категоричния му отказ да се отрече от показанията си и започнахме да добиваме представа колко силен човек е Сергей.

Въпреки че по-голямата част от информацията, която получихме през онзи януари, беше изключително зловеща, имаше и малко положителни новини. Докато местели непрекъснато Сергей от едно място на друго, по едно време попаднал в една килия с арменец, обвинен в извършване на кражба с взлом. Той се подготвял за процес и отчаяно се нуждаел от правна помощ. Без каквито и да било книги по такива въпроси и без други източници Сергей успял да напише на

съкилийника си една смислена защита. Когато арменецът се явил в съда, изненадващо бил оправдан и пуснат на свобода. Тази новина бързо се разпространила и акциите на Сергей пред другите затворници рязко се покачили. За една нощ станал най-популярната и най-добре защитената личност в изолатора.

След като научих, че затворниците не го тормозят, ужасните образи от телевизионния сериал „Затворът Оз“ поне отчасти започнаха да избледняват и можех да спя малко по-спокойно.

Но за нещастие властите продължили да го тормозят.

В края на февруари Силченко тайно преместил Сергей в специален арест, наречен изолатор за временно задържане (ИВ31). Той бил извън главната система за задържане, където полицията можела да прави каквото си поиска със задържаните. Подозирахме, че тъкмо там Силченко и ФСБ се опитват да принудят Сергей да подпише фалшиво признание. Нямахме представа какво са правили с него там, но подозирахме най-лошото.

През следващите два-три месеца не получихме никакви други новини за него. Единственото, което знаехме със сигурност, беше, че независимо какво са правили Силченко и другите служители от Вътрешното министерство, Сергей отказал да подпише всичко, което поставяли пред него. Когато Силченко го карал да разобличи някого, той му отговарял: „Ще разобличи онези служители, които извършиха престъпленията“. След време Силченко вероятно си е дал сметка, че сериозно е подценил този кротък адвокат.

Колкото повече измъчвали Сергей, толкова по-силен ставал духът му. В писмо до майка си той написал: „Мамо, не се тревожи прекалено за мен. Понякога моята психическа устойчивост ме изненадва. Имам чувството, че мога да издържа всичко“.

Сергей не се пречупил. Но докато волята му била несломима, тялото не било. В началото на април отново го преместили, този път в затвора „Матроска тишина“. Там започнал да изпитва остри болки в стомаха. Те продължавали с часове, той често повръщал. В средата на юни вече бил отслабнал с двадесет килограма.

Бил болен. Но ние нямахме представа от какво.

Докато задържането на Сергей продължаваше през цялата пролет, част от мен искаше той просто да даде на Вътрешното министерство каквото искат. Така може би щеше да увеличи

проблемите ми с руските власти, но това щеше да бъде дреболия, ако можеше да излезе от онази адска дупка и да се върне при семейството си.

С всеки изминал ден все по-отчаяно исках да го освободя от затвора. Тъй като не можех да направя нищо в Русия, единственото, което ми оставаше, беше да опитам всички възможности на Запад.

Английското правителство беше дало ясно да се разбере, че няма да направи почти нищо, за да помогне на Сергей, затова започнах да търся международни организации, които биха могли да го сторят. Първата солидна възможност дойде от Съвета на Европа, многонационална организация, която се занимава с проблеми, свързани с правата на човека. В централата ѝ в Страсбург бяха представени четиридесет и седем европейски страни членки, в това число и Русия. Една германска парламентарна депутатка, бивш министър на правосъдието, Сабине Лойтхойзер-Шнарденбергер, неотдавна беше определена от Съвета да извърши разследване на руската правна система и тя търсеше знакови примери за доклада си.

Давахме си сметка, че наши съперници за вниманието ѝ щяха да бъдат много други, жертви на руската правна система. По онова време в Русия несправедливо бяха хвърлени в затвора около 300 000 души, затова не хранехме големи надежди, но адвокатите ни се свързаха с кабинета ѝ и тя се съгласи на среща. Непосредствено преди нея прекарах една седмица, за да подготвя изложение, което посочваше всяко престъпно действие и как то е довело до вземането на Сергей за заложник и отношението към него по време на задържането му. Когато тя се запозна с ясно изложените факти и голямото изобилие от доказателства, веднага се съгласи да се заеме със случая.

През април 2009 година тя изпрати дълъг списък с въпроси на руските правозащитни органи. Това беше положителна стъпка, тъй като дори фактът, че Съветът на Европа задава въпроси на руското правителство за Сергей, можеше евентуално да доведе до освобождаването му или поне той да бъде поставен при по-добри условия.

За съжаление не стана нито едното, нито другото.

Руските власти отказаха лична среща на Лойтхойзер-Шнарденбергер и тя беше принудена да изпрати в писмен вид въпросите си. След дълго мълчание получи отговорите им.

Нейният първи въпрос гласеше: „Защо е бил арестуван Сергей Магнитски?“

Отговорът: „Сергей Магнитски не е бил арестуван“.

Разбира се, че беше арестуван. Той се намираще в техен затвор. Не можех да си представя какво са си мислили руснаците, когато са й дали такъв отговор.

Вторият въпрос беше: „Защо е бил арестуван от служителя на МВР Кузнецов, срещу когото преди ареста той е дал показания?“

Тя получи не по-малко смешен отговор: „В московското МВР не работи служител с такова име“.

Ние имахме доказателства, че Кузнецов работи във Вътрешното министерство от много години! Сигурно бяха взели госпожа Лойтхойзер-Шнарденбергер за голяма глупачка.

Почти всички други въпроси получиха подобни абсурдни и неверни отговори.

Тя щеше да включи тези лъжи и абсурди в окончателния си доклад, но той нямаше да бъде готов до август, а Сергей не разполагаше с много време. Продължих да търся други организации и намерих две влиятелни юридически сдружения, които можеха да се намесят: Международната адвокатска асоциация и Английското юридическо общество. След като чуа историята на Сергей и се запознаха с документите ни, всяка от тях изпрати писмо до президента Медведев и до главния прокурор Юрий Чайка с настояване за освобождаването на Сергей.

Отново хранех големи надежди, че тяхната намеса ще помогне, но отново бях разочарован. От кабинета на главния прокурор отговориха на юридическото общество така: „Разгледахме молбата ви и не намерихме основание за прокурорска намеса“. Руските власти дори не си направиха труда да отговорят на другите писма.

Продължих да търся възможности и се насочих към Америка. През юни 2009 година бях поканен във Вашингтон да направя изложение пред американския Хелзинкски комитет, независима правителствена агенция, чиято работа е да следи за правата на човека в страните от бившия Съветски блок. По онова време той се оглавяваше от сенатора демократ от Мериленд Бен Кардин. Целта на слушането беше да се реши кои случаи трябва да влязат в списъка на президента Обама за предстоящата му среща с президента Медведев.

Това беше първата възможност да запозная такава влиятелна институция на американската политическа сцена със случая на Сергей. Направих изложението и сенаторите и конгресмените бяха шокирани от изпитанието, на което е подложен Сергей. За нещастие, един член на Хелзинкския комитет, млад човек на име Кайл Паркър, реши да не включва историята на Сергей в писмото на Комитета до президента Обама. Според Паркър имало твърде много други въпроси, които били по-належащи.

След този опит си дадох сметка, че за да привлечем вниманието към положението на Сергей, трябваше да заинтригуваме медиите. До този момент за него бяха излезли само няколко материала и всичките бяха писани малко след като той беше арестуван. Колкото и да се опитвах, журналистите просто не проявяваха интерес. При толкова лоши неща, които ставаха в Русия, те не виждаха какво ново може да каже една история на адвокат, намиращ се в затвора. Всеки опит да ги запозная със заплетените подробности по случая на Сергей срещаше пълното им безразличие.

Бях изчерпал списъка от чуждестранни кореспонденти в Русия, когато попаднах на Филип Пан, млад репортер на „Вашингтон Пост“. За разлика от другите, той беше нов в Москва и неговата чувствителност не беше притъпена. Веднага оцени какъв резонанс би имала историята на Сергей.

От началото на юли до август 2009 година той разговаря поотделно с хората от нашия екип, прегледа документацията и направи всичко, което е по силите му, за да получи отговор от руските власти. В началото на август беше събрал достатъчно разобличителен материал.

На 13 август „Вашингтон Пост“ публикува материала му „Трима юристи преследвани след разкритие за откраднати фирми“. Той обвини руското правителство в голяма финансова измама и подробно обясни за скалъпените съдебни дела срещу Сергей, Едуард и Владимир, целящи да се прикрие престъплението.

Обикновено след подобно разкритие за корупция би се вдигнал голям шум, но в случая последва мъртва тишина. Руснаците останаха напълно невъзмутими и безразлични. Нещо по-лошо, руската преса изобщо не реагира на публикацията. Журналистите в Русия изглежда бяха твърде уплашени да пишат за каквото и да било, свързано с мен. Бях като радиоактивен.

Приблизително по същото време, когато излезе материалът във „Вашингтон Пост“, Лойтхойзер-Шнарренбергер публикува доклада си. Също като Филип Пан тя разобличаваше една по една всички руски лъжи, описваше измамата с кражбата на пари от вече платени данъци и как Сергей е бил арестуван под фалшив претекст и малтретиран в руския изолатор. Накрая тя заявяваше: „Не мога да не подозирам, че тази координирана атака се ползва с подкрепата на висши официални лица, които са се възползвали от постоянни слабости в системата на наказателното съдопроизводство в Руската федерация“.

Докладът ѝ беше изчерпателен и унищожителен, но и той не предизвика никаква реакция. Руснаците го посрещнаха с оглушително мълчание. На хората, които тормозеха Сергей, не им пукаше.

Дълго обсъждахме какво да правим по-нататък. С традиционните адвокатски средства не бяхме стигнали доникъде и идеите ни се изчерпваха. Тогава моята двадесет и четири годишна секретарка се показа на вратата и каза:

— Съжалявам за прекъсването, но чувах какво си говорите. Някога минавало ли ви е през ум да направите видеоматериал за *YouTube*?

През 2009 година почти нямах представа какво е *YouTube*, затова тя донесе лаптопа си и ни показа как действа.

Тъй като не бяхме постигнали никакъв успех другаде, изглежда, си струваше да опитаме. Събрахме информацията, с която разполагахме за измамата, написахме текст и се получи четиринадесетминутен видеоматериал. Той обясняваше с прости думи как полицията и престъпниците бяха успели да откраднат 230 милиона долара от руската хазна и как бяха арестували Сергей, когато той разкри престъплението. Направихме две версии — на руски и на английски. Тук нещата бяха по-ясни и по-лесно разбираеми от всичко, правено досега, и подозирах, че когато материалът излезе, ще направи голямо впечатление.

Постарах се да излезе колкото може по-бързо, но първо се нуждаех от одобрението на Сергей, тъй като именно той беше най-много изложен на евентуалните последици. Предадох копие от текста на адвоката му и с нетърпение очаквах да чуя дали е съгласен.

Обаче Сергей трябвало да се справя с по-неотложни проблеми.

През лятото на 2009-а здравето му сериозно се влошило. Лекарите в медицинското крило на „Матроска тишина“ му поставили диагноза панкреатит, камъни в жлъчката и холецистит. Предписали изследване с ултразвук и евентуална хирургическа операция за 1 август 2009 година.

Но една седмица преди насроченото изследване майор Силченко решил да премести Сергей от „Матроска тишина“ в Бутирка, максимално охраняван изолатор, който в съветско време е бил отправен пункт към лагерите за принудителен труд. Това място се ползваше със зловеща слава из цяла Русия. Беше нещо като затвора в Алкатрас, но по-лошо. Особено за Сергей, защото в Бутирка нямало болница за лечение на заболяванията му.

Онова, което е трябвало да изтърпи там, е можело да се сравни с романа на Солженицин „Архипелаг ГУЛАГ“.

На 25 юли, веднага щом прекрачил през портала на Бутирка, помолил затворническата управа да бъде изпратен за медицинско лечение, но тя просто не му обърнала внимание. В продължение на седмици лежал в килията, а болките с всеки изминал ден ставали по-силни.

След това на 24 август в 4 часа сутринта болката в стомаха станала толкова остра, че не можел и да лежи. При всяко положение на тялото тя го пронизвала в слънчевия сплит и гърдите. Малко успокоение настъпвало само когато заставал на колене и се свивал на кълбо, поклащайки се насам-натам.

В 17:30 следобед същия ден неговият съкилийник Ерик се върнал от разпит. Сергей бил на леглото, превит на кълбо, и тихо стенел. Ерик го попитал какво му е, но Сергей бил толкова измъчван от болката, че не могъл да му отговори. Ерик се развикал за лекар. Пазачът го чул и обещал да извика някой, но не последвало нищо. Половин час по-късно Ерик затропал по решетките, за да привлече вниманието на пазача, но пак нямало отговор.

Час по-късно чул мъжки гласове:

— Коя килия?

Ерик извикал:

— Двеста шестдесет и седем! Моля ви, елате веднага! — Обаче никой не дошъл.

През следващите часове болката на Сергей станала още по-непоносима. Той се превивал и по лицето му се стичали сълзи, когато най-накрая в 21:30 часа вечерта се появили двама пазачи, които отключили килията и го завели в лазарета.

Когато пристигнал, трябвало да чака половин час, докато сестрата бавно попълвала разни документи. Той стоял приклепнал, свит на две, за да облекчи болката. Когато сестрата най-сетне свършила, сърдито се обърнала към него:

— Е, защо си дошъл?

Сергей направо треперел и през стиснати зъби бавно казал:

— Имам непоносими болки. Много пъти настоявах за помощ, но от идването ми миналия месец така и не дойде лекар да ме прегледа.

Сестрата се разсърдила още повече.

— Какво искаш да кажеш с това, че не са те прегледали? Преглеждали ли са те в предишния изолатор?

— Да, и ми предписаха лечение и операция. Обаче тук не се случи нищо.

— Кога дойде при нас? Само преди месец! Какво искаш? Да те преглеждат всеки месец ли? Трябвало е да се лекуваш, когато си бил на свобода.

— Тогава не бях болен. Разболях се от тези болести в ареста.

— Не ми разправяй втели-некипели — каза тя и го отпратила, без да му окаже помощ. Последните й думи били: — Ако имаш нужда от лечение, напиши писмо до лекаря.

Пазачите го върнали обратно в килията. След време болката стихнала и той се унесъл в неспокоен сън.

Вече било ясно, че управата нарочно не оказва медицинска помощ на Сергей. Използвала заболяването му в изолатора като оръдие срещу него. Знаели, че камъни в жлъчката предизвикват едни от най-силните болки, които може да изтърпи човек. На Запад можеш да изтърпиш най-много два часа, преди да извикаш „Бърза помощ“, където лекарите веднага ще ти бият доза морфин и след това ще започнат да те лекуват. А Сергей трябвало да издържи без болкоуспокояващи четири месеца. Това, което е трябвало да изтърпи, е било невъобразимо.

Той и адвокатите му написали повече от двадесет молби до всяко звено от правната система на Русия, в които отчаяно настоявали за

медицински грижи. Повечето от тези молби останали без последствия, а отговорите, които получили, били направо шокиращи.

Майор Олег Силченко написал: „Напълно отхвърлям молбата за медицинско изследване“.

Съдията в Тверския районен съд Алексей Криворучко отговорил: „Молбата ви за разглеждане на оплакванията за неосказано медицинско лечение и жестоко отношение се отхвърля“.

Андрей Печегин от Главната прокуратурата отговорил: „Няма причина за намеса на прокурора“.

Съдия Елена Сташина, една от съдиите, наредили продължителното задържане на Сергей, написала: „Намирам молбата ви за преглеждане на медицинските архиви и условията на задържане за несъстоятелна“.

Докато Сергей бил подлаган постоянно на тези мъчения, при него започнал да идва на посещение човек, който отказвал да каже кой е и коя организация представлява. Когато този човек идвал, пазачите измъквали Сергей от килията и го отвеждали в задушна стая без прозорци:

— Направи каквото искат, или нещата ще стават все по-лоши.

Всеки път Сергей поглеждал изпитателно този човек, но отказвал да направи каквото той искал.

Никой не знае какви премеждия може да изтърпи човек, докато не е принуден да го направи. Аз самият не знам как бих постъпил при подобна ситуация, а и Сергей вероятно не е знаел, докато не се е изправил пред нея. Обаче при всяко нейно развитие, колкото и тежко да е било, той отказвал да наруши дадената клетва пред съда и да лъжесвидетелства. Сергей беше религиозен и не искаше да наруши Деветата Божя заповед: „Не лъжесвидетелствай“. При никакви обстоятелства не се призна за виновен в престъпление, което не беше извършил, и не ме наклевети. Това изглежда е било за него по-отвратително и болезнено от физическото мъчение.

Беше невинен човек, лишен от всякакъв контакт с любимите си хора, измамен с помощта на закона, ограничаван от бюрокрацията, измъчван зад стените на затвора, болен, чието състояние постоянно се влошаваше. Но дори и при тези изключително тежки обстоятелства, когато е имал всички основателни причини да даде на мъчителите си това, което искат, той не го направи. Въпреки загубата на свободата, на

здравето си, а след време и на живота си, той не изневери на своите идеали и на вярата си.

Не се предаде.

16 НОЕМВРИ 2009 ГОДИНА

Сергей е трябвало да търпи този кошмар наяве, а през това време аз живеях като в полусън. Особено мъчителни бяха съботните сутрини. Събуждах се рано и се обръщах да погледна Елена в удобното ни голямо легло. Зад единия ъгъл имаше прозорец, а отвъд него беше Лондон. Бях свободен, заобиколен от удобства и обичан. Можех да протегна ръка и да почувствам любовта, а Сергей можеше само да си я спомня. Това ме караше да се чувствам зле. Желанието да съчетая по някакъв начин комунистическите традиции в рода ми с капиталистическите ми амбиции ме бяха отвели в Русия, но така и не бях предполагал, че този стремеж ще превърне някой, на когото държах, в заложник.

В такива дни ставах, довличах се до банята, пусках душа и заставах под него. Топлата вода би трябвало да ме пречисти, но не успяваше. Смъкваше мръсотията, но вината беше полепнала по мен като катран. Сергей е имал възможност да застане под душ най-много веднъж в седмицата, а понякога се налагало да чака и по три седмици. Водата, която се изливала върху тялото му, била студена, а сапунът, ако изобщо го имало, бил груб. Затворническите килии вонели и здравето му се влошавало. Понякога трябваше да полагам усилия да не повърна. Дори и днес не мога да вляза в банята, без да мисля за Сергей.

И въпреки това ставах от леглото в събота, вземах душ, обичах семейството си и след като получех още ужасяващи новини за състоянието на Сергей, се борех още по-решително за него. Състоянието му продължаваше сериозно да се влошава.

През октомври 2009 година отидох във Вашингтон и Ню Йорк, за да продължа да адвокатствам за него. Никой не се интересуваеше особено много, но аз продължавах да опитвам. Трябваше да намеря някакъв начин да накарам целия свят да се заинтересува от това, което се случваше със Сергей.

После, на връщане, когато се качвах в самолета на Бритиш Еървейс за нощен полет до Лондон, телефонът ми извънтя. Беше Елена.

Отговорих, преди тя да успее да каже нещо:

— Скъпа, тъкмо се качвам в самолета. Може ли да почака?

— Не, не може. Вътрешното министерство току-що е предявило официално обвинение!

Отстъпих встрани, за да пропусна да минат другите пътници.

— Срещу Сергей?

— Да. — Тя замълча за момент. — И срещу теб. Ще съдят и двама ви.

Подобна възможност винаги се беше въртяла в главата ми, но въпреки това беше шокиращо да чуя думите.

— Значи са решени да отидат докрай, така ли?

— Да. Ще организират голям, показан съдебен процес.

Замислих се за момент, а после попитах:

— Имаме ли представа какво ще се случи след това?

— Едуард смята, че Сергей ще получи шест години, а ти същата присъда задочно. Каза, че тогава Русия ще издаде за теб червена бюлетина на Интерпол и ще се опита да те екстрадират от Англия.

Червената бюлетина на Интерпол е международна заповед за арест. Ако такава бъде издадена с моето име, можех да бъда задържан на всеки граничен пункт в момента, в който представех паспорта си. След това руснаците щяха да отправят искане за екстрадирането ми, което по всяка вероятност щеше да бъде уважено. Щях да бъда изпратен в Русия, за да бъда подложен на същото изпитание като Сергей.

— Бил, трябва веднага да излезем със съобщение за печата, в което да оборим лъжите им.

— Добре. — Възможността да се започне съдебен процес срещу мен ми оказва физическо въздействие и докато вървах към самолета заедно с другите пътници, се почувствах доста изнервен.

— Ще напиша нещо по време на полета и веднага щом пристигна, ще го обсъдим.

— Приятно пътуване, скъпи. Обичам те.

— И аз те обичам.

Намерих мястото си и потънах в размисъл, загледан право пред себе си. Знаех какво ще последва: куп неприятни заглавия, звучащи приблизително така: „Браудър и Магнитски на съд за укриване на данъци“, или „Русия се кани да издаде червена бюлетина на Интерпол за Браудър“. Всяко опровержение, което щяхме да направим, щеше да бъде сложено в края на статиите, а той почти винаги оставаше непрочетен. Така в общи линии действията корумпираната руска полиция — нарушава официалното си положение, за да краде пари и да тероризира жертвите си. Тя се крие зад стената от легитимност, дадена ѝ от нейния официален статут като правозащитен орган. Печатът винаги ще отрази официалните декларации, представяйки ги за истина, тъй като в повечето страни правозащитните органи не лъжат открито. За нас това беше голям проблем. Трябваше да намеря някакъв начин да направя истината достойна на обществеността.

Самолетът достигна нужната за полета височина, светлините угаснаха за през нощта и аз се опитах да се настаня колкото може по-удобно на седалката. Бях се загледал в слабо осветения надпис ПУШЕНЕТО ЗАБРАНЕНО, когато изведнъж си спомних за видеоматериала, който бяхме подготвили за *YouTube*. Сергей ни беше дал съгласието си само преди седмица и сега можехме да го излъчим. Казах си: *Защо ще правим съобщение за печата, когато имаме много по-добър начин да разкажем историята?*

Когато пристигнах в Лондон, взех такси и се отправих в офиса. Свалих от рафта диска с видеоматериала и го пуснах в *YouTube*. Озаглавих го „Хермитидж" разкрива измама на руската полиция" и той бързо беше разпространен навсякъде. В края на първия ден събра 11 000 гледания, след три дни над 20 000, а след седмица повече от 47 000. За материал, отнасящ се до твърде заплетено дело за корупция и човешки права, това бяха внушителни цифри. По-рано трябваше да излагам нашия случай пред отделни хора в безброй четиридесет и пет минутни срещи. Сега за нас научаваха едновременно хиляди.

Веднага след като видеото беше излъчено, започнах да получавам обаждания от приятели, колеги и познати. Всички изразяваха изумление колко заплетена е цялата история. Бяха чували за положението на Сергей, но така и не бяха наясно за какво всъщност става дума, докато не видели видеото. Освен тези имаше и обаждания от репортери. Филмът бързо се превърна в любопитна история за

печата. За пръв път хората разбраха, че руското МВР не е достойна за уважение полицейска организация, а по-скоро събрани на едно място служители, които злоупотребяват със служебното си положение, за да извършват големи финансови измами. С този филм за пръв път можахме да обясним на широката публика истината за това, което се беше случило, и да дадем достоен отпор на враговете ни.

От килията си в затвора Сергей също смело се опитваше да обяснява истината въпреки мъченията, на които беше подлаган.

На 14 октомври 2009 година той представи дванадесет страници официални показания във Вътрешното министерство, в които продължи да разобличава ролята на служителите във финансовата измама и последвалите опити за прикриването ѝ. Посочи имена, дати и места, без да остави нищо на въображението. Накрая написа: Убеден съм, че всички членове на разследващия екип действат като изпълнители на нечие престъпно нареждане.

Това беше забележителен документ и той прояви невероятна смелост с представянето му. За човек, който не познава Русия, ще е трудно да разбере колко опасна беше постъпката му. В Русия убиват хора и за много по-малки свидетелски показания. Това, че Сергей го казваше от затвора, където беше в ръцете на онези, които го бяха изпратили там и срещу които беше дал показания, говори за решимостта му да покаже корупцията в руските правозащитни органи и намерението си да ги разобличи.

Тъкмо по това време аз поех ангажимент да изнеса лекция в Станфорд за опасностите, които крие инвестирането в Русия. Реших да взема със себе си и сина ми Дейвид, който тогава беше на дванадесет години. Той никога не беше посещавал моята Алма матер и въпреки всички лоши неща, които се случваха, исках да му покажа местата, в които бях прекарал най-хубавите години от живота си.

Взехме самолета за Сан Франциско и се опитах да не мисля за онова, което ставаше в Русия. Но независимо в коя часова зона или място на света се намирах, положението на Сергей ме преследваше навсякъде и ме изпълваше с тъга и чувство за вина. Единственото нещо, което можеше да ми даде известно успокоение, беше да го видя свободен.

Изнесох лекцията на другия ден след като пристигнахме. Разказах на аудиторията как съм правил бизнес в Русия, завършвайки

със събитията, които поглъщаха цялото ми внимание през изминалата година. Показах и видеоматериала за „Хермитидж“ в *YouTube*, който предизвика дори някоя и друга сълза.

След това с Дейвид излязохме навън сред топлия калифорнийски въздух и се почувствах малко по-добре. Въпреки че видеото беше гледано десетки хиляди пъти по интернет, никога не бях общувал с хората, които са го гледали. Това, че бях споделил историята на Сергей пред пълна зала, а после имах възможност да видя лицата на хората и да чуя колко ужасени са, ме накара да се почувствам не толкова сам в тази борба.

Но после, когато се разхождахме с Дейвид из университетското градче, телефонът ми извъня. Беше Владимир Пастухов и гласът му звучеше тревожно.

— Бил, току-що се случи нещо наистина ужасно.

— Какво има?

— Току-що получих съобщение в мобилния си телефон. На руски е. То гласи: „Кое е по-лошо: затвор или смърт?“

Започнах да ходя нервно напред-назад.

— Срещу мен ли е насочено?

— Не знам.

— Може да е срещу мен, срещу Вадим... срещу Сергей?

— Не знам. Може би.

— От кого е?

— Не е ясно.

— Как са научили този номер? Никой не знае номера на мобилния ти телефон.

— Не знам, Бил.

Дейвид загрижено ме гледаше. Престанах да крача напред-назад и се опитах да го успокоя, като леко се усмигнах.

— Можем ли да го проследим? Да разберем кой го е изпратил?

— Може би. Ще опитам. Ще ти се обадя пак веднага щом разбера нещо повече.

— Благодаря.

След това едноминутно обаждане всичките ми положителни емоции се изпариха. Обратното пътуване до Лондон беше продължително и тягостно. Нямах представа какво да мисля за тази

заплаха, срещу кого беше насочена и какво да направя заради нея. Звучеше сериозно, а това беше крайно обезпокоително.

През следващите дни Вадим получи второ електронно съобщение, също на руски: „Влакове, влакове в нощта, влакове, влакове, които никога не спират“. Владимир обясни, че това е стих от известна поема на руски затворници, в която се намеква за непрестанно пътуващите влакове към лагерите за принудителен труд в Урал с вагони, пълни с хора, които отиват към смъртта си.

Няколко дни по-късно неочаквано ми се обади един стар клиент — Филип Фултън. Беше мой приятел и довереник още от дните на борбата ми с „Газпром“. Бил с жена си в Лондон и искали да видят Елена и децата. Имахме много приятна среща в ресторанта на петия етаж на „Харви Никълс“ и в продължение на два часа успях да загърбя тревогите си. Филип и жена му се радваха на малките и прекарахме чудесно. Не ми се иска да си призная, че за кратко се бях почувствал съвсем добре. Знаех, че проблемите ни няма да отминат, и бях наясно, че е приемливо, може би дори за предпочитане, да забравям за тях от време на време и да се преструвам, че вода нормален живот.

Тъкмо си тръгнахме, когато Владимир отново се обади.

— Дойде ново съобщение, Бил.

— Какво е?

— Цитат от „Кръстникът“. „Историята ни учи, че всеки може да бъде убит“.

— Мамка му! — изругах аз, ръцете ми започнаха да треперят и затворих.

Здравата се изплаших. Рано на следващата сутрин събрах трите послания от мобифона на Владимир с времето, в което бяха получени, и ги съобщих на антитерористичното звено на Скотланд Ярд SO15. Те изпратиха екип от следователи да разговарят с мен и Владимир, а техните техници проследиха обажданията. Всяко идваше от нерегистриран номер в Русия, което беше необичайно. По-късно нашият специалист по въпросите на сигурността Стивън Бек ни каза, че в Русия достъп до нерегистрирани номера имат само хората от ФСБ.

Сергей трябвало да се яви в съда в четвъртък, 12 ноември, за ново заседание относно мярката му за задържане. Отиването в съда не

ставало направо. Обикновено започвало в 5 часа сутринта, когато пазачите изкарвали хората от килиите и ги водели в затворническата кола. Около двадесет затворници били натъпквани в затворническия микробус, който нормално побирал само половината. През следващите няколко часа колата седяла на паркинга, докато служители попълвали документи в канцеларията на изолатора, и Сергей и останалите били принудени да стоят вътре, плътно притиснати един до друг, и да чакат. Нямали достъп нито до вода, нито до чист въздух, нито до тоалетна. Същата процедура се повтаряла след явяването им в съда и те можели да се върнат и да легнат на наровете едва след полунощ. През целия ден не им давали храна и често затворниците били държани гладни по тридесет и шест часа. Самото отиването в съда било форма на мъчение, с цел да ги пречупи и да сломи желанието им за съпротива в единствената им теоретична възможност да бъдат оправдани.

В този ден Сергей пристигнал в съда към 10 сутринта. Завели го в коридора и закопчали белезниците му към един радиатор. Докато седял там и преглеждал многократно молбата си, която подготвял през предишните две седмици, се появил Силченко и подсмиввайки се, казал:

— Дадох на съда документите, които ти поиска.

През предишните шест седмици при пет различни повода Сергей настоявал за няколко конкретни документа, свързани с делото. Били му необходими в подготовката за защитата. Сега, когато оставали само десет минути до явяването му пред съда, Силченко най-накрая ги прибавил към досието на делото, но Сергей не можел да ги прегледа преди началото на заседанието. Преди да успее да реагира, охранителите откачили Сергей от радиатора, завели го в съдебната зала и го оставили в клетката на подсъдимите.

Сергей седнал там и видял майка си и леля си на първия ред в галерията. Махнал им леко с ръка, като се мъчел да изглежда спокоен.

Съдията Елена Сташина въдворила ред в залата. Сергей прочел първо жалбата си за това, че не е получил нужната медицинска помощ. Сташина я отхвърлила. След това прочел жалба по повод фалшивите доказателства, приложени в досието по делото. Съдийката отхвърлила и нея. Когато започнал да чете жалбата за неоснователния му арест, тя го прекъснала по средата на изречението и също я отхвърлила. Общо близо дузина жалби на Сергей били отхвърлени. Когато той поискал да

му бъде дадено повече време, за да прегледа „новите материали“, които Силченко прибавил към досието на делото, Сташина му казала да мълчи.

Обаче Сергей не мълчал. Изправил се в клетката и въпреки тежкото си физическо състояние със силен глас обвинил Сташина в нарушаване на закона и на правата му. Завършил изказването си с думите:

— Отказвам да участвам и да слушам какво се говори в днешното съдебно заседание, тъй като жалбите в защита на моите права просто не бяха взети под внимание от съда.

Седнал на мястото си с гръб към съдията. Сташина обаче останала напълно безразлична. Спряла се на още няколко технически въпроса, а след това хладнокръвно удължила мярката на Сергей за задържане под стража. Когато го извеждали, той не могъл да намери сили да се усмихне на роднините си.

Върнали го отново в коридора и пак го закачили към същия радиатор. През остатъка от вечерта не разрешили нито на адвоката, нито на роднините му да го видят. Майка му и леля му чакали с часове отвън на студа микробуса, който трябвало да го отведе обратно в Бутирка, за да се опитат поне да му махнат и да му кажат, че го обичат. Обаче в 9 часа вечерта затворническата кола още не се била появила. Отчаяни и натъжени, те повече не могли да издържат на студа, отказали се да чакат и си тръгнали.

Научих за всичко това на следващата сутрин. Когато го разказах на Елена, тя се разстрои.

— Не ми харесва това, Бил. Никак не ми харесва.

Бях съгласен с нея.

— Трябва да изпратим някого в Бутирка — настоя тя. — Някой трябва да се види със Сергей още днес.

Но нямаше кого. Адвокатът му, който единствен имаше разрешение да се вижда с него, беше извън града и щеше да се върне чак в понеделник.

През нощта в 12:15 мобилният ми телефон започна да вибрира, в гласовата поща имаше съобщение. Никой не ми звънеше на личния мобифон, а и никой не знаеше номера му. Погледнах Елена и отворих гласовата поща. Имаше едно съобщение.

Чух мъжки глас да вика по време на зверски побой. Крещеше и се молеше. Записът продължи около две минути и прекъсна по средата на един вопъл. Пуснах записа на Елена. След това останахме да лежим будни в леглото. Не можехме да заспим, през главите ни минаваха всякакви мрачни сценарии.

В понеделник, 16 ноември 2009 година, адвокатът на Сергей, Дмитрий, отиде в Бутирка да се види с него. Обаче служителите на затвора му казаха, че той не може да се яви на свиждането, тъй като бил „твърде зле и не може да излезе от килията“. Когато Дмитрий поискал медицинско заключение, му казаха да отиде при Силченко. Той му се обади и поискал копие, но Силченко му отговорил, че заключението било „вътрешен въпрос за следствието“, и отказал да съобщи на Дмитрий каквито и да било подробности.

Те нарочно разигравали адвоката. Сергей бил повече от „зле“. Оставен в продължение на месеци без лечение на панкреатит, камъни в жлъчката и холецистит, организмът му най-накрая се предал и той изпаднал в критично състояние. Макар че дотогава управата на затвора отхвърляла многобройните му молби за медицински преглед, в този ден най-сетне го изпратили в медицинския център в „Матроска тишина“ за спешна медицинска помощ.

Когато пристигнал, вместо да го приемат в медицинското крило, го завели в килия в изолатора и го закачили с белезниците за рамката на едно легло. Там при него дошли осем надзиратели в пълно снаряжение за потушаване на бунтове. Сергей настоял командващият да извика адвоката му и прокурора и казал: „Аз съм тук, защото разкрих как служители на правозащитните органи са откраднали 5 400 000 000 рубли“.

Обаче надзирателите не били дошли да му помагат, а да го бият. Нахвърлили се безмилостно върху него с гумените палки.

Час и осемнадесет минути по-късно пристигнал лекар и намерил Сергей Магнитски мъртъв на пода.

Жена му никога повече нямало да чуе гласа му, майка му никога вече нямало да го види да ѝ се усмихва, а децата му никога нямало да почувстват лекото му ръкостискане.

„Задържането ми под стража няма нищо общо със законната цел на тази мярка — написал той в дневника, който си водел в затвора. — Това е наказание, наложено само заради факта че защитавах интересите на клиента ми и интересите на руската държава.“

Сергей Магнитски беше убит заради идеалите си. Беше убит, защото вярваше в закона. Беше убит, защото обичаше народа си и защото обичаше Русия. Той беше само на тридесет и седем години.

КАТИНСКИЯТ ПРИНЦИП

През април 1940 година, в началото на Втората световна война, офицерът от съветското НКВД Василий Михайлович Блохин бил изпратен в Беларус със задача да екзекутира колкото може повече полски военнопленници. За да се справи успешно, без да предизвика подозрението на пленниците за предстоящата им участ, Блохин разполагал със специално построена барака във военнопленническия лагер. Тя имала две срещуположни врати — входна и изходна, и била обградена от всички страни с чували с пясък. Пленниците били довеждани един по един в бараката през входната врата и ги карали да коленичат. Тогава Блохин насочвал пистолета в тила на човека и стрелял. Трупът бил извлечан през изходната врата и натоварван в камион. Когато камионът се напълнял, се отправял в гората, където труповете били хвърляни в масови гробове.

Блохин си вършел добре работата. Бил нощна птица и работел неуморно от залез до изгрев. Когато започнал да изпълнява задачата си, използвал стандартен пистолет съветско производство, но по-късно го сменил с германски „Валтер ППК“. Имал по-слаб откат и ръката не го боляла толкова. В продължение на двадесет и осем дни и само с една почивка по време на майските празници Блохин убил около 7000 полски военнопленници. Бил усърден екзекутор, но въпреки това бил само един човек в масовото избиване по нареждане на Сталин на полски войници и офицери, на което станали жертва общо 22 000 души. Огромната част от тези хора били погребани в Катинската гора.

Когато войната свърши и масовите гробове бяха разкрити, Съветският съюз твърдеше, че за тези убийства са отговорни германците. На света бяха известни всички ужасни и невъобразими неща, извършени от германците през войната, затова тази лъжа изглеждаше правдоподобна. За да я направят по-убедителна, съветските власти изфабрикуваха доказателства, публикуваха официални доклади и повтаряха толкова много пъти твърденията си на

много места, включително на прочутия Нюрнбергски процес, че тяхната версия за събитията беше станала неоспорима. Едва десетилетия по-късно, в началото на 90-те години, когато Съветският съюз беше пред разпадане и вече не беше така твърдо решен да поддържа тази версия, призна истината за случилото се в Катинската гора.

Човек би си помислил, че с влизането на Русия в двадесет и първи век нейните власти ще прекратят подобно поведение. Но когато Владимир Путин дойде на власт през 2000 година, вместо да ликвидира този апарат за лъжи и измислици, той го преобразува и го направи още по-могъщ.

Убийството на Сергей Магнитски стана убедителен пример за този подход и ние имаме уникалната възможност да видим как работи всяко винтче и колелце в този апарат.

Сутринта на 17 ноември 2009 година, часове преди слънцето да изгрее, майката на Сергей, Наталия, се отправила за седмичното си посещение на изолатора Бутирка, за да предаде пакет с храна и лекарства на сина си. В 5:30 часа тя застанала заедно с група роднини на други затворници пред един страничен вход. Дошли по-рано, защото в затвора приемали такива неща само във вторник от 9 до 11 часа. Ако Наталия пропуснела тази възможност, трябвало да чака до следващия вторник. Тъй като повечето затворници не можели да оцелеят без тези пакети, Наталия никога не закъснявала.

Онази сутрин опашката напредвала много бавно. Наталия се блъскала с петдесетината други роднини в тесния влажен коридор, който водел до пропуска, където две надзирателки приемали пакетите. Най-сетне в 9:40 часа застанала най-отпред. Подала на надзирателката списък с нещата, които възнамерява да предаде.

Жената погледнала списъка и поклатила глава.

— Този затворник вече не е тук. Снощи беше преместен в „Матроска тишина“.

— В болницата там ли? — попитала разтревожена Наталия. Като видяла измъчения вид на Сергей в съда преди няколко дни, тя се безпокояла за здравето му и се надявала да не е получил криза.

— Не знам — отговорила троснато надзирателката.

Наталия взела обратно пакета за Сергей и бързо си тръгнала. Качила се на метрото и пристигнала на пропуска за предаване на

колети в „Матроска тишина“ в 10:30 часа. За щастие на опашката имало само трима души. Когато застанала на гишето, тя обяснила на служителката:

— Казаха ми, че синът ми Сергей Магнитски е тук.

Без да погледне нито книгата с имената, нито да изпише името в компютъра, служителката отговорила:

— Да, миналата нощ го прехвърлиха тук в много лошо състояние.

Наталия почувствала как я обзема паника.

— Той добре ли е? Какво му се е случило?

Жената замълчала няколко секунди, а след това отговорила:

— Страхувам се, че не е. Почина в девет часа миналата нощ.

Наталия извикала.

— К-к-как-во? Какво е станало?

— Почина от панкреонекроза, разкъсване на коремната мембрана и токсичен шок — каза с монотонен глас служителката. — Съжалявам за загубата.

Наталия се разтреперила, но не помръднала от мястото си. Подпряла се на бюрото, зашеметена от новината. Очите ѝ се напълнили със сълзи.

— Отдръпни се настрана, жено. Трябва да се погрижа за следващия — каза студено служителката.

Наталия дори не я погледнала.

— Трябва да се отдръпнеш — повторила служителката и ѝ посочила пластмасов стол до стената. Наталия видяла накъде ѝ посочила и се дотътрила до стола. Хората на опашката я гледали и не знаели какво да направят.

Отпуснала се в стола и заплакала. След няколко секунди се съвзела достатъчно, за да може да се обади на адвоката на Сергей, чиято кантора била наблизо. Дмитрий пристигнал след петнадесет минути, но Наталия вече не можела да говори. Поел нещата в свои ръце и поискал да се види с дежурния лекар. Няколко минути по-късно пристигнал мъж в медицинска престилка. Той повторил причината за смъртта, казал, че тялото на Сергей било прехвърлено в морга №11 и ако искат да научат нещо повече, трябва да отидат там.

Същата сутрин домашният ми телефон иззвъня в 7:45 часа — 10:45 московско време. Беше Едуард, който заговори бързо на руски. Подадох телефона на Елена. Тя се заслуша и ахна. Очите ѝ се напълниха със сълзи. После почна да крещи. Не на руски, нито на английски, а с някакъв първобитен рев. Никога в живота си не бях чувал някой да издава подобен звук.

Когато ми каза, че Сергей е починал, аз скочих и започнах да се въртя в кръг като животно, затворено в клетка.

Смъртта на Сергей надхвърли и най-лошите ми кошмари и аз не знаех какво да правя. Чувствах физическа болка, сякаш някой ми беше забил нож в корема.

В продължение на няколко минути крачих напред-назад и с мъка си поемах дъх, докато бъда в състояние да се обадя по телефона. Първо звъннах на Владимир. Той винаги знаеше какво трябва да се направи, какво да каже, към кого да се обърнем, но не и този път. Когато му съобщих новината, последва мълчание. Не можеше да каже нищо. След малко прошепна едва чуто:

— Бил, това е ужасно.

Без да взема душ, намъкнах панталоните, грабнах една риза, изхвъркнах през входната врата и взех такси до офиса. Пристигнах пръв, но след двайсетина минути се събраха всички, разрошени и потънали в скръб.

При всяка голяма криза онова, което направиш през първите няколко часа, определя поведението ти по-нататък. Бързо съставихме съобщение за печата на английски и на руски. Към него прибавихме написания на ръка документ от четиридесет страници, в който Сергей описваше подробно как го бяха измъчвали, отказа да му бъде оказана медицинска помощ и изпитанията, на които са го подлагали затворническите власти. Изпратихме всичко това с надеждата, че този път хората ще проявят загриженост.

Този път те го направиха.

Повечето главни вестници подеха историята и започнаха да се обаждат за коментар от руските власти. Говорителката на руското Министерство на вътрешните работи Ирина Дудукина беше пълна руса жена малко над четиридесетте. Скоро след като започнаха обажданията, тя представи версията на министерството за събитията. Според нея Сергей не бил умрял от панкреонекроза и токсичен шок,

както беше казала на Наталия служителката на затвора, а по-скоро от „остра сърдечна недостатъчност, без следи от упражнено насилие“.

По-късно същия ден Дудукина добави в сайта на Вътрешното министерство, че „в досието по делото не е имало нито едно оплакване на Магнитски във връзка със здравето му и внезапната му смърт била истински шок за следователите“.

Това изобщо не беше вярно. Не само че в досието му по делото имаше многобройни оплаквания, но имаше и конкретни откази на майор Силченко и други висши служители да му бъдат оказани каквито и да било медицински грижи.

Дудукина излъга и за часа и мястото на смъртта на Сергей. Тя твърдеше, че той е починал в 21:50 часа вечерта в легло в спешното отделение на „Матроска тишина“, докато лекарите се опитвали да го съживят. Това напълно противоречеше на казаното от цивилния лекар, който пръв се беше явил на мястото и който беше заявил, че Сергей е починал около 21 часа вечерта на пода на килия в изолатора.

Никога не се бях срещал с майката и със съпругата на Сергей. Връзката ми беше или директно с него, или, докато беше в затвора, чрез адвоката му, но сега аз и семейството му щяхме да бъдем завинаги неразривно свързани.

Първо на 17 ноември се обадох на майка му. Вадим превеждаше. Искях не само да изразя моите най-дълбоки съболезнования, но и да ѝ кажа, че се чувствам отговорен за случилото се със сина ѝ и че тя няма да е сама. Това продължава да е един от най-трудните разговори, който съм имал през живота си. Наталия беше неутешима. Сергей беше единственото ѝ дете и означаваше всичко за нея. Всеки път, когато тя се опитваше да каже нещо, избухваше в плач. Не желяех да ѝ причинявам повече болка, обаче исках тя да знае, че ще продължа започнатото от Сергей и ще се погрижа за нея и семейството. Нещо повече, изпитвах нужда да ѝ кажа, че ще се погрижа хората, които измъчваха и убиха Сергей, да бъдат изправени пред съда и няма да спра, докато това не стане.

За съжаление не можех да съм в Москва, за да им помогна, затова семейството трябваше само да се справя с тежките последици от смъртта на Сергей. На другия ден след смъртта му те поискали на аутопсията да присъства независим патолог, но прокурорът веднага

отхвърлил молбата им с думите: „Всичките ни патолози са независими“.

Два дни по-късно Наталия помолила тялото на Сергей да бъде предадено на семейството, за да може да поръча аутопсия от независим патолог. Това искане също било отхвърлено с обяснението, че нямало причина за съмнения в резултатите от аутопсията, извършена от назначените от държавата патолози.

По-късно същия ден Наталия посетила морга № 11. Когато пристигнала, ѝ казали, че тялото на Сергей не е държано в хладилна камера, тъй като в моргата имало твърде много трупове, и ако не бъде погребано веднага, можело да започне да се разлага. Когато Наталия попитала дали е възможно да предадат тялото на семейството, за да бъде отслужена литургия в църква при отворен ковчег, служителят категорично отказал: „Трупът ще бъде предаден само на гробището“.

Семейството на Сергей трябвало да организира погребението на следващия ден. Наталия заедно с вдовицата му и леля му отишли в моргата да предадат черен костюм, чиста бяла риза и синя вратовръзка на райета. Надявали се, че ще могат да видят Сергей за последен път. Служителят в моргата с неохота се съгласил. Повел ги надолу по едни стълби и през дълъг коридор до помещение в мазето. Вътре било тъмно и се носела силна миризма на формалдехид и смърт. След петнайсетина минути служителят докарал тялото на Сергей на подвижна носилка и казал: „Сега можете да се сбогувате“.

Сергей бил покрит с бял чаршаф до шията. Наталия носела свещ, която искала да постави между пръстите му, както повелява при погребение православната традиция. Когато дръпнала чаршафа, с изненада видяла тъмни следи от охлузвания по пръстите и дълбоки разкъсани рани по китките. При тази гледка и трите жени избухнали в плач. Целунали Сергей по челото и стиснали наранените му ръце. Дали дрехите на служителя и си тръгнали.

На 20 ноември 2009 година от морга №11 изкарали кафяв дървен ковчег и го качили в микробус. Семейството последвало колата до Преображенското гробище в североизточната част на Москва. Приятели на Сергей свалили ковчега от колата и го поставили на подвижна носилка. Процесията от много приятели и роднини с големи букети цветя се отправила към гроба. Оставили ковчега близо до него, махнали капака и го подпрели в единия край. Сергей бил безупречно

облечен. Бил покрит с чисто бяло памучно покривало, което стигало до брадичката му. Цветът на лицето му бил добър. Въпреки че всички присъстващи видели следите от насилие по китките и пръстите му, изражението му било спокойно.

Един след друг приятелите и роднините се прощавали с него и слагали червени рози в краката му. Наталия и вдовицата му Наташа поставили гирлянда от бели рози около главата му. Продължили неспирно да плачат, после капакът бил поставен и ковчегът бил спуснат в гроба.

Почти веднага след смъртта на Сергей руските правозащитни органи започнаха кампания за скриване на истината. На 18 ноември Държавната следствена комисия заяви: „Не беше намерено основание за възбуждане на следствено дело във връзка със смъртта на Магнитски“. На 23 ноември, три дни след погребението, Главната прокуратура декларира, че не е било установено „нищо нередно от страна на служителите и не е имало нарушаване на закона. Смъртта е настъпила вследствие остра сърдечна недостатъчност“. И накрая на 24 ноември управителят на „Матроска тишина“ заяви: „Не бяха установени никакви нарушения. Всякакво по-нататъшно разследване във връзка със смъртта на Магнитски трябва да бъде прекратено и делото да бъде изпратено в архива“.

Но случаят със Сергей нямаше да отmine така лесно. Всеки затворник има свой начин за справяне с трудностите, с които се сблъсква в затвора, и подходът на Сергей бил да си записва всичко. По време на 358-те дни в затвора той и адвокатите му отправили 450 жалби в съда, документирайки най-подробно кой какво му е сторил, кога, как и къде. Тези жалби и доказателствата, които излязоха наяве след това, превърнаха убийството на Сергей в най-добре документираното дело за нарушаване на човешките права в Русия през последните тридесет и пет години.

През седмицата след смъртта на Сергей напълно потиснах емоциите си. Бях се опитал да направя каквото е възможно за постигане на някаква справедливост в Русия, но непрекъснатият поток от опровержения напълно беше сломил духа ми. Когато на 25 ноември вечерта се прибрах у дома и седнахме да вечеряме с Елена, подпрях

глава с ръце и затворих очи. Надявах се тя да ми разтрие врата, за да се почувствам по-добре, както го беше правила много пъти. Но вниманието ѝ беше насочено другаде.

Вдигнах глава и видях, че чете с интерес някакво съобщение в електронната поща на мобилния си телефон.

— Какво има?

Тя вдигна ръка и продължи да чете, а после каза:

— Медведев току-що е поискал разследване на смъртта на Сергей!

— Какво?

— Президентът Медведев ще започне разследване!

— Наистина ли?

— Да. Пише, че бил запознат с този случай от секретарката на Съвета по човешките права и поискал главният прокурор и министърът на правосъдието да започнат разследване.

Почти веднага след като Елена ми каза това, мобилният ми телефон извънтя. Беше Владимир.

— Видя ли новината за Медведев?

— Да. Сега с Елена я четем. Какво мислиш?

— Да ти кажа право, Бил, не вярвам и дума на това, което казват тези хора, но не виждам как това може да навреди.

— Предполагам, че не може — отвърнах аз. Макар нищо да не можеше да промени факта, че Сергей беше мъртъв, то поне подсказваше, че в основата на злото в Русия се е появила пукнатина. Може би беше само предположение, че Русия нямаше да продължава да се ръководи повече от катинския принцип, да лъже за всичко по случая със Сергей.

Две седмици по-късно, на 11 декември, говорителят на Медведев обяви, че във връзка със смъртта на Сергей ще бъдат уволнени двадесет затворнически служители. Когато чух това, започнах да си представям как мъчителите на Сергей ги арестуват в домовете им и ги хвърлят в същите килии, в които беше затворен той.

За съжаление по-късно същия ден Вадим се приближи до бюрото ми с мрачно изражение на лицето и с някакви листове в ръка.

— Какво е това? — посочих ги аз.

— Имената на уволнените затворнически служители. Деветнадесет от тях не са имали абсолютно никакво отношение по

случая на Сергей. Някои са работили в затвори във Владивосток и Новосибирск, които са на хиляди километри от Москва.

— Има ли сред тях някой, все пак свързан със случая?

— Само един. Обаче това са глупости. Пълна димна завеса.

Врѣх на опроверженията и показните уволнения стана реакцията на доклада на Московската обществена комисия за наблюдение на човешките права, който излезе на 28 декември. Комисията е неправителствена организация, упълномощена да разследва прояви на бруталност и подозрителни смъртни случаи в московските затвори. Малко след смъртта на Сергей те започнаха свое независимо разследване за смъртта му, поверено на един некорумпиран човек — Валерий Борщев. Той беше разговарял с надзиратели, лекари и затворници, които са имали някакво отношение към Сергей. Той и екипът му се запознали и с оплакванията на Сергей, както и с официалните жалби, писани от него. Заключениета им бяха категорични. В доклада на комисията беше посочено, че на Сергей „редовно му е била отказвана медицинска помощ“, че е бил „подлаган на физическо и психическо мъчение“, че „държавата е нарушила правото му на живот“, че „следователи, прокурори и съдии са играли роля за мъчителните условия, в които е бил поставян“ и накрая, че „след смъртта държавни служители са лъгали и са криели истината за мъчението, на което е бил подложен, както и за обстоятелствата около неговата смърт“.

Борщев представи копия от този доклад на пет правителствени институции, включително на президентската администрация, на Министерството на правосъдието и на бюрото на главния прокурор.

Никой така и не отговори.

За властите нямаше значение, че „Новая газета“ публикува на първа страница нередактираните дневници на Сергей от затвора и всеки можеше да ги прочете.

За тях нямаше значение, че след смъртта му името на Сергей беше споменато в 1148 статии в Русия и в 1257 статии на Запад.

Нямаше значение, че убийството на Сергей нарушаваше негласния обществен договор, който всеки руснак беше приел: ако не се месиш в политиката и човешките права и нямаш нищо общо с Чечня, можеш да си живееш живота и да ползваш богатата на авторитарния режим.

Руските власти бяха така увлечени да прикриват истината, че не обръщаха внимание на емоционалния аспект на историята на Сергей. Той беше просто един обикновен адвокат по данъчно законодателство, който сутрин си пиеше кафето в заведение от веригата „Старбъкс“, обичаше семейството си и вършеше професионалната си работа в своята сфера. Единственото му нещастие беше, че попадна на голяма държавна корупционна схема и като руски патриот съобщи за нея. Заради това беше изтръгнат от нормалния си живот, затворен в една от най-мрачните адски дупки на Русия и бавно и методично измъчван до смърт.

Нямаше значение, че всеки руснак би могъл също толкова лесно да бъде на мястото на Сергей Магнитски.

Опитах се да не съм предубеден и се надявах, че Русия се е отказала от катинския принцип да се лъже масово от името на държавата, но се оказа, че не е така. Злото продължаваше да съществува под ярките светлини на публичността.

Ако исках да постигна някаква справедливост за Сергей, трябваше да намеря друг начин за това извън Русия.

ВОЙНАТА НА КАЙЛ ПАРКЪР

Но как може някой да получи справедливост на запад за мъчения и убийство, извършено в Русия?

След като английското правителство показва такова нежелание да помогне, трябваше да разширя обхвата на действията си. При моя произход следващото логично място, към което трябваше да се насоча, бяха Съединените щати.

Успях да си уредя няколко срещи за началото на март 2010 година във Вашингтон, където пристигнах на 2 март. Там беше студено и валеше ситен дъжд. Първата ми среща беше с Джонатан Уайнър, виден адвокат по международно наказателно право. Преди да премине към частна практика, той беше заместник помощник-държавен секретар, отговарящ за контрола върху разпространението на наркотиците и закононарушенията, или както го наричаха във Вашингтон, „Заместник-помощник за наркотиците и престъпниците“. Отговаряше за американската външна политика спрямо наркотрафикантите и руската мафия. Беше корав човек и се справяше добре.

На 3 март сутринта отидох в кантората му в центъра. Съдейки по репутацията му, очаквах да видя висок, навъсен прототип на Клинт Истууд, затова, когато приближих до кабинета, си помислих, че съм сбъркал. Човекът пред мен беше към метър и седемдесет, на средна възраст, започващ да оплешивява, с издължено лице, което ми напомни на любимите ми професори по икономика в университета. Изобщо не приличаше на супергероя в борбата с престъпността, който си бях представял.

Джонатан ме покани да вляза. Седнахме и той любезно ме помоли да му разкажа цялата история. Слушаше внимателно, като от време на време си водеше бележки, без да каже дума. Заговори едва когато свърших, и започнах да разбирам как беше спечелил репутацията си.

— Ходихте ли вече по този въпрос в Сенатската комисия по външните работи? — попита с тих, отчетлив глас.

— Не. А трябваше ли?

— Да. Прибавете ги в списъка. — Той направи отметка в бележките си. — А в Следствената комисия при Камарата на представителите?

— Не. Кои са те? — Започнах да се чувствам малко неловко от невежеството си.

— Това е комисия в Камарата на представителите, която има неограничени пълномощия да извършва разследвания. Прибавете и тях в списъка. А в американския Хелзинкски комитет?

— Да. Ще се срещна с тях в последния ден от престоя ми във Вашингтон. — Почувствах се малко по-добре, че не се провалих напълно на теста. Усетих, че искам да спечеля одобрението на този човек, независимо че току-що се бях запознал с него.

— Добре. Те са важни. Искам да ме запознаете с резултатите от тази среща, когато се състои. — Направи нова отметка в бележките си. — А в Държавния департамент? Ще се срещнете ли с някого там?

— Да, утре. Някой си Кайл Скот. Ogлавява бюро за Русия.

— Това е добро начало. За момента няма да можете да се срещнете с някой по-висшестоящ, но засега и това е достатъчно. Важно е да знаете какво ще кажете на Кайл Скот. — Джонатан замълча за момент. — Имате ли план?

С всеки въпрос, който ми зададе, ми ставаше все по-ясно, че не съм имал никаква представа какво правя.

— Смятах да им разкажа подробно какво се случи на Сергей — казах колебливо.

Джонатан добродушно се усмихна като при разговор с дете.

— Бил, Скот ще разполага с подробен доклад на разузнаването за теб и за Сергей. При възможностите на американското правителство той вероятно ще знае повече за твоята история от теб. За Държавния департамент главната цел на тази среща ще бъде преценката на рисковете. Ще се опитат да разберат дали положението е достатъчно сериозно да накарат правителството да действа. Твоята цел е да им покажеш, че е тъкмо такава.

— Добре, а как да го направя?

— Зависи какво ще искаш от тях.

— Искам да има последици за хората, които убиха Сергей.

Джонатан потърка брадичката си.

— Ако наистина искаш да ги засегнеш, на твое място бих поискал да бъде приложен Указ 7750. Той позволява на Държавния департамент да налага визови санкции на корумпирани държавни служители. Буш го издаде през 2004 година. Това наистина ще засегне руснаците, ако бъдат шамаросани с него.

Идеята за Указ 7750 беше блестяща. Визовите санкции щяха да настъпят по мазола руският мошеник. Когато комунизмът свърши, корумпирани руски служители започнаха да сноват навсякъде из земното кълбо, изпълвайки всички петзвездни хотели от Монте Карло до Бевърли Хилс, за да пръскат парите си така, сякаш е последният ден от живота им. Ако можех да убедя американското правителство да наложи ограничения на пътуванията им, това щеше да даде отражение върху целия руски елит.

— А Държавният департамент би ли го направил наистина? — попитах.

Джонатан сви рамене.

— Вероятно не, но си струва да се опита. Указ 7750 се използва рядко, но той съществува и ще е интересно да се види как ще се оправдаят, че не го прилагат, при доказателствата, с които разполагаш по случая.

Аз се изправих.

— Тогава ще действам. Много ви благодаря. — Напуснах кабинета на Джонатан напълно окуражен. Продължавах да съм аутсайдер във Вашингтон, но сега поне имах план — и съюзник.

Следващата сутрин пристигнах в Държавния департамент на „Систрийт“. Семплата, ъгловата сграда приличаше повече на издължена тухла, отколкото на седалище на американската дипломатическа мощ. След като преминах през продължителните проверки за сигурност, бях посрещнат от секретарката на Кайл Скот, която ме поведе през редица невзрачни, застлани с линолеум коридори, като тракаше ритмично с високите си токчета. Най-накрая стигнахме врата с табела „Бюро по руски въпроси“.

Тя отвори вратата и ме подкани да вляза.

— Моля.

Влязох в малък апартамент и тя ме отведе в кабинета в ъгъла.

— Господин Скот ще дойде всеки момент.

Обикновено ъгловият кабинет има за цел да създаде впечатлението, че се ползва от служител с по-висш ранг, но когато се огледах, си дадох сметка, че това е единственият признак за някакъв статут на Кайл Скот. Стаята беше тясна и можеше да побере само едно бюро, канапе за двама, малка масичка за кафе и два стола. Седнах на канапето и зачаках.

След няколко минути Кайл Скот влезе, следван от помощничка.

— Здравейте, господин Браудър.

Кайл Скот беше приблизително с моя ръст и на моята възраст и имаше близко разположени кафяви очи. Бялата риза, червената вратовръзка и сивият костюм бяха стандартното облекло на американски държавен служител.

— Много ви благодаря, че дойдохте да се срещнете с мен днес — каза той, великодушно пренебрегвайки факта, че аз бях помолил за срещата.

— Не. Аз трябва да ви благодаря, че ми отделихте време.

— Тук имам нещо, което мисля, че много ще ви зарадва — рече той със заговорническа усмивка. Помощничката — млада жена в сив костюм с панталон и яркочервен копринен шал около врата, си водеше бележки. Скот се извърна в стола, за да вземе една обемиста папка от бюрото си, която без съмнение съдържаше всички сведения за Сергей и мен, точно както беше предрекъл Джонатан. Постава папката върху коленете си и извади от нея един лист.

— Какво е това? — любопитствах аз.

— Господин Браудър, всяка година Държавният департамент публикува доклад за човешките права в Русия и тази година в него има два много силни абзаца за случая Магнитски.

Бях чувал, че организации като Хюман Раите Уоч и Амнести Интернешънъл имат екипи, които работят през цялата година върху стратегиите си как да успеят да вкарат набелязаните от тях случаи в този документ и ето че Кайл Скот ми го поднесе на сребърен поднос.

Това може да беше много важно за други случаи, но не и за нашия. Руското правителство изобщо нямаше да се трогне от два абзаца в доклад на американското правителство за правата на човека. Руснаците прикриваха много енергично едно голямо престъпление и

единственото нещо, което ги интересуваше — единственото, което би привлякло вниманието им — бяха последиците в реалния живот.

Кайл Скот ме погледна, очаквайки реакцията ми.

— Мога ли да прочета какво е написано?

Той ми подаде листа. Текстът беше достатъчно остър, но това бяха само думи.

Погледнах Скот и любезно казах:

— Това наистина е страхотно. Много ви благодаря. Но искам да ви помоля за нещо друго.

Скот се размърда неспокойно в стола, а помощничката вдигна глава от бележника.

— Разбира се, какво е то?

— Господин Скот, научих за един американски документ, който според мен ще свърши много добра работа по случая Магнитски: Указ 7750, който може да бъде използван за забрана на корумпирани чужди официални лица да идват в Америка.

Той се изправи сковано в стола.

— Запознат съм с този указ. Но как може да бъде приложен в този случай? — попита предпазливо.

— Може да бъде приложен тук, защото хората, които убиха Сергей, са очевидно корумпирани и затова попадат в обхвата на указа. Държавният секретар трябва да забрани достъпа им в Съединените щати.

Помощничката трескаво пишеше, като че ли бях изговорил три пъти повече думи. Не бяха очаквали срещата да премине по този начин. Джонатан Уайнър беше прав.

Не това биха искали да чуят, защото, откакто Барак Обама стана президент през 2009 година, главната политика на американското правителство спрямо Русия беше помиренческа. Администрацията дори беше измислила нова дума за нея — „пренастройване“. Тази политика имаше за цел да пренастрои влошените отношения между Русия и Съединените щати, но на практика означаваше САЩ да не повдигат някои неприятни за Русия въпроси, докато тя се държи прилично в сферата на търговските отношения, ядреното разоръжаване и в различни други области. Е, разбира се, американското правителство можеше да включи някой и друг абзац в един доклад, за да покаже „загриженост“ по повод нарушаването на човешките права,

но главната политика беше Съединените щати да не правят абсолютно нищо във връзка с тях.

Аз молех за нещо напълно в разрез с тази политика, и Скот изведнъж се беше оказал в неудобно положение.

— Съжалявам, господин Браудър, но продължавам да не виждам как Указ 7750 може да бъде приложен за случая Магнитски — рече неуверено той.

Разбихах, че Скот беше в трудно положение, но вместо да престана, станах още по-настойтелен.

— Как можете да говорите така? Тези служители откраднаха 230 милиона долара от руския народ и след това убиха човека, който ги разобличи. Изпраха тези пари, а сега някои правителствени сектори работят активно за прикриване на измамата. Указ 7750 е изключително подходящ за случай като този.

— Но, господин Браудър, аз не... ще е невъзможно да се докаже, че тези хора са направили някои от нещата, за които твърдите — твърдо заяви той.

Опитах се да запазя спокойствие, но ми беше все по-трудно.

— В двата абзаца, които току-що ми показахте, някои от тези служители са споменати по име — посочих аз.

— Аз... аз...

Започнах да повишавам тон.

— Господин Скот, това е най-добре документираният случай на нарушаване на човешки права от разпадането на Съветския съюз. Независимо разследване призна, че за смъртта на Сергей са виновни редица руски официални лица. С удоволствие мога да ви запозная с подробностите.

Тази среща придобиваше абсолютно неочакван за Скот обрат и сега той искаше да я прекрати. Даде знак на помощничката си, която спря да пише и се изправи. Аз също станах.

— Съжалявам, господин Браудър — рече той и ме поведе към вратата, — но трябва да отида на друга среща. Ще се радвам да си поговорим с вас по този въпрос някой друг път, но в момента просто не мога. Още веднъж ви благодаря, че дойдохте.

Ръкувахме се, макар да знаех много добре, че много скоро ще се върне в кабинета си. Без да каже и дума, помощничката му смутена ме придружи на излизане от сградата.

Напуснах Държавния департамент разочарован и ядосан. Отправих се на изток за следващата среща близо до Капитолия и по едно време се усетих, че вървя под сивото небе по алеята „Нешънъл Мол“. Двама младежи на двайсетина години, облечени в сини блейзъри с лъскави копчета и с бежови панталони, вървяха към мен, увлечени в разгорещен спор.

Още имаха пъпки по лицата, но вече бяха във Вашингтон да си играят на държавни служители. Това не беше моят свят. Кой бях аз да си мисля, че мога да постигна нещо във Вашингтон? Когато се срещнах с Джонатан, стана очевидно колко слабо съм запознат с порядките тук и това се потвърди от неприятната ми среща с Кайл Скот.

Имах още няколко срещи този ден, но ги изкарах като в мъгла и никоя не доведе до реални резултати. Единственото нещо, което ми идваше наум, беше да взема самолета обратно за дома в Лондон.

Преди да напусна Вашингтон, трябваше да отида на последната си среща — с Кайл Паркър от американския Хелзинкски комитет. Беше същият човек, който не беше включил случая на Сергей във въпросите за предстоящата среща на президента Обама, когато Сергей беше още жив, затова не очаквах топъл прием. Отидох на срещата само защото Джонатан Уайнър ме беше убедил да го направя, когато преглеждахме с него списъка на предстоящите ми разговори.

Помнех Кайл Паркър като малко над трийсетгодишен мъж, с уморени очи, които сякаш бяха видели много повече, отколкото предполагаше възрастта му. Говореше безупречен руски и беше напълно осведомен за всичко, което ставаше в Русия. Както работеше за този никому неизвестен парламентарен Комитет по човешките права, със същия успех би могъл да работи за ЦРУ.

Добрах се до учрежденската сграда Фордхаус на „Ди стрийт“, която беше на една пресечка от железопътната линия и магистралата. Това грозно, сиво, подобно на кутия здание с абсолютно никакви архитектурни достойнства беше далеч от централата на Капитолийския хълм и можеше да претендира за най-лошия имот на американското правителство. Докато вървах към зданието, си помислих, че тъкмо там бяха набутани всички неважни служби на Конгреса, които не са част от главните политически кръгове.

Кайл Паркър ме посрещна на пропуската и ме отведе в една зле отоплена съвещателна зала с всевъзможни атрибути от съветско време, изложени по рафтовете. Седна в края на дългата маса сред неловко мълчание. Поех си въздух, за да го наруша, но ме изпревари.

— Бил, искам да споделя колко съжалявам, че не направихме повече да помогнем на Сергей миналата година. Не мога да ти кажа колко често мисля за него след смъртта му.

Не очаквах това и се замислих, а после казах:

— Ние се опитахме, Кайл.

После той каза нещо абсолютно нетипично за Вашингтон, на което и до ден днешен не мога да повярвам:

— Когато ти изпрати материала, който си публикувал в памет на Сергей след смъртта му, аз пътувах в метрото към къщи и многократно го препрочитах. Бях съкрушен. Ти беше тук само преди четири месеца, за да молиш за помощ. Разплаках се още във влака. Когато се прибрах у дома, го прочетох на жена си. Тя също плака. Това убийство е едно от най-лошите неща, случили се от началото на кариерата ми.

Бях изумен. Никога не бях чувал държавен служител да говори по такъв емоционален и човешки начин.

— Кайл, просто не знам какво да кажа. За мен това също беше най-лошото нещо. Единствената мисъл, с която ставам сутрин, е да преследвам хората, които сториха това на Сергей.

— Знаем, и аз ще ти помогна.

Поех си дълбоко въздух. Кайл не приличаше на никой от хората, с които се бях срещал във Вашингтон.

Искаше ми се да му разкажа какво се беше случило в Държавния департамент, но преди да успея, той започна да изрежда:

— Бил, искам да направя списък на всички хора, отговорни за неоснователния арест на Сергей, за мъченията и смъртта му. Не само Кузнецов, Карпов и другите бандити в Министерството на вътрешните работи, но и лекарите, които не са обърнали внимание на молбите му, съдиите, които оправдаха задържането му, и данъчните служители, които откраднаха парите на руснаците. Изобщо всички, които са пряко отговорни за смъртта на Сергей.

— Това е лесно, Кайл. Ние разполагаме с тази информация, както и с подкрепящите я документи. Но какво ще направиш с нея?

— Ще ти кажа какво ще направя. Ще организирам пътуване на делегация на Конгреса до Москва за изясняване на фактите и ще накарам американското посолство там да се обади на всеки от хората в този списък, за да поиска среща за разговор по случая Магнитски. Не съм сигурен, че много от тях ще се съгласят, но това само по себе си ще стресне безкрайно руските власти, че Съединените щати обръщат такова голямо внимание на смъртта на Магнитски.

— Идеята ми харесва, но виждам много причини тя да не успее. Ние обаче можем да използваме списъка по друг начин.

— Слушам те.

Разказах му за Джонатан, за Указ 7750 и за срещата ми със Скот в Държавния департамент.

Докато говорех, Кайл си записваше всичко.

— Това е страхотна идея. — Той почука с писалката върху бележника си. — Как реагира човекът от Държавния департамент?

— Не добре. Веднага щом споменах „7750“, се опита да ме разубеди, притесни се и побърза да ме разкара от кабинета си.

— Виж какво ще ти кажа. Ще поговоря със сенатор Кардин и ще го помоля да изпрати писмо до държавния секретар Хилари Клинтън с молба за прилагане на Указ 7750. — Кайл спря за момент и ме погледна в очите. — Хайде да видим дали ще се отнесат по същия начин към един сенатор на Съединените щати.

33

РЪСЕЛ 241

Върнах се в Лондон и събрах екипа, за да им разкажа какво се беше случило във Вашингтон. Знаех, че имат нужда от добри новини. Онова, което направихме в Русия, не стигна доникъде. Не се опитах да ги окуража, а просто им разказах и завърших с идеята за налагане на визови санкции и за писмото на сенатор Кардин до Хилари Клинтън.

— Бил, сигурно си наясно колко важно е това? — попита ме Иван, когато свърших. — Ако стане, би означавало, че правителството на Съединените щати е на наша страна!

— Знам, Иван. Знам.

Това беше огромен морален стимул, особено за руснаците в екипа. Както ще ви каже всеки, който е чел Чехов, Гогол или Достоевски, а и веднъж ни го напомни и Сергей, руските истории никога не завършват щастливо. Руснаците познават несгодите, страданието и отчаянието, а не успеха и справедливостта. По тази причина не е за учудване, че това е породило у голяма част от тях дълбоко загнездил се фатализъм, според който светът е лош, ще бъде лош и всеки опит нещата да се променят, е обречен на провал.

Но сега Кайл Паркър — един млад американец, се канеше да разсее този фатализъм.

За съжаление мина седмица, после станаха две, накрая три, без да получа каквото и да било известие от Кайл. Виждах как с всеки изминал ден този фатализъм отново завладява Иван, Вадим и Владимир, а в края на третата седмица дори и аз се поддадох на руския песимизъм. Потисках желанието да вдигна телефона от страх да не изплаша Кайл. Колкото повече време минаваше от срещата с него, толкова по-неуверен започнах да ставам и се питах дали го бях разбрал правилно.

Накрая, в последните дни на март 2010 година, търпението ми напълно се изчерпа. Набрах номера на Кайл, а той като че ли стоеше до телефона, защото отговори още при първото позвъняване.

— Ало? — каза бодро Паркър.

— Здравей, Кайл. Бил Браудър се обажда. Извинявай, че те безпокоя, но се питах дали имаш някаква представа кога може да бъде изпратено писмото на сенатор Кардин? Ще има огромно значение за кампанията ни... Всъщност дори мисля, че би настъпила пълна промяна.

— Съжалявам, но тук нещата невинаги стават по график. Но не се тревожи, просто имай търпение. Сериозно съм се заел с тази работа.

— Добре, ще се опитам — казах не особено успокоен. — Но ако мога да направя нещо, за да помогна, ще те моля да ме уведомиш.

— Непременно.

Макар наистина да вярвах, че Кайл е шокиран от смъртта на Сергей, все пак си помислих, че думите му да проявя търпение целяха постепенно да ме накарат да не храня големи надежди. Давах си сметка, че във Вашингтон много хора не искаха да се налагат санкции и че накрая Кардин няма да изпрати писмото.

Няколко седмици по-късно, един петък, в един от малкото моменти, в които не правех нещо, свързано с кампанията, заведох Елена и Дейвид на кино на Лестър Скуеър. Може би в унисон с положението, в което се намирах, гледахме политическия трилър на режисьора Роман Полански „Призракът“. Точно гледахме рекламните за предстоящи филми и хрупахме пуканки, когато телефонът ми започна да вибрира. Погледнах номера. Беше Кайл Паркър.

Прошепнах на Елена, че ще се върна бързо, и отидох във фойето.

— Ало?

— Бил. Имам добри новини. Писмото е готово. Държавният секретар Клинтън ще го получи в понеделник сутринта.

— Писмото ли? Вие ли го правите?

— Да. В момента тъкмо слагаме последните щрихи. Ще ти го пратя до час.

Затворихме. Гледах филма, но почти не можех да следя действието на екрана. Когато свърши, се втурнахме към дома и аз изтичах до компютъра. Принтирах писмото, адресирано до Хилари Клинтън. Вдигнах го и го прочетох няколко пъти.

Езикът беше добър, ясен и настоятелен. Последният абзац гласеше:

Призовавам ви веднага да отмените за постоянно американските визови привилегии на всички, замесени в това престъпление, близките им и членовете на техните семейства. Така в известна степен ще възстановим справедливостта спрямо покойния господин Магнитски и семейството му и ще изпратим важно послание на корумпираните служители в Русия и другаде, че Съединените щати са сериозно ангажирани в борбата с корупцията в чужбина и вредата, която тя нанася.

Веднага се обадох на Кайл.

— Това е изумително. Не мога да ти опиша колко много означава за мен и за всички, които познаваха Сергей...

— Казах ти, че ще го направим, Бил, и го направихме. Бях съкрушен, когато Сергей беше убит. Искам да съм сигурен, че саможертвата му не е била напразна — рече с леко разтреперан глас Кайл.

— И какво ще стане сега?

— Писмото ще стигне до Клинтън в понеделник. Ще го пуснем в сайта на комитета веднага щом като го изпратим.

— Чудесно. Нека се чуем в понеделник. Приятен уикенд.

Онази нощ се въртях почти два часа, докато заспя. Кардин наистина ли щеше да направи това? Дали нещата нямаше да бъдат спрени в последната минута? Ами ако наистина се случеше, как щеше да постъпи Клинтън? Как щяха да реагират руснаците?

Дойде понеделник сутринта. Отидох рано в офиса, седнах зад бюрото и отворих сайта на Хелзинкския комитет. Нямаше нищо, но Лондон беше пет часа пред Вашингтон, затова беше логично да се очаква, че писмото ще се появи по-късно през деня.

По обед лондонско време отново проверих и пак нямаше нищо. Продължих да ходя нервно напред-назад и видях, че не съм единственият, който следи сайта на американския Хелзинкски комитет. Вадим, Иван и Владимир също бяха отворили на екраните си неговата начална страница, но колкото и да натискаха клавиша за актуализация, не се появяваше нищо ново.

Най-сетне в 14:12 часа — 9:12 сутринта във Вашингтон — се появи нова страница. От нея ме гледаха две снимки — на Кузнецов и на Карпов — заедно с писмото на сенатор Кардин до държавния секретар Хилари Клинтън. Към писмото беше приложен списък на шестдесет служители, замесени в смъртта на Сергей и в данъчната измама, а срещу всяко име бяха посочени отделът, рангът, рождената дата и ролята му в случая Магнитски. Кардин настояваше да бъдат прекратени за постоянно привилегиите на всичките шестдесет лица да посещават Съединените щати.

Отпуснах се с облекчение в стола.

Нямаше съмнение. Всичко беше пред очите на целия свят. Най-после беше направено нещо да се потърси сметка на хората, убили Сергей. Гледах екрана, а в гърлото ми беше заседнала буца. Ако Сергей ни гледаше отгоре, щеше да види, че сърцераздирателните му писма от затвора, в които беше молил за помощ, най-после бяха чути.

След десетина минути руските вестници започнаха да разгласяват новината. След половин час я подхвана западната преса. Към края на деня беше създаден един нов термин, който непрекъснато се повтаряше — „Списъкът на Кардин“.

Досега никой в Русия не беше чувал за Бен Кардин, но след 26 април 2010 година за повечето хора в Русия този сенатор от щата Мериленд беше най-важният политик в Америка. Руски активисти в защита на човешките права и политици от опозицията изразиха одобрение и изпратиха писма до президента Обама и председателя на Европейската комисия в подкрепа на Списъка на Кардин. От времето на Роналд Рейгън руснаците не бяха виждали чужд политик да се намесва така решително в проблема с човешките права в Русия. Това, че външният свят не забелязваше повечето жестоки нарушения на човешките права в Русия, беше факт, достоен за съжаление, а в редките случаи, когато това ставаше, чуждите правителства почти не реагираха. Сега най-неочаквано един американски сенатор настояваше да бъде прекратен достъпът в Съединените щати на шестдесет поименно посочени руски служители за жестоко потъпкване на човешки права. Това беше абсолютно безпрецедентно.

Обикновените руснаци ликуваха, но хората около Путин бяха бесни. Всичките му главни помощници бяха използвали постове си, за да станат чудовищно богати, и много от тях бяха вършили ужасно

недостойни неща, за да забогатеят. Теоретично Списъкът на Кардин откриваше възможността да станат обект на санкции в бъдеще. За тях той променяше всичко.

Ала поне засега те нямаше защо да се безпокоят. Във Вашингтон Държавният департамент не искаше да прави нищо в отговор на писмото на Кардин и се надяваше, че като не отговаря и не му обръща внимание, след време проблемът просто ще отмине.

Обаче не стана така. Щом Държавният департамент възнамеряваше да игнорира сенатор Кардин, Кайл реши да вдигне мизата. Уреди ми в началото на май да свидетелствам по случая Магнитски пред комисията на Том Лантос за правата на човека при Камарата на представителите.

Това щеше да стане на 6 май в учрежденската сграда Рейбърн Хаус, която се намира на югозапад от Капитолия. Завършена през 1965 година, тя беше в типичен неокласически стил, какъвто може да се види навсякъде из Вашингтон, макар че вътре не прилича на другите сгради на Конгреса. Нямаше извисяващи се мраморни колони, сводове и ламперия от черешово дърво. Подовете бяха застлани с линолеум, таваните бяха ниски, а часовниците и асансьорите — с хромирани елементи.

Не бях влизал в нея, затова пристигнах доста преди началото, насрочено за 10 часа сутринта, за да почувствам мястото. Влязох откъм авеню „Индипендънс“ и преминах през малкия пропуск, охраняван от двама полицаи на Капитолия. Намерих пътя до зала 2255 и направих бърз оглед вътре. Голямото помещение имаше подиум във формата на подкова за членовете на комисията, две дълги маси за гостите, които щяха да говорят, и зад тях галерия за публиката с места за седемдесет и пет души. Председателят, конгресменът от Масачузетс Джим Макгавърн, още не беше дошъл, но помощниците му, сътрудниците и други хора вече бяха тук и разговаряха помежду си. Оттеглих се в коридора и си преповторих историята на Сергей.

Когато влязох отново в залата, върху масите за говорещите имаше сложени табелки с имената на ораторите. Имаше представители на престижни организации по човешките права — Комитета за защита на журналистите, Хюман Райтс Уоч, Международния център за защита — и аз се почувствах малко не на място като бизнесмен сред толкова много професионални активисти по въпросите на човешките права.

Забелязах Кайл Паркър, който седеше в галерията, тъкмо когато влезе конгресменът Макгавърн. Беше симпатичен човек с доста оплешивяло теме и приятно момчешко лице. Поздрави всички свидетели с крепко ръкостискане и бостънски акцент. Веднага го харесах. Покани ни да седнем и изслушването бързо започна.

Първият говорител беше адвокатка на преследвани журналисти в Русия. Тя четеше от предварително написан текст и показва информираност, посочвайки редица факти и цифри за убийства и отвлечения на журналисти, разобличили престъпления на руския режим. Изплаших се както от изнесената от нея огромна информация, така и от политическата ѝ осведоменост. Щях да говоря само за един случай, на един човек и дори не си бях приготвил написан текст, от който да чета.

Следващата говорителка беше от „Хюман Райтс Уоч“ и тя повтори много от същите неща за нарушения на човешки права в Русия, които нейната организация беше документирала. Тя също спомена известни случаи като убийствата на Анна Политковская и Наталия Естемирова. Помня добре и двете истории и бях впечатлен от тази говорителка. Когато и тя свърши, се почувствах още повече не на място.

Разпръсналите се из залата сътрудници на комисията бяха по-малко впечатлени. Бяха присъствали на твърде много изслушвания и бяха чували тези неща и преди. Бяха забили нос в малките екрани и пръстите им играеха по клавишите на айфоните. Почти не забелязаха, когато първата говорителка свърши и втората зае мястото ѝ.

Накрая дойде и моят ред. Не разполагах с никакви статистически данни, с никакви отчети и политически препоръки. Изправих се, подръпнах ръкавите на самото си и започнах да говоря. Казах някои неща от моята биография, а след това разказах подробно на комисията мрачната история на Сергей Магнитски. Погледнах конгресмена Макгавърн в очите, а той отвърна на погледа ми. Разказах как Сергей беше разкрил престъплението, как беше арестуван, след като беше дал показания, как садистично беше измъчван в затвора и как накрая беше убит.

Докато говорех, забелязах, че сътрудниците бяха престанали да шарят по айфоните си. Завърших изказването си с молбата комисията да подкрепи сенатор Кардин в неговия призив до Държавния

департамент да наложи визови санкции на убийците на Сергей. В заключение казах:

— Сергей Магнитски е отделен случай, но има хиляди други като него. А хората, които правят тези неща, ще продължат да ги правят, докато не се намери начин да им се противопоставим и да им покажем, че няма да останат ненаказани.

Седнах и погледнах часовника си. Изказването ми беше продължило осем минути. Сложих ръце на масата и се огледах. Няколко от присъстващите се бяха просълзили, в това число и от активистите по правата на човека. Чаках някой да заговори, но в залата цареше тишина.

След двайсетина секунди Макгавърн преплете пръсти и се наведе напред.

— Имам привилегията да съм съпредседател на тази комисия вече почти две години и съм чул ужасно много неща. Господин Браудър, засипани сме с толкова много статистически данни и факти, че понякога губим човешката способност действително да ги почувстваме. Затова съм ви благодарен, че дойдохте тук да ни разкажете за случая на господин Магнитски. Това е наистина трагична история. Мисля, че хора, извършили убийство, не трябва да имат право да идват тук и да инвестират в някакъв бизнес. Трябва да има последствия. Затова едно от нещата, които бих искал да направя, е не само да изпратим писмо до Хилари Клинтън, а и да внесем законопроект и да посочим в него имената на тези шестдесет души, да го разгледаме в комисията, да го одобрим и да го препоръчаме на Конгреса, който да го приеме и да каже на правителството, че това е тъкмо такова последствие. Имате думата ми, че ще направим това.

Когато слушането приключи, Кайл и аз излязохме от залата в пълно мълчание. Беше ли Джим Макгавърн предложил току-що законопроекта Магнитски? Да, беше. Това далеч надхвърляше и най-оптимистичните ми очаквания и ми беше трудно да го повярвам.

Когато слязохме долу, казах:

— Кайл, дали Кардин ще направи същото и в Сената?

Той се спря.

— Бил, след това, което се случи току-що, не мога да си представя, че Кардин няма да го направи.

По-късно същия следобед Кайл се обади да потвърди, че Кардин също е готов да бъде вносител на законопроекта в Сената. Изведнъж се появи малка, но реална възможност да бъде приет американски закон на името на Сергей — „Законът Сергей Магнитски“.

Но между идеята и превръщането ѝ в закон трябваше да се свърши много работа. Първо ни беше нужен действителен документ, който Кардин и Макгавърн да внесат. Когато бъдеше готов, той трябваше да бъде одобрен от обща комисия на Сената и на Камарата на представителите. След това трябваше да бъде внесен за гласуване от двете камари на Конгреса. Ако и двете го одобрят, чак тогава можеше да бъде предложен за подпис от президента.

Всяка година в Конгреса се внасят хиляди законопроекта и само десетки действително успяват да станат закони. Затова беше много важно проектът за документа, който щяха да предложат на своите колеги Кардин и Макгавърн, да бъде добре защитен от всякакви възможни критици. Кайл прекара цялото лято в работа по този законопроект и през това време станахме близки приятели. Говорехме по телефона всеки ден, а понякога и по два пъти. Научихме максимално за американското законодателство, свързано с налагането на санкции.

В началото на септември имахме готов добър законопроект.

Когато Кайл ми го изпрати, аз го попитах:

— Колко бързо Кардин може да насрочи гласуването му в Сената?

Кайл се засмя.

— Нещата не са толкова прости, Бил. За да можеш да прокараш закон във Вашингтон, ти трябва подкрепата и на двете партии. Ще ни трябва влиятелен сенатор републиканец, който да стане съавтор на проекта, за да могат нещата да потръгнат. Едва тогава можем да сложим началото на процедурата.

— Кардин ще намери ли такъв човек?

— Възможно е, но ако искаш да стане бързо, ти също можеш да се опиташ. Твоята лична история със Сергей е много убедителна.

Не исках да оставя всичко на случайността, затова след разговора с Кайл започнах да правя списък на сенатори републиканци, които биха могли да станат съавтори, и едно име веднага ми се наби в очите — Джон Маккейн.

Ако имаше сенатор, който наистина би проявил съчувствие към човек, когото са измъчвали в затвора, това беше Джон Маккейн. Той е бил летец изстребител от американските военноморски сили по време на войната във Виетнам. Когато самолетът му бил свален, попаднал в плен. Бил държан и измъчван във военнопленнически лагер пет години преди да бъде освободен. Той със сигурност е наясно с ужаса, който е изпитвал Сергей, и ще иска да направи нещо във връзка с това.

Но как бих могъл да си уредя среща с Джон Маккейн? Достъпът до официален Вашингтон се пази строго и колкото по-важна е дадена личност, толкова по-трудно човек може да се доближи до нея. Заради това е създадена цяла армия от лобисти. Когато започнах да разпитвам за някой, който би могъл да ме представи на Маккейн, хората ме поглеждаха така, сякаш исках да ми дадат един милион долара срещу нищо.

Но после си спомних, че познавам една личност, която може да ми помогне. Казваше се Джулиена Глоувър, висока, красива жена с вълниста кестенява коса, безупречен стил и непринудено държание. Бях се запознал с нея чрез общ приятел във Вашингтон през 2006 година, малко след като руската ми виза беше анулирана.

Тя ме беше поканила заедно с доста други хора на вечеря в „Кафе Милано“ — моден италиански ресторант в Джорджтаун. В края на вечерята си разменихме визитни картички, но едва когато се прибрах в хотела и изписах името ѝ в Гугъл, разбрах, че бях седял до една от най-влиятелните лобистки във Вашингтон.

Професионалното досие на Джулиена беше доста впечатляващо, беше работила като секретар по печата на вицепрезидента Дик Чейни, а после като политически съветник на министъра на правосъдието Джон Ашкрофт. Когато той напуснал правителството, тя го последвала и оглавяла вашингтонския офис на неговата юридическа фирма „Ашкрофт Груп“. Имаше толкова солидна репутация, че през 2012 година списание „ЕПе“ я беше посочило като една от десетте най-влиятелни жени във Вашингтон.

Очевидно след онази вечеря тя също беше изписала името ми в Гугъл и беше научила за увеличаващите ми се проблеми с руската държава. Обади ми се на следващия ден и предложи да ми помогне с каквото може и от този момент бяхме станали приятели. Когато Сергей

почина, едни от първите обаждания бяха от Джулиена и Джон Ашкрофт, за да ми изразят съболезнования.

— Разбираме колко зле се чувстваш, Бил — каза Ашкрофт. — Но трябва да знаеш, че не си сам. Ако можем с нещо да помогнем на теб или на семейството на Сергей, ще го направим. Само се обади.

Сега се нуждаех от помощ, за да си уредя среща с Джон Маккейн.

Обадих се на Джулиена и ѝ обясних положението. Каза, че няма проблем да ме свърже с Маккейн. Наистина ли ѝ беше толкова лесно? Затворихме и след десет минути тя пак се обади.

— Бил, сенатор Маккейн ще се срещне с теб в три и петнадесет на двадесет и втори септември.

Да, оказа се, че наистина било лесно.

Заминах за Вашингтон на 21 септември и на другия ден следобед се срещнах с Джулиена в хотела. Взехме такси до Капитолийския хълм, минахме през мерките за сигурност и се отправихме към офиса на Маккейн — Ръсел 241. Заради положението му в Сената офисът му се намираше на централно място и се състоеше от редица стаи с високи тавани. Съобщихме за пристигането ни и една секретарка ни въведе в приемната. Посрещна ни главният външнополитически съветник на Маккейн — Крис Брус, висок червеночос мъж с приветлива усмивка, който поговори с нас, докато чакахме сенатора. След половин час Маккейн беше готов да ни приеме.

Посрещна ни на вратата с крепко ръкостискане и топла усмивка и ни въведе в кабинета си — прилично обзаведено помещение с кожено канапе, меко осветление и дълга библиотека, пълна с книги. Чувстваше се атмосферата на американския Запад. Ако не бяха извисилият се таван и високият прозорец зад бюрото, можеше да бъде сбъркан с удобен домашен кабинет на някой книгоман от Финикс.

Седнах на канапето, а той се настани на стол до масичката за кафе. Прокашля се и каза:

— Благодаря, че дойдохте, господин Браудър. Казаха ми, че сте искали да ми разкажете за някои неща, които стават в Русия — вероятно очакваше да лобирам пред него за някакъв бизнес проблем с Русия.

— Да, така е, сенаторе.

След това започнах разказа си за Сергей и Маккейн бързо разбра, че тази среща няма да е като другите. След по-малко от две минути той ме спря с ръка и попита за датата, на която беше арестуван Сергей. Отговорих и продължих. Малко по-късно отново ме прекъсна, за да получи повече подробности за условията, при които е бил държан Сергей в затвора. Отговорих и продължих до следващото прекъсване. Карахме така, докато петнайсетте ми минути изтекоха и секретарката надникна, за да съобщи, че е дошло време за следващата среща. Замръзнах на мястото си. Не можех да изпусна възможността да го попитам дали ще се съгласи да бъде един от застъпниците на законопроекта.

— Нужно ми е малко повече време с господин Браудър — каза тихо Маккейн. Секретарката излезе и той отново насочи вниманието си към мен. — Моля, продължете.

Продължих да говоря. Последваха още въпроси и още отговори. Изтекоха още петнайсет минути и секретарката пак се появи. Маккейн отново любезно я отпрати. Това се повтори още веднъж и когато свърших, бях прекарал в кабинета му близо час.

— Бил, историята на Сергей е наистина ужасна. Дълбоко съжалявам за онова, което се е случило на него, на вас и на всички засегнати.

— Благодаря ви, сенаторе.

— Кажете какво мога да направя, за да помогна.

Разказах му за Кардин и Макгавърн и за първоначалния проект за „Закона Магнитски“. После посочих:

— Тъй като сенатор Кардин е демократ, ще бъде от огромна полза, ако някой виден републиканец също помогне за този закон. Надявах се това да бъдете вие, сър.

Маккейн се облегна в стола и се замисли.

— Разбира се. Това е най-малкото, което мога да сторя. — Обърна се към помощника си Крис Брус, който седеше там през цялото време. — Крис, моля те, свържи се веднага със сенатор Кардин, за да се включи и аз като съавтор на този законопроект. — След това се обърна към мен: — Вие сте истински приятел на Сергей. Малцина биха направили това, което правите вие, и аз дълбоко уважавам подобно нещо. Ще направя всичко по силите си, за да ви помогна да получите справедливост за Сергей. Бог да ви благослови.

РУСКИТЕ НЕДОСЕГАЕМИ

Аз пътувах напред-назад между Вашингтон и Лондон, за да работя по политическата страна на въпроса, а екипът ми работеше по руските аспекти.

Откакто излъчихме първия видеоматериал в *YouTube* през октомври 2009-а, често по собствена инициатива ни се обаждана по телефона или ни изпращаха имейли обикновени руснаци със сведения по нашия случай. Едно обаждане дойде от млада жена — Екатерина Михеева ни разказа ужасяваща история.

Оказа се, че не само ние сме били жертви на тези полицаи. Според нея през 2006 година двама от тях участвали в обиск в офиса на съпруга ѝ Фьодор. След обиска той бил арестуван и отведен в същия полицейски участък, където бил задържан Сергей. Но вместо да го държат там, бил отведен с кола, която чакала отвън. Набутали го на задната седалка и без каквото и да било обяснение, го закарали в къща на петдесетина километра от Москва. Скоро разбрал, че го държат като заложник. Екатерина ни каза, че един от похитителите бил Виктор Маркелов, същият осъден убиец, който поема контрола над нашите откраднати фирми през 2007 година.

Скоро след като пристигнали в къщата, похитителите се обадили на шефа на Фьодор, за да му предадат условията за освобождаването му — 20 милиона долара. Похитителите се обадили и на Екатерина.

Предупредили я, че ако отиде в полицията, Фьодор ще пострада, а техни приятели щели да я посетят и групово да я изнасилват.

Екатерина изпаднала в ужас, но смело пренебрегнала предупрежденията. Обърнала се към други полицаи, които открили къде е държан съпругът ѝ. Нахлули в къщата, освободили Фьодор и отвели Маркелов и съучастниците му в ареста.

За съжаление историята ѝ не свършила дотук. Месец по-късно Фьодор бил арестуван отново от същата група полицаи и хвърлен в килия заедно с един от предишните си похитители. Не знаем какво му

се е случило там и кой е бил замесен, но знаем със сигурност, че след време Фьодор бил съден за измама и осъден на единадесет години затвор, които трябвало да прекара в лагер в Кировски регион, на около 700 километра от Москва. Екатерина била на тридесет и четири години и с Фьодор имали две малки деца. Семейството им било разделено. Най-неочаквано тази млада жена била принудена сама да се грижи за себе си и да отглежда децата, докато съпругът ѝ е в затвора.

Знаех, че си имаме работа с много долни хора, но когато чух историята ѝ, стана още по-наложително да се погрижим полицаи като Кузнецов и Карпов да бъдат спрени.

От тези съобщения екипът ни съсредоточи всичките си усилия да открие каквото може за Кузнецов и Карпов. Започнахме да проучваме банкови извлечения, съдебни материали и решения, регистрационни документи, писма и всякакви други документи, опитвайки се да открием някакви активи на двамата. Бяхме сигурни, че ще намерим нещо. Кузнецов и Карпов носеха скъпи костюми и часовници, караха луксозни коли, въпреки че изкарваха по-малко от 1500 долара на месец. Намирането на каквото и да е доказателство за разточителния им начин на живот щеше да ни даде голямо предимство в борбата с тях.

Започнахме разследването с издирване на имената им в същите бази данни, които използвахме в борбата с корупцията в руските държавни компании. За съжаление от проверката със собствените им имена не излезе нищо. Обаче при проверката на базите данни с имената на родителите им имахме няколко преки попадения. Липсата на дискретност у Кузнецов и Карпов беше учудваща, особено като се има предвид, че бяха полицейски служители.

Едно от най-интересните ни открития беше имот, който беше регистриран на името на майката на Кузнецов — апартамент с площ от 150 квадрата в престижния жилищен комплекс „Еделвайс“ близо до Кутузовски проспект. Наричат го московския „Шанз-Елизе“. Беше с изглед към Парка на победата и се оценяваше на 1,6 милиона долара.

Открихме също, че бащата на Кузнецов е регистриран като собственик на апартамент от 83,6 квадратни метра с пазарна цена около 750 000 долара в сграда, наречена „Съзвездие Капитал“.

Освен тези имоти майката на Кузнецов имаше парцели земя на нейно име в Ногински район край Москва на стойност почти 180 000

долара.

На теория собствеността на тези недвижими имоти би могла да бъде законна, но общият месечен доход на родителите на Кузнецов беше само 4500 долара, който не беше достатъчен, за да имат тази собственост. Според нас имаше само едно възможно обяснение: те са били платени от сина им Артъом.

Семейството на Кузнецов притежаваше не само скъпи апартаменти и земя. Според архивите на московската транспортна полиция майката на Кузнецов имаше чисто нов Ленд Роувър за 65 000 долара, а съпругата му притежаваше друг джип за 115 000 долара и Мерцедес Бенц SLK за 80 000 долара. От базата данни на руския граничен контрол можеха да се научат още по-интересни неща за начина на живот на Кузнецов. Артъом и съпругата му бяха започнали да обикалят най-мечтаните места по света. За пет години бяха направили повече от тридесет пътешествия в осем страни, включително Дубай, Франция, Италия и Англия. Дори бяха пътували с частен самолет до Кипър.

Според нашето разследване общите активи, притежавани от семейството на Кузнецов, възлизаха на около 2,6 милиона долара. За тях той би трябвало да работи 145 години със заплатата си като служител на Министерството на вътрешните работи.

Информацията, която успяхме да открием за Карпов, беше също толкова шокираща и следваше същата схема: луксозен апартамент за 930 000 долара, регистриран на името на майка му, която беше пенсионерка, чисто ново Ауди А3 и едно Порше 911, също регистрирани на името на майка му, и Мерцедес Е 280 на негово име. Данните за пътуванията му показваха, че след 2006 година беше посетил Англия, Съединените щати, Италия, Карибите, Испания, Австрия, Гърция, Кипър, Оман, Дубай и Турция. Беше посещавал често най-добрите и най-скъпите нощни клубове в Москва и се беше снимал с пищни красавици и добре облечени приятели. Очевидно не се притесняваше да демонстрира всичко това, защото беше пускал свои снимки, ухилен до уши, в интернет.

Тези хора бяха отворителни. Ако обикновен руснак можеше да види как живеят Кузнецов и Карпов — къщите, пътуванията, колите — щеше да побеснее. Всичко това щеше да има много по-голям ефект от всякакви статии и интервюта по радиото. Трябваше да покажем как

тези средни по ранг полицейски служители се бяха облагодетелствали от това, което бяха извършили. Не можеха да си позволяват сутринта да съспят нечий живот, а вечерта да гуляят в най-люксоznите ресторанти.

Реших да направим още видеоматериали за *YouTube*. Този път действащите лица в тях трябваше да бъдат Кузнецов и Карпов. Веднага се заловихме за работа и те бяха готови през юни 2010 година, точно когато беше готов проектът за закона „Магнитски“. Чакахме само подходящия момент да ги пуснем.

Този момент дойде, когато Олег Логунов, генералът от Вътрешното министерство, който беше наредил да бъде арестуван Сергей, започна публична кампания, с цел да оправдае ареста на Сергей и да отхвърли вината за смъртта му. На въпроса, зададен му от една популярна радиостанция, дали върху Сергей е бил оказван натиск по време на престоя му в ареста, Логунов нагло заяви:

— Фактът, че следователите искат да извлекат показания, е нещо нормално. Правят го във всички страни. — Като че ли случилото се със Сергей беше най-нормалното нещо на света.

Кампанията им за скриване на истината набираше скорост и ние трябваше да направим нещо, затова на 22 юни качих видеото за Кузнецов в *YouTube*. В същото време сложихме началото на нов сайт в мрежата — www.Russian-untouchables.com, където публикувахме документи и доказателства в подкрепа на твърденията ни за невероятния начин на живот на тези служители, за да запознаем света с него.

През първия ден видеото за Кузнецов имаше повече от 50 000 гледания, което се равняваше на общия брой гледания на първия видеоматериал в *YouTube*, който бяхме направили за измамата. В продължение на една седмица 170 000 души бяха гледали материала за Кузнецов и той се превърна в най-гледания политически видеофилм в *YouTube* за Русия. Списание „Новое время“ (руски опозиционен седмичник) написа голям материал, озаглавен „Частни самолети за подполковника“. Богатството на Кузнецов беше толкова пикантна история, че намери отзвук дори в Англия. Тя беше публикувана в „Сънди Експрес“, който никога не пише за неща, случили се извън Обединеното кралство.

Докато всички говореха, пишеха и се позоваваха на видеото, група руски активисти взеха нещата в свои ръце. Отидоха в блока на Кузнецов и залепиха на вратата на всеки апартамент снимка на Сергей с името на Кузнецов, написано върху нея. Освен това разгърнаха огромен плакат на покрива на многоетажната сграда срещу апартамента на Кузнецов.

За да продължи натискът върху руските власти, точно преди излъчването на филма Джейми Файърстоун също внесе жалби в главната прокуратура и в Отдела за собствена безопасност при МВР, в които постави под съмнение необяснимото богатство на Кузнецов с настояване да бъде извършена проверка и заведено углавно дело.

Въпреки безспорните доказателства властите се обединиха в защита на този служител от среден ранг. Те изтъпанчиха на предната линия заместник-министъра на вътрешните работи Алексей Аничин, който заяви, че не е в компетенцията на министерството да разследва богатството на Кузнецов.

Независимо от липсата на официална реакция на видеоматериала, той очевидно стресна властите. На 11 юли 2010 година Павел Карпов внесе в Русия жалба срещу моите колеги и мен за престъпно оклеветяване. В нея той заявяваше: „Уилям Браудър, Едуард Хайрединов, Джеймисън Файърстоун и Сергей Магнитски поведоха информационна кампания за моето дискредитиране и това на Артjom Кузнецов, както и за прикриване на собствените си престъпни действия“. Добави също, че „Единственият човек, който имаше полза от кражбата на собствените му фирми, връщането на платените данъци и смъртта на Магнитски, беше Уилям Браудър“.

Точно така: Сега Карпов заявяваше, че аз съм отговорен за смъртта на Сергей.

Може би си мислеше, че като ме атакува, ще мина в отстъпление, но това имаше точно обратния ефект. Ден след като научихме за жалбата, пуснахме видеофилма за него. Там бяха показани всички имоти и коли, но и много снимки на Карпов от нощни клубове, ресторанти и дискотеки, правени из цяла Москва. Ако сте честен средностатистически руснак и видите как живее това обикновено ченге, ще бъдете шокиран и точно така станa.

Джейми внесе жалба с настояване за проверка и срещу Карпов. Този път Отделът за собствена безопасност при Вътрешното

министерство наистина разпита Кузнецов и Карпов, но накрая заяви, че няма пълномощия да проверява доходите на техните родители и не е установил нищо нередно.

Кузнецов и Карпов може и да бяха недосегаеми от руските органи на реда, но не бяха такива пред съда на общественото мнение. За три месеца видеото беше гледано от повече от 400 000 души. Независимо колко лъжи изрекоха руските власти, човек винаги можеше да вдигне ръка и да попита:

— Да, но ако Кузнецов и Карпов не са корумпирани, тогава как станаха толкова богати? Можете ли да ми отговорите на това? Как станаха толкова богати?

ШВЕЙЦАРСКИТЕ СМЕТКИ

През август отидохме с Дейвид на уикенд в провинцията. Точно когато изкачвахме стръмна пътека в скалиста местност в Корнуол, получих неочакван подарък. По телефона ми се обади Джейми Файърстоун.

Беше толкова развълнуван, че едва говореше.

— Здравей, Бил, искаш ли да те зарадвам?

— Винаги съм готов за такова нещо. — Спрях да си поема дъх от стръмното изкачване, а Дейвид застана на сянка да пие вода. — Какво има?

— Току-що получих имейл от един човек, който твърди, че има доказателство, че една жена в Московската данъчна служба № 28 е получила милиони от измамата.

— Кой ти изпрати имейла?

— Някой си Алехандро Санчес.

— Не ми звучи много руски. Откъде знаеш, че не е някаква глупост?

— Не знам. Обаче в имейла той ми изпрати извлечения от сметка в швейцарска банка и документи на офшорна компания.

— И какво пише в тях?

— Те показват куп трансфери в банкови сметки, които, изглежда, принадлежат на съпруга на Олга Степанова, госпожата в данъчната служба, подписала чека за възстановяване на парите от вече платените данъци.

— Това е изумително! Мислиш ли, че са истински?

— Не знам. Но Санчес каза, че ако се интересуваме, иска да се срещнем.

— Можеш ли да се срещнеш?

— Ама разбира се — отвърна Джейми. Дори след всичко, което се беше случило, той не беше загубил оптимизма си. — Не се безпокой, Бил.

Затворихме и аз отпих няколко глътки вода. С Дейвид продължихме да изкачваме пътеката, но аз почти не забелязвах красивите гледки. Бях като замаян. Кампанията имаше нужда от подобен пробив, но се страхувах Джейми да не пострада.

Никъде не беше безопасно, особено в Лондон, където беше пълно с руснаци. През 2006 година бившият агент на ФСБ и добре известен критик на Путин Александър Литвиненко беше отровен от агенти на ФСБ в хотел „Милениум“, точно срещу американското посолство.

Джейми и Санчес си размениха още няколко имейла и се разбраха да се срещнат на 27 август 2010 година. Планът беше да седнат заедно и ако Санчес му се стореше надежден, Джейми да повика Вадим да се присъедини към тях, за да прегледа документите.

Санчес предложи бар „Поло“ в хотел „Уестбъри“ в Мейфеър, който беше твърде близо до мястото, където беше отровен Литвиненко. Бях уплашен да не се случи нещо ужасно и се обадох на нашия експерт по сигурността Стивън Бек да предложи някакъв план.

Той огледа мястото и реши да изпрати четирима души да наблюдават Джейми и Вадим. Двама бяха служили в специалните части, а другите двама бяха бивши офицери от английското разузнаване. На 27-и в 14:30 часа тези хора започнаха да пристигат един по един в бар „Поло“. Заеха стратегически позиции — двама при изходите, един близо до масата, където щеше да се състои срещата, и един в края на бара. Сливаха се напълно с обкръжаващата ги среда. Един носеше устройство, което може да открива и да заглушава всеки уред, подобен на онзи, който според нас може би беше използвал Сагирян при срещата ни в хотел „Дорчестър“. Друг мина дискретно с гайгеров брояч, за да провери за радиация, защото Литвиненко беше отровен с токсичен радиоактивен изотоп на плутоний.

Нямаше гаранции, но знаех, че ако нещата загубеят, хората на Стивън бързо щяха да изведат Джейми и Вадим.

Джейми отишъл в бар „Поло“ рано и влязъл през двойната стъклена врата. Отправил се през фойето в стил арт деко до запазената маса. Седнал в един от тапицираните със синьо кадифе столове на заведението с гръб към стената, на която била закачена картина с небостъргача Емпайър Стейт Билдинг. Позицията му била стратегическа и според Стивън — най-безопасното място в залата.

Опитал се да различи сред присъстващите туристи охранителите, но не могъл. Огледал бара от зелен и черен мрамор, зад който барманът приготвял мартини в шейкър и го прехвърлил в чаша с лед. Една келнерка му донесла малък поднос с ядки за сметка на заведението и той се поколебал дали да не опита бадемите, но се отказал. Поръчал си диетична кола с парченце лимон. Когато пристигнала, я оставил на масата, без да я докосне.

Във всичко можело да има отрова.

Санчес пристигнал след петнайсет минути. Бил малко над четиридесетгодишен, висок около метър и осемдесет, с корем. Носел спортно бежово сако, тъмни панталони и бяла риза без вратовръзка. Кестенявата му коса била разрошена, кожата бяла и бледа, а погледът нервен и напрегнат, веднага щом заговорил, станало ясно, че не е Алехандро Санчес.

— Моля да ме извините за фалшивото име, господин Файърстоун — казал на руски, — но трябва да съм предпазлив.

— Разбирам — отвърнал Джейми също на руски, но се запитал дали останалите в бара не са охрана на Санчес.

— Истинското ми име е Александър Перепелични.

Джейми дал знак на келнерката, когато Перепелични се отпуснал в стола. Той си поръчал чай, а през това време Джейми се опитал да прецени с какъв човек си има работа. Той, от своя страна, правел същото с Джейми.

След като чаят бил сервиран, Перепелични казал:

— Благодаря, че се съгласихте да се срещнете с мен.

— Не е нужно. Много ни е интересно какво имате да ни кажете.

Перепелични вдигнал чашата, отпил предпазливо една глътка и я оставил. И двамата продължили да се гледат в неловко мълчание. След това Перепелични казал:

— Свързах се с вас, защото видях филмите за Кузнецов и Карпов. Смъртта на Магнитски беше твърде шокираща. Руснаците са свикнали с корупцията, но да се измъчва до смърт един невинен човек, е прекалено.

Глупости, казал си Джейми. Бил наясно, че сега повечето руснаци не се ръководят от такива високоморални принципи. В Русия всичко се прави за пари. Да ги спечелиш, да ги запазиш и да внимаваш някой да не ти ги отнеме. Джейми нямал представа какви са

истинските съображения на Перепелични, но бил уверен, че човекът не е дошъл от загриженост за Сергей.

— Информацията в имейла ви е добра, но е непълна — отбелязал той. — Имате ли още някакви документи?

— Да, но не са у мен — отвърнал Перепелични.

Джейми се облегнал в стола и се загледал в топящия се лед в чашата си с диетична кола.

— Ще имате ли нещо против, ако един от моите колеги се присъедини към нас? Бих искал той да получи някои разяснения по документите, които вече ми предадохте. След това ще ви кажем какво още ни трябва.

Перепелични се съгласил. Джейми извадил мобилния си телефон и написал имейл на Вадим, който чакал наблизко, на Ню Бонд стрийт. Две минути по-късно се появил на входа, дошъл при тях и се представил.

Джейми извадил документите на Перепелични. Вадим ги прегледал и казал:

— Бихте ли ми разяснили какво точно представляват?

— Разбира се. Това е извлечение за сметка в банка „Креди Суис“ на името на Владлен Степанов, съпруг на Олга Степанова. — Перепелични посочил един ред по средата на страницата. — Това е трансфер за един милион и половина евро на 26 май. Тук пък имаме друг за един милион и седемстотин хиляди на 6 юни. А тук трети за един милион и триста хиляди на 17 юни.

Посочил с пръст още няколко други трансфера. Общо през месеците май и юни на тази сметка били прехвърлени малко над 7 милиона евро.

Джейми отново се загледал в документите.

— Откъде ги имате?

Перепелични се размърдал неспокойно в стола.

— Да речем, че познавам някои хора.

Това не се харесало на Джейми и Вадим, но не искали да изплашат Перепелични, затова не продължили да настояват.

Вадим отново прелистил документите.

— Всичко това може да се окаже много полезно, но в нито едно от банковите извлечения не виждам името на Владлен Степанов. Какво го свързва с тях?

— Това е просто. Сметката принадлежи на кипърска компания, собственост на Владлен. — Перепелични посочил един документ за собственост с името на Владлен на него, но без неговия подпис.

Вадим смъкнал очилата си на носа. Беше разследвал корпоративни измами в продължение на тринадесет години и стандартната му практика била да приема всичко за лъжа, докато не получи доказателство, което да го увери в обратното.

— Благодаря. Но без доказателство, че Степанов действително притежава тази компания, с това нещо не можем да направим кой знае какво. Трябват ни копия с подпис от тези документи.

— Разбирам — казал Перепелични. — Това трябваше да е първа среща. Мога да дойда отново с исканото от вас, ако желаете да се срещнем отново.

— Да, би било чудесно — казал Джейми.

Срещата приключила, стиснали си ръцете и Перепелични си тръгнал.

Когато Вадим се върна в офиса и докладва какво беше станало, аз бях твърде скептичен.

— Прилича ми на постановка.

— Може би. Но ако е истина, ще е първият път, в който можем да покажем как точно тези хора са получили парите от измамата с кражбата на вече платените пари за данъци.

— Така е. Да видим дали Перепелични може да донесе това, което е обещал.

Седмица по-късно пак се разбраха да се срещнат. Този път към тях щеше да се присъедини и Владимир Пастухов, който поради това че беше почти сляп, имаше изумително шесто чувство за хората.

Следващия четвъртък Вадим и Владимир отново се срещнаха с Перепелични в бар „Поло“. Верен на думата си, той донесъл подписани копия от документ, показващ, че Владлен Степанов притежава кипърската компания с банковите извлечения от „Креди Суис“.

Когато Вадим и Владимир се върнаха в офиса и ми показаха документа, не бях впечатлен. Приличаше ми на обикновен лист хартия с нечетлив подпис. Всеки би могъл да го направи или фалшифицира.

— Какво е това? Не мога да го разчета. — Стори ми се, че са прекалено склонни да повярват на Перепелични. — Може да е

подписът на кого ли не. Наистина ли мислите, че можем да се доверим на този човек?

— Аз мисля, че можем — рече Вадим. — Според мен не лъже.

— Ти какво мислиш, Владимир?

— И аз му вярвам. Изглежда ми честен.

През следващата седмица продължиха да се срещат и ние научихме някои интересни неща. Освен за швейцарските сметки Перепелични ни разказа как семейство Степанови си купили вила с шест спални и два луксозни апартамента в Дубай на Палм Джумейра, големия изкуствен архипелаг под формата на палма. Пазарната цена на тези имоти беше около 7 милиона долара. В Русия Степанови си построили голяма къща в най-модното предградие на Москва, оценявана на 20 милиона долара. Общо притежаваха банкови сметки и недвижими имоти за близо 40 милиона долара.

За да покаже колко разточителни и смешни изглеждат тези разходи, Вадим се добра до данъчните декларации на Степанови, от които личеше, че от 2006 година техният среден годишен доход е бил 38 281 долара.

Тази информация беше толкова добра, че бях уверен, че ще предизвика изключителен интерес, ако направим още един видеоматериал за *YouTube*. Включването на Олга Степанова в нашата колекция от руски недосегаеми щеше да разтърси из основи руския елит.

Ала имаше един проблем.

Историята на Перепелични не беше просто добра. Тя беше прекалено добра.

Беше напълно възможно той да работи за ФСБ и това да е добре планирана операция, с цел да бъде подкопано доверието в мен. Все едно беше извадена директно от арсенала им с такива операции: да създадат човек с правдоподобна история, да го накарат да предаде ценна информация на обекта си, да изчакат обектът да я разгласи публично, а след това да покажат колко невярна е тя.

Ако такъв сценарий успееше, той щеше да компрометира напълно всичко, което бяхме постигнали през последните три години с журналисти и правителства по света. Нямахше да мине много време, и политиците щяха да се запитат: „Защо подкрепяме този лъжец за сметка на важните за нас отношения с Русия?“

Ако направехме видеоматериал за Степанови, трябваше да бъде сигурен, че казаното от Перепелични е вярно, както и да знам как е получил информацията си.

Той дълго избягваше да отговори на този въпрос, но накрая свали гарда. Каза ни, че имал толкова много от тези финансови документи, защото бил частен банкир на редица богати руснаци, включително на Степанови.

Това занимание работело добре за него до 2008 година, когато финансовите пазари се сринаха и той загубил на Степанови много пари. Според Перепелични, вместо да приемат тези загуби, те го обвинили, че е откраднал парите, и настояли да им ги възстанови. Тъй като нямал намерение да покрива техните загуби на борсата, Олга Степанова използвала положението си като шеф на данъчна служба, за да заведе дело за укриване на данъци срещу Перепелични.

Той бързо напуснал Русия, за да избегне арест. Преместил семейството си в къща под наем в Съри и се стараел колкото може по-малко да се набива на очи. Там за пръв път гледал филмите за Кузнецов и Карпов и му дошла тази идея. Ако успеел да ни накара да направим подобен материал за Олга Степанова и съпруга ѝ като типичен пример за руски недосегаеми, това би могло да ги компрометира толкова много, че да реши проблемите му.

Когато Вадим ми разказа това, обяснението ми се видя логично и най-накрая бях готов да използвам информацията, за да направим нов видеофилм.

Но тъкмо когато започнахме да имаме доверие в Перепелични, получихме ново съобщение от нашия източник Аслан: „Отдел «К» са бесни за видеофилмите за Кузнецов и Карпов. Срещу «Хермитидж» и Браудър се планира нова голяма операция“.

Поискахме разяснение, но Аслан не разполагаше с повече подробности. Страховете ми, че Перепелични беше част от операция на ФСБ, отново се върнаха с пълна сила. Може би всичко се развиваше според някакъв план. Нямаше значение колко достоверна изглежда тази информация. Преди да продължа, трябваше отново да се уверя, че няма да попадна в капана на ФСБ.

ДАНЪЧНАТА ПРИНЦЕСА

Един от главните ни приоритети през есента на 2010 година беше да се уверим, че Перепелични не ни будалка.

Започнахме с проверка на имота извън Москва и бързо установихме, че участъкът от шест декара, на който е построена цяла извънградска резиденция, принадлежи на осемдесет и пет годишната майка на Владлен Степанов. Доходът ѝ беше 3500 долара на година, но незнайно как, разполагаше с този парцел земя, чиято пазарна цена беше 12 милиона долара още преди там да бъде построено нещо.

Обаче Степанови бяха построили нещо. Бяха наели един от най-известните архитекти в Москва да проектира две модерни сгради с обща площ 1114 квадратни метра. Бяха изградени от немски гранит, стъклопрофилит и полиран метал.

Когато видях снимките на сградите, си помислих, че приличат повече на имот на мениджър на голям инвестиционен фонд, отколкото на данъчна служителка от среден ранг и съпруга ѝ.

След това се насочихме към Дубай. Използвахме една база данни за имоти в интернет и се уверихме, че вилата там, купена за 767 123 хиляди долара, наистина е регистрирана на името на Владлен Степанов. За съжаление другите два апартамента, които заедно струваха повече от шест милиона долара, бяха още в строеж и не бяха регистрирани. Знаехме за тях само от паричните преводи от сметките на Степанови в швейцарската банка.

Тези сметки бяха нишката, благодарение на която се навързаха нещата. Бяха използвани не само за разточителни покупки, но в тях имаше и 10 милиона долара в брой, които според Перепелични са били прехвърлени там приблизително по времето, когато беше станала данъчната измама. Ако успеехме да потвърдим, че тези сметки реално съществуват, можехме да направим такъв филм за руските недосегаеми Олга Степанова и съпруга ѝ, че отзвукът от него в Москва щеше да е разтърсващ.

Сега всичко зависеше от автентичността на швейцарските сметки.

В един идеален свят бих могъл просто да отида в „Креди Суис“ и да попитам дали извлеченията са истински, но швейцарските банкери са толкова потайни, че нямаше да ми кажат нищо.

Бих могъл също да се свържа с познати в тази банка, но те нямаше да ми помогнат. Разгласяването на поверителна информация за клиент беше нарушение, водещо до уволнение, а аз нямах толкова близък познат, който да поеме такъв риск заради мен.

Единствената ни възможност беше да изпратим оплакване до швейцарските власти и да видим какво ще стане. Моят лондонски адвокат подготви проекта на жалбата и когато стана готов за изпращане, го попитах колко време може да мине, докато получим отговор.

— Не знам — каза той. — Между три месеца и година.

— Между три месеца и година? Това е прекалено дълго. Има ли някакъв начин да ги накараме да побързат?

— Не. От опита ми с швейцарските власти мога да кажа, че ще отнеме дълго време. Ще отговорят, когато те решат.

Януари и февруари минаха без новини, март също. В средата на март филмът за Степанова беше завършен. Беше по-добър от всичко друго, което бяхме правили досега. Исках да продължим напред, но швейцарските власти ни бавеха.

После, в края на март, разбрахме за съвсем нов развой в руската кампания за прикриване на измамата. Руските власти осъдиха Вячеслав Хлебников, осъждан за мошеничества, за ролята му в измамата с парите от данъците. Те можеха да хвърлят в затвора и сто бивши престъпници за това престъпление, но за мен това нямаше никакво значение. Интересуваше ме какво пише в официалните документи за присъдите. В тях се заявяваше, че данъчните служители били напълно невинни и били „излъгани“ и „подведени“ да опростят само за един ден, точно в навечерието на Коледа през 2007 година, най-голямата сума за платени данъци в руската история.

Ставаше дума за данъчни служители като Олга Степанова.

Тогава реших, че това вече е прекалено. Не могат да продължават да лъжат по този начин. Информацията на Перепелични беше добра.

Аз го знаех, швейцарците го знаеха и скоро светът също щеше да го узнае.

Видеото беше излъчено на 20 април 2011 година. Реакцията беше незабавна и огромна — по-голяма от всичко, което бяхме правили досега. В края на първия ден събра 200 000 гледания. В края на седмицата — близо 360 000. В края на месеца повече от 500 000 души бяха гледали филма. Олга Степанова стана известна по света като Данъчната принцеса и репортери от всички краища на Русия започнаха да тормозят нея и съпруга ѝ. НТВ, една от контролираните от държавата телевизии, дори интервюира осемдесет и пет годишната майка на Владлен Степанов, която живееше в мизерна гарсонiera в жилищен блок от съветско време. На въпроса за луксозните имоти на нейно име тя отговори, че се съгласила да използват името ѝ, при условие че ще ѝ осигурят чистачка, която да идва един път седмично да оправя жилището ѝ. Нейният син милионер не се беше погрижил както трябва дори за собствената си майка.

Най-хубавото от всичко беше, че три дни след излъчването на видеото швейцарският главен прокурор обяви, че е замразил сметките на Степанова в „Креди Суис“. Без да ни уведомят, след като получили оплакването, швейцарските власти завели наказателно дело за пране на пари.

Чувствах се напълно отмъстен. Информацията на Перепелични беше вярна и парите бяха замразени. Ударихме престъпниците там, където най-много можеше да ги заболи — техните банкови сметки.

КАК СЕ ПРАВЯТ НАДЕНИЧКИТЕ

Нашият филм в *YouTube* завари тези корумпирани руски служители напълно неподготвени, но истинският удар, който щеше да изкара от равновесие руските власти, щеше да бъде приемането на законодателна мярка в Съединените щати за налагане на санкции.

През есента на 2010 година, точно когато установявахме контакт с Перепелични, Кайл Паркър завърши проекта за „Закона Магнитски“. На 29 септември сенаторите Бен Кардин, Джон Маккейн, Роджър Уикър и Джо Либерман го внесоха в Сената. Езикът на закона беше прост и директен — всеки, замесен в неоснователния арест, мъченията и смъртта на Сергей Магнитски или в разкритите престъпления, ще бъде публично посочен, ще му бъде забранено да влиза в Съединените щати, а активите му в САЩ ще бъдат замразени.

Когато внасянето на законопроекта стана публично известно, руските власти побесняха и трябваше да измислят някакъв начин да противодействат на ставащото във Вашингтон.

Те видяха първата възможност на 10 ноември, малко по-малко от седмица преди първата годишнина от смъртта на Сергей. На тази дата в Русия беше Денят на националната полиция и Министерството на вътрешните работи организира церемония по присъждането на годишни награди за отличилите се служители. От тридесет и петте дадени награди пет бяха за основни фигури в „случая Магнитски“. Сред тях бяха наградите за най-добър следовател, дадени на Павел Карпов и на Олег Силченко — офицерът, който организира мъченията на Сергей в затвора, както и една специална благодарствена награда за говорителката на Вътрешното министерство Ирина Дудукина, която енергично разпространи всичките лъжи за Сергей веднага след смъртта му.

После, за да бъдат още по-убедителни, пет дни по-късно, от Вътрешното министерство организираха пресконференция за „разкриване на нови подробности по «случая Магнитски»“, която се

ръководеше от Дудукина. Боядисаната ѝ коса беше малко по-дълга, а прическата ѝ по-модерна, отколкото преди година, но беше подпухнала, лицето ѝ уморено, а долната челюст ѝ придаваше вид на кукла, манипулирана от актьор, който говори с корема си. Тя разгъна плакат, състоящ се от двадесет изписани листа с размер А4, и го закрепил върху бялата дъска. Въпреки че представляваше хаотична смесица от числа и думи, повечето от които бяха твърде ситни, за да могат да се четат, този плакат „доказваше“, че Сергей извършил измамата и получил 230 милиона долара от платените данъци. Когато журналистите започнаха да задават най-основни въпроси по нейното представление, тя не даваше убедителни отговори и на всеки от присъстващите стана ясно, че това беше фалшификация.

Въпреки че тази тактика беше агресивна и груба, тя потвърди, че нашият законопроект беше настъпил някого по мазола. Не само аз разбрах това. Много други жертви на нарушаване на човешките права в Русия видяха същото. След внасянето на законопроекта някои отидоха във Вашингтон или писаха писма до авторите на „Законопроекта Магнитски“ с едно основно послание: „Вие намерихте ахилесовата пета на режима на Путин“. После питаха: „Можете ли да прибавите към списъка на «Закона Магнитски» хората, които убиха брат ми?“ „А какво ще кажете за хората, които отвлякоха съпруга ми?“ „Можете ли да прибавите и имената на тези, които измъчваха майка ми?“ и т.н.

Сенаторите бързо разбраха, че са се натъкнали на нещо много по-голямо от един ужасен случай. Неволно бяха открили нов метод за борба срещу нарушенията на човешките права при авторитарни режими в двадесет и първи век: налагане на визови санкции и замразяване на активи.

След множество посещения и писма сенатор Кардин и другите автори се събраха на съвещание и решиха да разширят закона, като прибавят шестдесет и пет думи към законопроекта. Тези нови думи заявяваха, че в допълнение към санкциите срещу мъчителите на Сергей „Законът Магнитски“ ще санкционира всички други големи нарушители на човешки права в Русия. С допълнителните шестдесет и пет думи моята лична борба за справедливост се превърна във всеобщо дело.

Промененият законопроект беше внесен официално на 19 май 2011 година, малко по-малко от месец след като излъчихме видеото за Олга Степанова. След внасянето му на Капитолийския хълм се появи малка армия от активисти, които настояваха за приемането му. Приканваха всеки сенатор, който се съгласяваше да говори с тях, да го одобри. Там бяха известният гросмайстор и борец за граждански права Гари Каспаров, най-популярният руски опозиционен лидер Алексей Навални и известната руска природозащитничка Евгения Чирикова. Не беше нужно да вербувам тези хора. Те се появиха сами, без никой да ги е карал.

Тази некоординирана инициатива работеше добре. Броят на сенаторите, които също подкрепяха законопроекта, бързо нарастваше с трима или четирима на месец. Беше лесно. Във Вашингтон нямаше проруско лоби в защита на мъченията и убийствата, което да се противопостави. Никой сенатор, независимо дали беше либерален демократ, или консервативен републиканец, не беше готов да загуби и един свой избирател, обявявайки се против забраната руски мъчители и убийци да посещават Америка.

„Законопроектът Магнитски“ набираше такава подкрепа и като че ли нищо не можеше да го спре. От деня, в който Кайл Скот от Държавния департамент категорично отхвърли моето искане, бях наясно, че правителството беше твърдо против инициативата ми, но сега се намираха в трудно положение. Ако се обявяха открито против закона, щеше да изглежда, че са на страната на руснаците. Обаче, ако публично го подкрепяха, това щеше да застраши политиката на Обама за „пренастройване“ на отношенията с Русия.

Трябваше да намерят някакво друго решение.

На 20 юли 2011 година Държавният департамент разкри картите си. Изпратиха меморандум до Сената, озаглавен „Коментари на администрацията по S.1039. Сергей Магнитски и върховенството на закона“. Въпреки че меморандумът не трябваше да става публично достояние, само след ден изтече копие от него.

Взех го и припряно го прегледах. Беше върхът на лицемерието на Вашингтон. Главният аргумент на Държавния департамент беше, че санкциите, наложени от „Закона Магнитски“, вече съществуват в пълномощията на изпълнителната власт, затова защо да си правим труда да приемаме нов закон?

Опитвайки се да ги надхитрят, изтъкнаха на сенаторите още един аргумент. Казаха, че другата главна причина Сенатът да не подкрепи закона, била, че на хората, убили Магнитски, вече е забранено да влизат в Съединените щати. Затова той не е необходим.

Не можех да кажа дали това развитие беше положително. Обадих се на Кайл Паркър, за да разбере какво мисли.

— Ние също не го разбираме, Бил. Кардин ме накара да се обадя в Държавния департамент, за да видя кой е в списъка за визовите санкции, а те не ми отговориха.

— Поне посочиха ли колко хора има в него?

— Не. И това не ми казаха.

— А какво казаха за замразените активи?

— Бяха доста ясни по този въпрос. Не подкрепят замразяването на активи.

— И как реагира Кардин?

— Съвсем недвусмислено. За нас това не е приемливо и ще продължим да настояваме за приемането на Закона.

На 8 април 2011 година Кардин публично отхвърли позицията на правителството и отново потвърди ангажимента си да настоява за приемането на „Закона Магнитски“, като изрази категорично мнението си в статия за „Вашингтон Пост“, озаглавена: „Да се потърси сметка на убийците на Сергей Магнитски“. Това беше важен сигнал за неговата решимост, защото Обама и Кардин бяха от една партия. Той хвърляше публично ръкавица на президента.

Когато от администрацията прочетоха статията на Кардин, като че ли се изнервиха още повече. Белият дом толкова се страхуваше да не обиди руснаците и да излезе извън рамките на политиката на „пренастройване“, че оттам се свързаха с Кардин и другите подкрепящи сенатори и им предложиха законът да се прилага глобално, а не само спрямо Русия.

След това Кардин съсредоточи усилията си да внесе законопроекта преди гласуването в Сената. За да направи това, трябваше да бъде преодоляно едно последно препятствие: Сенатската комисия по външните работи. Всички законопроекта трябва да минават през нея, преди да бъдат гласувани в Сената, а тъй като „Законопроектът Магнитски“ включваше визови забрани, той трябваше да мине през тази комисия. Законопроектът имаше много

голяма подкрепа и в Сената, общо взето, нямаше опозиция срещу него, така че приемането му изглеждаше само формалност.

Кардин поиска председателят на комисията, сенатор Джон Кери, да го включи в дневния ред за следващото работно заседание, насрочено за 9 септември. По някаква причина Кери отказа. Кардин отпрати същото искане за заседанието на 12 септември и Кери отново не го включи. Не беше ясно какъв беше проблемът, но очевидно такъв имаше.

Междувременно получихме зловеща информация от Москва. Майката на Сергей, Наталия, най-после беше получила достъп до информация от доклада за резултатите от аутопсията на Сергей. Сред документите, които ѝ било разрешено да копира, имало шест цветни снимки на трупа на Сергей малко след смъртта му. Въпреки че в тях нямало нищо изненадващо, се виждали ясни синини по ръцете и краката и дълбоки порезни рани по китките — същите, които Наталия видяла, когато отишла да види тялото на сина си в моргата. Успяла също да копира и един официален документ, подписан от началника на „Матроска тишина“, който дал разрешение в нощта на 16 ноември надзирателите да използват срещу Сергей гумени палки.

Това, което знаехме — че Сергей е починал от упражнено срещу него насилие от страна на държавата, беше вече безспорно и се подкрепяше от документални доказателства.

След като видяла тези снимки и документи, Наташа внесла ново оплакване, в което настояла руските власти да започнат разследване за убийство. Подобно на всичко друго, което се опитвахме да направим в Русия, и то беше отхвърлено.

Когато говорех с нея по телефона, единствената утеха, която можех да ѝ дам, беше, че сме все по-близо до някаква форма на справедливост в Съединените щати. Обещах да направя всичко, което мога, и макар забраната за пътуване и замразяването на активи едва ли биха могли да заменят наказанията за стореното на Сергей от тези хора, то беше по-добро от пълната безнаказаност, на която бяхме свидетели до този момент.

На 29 ноември 2011 година Сенатската комисия по външните работи се събра за поредното си заседание. Когато дневният ред на заседанието се появи в сайта на комисията, аз го отворих с надеждата да видя в него името на Сергей. Първата точка беше „Резолюция,

настояваща за защита на басейна на река Меконг“. Погледнах по-надолу и видях следващата точка: „Резолюция, изразяваща отношението на Сената към мирната «жасминова» революция в Тунис“.

Стигнах до края на страницата. Магнитски го нямаше.

Веднага се обадох на Кайл.

— Какво става, по дяволите? Не виждам законопроекта.

— Не знам, и ние се опитваме да разберем.

Започнах да подозирам, че зад кулисите се водят някакви недостойни пазарлъци. Изглежда, че Кери беше непреклонен.

Тъй като този проблем очевидно беше свързан с Кери, предположих, че ако мога да се срещна с него, покъртителната история на Сергей може да го накара да промени мнението си, както беше станало с Маккейн и Макгавърн.

Обадох се на Джулиена. Досега тя без проблем ми уреждаше срещи със сенатори, но когато опита с Кери, удари на камък. Можа само да ми уреди аудиенция с неговия съветник по руските въпроси, сенатския служител Джейсън Бръдър.

Взех самолета за Вашингтон и на другия ден след пристигането отидохме с Джулиена в сградата „Дирксен“, където бяха офисите на Сената, за да се срещнем с Бръдър пред залата на Сенатската комисия по външните работи. Бръдър, над трийсетгодишен, среден на ръст, с късо подстригана козя брадичка, ни въведе в заседателната зала. Беше просторно помещение с маси и бюра, наредени във формата на буквата U. Тъй като не намерихме място, където да се настаним удобно, взехме по един стол от тези за публиката и ги сложихме в малък кръг по средата на залата.

Благодарих на Бръдър, че беше намерил време да се срещне с мен, и започнах да разказвам историята на Сергей. След три изречения той ме прекъсна.

— Да, да, знам всичко по този случай. Станалото много ме натъжава. Той и семейството му заслужават справедливост.

— Тъкмо затова сме тук.

— Вижте, мислих много по този въпрос. Сенаторът и аз наистина бихме искали да помогнем по случая с Магнитски.

— Това е чудесно. Сенатор Кери ще подкрепи ли законопроекта, за да бъде одобрен от комисията?

Бръдър се облегна назад и столът му изскърца.

— Ами, аз наистина не мисля, че един „Закон Магнитски“ е най-правилният подход за справяне с тези проблеми, господин Браудър.

Пак се започва, помислих си аз, спомняйки си за Кайл Скот и всички други нервни кариеристи в американското правителство.

— Какво имате предвид под „правилен подход“?

Той повтори почти дума по дума вече изразената позиция на Държавния департамент по въпроса. Опитах се да споря с него, но не искаше да ме слуша. Накрая каза:

— Виж какво, Бил, този случай е важен за нас. Иска ми се да накарам сенатор Кери да повдигне въпроса директно пред руския посланик на следващата им среща.

Да повдигне въпроса пред руския посланик? Подиграваше ли се? Името на Сергей беше на първите страници на всички големи вестници по света! Руският президент и главните му министри бяха прекарвали часове, опитвайки се да намалят, колкото могат, последствията от „случая Магнитски“, а Бръдър си мислеше, че един спокоен разговор с посланика ще помогне?

Тръгнах си от срещата, ругаейки под нос.

Оказа се, че противопоставянето на Кери срещу „Закона Магнитски“ няма нищо общо с това, дали го мисли за добра, или лоша политика. Във Вашингтон се говореше, че Джон Кери пречи на разглеждането на закона в комисията по една проста причина. Той искаше да стане държавен секретар, след като Хилари Клинтън подаде оставка. Доколкото разбрах, едно от условията да получи тази работа било да се погрижи „Законопроектът Магнитски“ изобщо да не бъде внесен за разглеждане в Сенатската комисия по външните работи.

През следващите няколко месеца със „Законопроекта Магнитски“ не се случи нищо. Но после, през пролетта на 2012 година, получихме неочакван подарък. След близо двадесет години преговори, през август същата година Русия най-накрая щеше да бъде приета в Световната търговска организация (СТО). В момента, в който тя станеше член на СТО, всеки друг член можеше да търгува с нея при същите условия, без митнически тарифи и други разноски. С изключение само на една страна, Съединените щати, благодарение на така наречената поправка Джаксън-Ваник.

Тази тридесет и седем годишна законодателна мярка в сила от средата на 70-те години налагаше търговски санкции на Съветския съюз като наказание за това, че не позволяваше на съветските евреи да емигрират. Отначало Съветите се заинатиха, обаче след няколко години разбраха, че цената на тяхното упорство е прекалено голяма, и след време разрешиха на 1,5 милиона евреи да напуснат страната.

Тридесет и седем години по-късно Съветският съюз вече не съществуваше и руските евреи можеха свободно да емигрират, но поправката Джаксън-Ваник продължаваше да е в сила. Ако това положение се запазеше, то щеше да попречи на американски компании като „Боинг“, „Кейтърпилър“, „Форд“ и американските износители на говеждо месо да ползват същите привилегии в търговията с Русия, като с всяка друга страна, членка на СТО, по света.

Според американските делови среди поправката Джаксън-Ваник трябваше да бъде отменена и администрацията на Обама напълно подкрепяше тази идея. Ако президентът сам можеше да я отмени, той би го направил. Обаче, за да бъде отменена тази законодателна мярка, той се нуждаеше от законодателната инициатива на Конгреса.

През седмицата, в която правителството започна агитацията за отмяна на поправката Джаксън-Ваник, бях във Вашингтон и работех с Джулиена по нашата кауза. Прекарахме преди обед в срещи, след това направихме кратка пауза за обяд в един снекбар в коридор на приземния етаж на учрежденската сграда „Харт“. Докато стоях надвесен над алуминиевата масичка и хапвах от салатата, Джулиена ме потупа по ръката и дискретно ми посочи с очи към коридора. По него вървеше, заобиколен от малка група помощници, сенатор Джо Либерман, един от най-влиятелните застъпници на „Законопроекта Магнитски“.

Тя прошепна:

— Бил, ето го Либерман. Мисля, че трябва да говориш с него за ситуацията около Джаксън-Ваник.

— Какво да направя? Той просто си върви по коридора. Как мога да водя свестен разговор с него?

Въпреки че се бях научил да бъда настоятелен, когато се налага, и до ден днешен ми е неприятно да се натрапвам изневиделица на непознати, особено на хора, които са непрестанно под прицела на обществеността.

Ала Джулиена не обърна внимание на явното ми неудобство, стана и ме издърпа от мястото.

— Хайде, Бил. Да отидем да поговорим с него.

Прекосихме коридора и се насочихме към сенатор Либерман.

Когато го приближихме достатъчно, за да може да ни чуе, Джулиена вдигна ръка и каза:

— Извинете за прекъсването, сенаторе, но дали ще е възможно да ви представя Бил Браудър, човекът, който стои зад идеята за „Законопроекта Магнитски“?

Либерман и помощниците му спряха. Сенаторите имат да мислят за стотици неща и понякога са им нужни няколко секунди, за да се сетят кой с какво е свързан. Когато фразата „законопроектът Магнитски“ стигна до съзнанието му, лицето му се оживи.

— Аха, господин Браудър — обърна се той към мен, — за мен е удоволствие да се запозная с вас. Благодаря ви за свършената важна работа.

Бях поласкан, че изобщо имаше представа кой съм.

— Нямахте да мога да постигна нищо без вашата подкрепа — казах искрено. — Обаче има един проблем. Сигурен съм, че знаете, че правителството настоява за отмяна на поправката Джаксън-Ваник.

— Да, чухме за това.

— Мисля, че е безотговорно, когато администрацията отменя един от най-важните закони, приемани някога в защита на човешките права, тя да блокира „Законопроекта Магнитски“.

Той се замисли за момент, а после чистосърдечно каза:

— Абсолютно сте прав. Трябва да направим нещо.

— Какво може да се направи?

— Ще ви кажа. Ще заявим на правителството, че ще блокираме отмяната на Джаксън-Ваник, ако не престанат да пречат на приемането на „Законопроекта Магнитски“. Сигурен съм, че Джон, Бен и Роджър ще се присъединят към мен по този въпрос.

— Би било чудесно. Благодаря ви.

— Не, Бил. Аз ти благодаря за всичко, което направи.

След това Либерман се обърна към помощниците си и каза на един от тях да му напомни да се заеме с писмото и отмина, оставяйки ни с Джулиена сред шумотевицата в коридора.

Изминаха няколко секунди и аз се обърнах към нея:

— Наистина ли се случи току-що?

— Да, случи се. Така се правят нещата във Вашингтон, Бил. Поздравления.

Верен на думата си, няколко дни по-късно Либерман и другите първоначални застъпници на „Законопроекта Магнитски“ изпратиха писмо до сенатора от Монтана Макс Бокъс, председател на Сенатската финансова комисия. Също както Сенатската комисия по външните работи трябваше да не спира приемането на законопроекта, финансовата комисия трябваше да одобри отмяната на поправката Джаксън-Ваник. В писмото се казваше: „При липса на съгласие за приемането на «Закона Магнитски» категорично ще се противопоставим на отмяната на Джаксън-Ваник“.

Като се има предвид начинът, по който работи Сенатът, това писмо беше равносилно на вето.

Сенатор Бокъс беше заинтересован поправката Джаксън-Ваник да бъде отменена. Много от неговите избиратели в Монтана бяха фермери скотовъдци и износители на говеждо месо. Искаха да продават пържолите и хамбургерите си на Русия — шестият най-голям вносител на говеждо от Съединените щати — без да се страхуват, че ще бъдат в неизгодно положение.

Това означаваше, че единственият начин за отмяна на Джаксън-Ваник беше да бъде приет „Законът Магнитски“, и след известно умуване Сенатът реши да обедини двата законопроекта в един. Първо той щеше да бъде внесен за разглеждане в Сенатската комисия по външните работи за приемането на „Магнитски“, а после щеше да отиде във финансовата комисия за отмяната на поправката Джаксън-Ваник. И чак след това щеше да бъде представен за гласуване от целия Сенат.

Има една известна поговорка: „Колкото по-малко хората знаят как се правят наденичките и законите, толкова по-добре ще спят нощем“. Нашата кампания в защита на човешките права установи странно приятелство с производителите на говеждо месо от Монтана, руските борци за човешки права и продавачите на самолетите „Боинг“, но в съвместната ни работа се оказа, че имаме достатъчно сили да преодолеем всяка оставаща съпротива, за да може законът да бъде приет.

При перспективата да бъде блокирана отмяната на Джаксън-Ваник, Кери вдигна крака си от спирачката. Насрочи заседание на Сенатската комисия по външните работи на 26 юни 2012 година с единствената цел да бъде приет „Законът Магнитски“. Взех самолета за Вашингтон специално за случая. Заседанието беше открито за публиката и трябваше да започне в 14:15 часа. Пристигнах в Капитолия четиридесет и пет минути по-рано, за да заема по-добро място. Но когато приближих пропуската, с изненада видях, че там се бяха наредили на опашка повече от триста души. Журналисти, активисти, студенти доброволци, сътрудници в Сената, представители на руското посолство и какви ли още не. Всички бяха там.

Заставах в края на опашката, но няколко минути по-късно чух някой да вика името ми. Разпознах един студент последна година от Колумбийския университет, който беше доброволец в кампанията ни. Той помоли един от приятелите си да пази мястото му, дойде при мен и каза:

— Господин Браудър, моля ви, елате с мен отпред.

Дръпна ме настрани и тръгнахме покрай опашката, но един от полицаите на Капитолия ни спря с думите:

— Ей, приятел, какво си мислиш, че правиш?

Стана ми малко неловко и не казах нищо, но студентът развълнуван отговори:

— Полицай, това е човекът, отговорен за „Закона Магнитски“. Трябва да е на първия ред.

— Не ме интересува какво е направил. — Полицаят посочи към мен. — Върнете се на опашката.

— Но...

— Върнете се на опашката!

Казах на студента да не се разправя повече и се върнах на мястото си, като междувременно забелязах един служител в руското посолство, когото познавах по лице. От ехидната му усмивка заключих, че се радва на безцеремонното отношение към мен.

Когато най-накрая стигнах коридора пред заседателната зала, видях там огромна тълпа от хора. Залата можеше да побере само шестдесет души и си дадох сметка, че ако не вляза още в самото начало, въобще нямаше да мога да вляза. Вратата беше отворена точно в 14:15 часа от една ниска пълна жена с кестенява коса и плътен,

властен глас. Тя извика да влязат представителите на печата. Една трета от хората се втурнаха напред. Когато дойде моят ред, тази страховита жена, която си гледаше сериозно работата, ме спря:

— Къде е журналистическата ви карта?

— Ами... нямам. Обаче съм тясно свързан със „Закона Магнитски“ и за мен е важно да бъда вътре.

Тя поклати глава и рече:

— Добър опит, приятел. — И ми посочи да се върна обратно в тълпата. Какво да направя? За втори път този ден ме бяха накарали да се почувствам като пълен аутсайдер, какъвто бях в действителност. Отстъпих зад кадифеното въже, а в този момент изведнъж се появиха сенаторите и техните помощници.

Тълпата се раздели, за да минат, и от всички страни засвяткаха фотоапарати. Един от последните сенатори беше Бен Кардин, който не ме забеляза. Обаче неговият помощник Фред Търнър ме видя. Когато приближиха вратата, Фред спря и каза нещо на портиерката с кестенявата коса. Посочи към мен и жената дойде и рече:

— Много съжалявам, господин Браудър. Имаме място за вас. Моля, последвайте ме.

Введе ме в претъпканата зала, най-добре обзаведената от всички зали на сенатски комисии, и ми показа единствения останал празен стол.

Сенатор Кери влезе през една странична врата и откри заседанието. Езикът на тялото му говореше, че това е последното място, на което би искал да бъде. Откри заседанието със странна реч за това, как Америка не била идеална страна и че хората в тази зала „трябва много добре да си дават сметка, че не е необходимо Съединените щати постоянно да сочат с пръст и да поучават, а да се вглеждат и в себе си, когато мислят за тези неща“. После даде думата на някои от другите сенатори и всички подкрепиха законопроекта, а когато свършиха, Кери се обърна директно към Кардин:

— Не гледам на това като на напълно завършен продукт и не искам той да бъде считан за такъв.

После Кери продължи със снизходителния си тон на бостънски интелектуалец да изказва не особено ясни мисли как „Законът Магнитски“ крие опасност от разсекретяване на поверителна информация и как, макар да било „напълно в реда на нещата да се сочи

с пръст и да се порицава този или онзи“, той се безпокоял „от произтичащите от това непредвидими последици, тъй като подобно нещо налагало по-всеобхватни и по-подробни анализи от разузнаването“.

Витиеватото дипломатическо говорене на Кери ясно показва, че той е тук само защото трябва да бъде, и че не може да се примири с това, което трябва да се направи. Всичко, което каза, изглеждаше като зле прикрит опит да отложи гласуването на законопроекта, за да може да остане за следващия Конгрес. Ако това се случеше, тогава цялото упражнение по „правенето на наденички“ трябваше да започне от самото начало. Всичко зависеше от този момент. Щеше ли Кардин, сенатор първи мандат, да се изправи срещу Кери, ветеран с 27-годишен стаж в Сената и влиятелна фигура в Демократическата партия?

Когато той приключи с монотонните си мантри, всички погледи се насочиха към Кардин, който изглеждаше нервен поради това, което имаше да каже.

Но той не се поддаде. Отказа законопроектът да бъде преразгледан по-късно и настоя за незабавното му гласуване от комисията. След пет минутна размяна на реплики Кери съвсем се изнерви, дори прекъсна Кардин по средата на изречението и попита:

— Има ли други мнения? Коментари? Да продължаваме ли дискусията?

В залата цареше мълчание.

Нареди да се пристъпи към гласуване. Нямаше нито един глас против закона.

Кери обяви, че решението е единодушно и закри заседанието. Цялата процедура продължи петнадесет минути, след което всички напуснаха залата.

Идеше ми да полетя. От 16 ноември 2009 година бях прекарал всеки ден от живота си да работя в памет на Сергей. В този юнски ден на 2012-а имах чувството, че във Вашингтон — най-важният град на най-могъщата страна на света — няма човек, който да не знае името на Сергей Магнитски.

ДЕЛЕГАЦИЯТА НА МАЛКИН

Сякаш всички планети се бяха подредили в една линия за гладкото приемане на „Законопроекта Магнитски“. Деловите среди, защитниците на човешките права, администрацията на Обама, републиканците, демократите — всички бяха за него. Не можех да си представя как нещо би могло да се изпречи на пътя му.

Ала на 9 юли 2012 година, малко по-малко от две седмици преди общият законопроект на двете камари да бъде гласуван в Сенатската финансова комисия, руското правителство направи последен опит да попречи на приемането му. Изпратиха високопоставена делегация във Вашингтон да даде разяснения по „парламентарното разследване на «случая Магнитски»“. Дадоха да се разбере, че искат да бъде създадена съвместна комисия за разглеждане на случая между американския Конгрес и руския парламент, но подобно на Кери преди тях, истинската им цел беше да забавят приемането на закона, за да може той да остане за следващия Конгрес и да умре от бавна смърт.

Делегацията се състоеше от четирима членове на Съвета на федерацията, горната камара на руския парламент, и се оглавяваше от парламентариста Виталий Малкин, руски милиардер, №1062 в списъка на „Форбс“.

Когато потърсих сведения за Малкин, открих, че през 2009 година е бил сочен за „член на група, свързана с международната организирана престъпност“ и заради това, въпреки яростното му отричане, канадското правителство му беше забранило да влиза в страната. Не можех да разбера как човек с подобна репутация можеше да води делегация във Вашингтон, но после видях негова снимка на стълбите на Капитолия, на която се виждаше как се ръкува с някои хора във връзка с направеното от него дарение от един милион долара за библиотеката на американския Конгрес. Предположих, че с един милион долара във Вашингтон може да се купи известна доза снизхождение.

Независимо от миналото му, можех да си представя как сериозни членове на Конгреса биха искали да научат някакви „нови подробности“ за „случая Магнитски“, с които този парламентарист разполага. Бях наясно, че изложението на Малкин ще бъде пълно с фалшификации и измислици, идващи от ФСБ, но как един член на Конгреса можеше да разбере това в половинчасов брифинг?

На 9 юли прекарах по-голямата част от деня да се обаждам на различни места в Конгреса, като се опитвах да разбера кой се е съгласил да приеме делегацията. Кайл ми каза, че Кардин отказал, но Маккейн, Уикър и Макгавърн, макар и с неохота, се съгласили. Кайл чул също, че делегацията ще бъде изслушана в президентския Съвет по национална сигурност и в Държавния департамент. След тези срещи на 11 юли делегацията на Малкин щяла да даде пресконференция в руското посолство, за да съобщи „нови подробности по случая“.

Повечето от срещите на Малкин се състояха на 10 юли и аз побързах да се обадя на всички познати във Вашингтон, за да се опитам да разбера как са преминали, но без да постигна успех. В този ден не успях да разговарям дори с Кайл.

Щях да повтора опита си и на 11-и, но за съжаление трябваше да пътуваме със семейството ми до Сан Диего. Това не би могло да стане в по-неподходящо време, но нямах намерение да го отменям. Както бях обещал на Елена, когато започна цялата бъркотия, нямаше да позволим на руснаците да съсипят живота ни.

Качихме се на самолета по обяд и макар умът ми да беше другаде, помогнах на Елена за децата с каквото можах. Настанихме се и докато самолетът се засилваше по пистата и после излетя, с Джесика играехме на измислена игра с две плюшени жирафчета. Самолетът се издигаше все по-високо, когато тя неочаквано изтърси:

— Татко, кой е Магнитски?

Никога не бях говорил с Джесика за Сергей, но тя беше чувала името му толкова много пъти, че то беше станало част от ежедневиия ѝ речник.

Замислих се, преди да отговоря:

— Сергей Магнитски беше един приятел.

— Случи ли се нещо с него?

— Да. Едни много лоши хора го хвърлиха в затвора, измъчваха го и го караха да излъже.

— Той излъга ли?

— Не. И затова те направиха живота му труден и не му позволяваха да види семейството си.

— Защо искаха той да излъже? — попита тя, като си играеше с нейното жирафче по облегалката между нас.

— Защото бяха откраднали много пари и искаха да ги задържат.

Тя остави жирафчето да падне в скута ѝ. След малко попита:

— Какво се случи с Магнитски?

— Ами, мила... той умря.

— Защото не излъга ли?

— Точно заради това. Умря, защото не излъга.

— О! — После вдигна жирафчето, обърна го с гръб към мен и му каза нещо на детския си език. Останах няколко секунди вгълъбен в собствените си мисли, а после тя рече:

— Надявам се, че това няма да се случи и на теб.

Премигнах, за да спра една сълза.

— Няма, мила. Обещавам.

— Добре.

Сигналът, че можем да махнем коланите, светна и Джесика стана, за да каже нещо на Елена, но нашият разговор дълбоко ме разстрои. Натъжи ме, но най-вече ме разгневи. Трябваше колкото може по-скоро да разбере какво става във Вашингтон с делегацията на Малкин. Веднага щом се приземихме единадесет часа по-късно, включих мобилния си телефон и се обадох на Кайл, готов да чуя и най-лошото. Той вдигна още при първото позвъняване и с типичния си небрежен глас, с който вече бях свикнал, каза:

— Здравей, Бил. Какво има?

— През целия ден бях в самолета. Какво става с руснаците? Имаме ли все още законопроект?

— Разбира се. Тяхната намеса, ако може да бъде наречена така, претърпя пълен провал. Трябваше да го видиш.

Той ми разказа, че първият довод на Малкин пред сенаторите бил, че Сергей бил пияница, не бил добре със здравето и до голяма степен смъртта му се дължала на неговия „алкохолизъм“. Това било не само обидно, но на сенаторите беше известно, че не е вярно. Те бяха

запознати с твърденията на независими източници, че Сергей е починал в резултат на побой и мъчения и за това, че не е получил нужната медицинска помощ.

Вторият довод на Малкин бил куп редактирани документи на руски, които сложил пред сенаторите, като заявил, че те са „абсолютно доказателство“, че Сергей и аз сме мошеници и сме откраднали 230 милиона долара. Този номер също не ги впечатлил. Много от сенаторите бяха гледали видеото за руските недосегаеми и знаеха всичко за необяснимото богатство на Кузнецов, Карпов и Степанова, да не говорим за случая с прането на пари в швейцарска банка и замразените милиони, принадлежащи на съпруга на Степанова. Сенаторите припомнили тези неудобни факти на Малкин, а той отговорил, че руските власти са проверили тези твърдения и не са установили нищо нередно.

Кайл ми разказа как пресконференцията се превърнала в още по-голяма катастрофа за Малкин. Когато един репортер от „Чикаго Трибюн“ го помолил да коментира документите, които доказват, че Сергей е бил бит от надзиратели с палки, Малкин отвърнал: „Е, може и да е получил един-два ритника, но това не е причината за смъртта му“.

Въпреки целия шум и драматизъм около този последен отчаян опит на руснаците да постигнат целта си, резултатът беше точно обратният. Вместо да накарат хората да се отдръпнат от „Закона Магнитски“, той ги направи още по-съпричастни. Сега подкрепата за нас беше много солидна и нямаше как законът да не мине във финансовата комисия.

На 18 юли, без никакви нови инциденти, стана тъкмо това. Следващата стъпка щеше да бъде гласуване и в двете камари на американския Конгрес, което щеше да стане след лятната ваканция.

Докато тя продължаваше, нещата се поуспокоиха и за пръв път от години се радвах на истинска почивка с децата. Не можех да си спомня кога за последен път бях имал възможност да се отпусна напълно. По средата на пътуването децата ме замолиха да отидем на лагер в планината. Взехме под наем палатка и спални чували и откарах цялото семейство в държавния планински парк Паломар, който се намираше на час и половина път с кола северно от Сан Диего, където си избрахме място за лагер за през нощта. Събрахме дърва за лагерен огън и поскитахме из гората. Дейвид сготви вечеря от спагети, домати

сос и кренвирши, която ядохме в пластмасови чинии. Когато се стъмни, от върховете на дърветата започнаха да се обаждат бухали и други птици, а въздухът се изпълни с мирис на горящо дърво. От много време не бях имал толкова хубава вечер.

Когато се върнах в Лондон, се чувствах зареден с енергия и готов за последното усилие.

Обаче и руснаците се канеха да направят същото. В първия ден от завръщането по пощата пристигна голям плик. Вътре имаше съдебен иск от 205 страници. На бланка на адвокатската кантора „Олсуанг“, една от най-престижните и скъпите в Англия, най-отгоре беше написано: Павел Карпов срещу Уилям Браудър.

Карпов ме съдеше за оклеветяване в английския Върховен съд. В иска се твърдеше, че нашите видеофилми в *YouTube* за Карпов, Кузнецов и Степанова уронили репутацията му и му причинили морални щети.

Не можех да не се засмея.

— Морални щети? Той шегува ли се?

Нещо повече, Карпов печелеше по-малко от 1500 долара на месец, а хонорарът на адвокатската кантора, която беше наел, беше 600 английски лири на час. Това означаваше, че само за съставянето на този документ и внасянето му в съда Карпов би трябвало да похарчи официалната си заплата за няколко години напред. Това ми изглеждаше като последен опит да ни накарат да спрем кампанията и той напълно отговаряше на инструкциите на Путин до неговото правителство. Само дни след като встъпи в длъжност през май 2012 година след преизбирането му за президент, той посочи като един от главните си външнополитически приоритети да попречи проектозаконът „Магнитски“ да стане закон в Америка. Според мен това обясняваше как Карпов можеше да си позволи да ползва услугите на тази скъпа лондонска адвокатска кантора.

Бях сигурен, че от „Олсуанг“ с готовност са се заели с това дело. Можех да си представя как някой адвокат красноречиво поучава група недодялани руснаци какво могат да направят един милион лири стерлинги за решаване на техните проблеми с Бил Браудър и „Закона Магнитски“. Ала от „Олсуанг“ бяха пропуснали факта, че един руски полицейски офицер, който не говори английски и преди това е бил в

Обединеното кралство само два пъти на почивка, едва ли ще има шанс за успех в английския съд.

Наех адвокати да оспорят иска за оклеветяване, но не позволих той да ме отклони от главната ми цел — да бъде приет „Законът Магнитски“. Лятната ваканция свърши и в началото на септември се обадох на Кайл веднага щом той се върна в офиса си, за да разбера кога ще бъде гласуван законът.

Той се засмя.

— Бил, приближаваме кулминацията на един, общо взето, скучен политически сезон точно преди президентските избори. За ръководството на Конгреса е съвсем сигурно, че „Магнитски“ ще бъде приет, и затова не насрочва гласуването му.

— Но нали имаме подкрепата и на двете партии? Изглежда, че всички във Вашингтон са съгласни с това.

— Точно там е въпросът. Сега, когато предизборната кампания е в разгара си, никой не иска да говори за неща, с които всички са съгласни. Никой от тези хора не може да си позволи да каже нещо добро за другия.

— Тогава кога, според теб, ще стане гласуването?

— Мисля, че законът ще бъде поставен за гласуване след шести ноември.

Направих бързо една сметка наум.

— Това означава, че ще имаме само седем седмици между изборите и края на мандата на този Конгрес.

— Няма да има дори и седем седмици. С празниците ще станат още по-малко.

Въпреки че това забавяне ме тревожеше, не можех да направя нищо, освен да чакам. Прекарах септември и октомври в работа с екипа си по инвеститорския бизнес на „Хермитидж“, който беше бледо подобие на онова, което беше преди. За да възстановя фонда, бяха нужни месеци делови пътувания и разговори с инвеститори. Когато поставих на везните бизнеса си и борбата за справедливост за Сергей, те се наклониха в полза на справедливостта.

Седмиците се точеха бавно, но накрая на 6 ноември американските президентски избори се състояха. Обама лесно победи Мит Ромни. На другия ден след изборите се обадох на Кайл и пак го попитах кога ще бъде гласуването на „Закон Магнитски“.

За моя изненада той рече:

— Тъкмо се канех да ти се обадя. Камарата на представителите съобщи, че ще го гласува след една седмица, в петък.

— Сериозно ли говориш?

— Да. Най-после ще стане.

Погледнах календара си. Това беше 16 ноември.

Кайл замълча за момент, давайки си сметка за значението на тази дата: На 16 ноември 2012 щяха да се навършат три години от смъртта на Сергей.

— Да — рече тихо той. — Това е... Има обаче още един проблем. В Камарата настояват законът да се върне в първоначалния вид и да се отнася само за Русия. Канят се да гласуват точно това.

Когато сенатор Кардин промени законопроекта да се отнася изобщо за нарушени човешки права по света, той беше така ентузиазизиран от неговото историческо значение и безпрецедентния му характер, че беше готов да постави на риск вече постигнатото съгласие между партиите, но да го запази тъкмо в този вид.

— Това означава ли, че Кардин няма да приеме руската версия на законопроекта в Сената?

— Може и да не я приеме.

Ако Сенатът приемеше различна версия на законопроекта от тази на Камарата на представителите, те трябваше да бъдат убедени да се съгласят с нея, а това щеше да отнеме още време — нещо, с което не разполагахме. Ако Кардин не отстъпеше, имаше голяма вероятност законът изобщо да не бъде приет.

Естествено, на мен ми се искаше да бъде приета глобалната версия на закона, за която настояваше Кардин. Възможността името на Сергей да стои върху такъв широкообхватен и съдържателен закон, какъвто беше предложил Кардин, щеше да бъде идеален начин да се почете паметта му. Но повече от всичко ми се искаше проектът да се превърне в закон и ако това означаваше да бъде приет само руският му вариант, за мен би било по-правилното решение.

Надявах се и Кардин да реши така.

Най-после 16 ноември настъпи. Щеше да е един голям ден. Камарата на представителите на Съединените щати щеше не само да гласува „Закона Магнитски“, но същата вечер аз щях да бъда домакин на премиерата в Лондон на пиесата „Един час и осемнадесет минути“.

Това беше независима, спечелила награда творба на руския драматург Елена Гремина, която се отнасяше до последния един час и осемнадесет минути от живота на Сергей.

В късния следобед всички в офиса бяха отворили сайта, на който щеше да бъде излъчено пряко гласуването в Камарата на представителите. Преди то да започне, на трибуната излязоха няколко конгресмени и произнесоха речи, в които отново разказаха историята на Сергей и призоваха за справедливост. Това знаково събитие щеше да стане пред очите ми в просторната зала, пропита с атмосферата на американската история. В същата зала са били приети поправките, премахващи робството, било е дадено право на жените да гласуват и са били одобрени важни закони, свързани с гражданските права. Не можех да не се вълнувам при мисълта за всички неща, които се случиха и които доведоха дотук.

Най-после гласуването започна. Гласовете се точеха един по един и почти всички бяха за закона. Когато имаше някой против, от публиката в залата се чуваха възгласи на недоволство, но те бяха малко. Ставаше все по-очевидно, че законът ще бъде приет от Камарата на представителите.

Когато половината от конгресмените вече бяха гласували, телефонът ми иззвъня. Без да погледна кой се обажда, го вдигнах, като си мислех, че ще е Елена или друг доброжелател, който иска да си говорим за това, което ставаше.

— Бил, Марсел се обажда. — Познах гласа на един счетоводител, когото бяхме представили на Александър Перепелични, руснакът, който ни показва швейцарските сметки.

Изненадах се от обаждането на Марсел, защото той нямаше никакво отношение към „Законата Магнитски“ или каквото и да било друго, върху което работех в момента.

— Здравей, Марсел. Това може ли да почака? В момента съм малко зает.

— Извинявай, че те безпокоя, Бил, но е важно.

— Добре, за какво става дума?

— Бил, дори не съм сигурен, че трябва да ти съобщя това — рече със загадъчен глас той.

Извърнах очи от монитора на компютъра.

— Какво да ми събщиш?

— Трябва да ми обещаеш, че няма да го споделиш с никого, дори и с хората в офиса ти.

— Зависи. Какво има?

— Александър Перепелични е мъртъв.

СПРАВЕДЛИВОСТ ЗА СЕРГЕЙ

Марсел ми каза, че Перепелични паднал мъртъв пред дома си в Съри по време на следобедния джогинг, но не разполагаше с повече информация.

Бяха ми нужни няколко минути, за да си дам сметка какво означава тази новина. Ако беше мръсна игра, каквато изглеждаше, враговете ни бяха прехвърлили терористичните си действия на наша територия.

Молбата на Марсел да не разгласявам случилото се беше напълно нелогична и веднага извиках Вадим, Владимир и Иван в кабинета си. Казах им лошата новина. Бяха шокирани, особено Вадим и Владимир, които бяха опознали добре Перепелични през последната година. Както разговаряхме, Владимир се отпусна в един стол и тихо каза нещо на руски, което не можах да разбера.

В този момент сътрудниците на „Хермитидж“ нададоха радостни викове и започнаха да се поздравяват помежду си зад стъклените стени на кабинета ми. Отворих вратата и попитах какво е станало. Секретарката се обърна към мен и каза:

— „Законът Магнитски“ беше приет в Камарата на представителите с триста шестдесет и пет гласа срещу четиридесет и пет!

Това беше голяма новина, но на мен не ми беше до празнуване. Току-що беше починал още един човек, свързан с този случай. Опитах се колкото можах да потисна чувствата си за Перепелични и отидох при екипа да ги поздравя за упоритата работа. Прекарах няколко минути с тях в разговори за гласуването и следващите ни стъпки, но не им казах за Перепелични, докато не премислех какви могат да бъдат последиците.

Върнах се в кабинета, подпрях глава и се опитах да разсъждавам по това, което току-що бях научил. Убит ли беше Перепелични? Убийците му още ли бяха в Обединеното кралство? Щяха ли да дойдат

и за нас? Колкото и да ми се искаше да започна да се обаждам на хора, които биха могли да ми помогнат в отговора на тези въпроси, не можах да го сторя. След четиридесет и пет минути трябваше да бъда в театър „Ню Диорама“ като домакин на премиерата на пиесата за Сергей, която щеше да се състои същата вечер.

Отидох в театъра и се помъчих да потисна черните мисли. Влязох във фойето и минах покрай най-ярките звезди на лондонската общност в защита на човешките права — парламентаристи, правителствени служители, знаменитости, артисти, както и близки приятели. Седнахме да гледаме представлението. Пиесата беше вълнуваща и завладяваща и когато свърши, трима специални гости и аз изнесохме по един сгъваем стол на сцената и сложихме началото на дискусия с публиката. Другите трима бяха известният драматург Том Стопард, бившият руски политически затворник Владимир Буковски и бившата жена на Мик Джагър и уважавана активистка в защита на човешките права Бианка Джагър.

Том Стопард и Буковски разказаха как през 70-те години драматургът написал пиеса, която помогнала за освобождаването на Буковски от съветски психиатричен затвор. Те използваха историята на Сергей, за да посочат, че през всичките тези години почти нищо в Русия не се беше променило.

Аз говорих последен и заявих:

— Положението в Русия наистина е ужасно, но днес има един малък лъч светлина. Само преди няколко часа Камарата на представителите на Съединените щати гласува „Законопроекта «Магнитски — Върховенство на закона и отговорност»“ за санкциониране на хората, които го измъчваха и убиха. Горд съм да заявя, че 89 процента от гласовете бяха за приемането на законопроекта.

Възнамерявах да кажа и още нещо, но бях прекъснат от бурни ръкопляскания. Един по един хората ставаха от местата си и след секунди всички бяха прави. Аплодираха кампанията ни, но освен това аплодираха това малко късче справедливост в света. Не можех да не се вълнувам. Аз също станах и започнах да ръкопляскам заедно с другите.

На излизане от театъра се ръкувах и приех поздравленията на много хора, но исках само да се прибера колкото може по-бързо у

дома. На път за театъра бях казал на Елена за Перепелични и сега повече от всичко имах нужда да поговоря с нея.

Когато се прибрах вкъщи, я заварих да седи на канапето, вперила безизразен поглед в стената на хола. Никак не е хубаво да видиш ужас в очите на някой, когото обичаш, но онази нощ видях точно това в очите на Елена. Бяхме у дома, децата бяха заспали и на теория бяхме в безопасност, но аз бях сигурен, че Перепелични си беше мислил същото в дома си в Съри.

Следващата сутрин говорих с моята лондонска адвокатка Мери и се разбрахме да се обадим колкото може по-скоро на полицията в Съри. Трябваше да разберат, че този случай е свързан с руската корупция на високо равнище и с организираната престъпност. Перепелични не просто се беше строполил и умрял.

Мери написа писмо, в което наблегна, че той беше оказал съдействие в голямо руско дело за пране на пари и може да е бил отровен като Александър Литвиненко през 2006 година. Тя призова полицията да бъде извършен токсикологичен анализ колкото е възможно по-скоро.

Мери пусна писмото по факса в събота, в неделя не последва нищо, а в понеделник се обади в полицейския участък в Уейбридж. Дежурният полицай потвърдил, че получили писмото ѝ, но колкото и да е странно, ѝ казал, че нямат сведения за починал на име Перепелични.

Казах си, че това е абсурдно, и я накарах да се обади на някой с по-висш ранг, който е по-осведомен. Тя се обади на още някого и този път от полицията потвърдиха, че Перепелични всъщност е починал на 11 ноември на пътя недалеч от дома си, но не пожелали да съобщят повече подробности. Мери им каза, че разполагаме с информация, която може да бъде полезна на разследването, но от полицията само си записали телефонния номер и заявили, че ще я потърсят, ако се наложи.

В сряда от полицията никой не се обади на Мери. В този ден научих от Марсел, че първоначалните резултати от изследването не довели до категорично становище. Съдебният лекар не можел да определи причината за смъртта. Не било инфаркт, нито инсулт, нито аневризма.

Перепелични просто умрял.

Това беше тревожно особено по една причина: непосредствено преди смъртта си Перепелични ни каза, че е сред набелязаните в един руски списък и че получавал смъртни заплахи. Беше твърде вероятно в Обединеното кралство да се подвизава руски убиец. Ако се беше добрал до Перепелични, също толкова лесно би могъл да се добере и до нас.

През остатъка от седмицата Мери продължи да тормози полицията, но оттам не реагираха. До следващия понеделник толкова се изнервих, че я попитах какво можем да направим, за да ги накараме да действат. Съветът ѝ беше прост:

— Обърнете се към пресата.

Обикновено адвокатите съветват в такива ситуации да стоиш настрана от пресата, но това беше въпрос от обществен интерес, а полицията проявяваше такова нежелание да реагира, че според нея нямахме друг избор.

Същия ден се свързах с един разследващ журналист от вестник „Индипендънт“ и му разказах цялата история. Представих му документацията, която ни беше дал Перепелични, и списък с телефонни номера, които той би могъл да използва, за да провери различни части от историята.

Два дни по-късно „Индипендънт“ излезе с материал под заглавие „Информатор, държал ключа за разкриване на огромна руска измама, е бил намерен мъртъв в Съри“. Портретът на Перепелични заемаше голяма част от първа страница на вестника. Вътре върху пет пълни страници най-подробно беше описана цялата история. Тя намери силен отзвук в телевизията, радиото и печата на Англия. Всички бяха ужасени от възможността хора от руската организирана престъпност да си разчистват сметките по улиците на Лондон.

Веднага след появата на тези материали от полицията в Съри най-после изпратиха двама детективи от отдел „Убийства“ в офиса ни, за да разговарят с нас. После, двадесет и един дни след смъртта на Перепелични, полицията обяви, че ще бъде направен пълен токсикологичен анализ на трупа му. Според мен закъснението беше прекалено голямо. Ако е бил отровен, това вече едва ли би могло да се установи.

При наличието на голямо разследване за убийство и широкото отразяване на случая от всички медии, който и да беше сторил това на

Перепелични, отдавна ще да се е покрил. Въпреки че степената на заплахата все още беше висока, вече не бях паникьосан и се чувствах достатъчно спокоен да се заема с отговорностите си.

До гласуването в Сената във Вашингтон оставаха броени дни. Аз не можех да бъда там, за да присъствам на него, но щях да бъда в Съединените щати, за да говоря в Харвард и да се срещна с някои хора в Ню Йорк.

Заминах за Бостън в неделя, 2 декември, и когато слях от самолета, видях в мобилния си телефон спешно съобщение от Кайл. Обадох му се на път за граничния контрол.

— Здравей, Бил. Какво има? — попита той.

— Получих съобщението ти. Нещо лошо ли се е случило?

— Възможно е. Редица сенатори настояват „Законът Магнитски“ да е глобален, вместо да се отнася само за Русия.

— Това какво означава за нас?

— Ами че вече не само Кардин държи на другия вариант. Има увеличаваща се група сенатори начело с Кил и Левин, които също настояват за глобалната версия.

— Мислех, че целият Сенат подкрепя закона.

— Няма съмнение, че разполагаме с необходимите гласове. Но ако не бъде постигнат консенсус кой вариант да бъде одобрен, Хари Рийд няма да насрочи гласуване — рече Кайл, имайки предвид лидера на мнозинството в Сената. — А времето тече.

— Мога ли да направя нещо?

— Да. Опитай се да се свържеш с хора на Кил и Левин и ги запознай с аргументите си защо трябва да приемат версията само за Русия. Аз ще се опитам да направя същото с Кардин.

— Добре. През следващите няколко дни съм ангажиран в Бостън и Ню Йорк, но ще го направя.

Спрях по средата на пътя до граничния контрол и говорих с Джулиена. Тя не беше толкова обезпокоена, колкото Кайл, но обеща да се свърже с външнополитическите съветници на сенаторите още в понеделник сутринта.

Минах през граничния контрол и митницата и отидох в хотела си. На следващата сутрин пристигнах в бизнес школата на Харвард, за да присъствам на едно проучване по бизнес практика, което школата беше извършила, изучавайки преживелиците ми в Русия. През първата

половина от занятиято студентите се редуваха да разказват на професора какво биха направили, ако бяха на мое място. Седях на един от последните редове и спокойно наблюдавах как те излагаха някои добри идеи, за които ми се прииска да се бях сетил. Стигнаха до момента, когато през 2007 година бяха извършени обиските в офисите ни. Дотук ги бяха занимавали само въпроси, свързани с управлението на инвестициите и активността на акционерите, а не проблеми на углавното правосъдие. Ако не бяха следили новините, нямаше да имат никаква представа какво се беше случило след това. През втората част застанах зад катедрата и разказах цялата история за измамата, за ареста на Сергей, за мъченията и смъртта му. Накрая забелязах, че някои от студентите се бяха просълзили.

После професор Алдо Мусачино ме придружи на излизане от сградата и ми каза, че за пръв път през кариерата си в бизнес школата на Харвардския университет видял студенти да плачат на лекция по бизнес практика.

Завърших посещението си в Харвард и се отправих към Ню Йорк. До края на следващия ден, въпреки усилията на Джулиена и Кайл, във Вашингтон нищо не се беше променило. Левин беше непреклонен, а Кардин не разкриваше картите си.

В нощта на 4 декември си легнах рано, но се събудих в два след полунощ поради ефекта на часовата разлика и несигурността около гласуването в Сената. Разбрах, че няма да мога да заспя, затова взех душ, навлякох хотелската хавлия, седнах зад лаптопа и потърсих в мрежата нещо, свързано със „Закона Магнитски“.

Първото, което се появи, беше едно съобщение за пресата от офиса на сенатор Кардин. Беше пуснато късно предишната вечер. Кликнах върху линка и го прочетох. Кардин се беше съгласил на компромис.

Беше се отказал от настояването си за приемане на глобалната версия. Това означаваше, че няма пречка пред гласуването.

Отмених ангажиментите си за четвъртък, 6 декември, и отворих на лаптопа сайта, на който щеше да се предава на живо гласуването в Сената. Седях затворен в хотелската стая, поръчах да ми донесат храна, крачех напред-назад и чаках. Най-сетне около обяд Сенатът гласува „Закона Магнитски“. Всичко стана много бързо. След като минаха половината от гласуванията, стана ясно, че законът ще бъде

приет. Окончателният резултат беше 94 срещу 4. Единствените против бяха Левин и още трима други сенатори.

Нямаше никаква тържественост. Нямаше фойерверки, нито биене на барабани, само едно поименно гласуване и се премина към следващата точка. Обаче последиците бяха огромни. От 2009 година насам бяха внесени 13195 законопроекта и само 386 се превърнаха в закони. Въпреки това бяхме успели. Постигнахме го благодарение на безстрашието на Сергей, сърцатостта на майка му Наталия, самоотвержеността на Кайл, умелото ръководство на Кардин, почтеността на Маккейн, далновидността на Макгавърн, проницателността на Вадим, мъдростта на Владимир, уменията на Джулиена и любовта на Елена. Случи се благодарение на Иван и на Джонатан, на Джейми, Едуард и Перепелични, както и на безброй други, големи и малки. По някакъв начин малката ни идея за санкциониране на онези, които убиха Сергей, беше пуснала корени и се разрасна. Имаше нещо почти библейско в историята на Сергей и макар да не съм религиозен човек, когато седях и наблюдавах как историята се развива пред очите ми, не можех да не си помисля, че може би Бог се беше намесил в този случай. Страданията на този свят никога няма да свършат, но трагедията на Сергей отекна и си проби път така, както малко трагедии успяват.

Повече от всичко искам такива неща никога да не се случват. Повече от всичко исках Сергей да беше жив. Но него го нямаше и нищо не можеше да го върне. Обаче саможертвата му не беше напразна. Тя спуска балона на безнаказаността, задушаваща съвременна Русия, и остави завещание, с което той и семейството му могат да се гордеят.

УНИЖАВАЩ И УНИЗЕН

Чувствах се изумен, когато най-накрая законът беше приет. Един друг човек също: Владимир Владимирович Путин. През изминалите няколко години той стоеше спокойно в Кремъл, защото знаеше, че каквото и да се случи в американския Конгрес, президентът Обама беше против „Закона Магнитски“. Според тоталитарния начин на мислене на Путин това беше желязна гаранция, че законопроектът никога няма да стане закон. Той обаче не отчете факта, че Съединените щати не са Русия.

Казано по-просто, руският отговор на „Закона Магнитски“ трябваше да бъде зъб за зъб, око за око в стила, напомнящ времето на Студената война. Американците санкционират няколко руски официални лица и руснаците отговарят със същото. Край на историята.

Обаче Путин реши да отговори по друг начин. Веднага след приемането на „Закона Магнитски“ в Сената, той започна широкомащабно търсене на начини да отвърне на удара с удар и да причини истинска болка на Америка.

Апаратчиците на Путин започнаха да предлагат идеи. Първата беше да бъде приета парламентарна резолюция за изземане на активите на „Ситигруп“ в Русия, които възлизаха на 3,5 милиарда долара. Това със сигурност щеше да бъде истинско отмъщение, но идеята беше направо смешна. Някой сигурно си беше дал сметка, че ако Русия из земе активите на „Ситигруп“, тогава Съединените щати щяха да сложат ръка на руските активи в Америка. Противниците ни се отказаха от идеята и се насочиха към други възможности.

Следващата беше да се блокира Северният транспортен коридор. Това беше коридорът, който американците използваша, за да прехвърлят военна техника през Русия в Афганистан. Доставкаите на Съединените щати за Афганистан минаваха само по два пътя — през Пакистан или през Русия — и Путин напълно разбираше колко ценен е този път.

Проблемът беше, че ако тази идея бъдеше осъществена, в Пентагона щяха да се вгледат в картата и да се запитат къде можеха да стъпят с огромния си крак, за да блокират по същия начин стратегически интереси на Русия. Очевидното място за това би била Сирия. Правителството на Путин беше инвестирало много в подкрепата на сирийския президент Башар Асад и Путин нямаше да направи нищо, което да застраши тази инвестиция. Затова и тази идея бързо отпадна.

Путин трябваше да излезе с нещо, което не беше свързано с пари или военни интереси, но също нямаше да се хареса на Америка.

Тази идея се появи на 11 декември 2012 година, когато бях в Торонто, за да лобирам за канадски вариант на „Закона Магнитски“. Същата вечер трябваше да говоря пред група канадски политици и журналисти. По време на състоялата се размяна на въпроси и отговори една млада репортерка стана и попита:

— Днес членове на руската Дума обявиха, че ще предложат закон, който ще забрани осиновяването на руски деца от американски семейства. Как ще коментирате това, господин Браудър?

За пръв път чувах за него. Нямах време да осмисля добре въпроса, но след като размислих за момент, отговорих:

— Ако Путин постави руските деца под ударите на всичко това, то ще бъде едно от най-безсъвестните неща, които би могъл да направи.

Тази стъпка усложняваше нещата и за мен от психологическа гледна точка. До този момент борбата ми с руснаците беше в черно и бяло. В нея изборът при вземането на страна беше съвсем ясен: или сте на страната на истината и справедливостта, или на страната на руските мъчители и убийци. Сега, заставайки на страната на истината и справедливостта, можете да причините вреда на руски сираци.

Забраната, предложена от Путин, беше значителна, защото през последното десетилетие американци бяха осиновили над 60 000 руски сираци. През последните години Русия беше въвела ограничения: в повечето случаи американците можеха да осиновяват само болни деца — заразени от ХИВ, със синдром на Даун, спина бифида и други заболявания. Някои от тези деца нямаше да оцелеят без медицинските грижи, които биха получили от новите си американски семейства. Това означаваше, че като накаже американските семейства, които чакаха да

осиновият руски деца, Путин наказваше и можеше дори да убие беззащитни сираци в собствената си страна. Това предложение, най-мекото казано, можеше да се окаже като безсърдечно. То беше истинско злодейство.

Путин бе постигнал целта си. Беше намерил нещо, което американците искаха, и той можеше да им го отнеме, без опасност те да му отвърнат. Нещо повече, беше намерил начин да им нанесе морални щети за това, че са подкрепили кампанията „Магнитски“.

Путин очакваше негативна реакция от Съединените щати, но нямаше идея какво гнездо на стършели беше разбутал в собствената си страна. Руснаците могат да бъдат критикувани за много неща, но обичта към децата не е сред тях. Русия е една от малкото страни, в която можете да заведете пищящо дете в приличен ресторант и на никой да не му направи впечатление. Руснаците просто обожават децата.

Това обаче не попречи на Путин. Законът за забрана на осиновяванията беше поставен на първо четене в руския парламент на 14 декември, същия ден, в който президентът Обама подписа „Закона Магнитски“.

Първоначалният ответен удар в самата Русия дойде от най-неочаквано място. След като законът беше предложен, някои от най-доверените хора на Путин започнаха да се разколебават. Първа беше Олга Голодец, заместник министър-председател по социалните въпроси, която заяви пред списание „Форбс“, че ако Законът бъде приет, „деца със сериозни заболявания, които се нуждаят от скъпи операции, ще загубят възможност да бъдат осиновени“. След това руският министър на финансите Антон Силуанов каза: „Логиката зъб за зъб е погрешна, защото ще пострадат деца“. Дори руският министър на външните работи Сергей Лавров, който защитаваше по света някои от най-отблъскващите външнополитически стъпки на Путин, заяви:

— Не е правилно и аз съм сигурен, че Думата ще вземе балансирано решение.

Тъй като Путин командваше с твърда ръка своя кораб, започнах да си мисля, че при тази безпрецедентна демонстрация на несъгласие може би не той самият стои зад забраната на осиновяванията. Надявах се и се молах това да е вярно и че някои по-разумни глави ще надделеят. Беззащитните деца трябва да са изключени от тази битка.

Путин рядко обявява предварително намеренията си и е един от най-непредвидимите световни лидери. Неговият стил на действие е непредсказуемостта. Той го прави, за да държи възможностите си отворени, но и никога не отстъпва в битка и не показва слабост.

Затова беше невъзможно да се предвиди какво ще направи, но щяхме да получим по-ясна представа на ежегодната му четиричасова пресконференция на 20 декември 2012 година.

Много от въпросите в това внимателно режисирано театрално представление бяха безобидни и повърхностни и бяха задавани или от представители на медии под контрола на държавата, или от журналисти, обременени от автоцензура. Въпреки че на тези събития рядко ставах изненади, знаех, че Путин за пръв път трябваше да разкрие картите си за забраната на осиновяването.

Гледах пресконференцията на живо от кабинета си. При мен дойдоха Вадим и Иван, за да видят какво ще каже Путин и да превеждат. Първият въпрос беше от Ксения Соколова, журналистка от руското лъскаво списание „Сноб“:

— В отговор на американския „Закон Магнитски“ Държавната дума прие ограничителни мерки срещу американски граждани, които искат да осиновяват руски сираци... Не ви ли смущава това, че най-изоставените и беззащитни сираци се превръщат в оръдие в тази политическа борба?

Путин се размърда зад огромното си, ъгловато бюро и се опита колкото е възможно да избегне прекия отговор. Помъчи се да изглежда спокоен, но от самото начало събитието явно беше излязло извън предварителния сценарий.

— Това, без съмнение, е недружелюбен акт към Руската федерация — рече той. — Допитванията до общественото мнение показват, че преобладаващото мнозинство от руснаците не подкрепят осиновяванията на руски деца от чужденци. — След това се впусна в дълга тирада за Гуантанамо, Абу Гариб и тайните затвори на ЦРУ, като че ли американските постъпки правеха по някакъв начин руските отблъскващи действия по-приемливи.

От началото на пресконференцията изминаха три часа и от петдесетте въпроса, зададени на Путин, шест бяха за Сергей Магнитски и руските сираци, а това видимо го ядоса.

Накрая, малко преди завършването на събитието, стана Сергей Лойко от „Лос Анджелис Таймс“ и каза:

— Връщам се отново на Сергей Магнитски, тъй като вече говорихте за това. Русия имаше на разположение три години да отговори — той намекваше за разследването на смъртта на Сергей — какво се случи. Какво ще кажете за откраднатите 230 милиона долара, които отидоха в полицията? Тези пари можеха да бъдат използвани за построяването на нови сиропиталища!

Залата избухна в аплодисменти. Путин беше изумен.

— Защо всички ръкопляскате? — попита той.

Никога не му се беше случвало нещо подобно — това беше открит бунт от страна на печата. Всички мислеха тези неща, но никой не се беше осмелил да ги каже. Накрая нервите на Путин не издържах. Той сбърчи вежди и каза с глух глас:

— Магнитски не умря от мъчения, той не беше измъчван. Почина от сърдечен удар. Освен това, както знаете, той не беше борец за човешки права, а адвокат на господин Браудър, който е заподозрян от нашите правозащитни органи в извършване на икономически престъпления в Русия.

Сърцето ми подскочи. Разбрах, че когато името ми беше произнесено през тънките устни на Путин, животът ми се беше променил завинаги. Досега той винаги твърдо отказваше да го споменава. На два пъти публично беше предизвикван от репортери и винаги беше споменавал за мен като „онзи човек“. Никога не проявяваше уважение към противниците си, като ги споменеше по име. Но вече не беше така. Произнасянето на името ми от Путин имаше смразяващо въздействие върху мен и аз започнах да се подготвям за онова, което щеше да последва.

Веднага на следващия ден забраната за осиновяванията беше гласувана в Думата и въпреки желанието на Лавров тя да вземе „балансирано решение“, 420 члена на парламента гласуваха за нея и само 7 бяха против. За приемането на „Закона Магнитски“ бяха необходими две години и половина, а за анти-Магнитски закона на Русия бяха нужни само две седмици.

Непосредственият резултат от този нов закон беше сърцераздирателен. Руски деца, които вече се бяха видели с техните американски семейства, никога нямаше да могат да видят обзаведените

за тях стаи в другия край на света. В международния печат бяха разпространени снимки и истории на тези деца. Техните възможни родители се събраха пред Капитолийския хълм, за да викат: „Ние не се интересуваме от международна политика, интересуват ни нашите бебета!“

Бях напълно съгласен с тях.

Веднага след като Законът за забрана на осиновяването влезе в сила, започнаха да ми се обаждат репортери и всички ми задаваха един и същ въпрос:

— Чувствате ли се отговорен за това, което се случва на тези сираци и американските им семейства?

Отговарях:

— Не, Путин е отговорен за това. Само страхливец би използвал беззащитни деца като човешки щитове.

Не само аз се чувствах така. На 14 януари, руската Нова година, хората започнаха да се събират на „Булварное колцо“ с плакати и ръчно написани транспаранти, осъждащи Путин. Докато протестиращите вървяха по московските улици при изключително засилено полицейско присъствие, броят им непрекъснато нарастваше и достигна около 50 000 души. Това не беше обичайната тълпа от политически активни хора. Сред нея имаше възрастни жени, учители, деца на раменете на родителите си и всякакви други московчани. На плакатите им пишеше: „ПОЗОР!“, „СПРЕТЕ ЛЪЖИТЕ!“, „ДУМАТА ЯДЕ ДЕЦА!“ и „ИРОД!“ Законът бързо стана известен като Закона Ирод (Жестокият юдейски цар, който, за да се задържи на власт, се опитал да убие младенца Исус, като наредил да бъдат избити всички младенци във Витлеем.)

Обикновено Путин не обръща внимание на протестите, но не можеше да пренебрегне този, защото беше голям и се отнасяше за спасяването на деца. Правителството не можеше да отмени закона, но след протестния „Поход срещу разбойниците“ той обяви, че ще вложи милиони в държавните сиропиталища. Беше сигурно, че тези пари никога няма да стигнат до онези, за които са предназначени, но това беше показателно колко силно беше засегнат Путин.

Но цялата работа му струваше нещо много по-скъпо от парите: неговата аура на непобедим. Оръдието на Путин е унижението, чрез което да получава това, което иска, и да поставя хората на мястото им.

Според неговия начин на мислене той не е успял, докато опонентът му не падне, и не може да бъде доволен, докато противникът му не се почувства зле. В света на Путин унижаващият не може при никакви обстоятелства да се превърне в унижен. Но след приемането на Закона за забрана на осиновяванията стана точно това.

Какво прави човек като Путин, когато бъде унижен? Както сме ставали свидетели много пъти, той се нахвърля върху човека, който го е унижил.

За нещастие този човек бях аз.

ЧЕРВЕНА БЮЛЕТИНА

В края на януари 2013 година се озовах отново в Давос на Световния икономически форум. На втория ден от престоя ми там газех през снега пред конференцията център, когато чух рязък женски глас:

— Бил! Бил!

Обърнах се и видях дребна жена с голяма кожена шапка, която крачеше бързо към мен. Когато се приближи, я познах. Беше Кристия Фрийланд, репортерката, която беше разгласила историята със „Сиданко“ преди доста години в Москва. Сега работеше като свободен редактор за агенция Ройтерс.

Спря пред мен със зачервени от студа страни.

— Здравей, Кристия!

— Радвам се, че те видях — рече припряно тя. Обикновено се целувахме по двете бузи, но тя явно имаше да ми каже нещо важно.

— Какво става?

— Бил, току-що идвам от една неофициална среща с Медведев, където се спомена името ти.

— Това не ме изненадва. Напоследък руснаците не ме обичат много.

— Точно затова искам да поговоря с теб. Трябва да ти кажа какво каза той. Почакай. — Тя извади репортерски бележник от джоба си, прелисти няколко страници и спря. — А, ето го. Някой попита нещо за „случая Магнитски“ и Медведев каза, цитирам: „Да, жалко е, че Сергей Магнитски умря, а Бил Браудър е на свобода и е жив“. — Тя вдигна очи към мен. — Това каза.

— Това заплаха ли е?

— На мен така ми се струва.

Усетих как стомахът ме сви от обзелата ме паника. Благодарих на Кристия, че ми каза, и се отправих към конференцията център с тази зловеща информация в главата. Продължих срещите си, а през деня

още четирима журналисти, присъствали на брифинга, ме дръпнаха настрана и повториха казаното от Кристия.

Много пъти бях заплашван от хора в Русия, но не и от министър-председателя. (След като изтече президентският му мандат, през май 2012 година Медведев отново стана министър-председател.) Знаех, че животът ми е в опасност, но това издигаше тази опасност на ново ниво. Щом се върнах в Лондон, се обадох на нашия експерт по сигурността Стивън Бек и значително увеличих личната си защита.

Заплахата беше показателна и за начина на мислене на Путин и хората му. Приех я като сигнал, че те не само искат да ми навредят физически, но и да го направят по всякакъв възможен начин.

Първите гадости започнаха, когато руските власти обявиха датата, на която щеше да започне задочният съдебен процес срещу мен за неплатени данъци. Те използваха този измислен процес от години, за да ме сплашат и да ме накарат да замълча, но приемането на „Закона Магнитски“ им дойде в повече.

Започването на съдебен процес срещу мен, след като не бях в Русия, беше нещо много необичайно. Щеше да бъде вторият път в постсъветската ѝ история, в който Русия щеше да съди западен представител в негово отсъствие. Но това не беше най-лошото. Тяхната наистина трудна за вярване стъпка беше, че се канеха да съдят и Сергей Магнитски.

Точно така. Възнамерявах да водят съдебен процес срещу човека, когото убиха. Дори Йосиф Сталин, един от най-изявените масови убийци за всички времена, човек, отговорен за смъртта най-малко на двадесет милиона руснаци, не е стигал дотам, че да води съдебен процес срещу мъртвец.

Но през март 2013 година Владимир Путин направи точно това.

С него щеше да влезе в историята. Последният път, когато мъртъв човек е бил съден в Европа, е бил през 987 година, когато католическата църква осъжда посмъртно папа Формоза, изравят го от гроба, отрязват му пръстите и хвърлят тялото му в Тибър.

Обаче гадостите не спряха дотук. Дни преди започването на процеса контролираната от държавата телевизия НТВ започна натрапчиво да рекламира в най-гледаното време едночасов „документален“ филм за мен, озаглавен „Списъкът на Браудър“.

Дори не си направих труда да го гледам, когато го излъчиха, но Владимир ми се обади, за да ми го разкаже накратко:

— Това е чиста параноидна фантазия, Бил.

Каза ми, че във филма двамата със Сергей сме били обвинени не само за неплатени данъци, но аз съм бил отговорен и за девалвацията на рублата през 1998 година, бил съм виновен за кражбата на 4,8 милиарда долара заем, който МВФ даде на Русия, убил съм своя бизнес партньор Едмънд Сафра, бил съм агент на английското МИ-6 и аз съм човекът, убил Сергей Магнитски.

Бих могъл да се разстроя от всичко това, но измислиците бяха толкова аматьорски, че никой, който беше гледал този филм, не би могъл да повярва и дума от него. Но за руските власти достоверността изглежда нямаше никакво значение. Всичко беше по отдавна изработен сценарий. Същият екип на НТВ направи подобен „документален“ филм, опитвайки се да очерни протестното движение след преизбирането на Путин през 2012 година. Направиха и друг за популярната, настроена срещу Путин пънк група „Пуси Райът“. След двата филма лицата, за които се разказва в тях, бяха арестувани и хвърлени в затвора.

Нашият процес започна на 11 март в Тверския районен съд и се председателстваше от съдията Игор Алисов. В него не участвахме нито аз, нито семейството на Магнитски, затова против волята ни съдът назначи двама обществени защитници. И двамата се опитаха да се оттеглят, когато разбраха, че не са желани, но бяха заплашени с лишаване от адвокатските права, ако не се явят.

Всички западни правителства, парламенти, медии и правозащитни организации гледаха на това като на гавра с правосъдието. Всички наблюдавахме с недоумение, когато процесът започна и прокурорът с часове говори с монотонен глас пред една празна клетка.

Всички се питаха защо Путин прави това. Щетата, нанесена върху международната репутация на Русия, беше огромна, а ползата за него твърде съмнителна. На практика нямаше начин аз да отида в руски затвор, а Сергей беше вече мъртъв.

Обаче в това имаше някаква изкривена логика. Според начина, по който разсъждаваше Путин, ако съдът произнесеше присъда срещу мен и Сергей, тогава негови официални пратеници щяха да отидат при

всички европейски правителства, които имаха намерение да приемат своя версия на „Закона Магнитски“ и да кажат: „Как можете да прилагате един закон, носещ името на престъпник, осъден от наш съд? И как можете да се вслушвате в думите на неговия адвокат, който също е осъден в този процес?“ Неудобните подробности, като факта, че Сергей от три години беше мъртъв и беше убит в полицейски изолатор, след като беше разкрил масова корупционна схема на правителствени служители, изобщо не влизаха в сметката на Путин.

Около средата процесът зацikli, защото двамата обществени защитници престанаха да се явяват в съда.

Не знаех какво да мисля за това. Тъй като резултатът от този процес беше предварително известен и контролиран от Путин, не можех да си представя, че тези защитници действаша по своя воля. Започнах да мисля, че това беше елегантен начин от страна на Путин да се дистанцира от този унизителен спектакъл, който сам беше сътворил.

Но вместо това той вдигна залога. На 22 април руските власти издадоха за мен заповед за арест и предявиха нови обвинения за извършени от мен престъпления.

Макар това да изглеждаше твърде драматично, то не ме разстрои така, както искаха руснаците. Невъзможно беше да бъда арестуван в Обединеното кралство. Английското правителство вече беше обявило процеса за „оскърбление“ на правосъдието и беше отхвърлило всички руски искания за предаването ми. Не можех да си представя, че някоя друга цивилизована страна може да ме предаде на руснаците. Затова, въпреки шумните заплахи на руското правителство, аз продължавах правозащитната дейност и да живея живота си.

В средата на май бях поканен да произнеса реч на Форума на свободата в Осло, нещо като Давос за човешките права по света. В деня на събитието, точно преди да застана на трибуната пред триста души, погледнах телефона си и видях спешно съобщение от секретарката с изписана на него тема „Интерпол“.

Отворих го и го прочетох. „Бил, с нас току-що се свърза Н, който получил копие от бюлетина на Интерпол за арестуването ти! Прилагаме документа. Моля, обади се колкото може по-скоро!“

Бързо отворих PDF файла и наистина видях, че накрая руснаците се бяха обърнали към Интерпол.

Секунди след като го прочетох, бях извикан на сцената, за да говоря. Усмивнах се пресилено, минах под светлината на прожекторите и в следващите десет минути за пореден път разказах историята за мен, Русия и Сергей. Успях да заглуша съобщението на Интерпол достатъчно дълго в главата си, за да не ми пречи, докато говорех. След аплодисментите веднага се отправих към фоайето и се обадох по телефона на моята адвокатка в Лондон. Тя ми обясни, че уведомлението на Интерпол означава, че при всяко преминаване на международна граница мога да бъда арестуван. Дали нареждането на Интерпол ще бъде изпълнено, зависи от съответната страна.

Бях в Норвегия и положението беше потенциално рисковано. Страната беше с безупречна репутация в спазването на човешките права, но същевременно имаше обща граница и дългогодишна история с Русия, Затова не се знаеше какво щяха да направят норвежците в тази ситуация. Обадох се на Елена, разказах ѝ какво беше станало и я предупредих да е готова и за най-лошото.

Направих резервация за най-ранния полет за дома, грабнах си багажа и се отправих към летището на Осло. Пристигнах там час и половина по-рано и потвърдих резервацията си в бюрото на SAS. Когато реших, че повече не мога да отлагам неизбежното, тръгнах бавно по дългия коридор към норвежкия паспортен контрол.

Подобно на Едуард и Владимир преди мен, нервите ми бяха опънати до краен предел, преди да се опитам да премина границата като човек, когото търсят. Започнах да си представям момента, в който подавам паспорта си, и изражението на лицето на служителя, когато види, че на мое име има заповед на Интерпол за задържането ми. Представих си как ме отвеждат в норвежки арест, как щях да прекарам месеци наред в спартанските условия на някоя килия и как се точат съдебните процедури, докато се боря да не бъда екстрадиран. Представих си как норвежците се огъват под руския натиск и аз губя борбата. Виждах самолета на „Аерофлот“ за Москва, в който щях да бъда качен. Дори не исках и да мисля за ужасиите, на които щях да бъда подложен след това.

При гишето за паспортния контрол нямаше други пътници. Трябваше да избирам между двама еднакво отегчени млади норвежци в униформи. Без определена причина реших да избира този от ляво. Подадох му паспорта, прекъсвайки разговора с колегата му.

Той го пое разсеяно, отвори го на снимката ми и я погледна. После погледна и мен, затвори паспорта и ми го върна. За щастие не погледна в компютъра си и бюлетината на Интерпол остана незабелязана.

Това беше. Грабнах си паспорта и се отправих към самолета.

Когато пристигнах в Англия, беше различно. Граничните власти преглеждаха най-внимателно всеки паспорт и аз не бях изключение. Обаче английското правителство вече беше решило да не се съобразява с никакви руски искания, свързани с моя случай. На граничаря му бяха нужни няколко допълнителни минути работа с компютъра заради бюлетината на Интерпол, но когато свърши, той ми подаде паспорта и ме остави да си вървя.

Въпреки че в Англия бях в безопасност, руснаците бяха постигнали това, което искаха. С издаването на червената бюлетина те бяха успели да ми попречат да пътувам, а по този начин разчитаха санкциите, свързани със „Закона Магнитски“, да не бъдат прилагани в Европа.

Нямах избор — трябваше да се оправям директно с Интерпол. В деня, в който се върнах от Норвегия, публикувах съобщение за печата, в което известих за наличието на заповед за ареста ми, което моментално намери отражение в медиите. На Интерпол започнаха да се обаждат журналисти и политици, за да питат защо застава на страната на руснаците. Обикновено Интерпол не дава обяснения на никого, но заради големия интерес към моя случай те решиха следващата седмица да се съберат на специално съвещание и да решат съдбата ми.

Не бях оптимист. Интерпол беше известен, че сътрудничи с авторитарни режими, за да преследва политически противници. В много случаи не беше постъпвал по най-добрия начин. Най-фрапантните примери за това са от периода преди Втората световна война, когато Интерпол помагаше на нацистите да преследват видни евреи, избягали от Райха. От тогава има много подобни шокиращи примери.

В деня преди заседанието на Интерпол „Дейли Телеграф“ наклони везните в моя полза със статията „За истината и справедливостта ли се бори Интерпол, или помага на престъпниците?“

Коментаторът Питър Обърн умело използва моя случай да покаже, че Интерпол е използван от злонамерени държави като Русия.

„Напълно възможно е Интерпол да застане на страната на ФСБ и против Бил Браудър — написа той. — Но за международното обществено мнение подсъдимият не е господин Браудър, а Интерпол заради сътрудничеството му с едни от най-отблъскващите режими в света“.

Два дни по-късно, на 24 май 2013 година, бях зад бюрото си и пишех тази книга, когато се обади адвокатката ми. Току-що беше получила имейл от Интерпол, в който се отхвърля заявката на руснаците за червена бюлетина, отнасяща се до мен.

Час по-късно от Интерпол публикуваха в техния уебсайт отхвърлянето на руската молба. В него се казваше: „По препоръка на независимата Комисия за контрол на досиетата на Интерпол Главният секретариат на Интерпол заличи цялата информация, отнасяща се до Уилям Браудър“. Отхвърлянето беше категорично и почти безпрецедентно. Интерпол рядко отхвърляше бюлетини и ако го правеше, никога не го обявяваше публично.

Отказът сигурно беше разгневил още повече Путин. Той още веднъж беше унижен във връзка с нещо, свързано с мен или със Сергей Магнитски. Ако имаше някаква възможност Путин да се откаже от позорния съдебен процес срещу мен и покойния Магнитски, след този отказ на Интерпол тя вече не съществуваше.

Съдията Алисов възобнови гледането на делото и процесът завърши на 11 юли 2013 година. В онази сутрин той зае мястото си в малката, задушна съдебна зала и се приготви да чете присъдата. Там бяха назначените от съда защитници и двама прокурори. Имаше и шестима охранители с барети и черни униформи, но тъй като нямаше кого да пазят или да отведат, присъствието им беше ненужна формалност.

Съдия Алисов прочете почти шепнешком решението. Почти не гледаше документите. Отне му повече от час да опише всички фантазии на Путин за това, какво лошо сме извършили Сергей и аз.

Когато съдията свърши, бяхме обявени за виновни в неплащане на данъци в особено големи размери и осъдени на девет години затвор.

Всичко беше едно шоу, съд ала-Потьомкин. Това е Русия днес. Една задушна съдебна зала, в която се разпорежда корумпиран съдия, пазена от ненужни охранители, с адвокати, които са там само за да имитират истински съдебен процес, и без обвиняеми в клетката. Място, където се дава приоритет на лъжите. Където две и две все още е пет, бялото е черно и горе е долу. Място, в което присъдите са сигурни и вината е даденост. Където един чужденец може да бъде осъден в негово отсъствие за престъпления, които не е извършил.

Място, където един невинен човек беше убит от държавата, човек, чието единствено престъпление беше, че много обичаше страната си, който беше накаран да страда и след смъртта си.

Това е Русия днес.

ОТКРОВЕНО

След като прочетете тази книга, може да се запитате как се чувствам след всичко това.

Простият отговор е, че мъката, причинена ми от смъртта на Сергей, беше толкова голяма, че не можех да си позволя да чувствам нищо друго. Дълго време след като Сергей беше убит, бях заключил така здраво чувствата си, че ако имаше някакъв признак да излязат навън, бързо ги затварях колкото може по-здраво. Но както ще ви каже всеки психиатър, с избягването на скръбта тя не си отива. След време това чувство ще намери път да излезе на повърхността и колкото повече го държите в бутилката, толкова по-силно ще изригне.

В моя случай стената се проби през октомври 2010, почти година след смъртта на Сергей. Помагах на двама холандски документалисти да се свържат с всички, имащи отношение към историята на Сергей. Разговаряха с всеки от нас и правеха филм, чиято премиера трябваше да се състои пред осем парламента по света на 16 ноември, първата годишнина от убийството на Сергей. С приближаването на тази дата се притесних, че филмът няма да е достатъчно добър за показване пред тези важни политически лица. Предположих, че поради бързината, с която беше направен, качеството няма да е високо, и се страхувах, че от него може да има повече вреда, отколкото полза.

Като видяха колко съм изнервен, продуцентите поканиха мен и Вадим в Холандия през октомври да видим филма във все още незавършен окончателно вид с надеждата да успокоят страховете ми.

Заминахме за Остербек, малко селище на един час път на югоизток от Амстердам, където беше домът на Ханс Херманс, един от създателите на филма. Преди да ни го покаже, той ни нагости в малката си кухня с традиционен холандски обяд от сирене и солена херинга, след което ни покани в гостната. Седнахме върху възглавници на пода и неговият колега Мартин Маат пусна филма.

Беше озаглавен „Справедливост за Сергей“ и бе приятен за гледане. Не ми каза нищо, което не знам, но показваше историята на Сергей в съвсем нова светлина. Освен ужаса от изпитанията, на които е бил подложен, имаше факти от ежедневието му, преди да бъде арестуван: привързаността към синовете му, любовта му към литературата, насладата, която му доставя музиката на Моцарт и Бетовен. Тези подробности ме разстроиха много повече от другите, които описваха задържането му.

Филмът завършваше с покъртителен разказ за едно посещение на гроба на Сергей от леля му Татяна. След като тя си тръгва от гробището, минава покрай една старица, която продава цветя до станцията на метрото.

— Беше толкова тъжна — разказва Татяна. — Подминах я, но се върнах да купя цветя от нея, защото се сетих, че Сергей би направил точно това. Когато понякога минавал с майка си покрай една жена, която продавала пластмасови пазарски торбички, винаги купувал една. Когато жената го питала: „Коя искате?“ Сергей отговарял: „Тази, която никой не иска да купи“.

Това бяха последните думи, изречени във филма, но не и последното му послание. За да се подчертае основната идея, образът избледнява, а една мелодия, изпълнявана от китара и кларнет, се засилва. Появяват се клипове от домашно направени филми, в които се вижда как Сергей вдига чаша за здравица на семейно събиране през лятото, как разглежда водопад по време на почивка, как е застанал на входа на апартаментата си, как забавлява гости на вечеря, как обядва навън с най-добрия си приятел, като се шегува, смее се и сочи към камерата. Това е един жив Сергей, какъвто вече никога няма да бъде, освен в сърцата и умовете на любимите му хора, които продължават да го обичат.

До този момент успях да се държа, ужасен от мисълта какво ще стане, ако си позволя да не владя чувствата си. Обаче в онази стая в Остербек свалих гарда и се разплаках така, както никога преди, а и след това. Плаках дълго, без да мога да спра.

Чувствах се ужасно, но същевременно и облекчен от това, че бях дал воля на мъката си. Ханс, Мартин и Вадим седяха мълчаливи и също с мъка сдържах сълзите си, без да знаят какво да направят.

Най-сетне успях да се успокоя и избърсах очите си.

— Можем ли да го изгледаме още веднъж? — попитах тихо.

— Разбира се — отвърна Ханс.

Гледахме го пак и отново плакахме. Точно тогава най-накрая започна оздравяването. Казват, че скръбта има пет етапа и най-важният от тях е изливането на мъката. Това може и да е вярно, но възстановяването от скръбта по повод убийство, отговорните за което са на свобода и нагло се радват на плодовете от престъпленията си, го правят по-трудно. Главното, което ми носеше известна утеха, беше неотклонният ми стремеж за справедливост. Всяка парламентарна резолюция, всеки материал в медиите, всяко замразяване на активи, всяко криминално разследване ми доставяха някакво малко облекчение.

Известна утеха получавах и като виждах как историята на Сергей промени живота на много хора. За разлика от други злодеяния в Русия, това убийство проникна през дебелиите кожи на някои руснаци по немислим дотогава начин. Сега надзирателите в затворите на Русия се страхуват да бъдат прекалено жестоки, за да не попаднат под ударите на „Закона Магнитски“. Жертвите на потъпкване на човешки права в Русия вече чувстват, че има известно връщане към справедливостта, когато изготвят своите списъци за „Закона Магнитски“ така, че тероризиралите ги служители да бъдат санкционирани. Русия вече е принудена да обърне внимание на ужасното отношение към сираците, което преди убягваше от фокуса на националното съзнание. Сега концепцията за санкциите, произтичащи от „Закона Магнитски“, се използва като главно средство в борбата с Русия за незаконната инвазия в Украйна. Може би най-важното е, че историята на Сергей даде на всички в Русия, а и на милиони хора по света подробна представа колко брутален е режимът на Путин.

Тази история промени и някои неща извън Русия.

Тамошните власти толкова нагло ме преследваха, че навредиха на репутацията си в много международни институции. Предприемайки една изключително необичайна стъпка, те отново настояха пред Интерпол да издаде червена бюлетина за мен и за втори път искането им беше отхвърлено. Заради злоупотребите в моя случай сега Интерпол вече не приема автоматично исканията на Русия за издаване на червена бюлетина.

Те се провалиха с гръм и трясък и на един друг фронт — този на оклеветяването. Решението на Върховния английски съд по иска за оклеветяване, внесен от майор Павел Карпов, беше безпрецедентно. Съдията категорично отхвърли иска и създаде правен прецедент в Англия, който да попречи на бъдещи съдебни туристи като Карпов да злоупотребяват с лондонски съдилища, в усилията да накарат критици на авторитарни режими да замълчат.

Но колкото и важни да бяха тези събития, моите приятели и колеги недоумяваха защо продължавам борбата.

През пролетта на 2012 година моят стар приятел Жан Каруби дойде една събота къщи за семейно посещение. По време на вечерята, която мина много приятно, разговаряхме за бизнес и за семейния живот, но докато правех чай в кухнята, той влезе и ме попита дали можем да поговорим насаме. Заведох го в гостната и затворих вратата.

Той седна и каза:

— Бил, приятели сме от дълго време и съм много загрижен. Имаш хубаво семейство, преуспяващ бизнесмен си и не можеш да направиш нищо, за да върнеш Сергей. Защо не спреш тази кампания, преди да се случи нещо лошо?

Не за пръв път бях водил подобен разговор и определено си давах сметка за възможните последици от това, което правя. Нищо не ме разстройва повече от мисълта децата ми да растат без баща. Тази мисъл не ме напуска. Всеки път, когато ходя да гледам как децата участват в балетни представления в училище, или играя с тях в парка, се питам колко пъти още ще мога да правя тези неща, преди всичко да завърши с някакъв трагичен край.

Но после се замислям за децата на Сергей и особено за това, как малкият му син Никита никога вече няма да види баща си. Мисля също и за Сергей, който е бил в много по-опасно положение от мен, но не е отстъпил. Какъв човек ще бъда, ако наистина отстъпя?

— Жан, трябва да доведе тази работа до край. В противен случай мъката, че не съм направил нищо, ще продължава да ме яде отвътре.

Не правя всичко това от голяма смелост. Не съм по-смел от всеки друг и се страхувам също толкова, колкото и другите. Обаче открих, независимо колко съм уплашен, че това усещане не продължава дълго. След време то изчезва. Както ще ви каже всеки, който живее в зона на военни действия или работи опасна работа, тялото не може да чувства

страх продължително време. С колкото повече инциденти се сблъскаш, толкова повече свикваш с тях.

Допускам, че има съвсем реална възможност Путин или хора от режима му да ме убият някой ден. Като всички останали и аз не искам да умирам и нямам намерение да ги оставя да ме убият. Не мога да говоря за повечето от контрамерките, които вземам, но ще спомена една: тази книга. Ако бъда убит, ще знаете кой го е направил. Когато враговете ми прочетат тази книга, те ще знаят, че и вие знаете. Така че, ако на вас не са ви безразлични този стремеж към справедливост или трагичната съдба на Сергей, моля ви да споделите тази история с колкото може повече хора. Това просто действие ще запази духа на Сергей Магнитски жив и ще направи за сигурността ми много повече от цяла армия от телохранители.

Последният въпрос, който всеки би могъл да зададе, е какво чувствам за загубите, причинени от този мой стремеж към справедливост. Загубих бизнеса, който бях изградил с толкова много усилия, загубих много „приятели“, които се дистанцираха от мен от страх да не би кампанията ми да се отрази на техните икономически интереси, и загубих свободата да пътувам, без да се безпокоя, че мога да бъда арестуван и предаден на руснаците.

Натежаха ли ми твърде много тези загуби? Колкото и да е странно, отговорът е „не“. Онова, което загубих в едни области, го спечелих в други. В замяна на приятелите от добрите за мен времена, които ме изоставиха като финансова възможност, аз се запознах с много ентузиазирани хора, които променят света.

Ако не бях направил това, никога нямаше да познавам Ендрю Ретман, политическия репортер в Брюксел, който твърдо взе присърце каузата на Сергей. Въпреки недъга си, в продължение на пет години той присъстваше на повечето заседания на Европейската комисия, свързани със „случая Магнитски“, и най-старателно ги отразяваше, за да е сигурен, че бюрократите няма да заметат проблема под килима. Нито щях да се запозная с Валери Боршчев, 71-годишният руски ветеран правозащитник, който два дни след смъртта на Сергей беше използвал положението си на независим наблюдател, за да влезе в затвора, в който беше държан Сергей, и беше принудил десетки служители да отговарят на въпросите му. Въпреки изключително

големите рискове за собствената си безопасност той разобличи напълно несъстоятелните твърдения и лъжи на руските власти.

Никога нямаше да срещна Людмила Алексеева, осемдесет и шест годишната руска правозащитничка, която първа публично обвини руските полицейски служители в убийството на Сергей Магнитски. Тя застана до майката на Сергей и подаде жалби за извършени престъпления и дори когато те бяха оставени без внимание, не се отказа.

В моята кампания се запознах със стотици хора, които ми дадоха съвсем нова перспектива за човечеството, каквато никога не бих придобил от живота на Уолстрийт.

Ако ме бяхте попитали, когато бях в бизнес школата на Станфордския университет, дали бих се отказал да работя като мениджър на хедж фонд, за да стана активист за човешки права, щях да ви погледна така, като че ли сте някой побъркан.

Обаче двадесет и пет години по-късно направих точно това. Да, бих могъл да се върна към предишния си живот. Обаче сега, когато открих този нов свят, не мога да си представя да правя нещо друго. Няма нищо лошо в това да прекараш живота си, като се занимаваш с търговия, но имам чувството, че то е като черно-бял филм. Сега изведнъж имам пред себе си широкоекранен, цветен телевизор и всичко в живота ми е по-богато, по-пълно и по-удовлетворяващо.

Това не означава непременно, че не съжалявам дълбоко за някои неща. Едно от тях съвсем очевидно е фактът, че Сергей вече не е сред нас. Ако бих могъл да започна всичко отначало, първо на първо никога не бих отишъл в Русия. С радост бих заменил всичките успехи в бизнеса за живота на Сергей. Сега разбирам колко изключително наивен съм бил да си мисля, че като чужденец съм бил недосегаем за бруталността на руската система. Аз не съм мъртъв, но друг умря заради мен и действията ми, а не мога да направя нищо, за да го върна. Обаче ще продължавам да доразвивам завещаното от Сергей и ще се стремя към справедливост за семейството му.

В началото на април 2014 година заведох вдовицата на Сергей Наташа и сина му Никита в Европейския парламент да наблюдават гласуването на резолюция за налагане на санкции на тридесет и двамата руснаци, замесени в „случая Магнитски“. За пръв път в

историята на Европейския парламент щеше да се гласува публично за санкции срещу хора в конкретен списък.

Година преди това бях преместил семейството на Магнитски в едно спокойно лондонско предградие, където Никита можеше да учи в престижно частно училище, а Наташа да престане всеки ден да се оглежда. За пръв път след убийството на Сергей се почувстваха в безопасност и аз си помислих, че ще им е от помощ да наблюдават как повече от седемстотин европейски законодатели от двадесет и осем страни осъждат хората, убили Сергей.

На 1 април 2014 година следобед се качихме на влака „Евростар“ от Лондон до Брюксел. Когато в Кале излязохме от тунела под Ламанша, един сътрудник в Европейския парламент ми се обади спешно по телефона.

— Бил, председателят на парламента току-що получи писмо от голяма адвокатска фирма от името на някои от руснаците в списъка за санкциите. Заплашват с правни действия, ако гласуването не бъде отменено. Твърдят, че парламентът нарушава човешките права на тези руснаци.

— Какво? Тези хора са нарушителите на права! Това е смешно.

— Съгласен съм. Обаче ще имаме нужда от юридическо мнение, което трябва да бъде представено на председателя на парламента утре до десет часа сутринта, защото в противен случай гласуване може и да няма.

Беше вече шест часът вечерта и не можех да си представя, че ще намеря авторитетен адвокат, който да промени плановете си и да будува цяла нощ, за да пише убедително юридическо становище.

Щях да се откажа, без да правя каквито и да било опити, но после погледнах Никита, притиснал лице в прозореца на влака, който се носеше с огромна скорост из френската провинция.

Приличаше точно на един малък Сергей Магнитски.

— Добре, ще видя какво мога да направя — казах на сътрудника.

Отидох в пространството между вагоните, същото място, където седяхме преди седем години с Иван, когато разбрахме, че офисите ни в Москва са били обискирани. Започнах да се обаждам и да изпращам съобщения, но след тринадесет обаждания все още не можех да се свържа с никой. Тръгнах обратно към мястото си, притеснен как да обясня всичко това на вдовицата на Сергей и сина му.

Малко преди да стигна, телефонът ми иззвъня. Беше Джефри Робъртсън, лондонски адвокат, който беше получил едно от съобщенията ми. Джефри беше бог в областта на човешките права. От самото начало той беше един най-изявените и ревностни поддръжници на глобален вариант на „Закона Магнитски“.

Обясних му ситуацията и се молах връзката да не прекъсне. За щастие това не се случи и накрая на разговора той попита:

— За кога ти трябва това?

Бях сигурен, че очаква да кажа след две седмици или нещо подобно. Аз обаче премигнах и казах:

— До 10 часа утре сутринта.

— Ох! — Явно беше изненадан. — Много ли е важно, Бил?

— Много. Вдовицата на Сергей и синът му са с мен във влака за Брюксел. Отиваме там, за да наблюдаваме гласуването утре. Ще им се скъсат сърцата, ако руснаците намерят още някой начин да им попречат да получат правосъдие.

В другия край на линията настъпи мълчание, докато той се колебаеше дали да остане да работи цяла нощ, за да напише това юридическо становище.

— Бил, ще го имаш утре в 10 сутринта. Няма да позволим на руснаците да отнемат това от семейство Магнитски.

Следващата сутрин, точно в 10 часа сутринта, Джефри Робъртсън изпрати юридическото си мнение. То оборваше точка по точка аргументите на руснаците.

Обадих се на сътрудника и попитах дали писмото е достатъчно. Той беше на мнение, че е без грешка, но не беше сигурен дали ще убеди председателя на парламента да не отлага насроченото за следобед гласуване. Бях направил много, за да предпазя Наташа и Никита от политическите интриги на Запада и се молах те да не станат свидетели на такива в този ден.

В 16 часа се срещнах с Наташа и Никита пред входа на парламента и ги отведох на балкона на пленарната зала. Под нас бяха 751 места на парламентаристите, наредени в широк полукръг. Седнахме, сложихме слушалките и запревключвахме каналите на близо двадесетте симултанни превода, с които парламентът вършеше работата си.

В 16:30 часа Кристина Оюланд, член на парламента от Естония, която беше застъпник на „Резолюцията Магнитски“, изведнъж се появи на балкона. Останала без дъх тя ни каза, че становището на Джефри Робъртсън убедило всички, че гласуването трябва да продължи, както е планирано.

После изчезна, за да представи резолюцията. Видяхме я, облечена в яркочервена рокля, сред депутатите долу. Стана и започна речта си. Подобно на много други речи, които бях слушал преди, тя разказа историята на Сергей и за опита на руските власти да я прикрият, но после направи нещо неочаквано. Посочи към нас и каза:

— Господин председател, днес в галерията имаме посетители. Съпругата на покойния Сергей Магнитски заедно със сина му и неговия бивш работодател господин Бил Браудър. Радвам се да ги приветствам с добре дошли.

После съвсем неочаквано цялата камара от седемстотин и няколко парламентаристи стана на крака, обърна се към нас и избухна в аплодисменти. Не просто от любезност, а истински, бурни аплодисменти, които продължиха близо минута.

Почувствах как буца заседна в гърлото ми, а по ръцете ме полазиха тръпки, докато гледах как сълзите напират в очите на Наташа.

Гласуването мина без нито един глас против от целия Европейски парламент. Нито един.

В началото на тази книга бях казал, че чувството, което изпитах, когато купих полски акции, които ми донесоха десетократна печалба, беше най-хубавото нещо, което се беше случвало в кариерата ми. Обаче чувството, което изпитах на балкона в Брюксел заедно с вдовицата на Сергей и сина му, докато гледахме как най-голямото законодателно тяло в Европа осъжда несправедливостите, извършени спрямо Сергей и семейството му, е несравнимо по-хубаво от който и да бил финансов успех в живота ми. Няма по-удовлетворяващо чувство от това, да получиш справедливост в един изключително несправедлив свят.

БЛАГОДАРНОСТИ

Противниците ми изказваха най-различни безумни предположения за това, как съм успял да постигна справедливост за Сергей Магнитски. Руското правителство ме обвиняваше ту че съм бил агент на ЦРУ, ту шпионин от МИ-6, ту милиардер, който е подкупил всеки член на Конгреса и на Европейския парламент, както и че съм бил част от ционистки заговор за завладяване на света. Разбира се, истината е много по-проста. Тази кампания проработи, защото всеки човек със сърце, който беше чул за мъките на Сергей, искаше да помогне.

Редица хора направиха това публично и написването на тази книга ми даде възможност да изкажа признателността си на много от тях. Но зад всеки човек, посочен поименно в тези страници, стоят безброй други, които останаха анонимни, но чиято неуморна работа зад сцената беше от изключително важно значение за успеха на тази кампания. Надявах се да използвам тази част като възможност да благодаря на всички тези хора. Обаче реших, че не искам да излагам на риск и други на заплахите и тормоза от страна на Русия, на които бяха подложени онези, които публично подкрепиха каузата Магнитски. Времето за признателност към всички, които дадоха своя принос, ще дойде, но едва когато заплахата от отмъщението на руската организирана престъпност и режима на Путин отmine.

Затова засега се надявам всички вие, които отделихте време и енергия за кампанията, да знаете колко благодарен съм за вашата подкрепа. На всички политици в Съединените щати, Канада и в Европа, на всички мъже и жени в Европейския парламент, ПАСЕ, ОИСР, на всички адвокати, които се присъединиха в борбата за справедливост, често работили безвъзмездно, на журналистите, които работиха смело и неуморно да излезе истината наяве, на неправителствените организации и отделните хора по света, които настояваха правителствата да действат, на смелите руски активисти, които продължават да рискуват живота си за подобряване на

положението в тяхната страна, на приятелите ми и на всички съпричастни към историята на Магнитски и изразили по някакъв начин загрижеността си, искам да кажа: не мога с думи да изразя колко много ценя приноса ви и упоритата работа, която свършихте. Всичко това имаше голямо значение. Онова, което тази кампания постигна, нямаше да бъде възможно без вас.

И накрая трябва да благодаря най-вече на истинските герои на тази история — семейство Магнитски. Това беше трагедия, която ни сближи, и макар да бих дал всичко да предотвратя случилото се на Сергей, ви благодаря за приятелството. Вашата смелост и решителност пред лицето на невъобразими страдания са достойни за възхищение и аз знам, че Сергей щеше да се гордее с всеки от вас.

ЗА АВТОРА

Бил Браудър, основател и изпълнителен директор на „Хермитидж Кепитъл Мениджмънт“, е най-големият чужд инвеститор в Русия до 2005 година, когато му бе отказан достъп в страната. От 2009 година той води глобална кампания за разобличаване на корупцията и нарушенията на човешките права в Русия. В резултат на това през 2012 година в САЩ бе приет „Законът Магнитски“, който налага визови ограничения и замразяване на активите на официални лица и служители, замесени в смъртта на адвоката Сергей Магнитски. Сега Браудър работи за приемането на подобен закон в целия Европейски съюз.

Издание:

Автор: Бил Браудър

Заглавие: Заповед за арест

Преводач: Павел Талев

Година на превод: 2017

Език, от който е преведено: английски (не е указано)

Издание: първо

Издател: Слънце

Град на издателя: София

Година на издаване: 2017

Тип: роман (не е указано)

Националност: английска

Печатница: Инвестпрес АД

Излязла от печат: 27.04.2017 г.

Редактор: Петя Иванова

Рецензент: Огняна Иванова; Иван Атанасов

Художник: Кремена Петрова

Коректор: Снежана Бошнакова

ISBN: 978-954-742-234-6

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/17141>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.